

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”
Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

ข้อพิพาทเขตแดน ไทย-ลาว

Thai-Lao Boundary Disputes

ทวีเกียรติ เจนประจักษ์
Twekiat Janprajak

บรรณาธิการ : ชาลววิทย์ เกษตรศิริ - กาญจนี ละอองศรี
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว Thai-Lao Boundary Disputes

ทวีเกียรติ เจนประจักษ์
Twekiat Janprajak

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี

Editors : Charnvit Kaset Siri - Kanchanee La-ongsri

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว

Thai-Lao Boundary Disputes

ข้อนี้คัดแปลงมาจาก

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว

Legal Problem on Thai-Lao Boundary Disputes

ผู้แต่ง

ทวีเกียรติ เจนประจักษ์

Twekiat Janprajak

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจนี ละอองศรี

Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-ongsri

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม 2540

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ISBN 974-89555-0-8

ราคา 250 บาท

แบบปกและรูปเล่ม

ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

ถ้ายวน เพชรแสงสว่าง

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

THE THAILAND RESEARCH FUND

ชั้น 19 อาคารมหานครอิมพีคัม 539/2 ถนนศรีอยุธยา แขวงถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400

19th Floor, Gypsum Metropolitan Tower, 539/2 Sri-Ayudhya Road, Rajdhavee, Bangkok 10400

Tel : 642-5186-9 Fax : 642-5190 BBS : 642-5235 E-mail : vicharn@mozart.inet.co.th

Home Page : <http://www.inet.co.th/org/trf>

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

413/38 Arun-amarin Road, Bangkok 10700, Tel : 424-5768 Fax : 433-8713

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนำ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

หนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เป็นชุดหนังสือที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมมือกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จัดพิมพ์ขึ้นโดยคัดสรรจากวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ของนักศึกษาปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยหลายแห่งของเราในประเด็นความรู้ต่างๆ หลายสาขา และปรับปรุงให้เหมาะแก่การเผยแพร่ทั่วไป ในการที่ สกว. ให้ทุนสนับสนุนการปรับปรุงดังกล่าวมีความมุ่งหวังว่า ความรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเจาะจงเฉพาะประเทศเดียว หรือที่สัมพันธ์กับประเทศไทยที่มีอยู่แล้วบ้างก็ตาม จะได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง และเป็นสะพานให้เกิดการตื่นตัวของการศึกษาเกี่ยวกับประเทศต่างๆ หรือที่เรามักจะเรียกกันว่า “วิเทศคดีศึกษา” และ “อาณาบริเวณศึกษา” มากกว่าที่ผ่านๆ มา

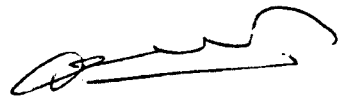
ในอดีตเรามัวแต่แสวงหาและช่วยกันกระจายความรู้เกี่ยวกับประเทศต่างๆ ทั้งในแถบตะวันออกเฉียงใต้และตะวันตกที่ค่อนข้างจะเป็นแดนไกล ความรู้จากแดนไกลที่เป็นประโยชน์แก่เราโดยตรงและประโยชน์ร่วมของทั้งสองฝ่ายแถบนี้ถูกมองข้ามมาเป็นเวลานาน สกว. จึงหวังว่า หนังสือชุดนี้คงพอจะทดแทนสิ่งที่ไม่รู้จักกันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของเรา และนำ

(4)

จะเป็นกีดกันที่รื้อการแตกขยายให้เกิดการวิจัยเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน
อย่างสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น และชัดเจนเวลาที่ล่วงไปแล้วได้บ้าง

การผลิตงานจำนวนถึง 20 เรื่อง ในชุดนี้คงไม่สามารถสำเร็จลงได้อย่าง
น่าชื่นชม หากมิได้มีความคิดริเริ่มจาก รศ.ดร. บุญรักษ์ บุญณะเขตมาลา
อดีตผู้อำนวยการฝ่ายสนับสนุนการวิจัยด้านความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกใน
การพัฒนา ของ สกว. ความรอบรู้และเชี่ยวชาญของ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
แห่งมูลนิธิโครงการตำราฯ หัวหน้าโครงการนี้ ความช่วยเหลือของคณะ
กรรมการบริหารโครงการท่านอื่นๆ อีก 6 ท่าน คือ รศ. สีดา สอนศรี
รศ. รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ รศ.ดร. ธีระ นุชเปี่ยม ผศ.ดร. ชاکริต ชุ่มวัฒนะ
ผศ.ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์ และ ผศ. กาญจณี ละอองศรี กรรมการและ
เลขานุการของโครงการ และที่ปรึกษาอีกหลายท่านที่มีได้เอ่ยนาม ซึ่งได้ช่วย
อ่านและให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงงานของนักศึกษาอย่างจริงจัง สกว. จึง
ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

สกว. หวังว่าหนังสือเล่มนี้ ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ของ สกว. ที่ว่า
“สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาประเทศ” จะให้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ทั้งในเชิง
การพัฒนางานวิจัย การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการนำเสนอความรู้ทั่วไป
แก่ ครู อาจารย์ นักบริหาร นักธุรกิจ นักวิชาการ นักศึกษา นักวิจัย นักท่องเที่ยว
สื่อมวลชน และประชาชนผู้ใฝ่รู้เกี่ยวกับประเทศอื่น

ศ.นพ. วิจารณ์ พานิช

ผู้อำนวยการ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายนามคณะกรรมการนโยบายกองทุนสนับสนุนการวิจัย

1. ศ.ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต ประธานกรรมการ

กรรมการโดยตำแหน่ง

2. ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
3. ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
4. ปลัดกระทรวงการคลัง	กรรมการ
5. ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
6. ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
7. ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
8. ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
9. ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย	กรรมการ
10. เลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	กรรมการ
11. ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยีแห่งชาติ	กรรมการ

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

12. ศ.ดร. กำพล อดุลวิทย์	กรรมการ
13. ศ.นพ. ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์	กรรมการ
14. ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์	กรรมการ

(6)

15. ศ.ดร. ปรีดา	วิบูลย์สวัสดิ์	กรรมการ
16. รศ.ดร. กุลธร	ศิลปบรรเลง	กรรมการ
17. รศ.ดร. วิโรจ	อิมพิทักษ์	กรรมการ
18. ดร. สัจจา	บุญยฉัตร	กรรมการ

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

19. ศ.นพ. วิจารย์	พานิช	กรรมการและเลขานุการ

คำแถลง

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2509 ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคล ในหมู่ผู้มีความรักในการศึกษา บริหารการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ เมื่อเริ่มดำเนินงาน โครงการตำรามีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะเป็นมูลนิธิเมื่อต้นปี พ.ศ. 2521 ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์จากมูลนิธิร็อกกี้ เฟลเลอร์ เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมายเบื้องต้นของมูลนิธิโครงการตำราก็คือ ส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพเฉพาะในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ต่างก็เห็นพ้องต้องกันในระยะนั้นว่า คุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการสร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยส่วนรวม

พร้อมกันนี้มูลนิธิโครงการตำราฯ ก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อ

(8)

ให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงในหมู่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านกาหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปล และการใช้ตำรานั้น ๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภท ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปลเรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่งและงานวิจัย ในช่วงแรก ๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่น ๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการตำราฯ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม-กลั่นกรอง-ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบาย ได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่าง ๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้คือ (1) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (3) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (6) สาขาวิชาปรัชญา (7) สาขาวิชาจิตวิทยา (8) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลปะ ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังได้ขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น “ชุด” ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น “ชุดชีวิตและงาน” ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราฯ ในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่าง ๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือ รวบรวมตำราสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เรา หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

เสน่ห์ จามริก

ประธานคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

นายเสน่ห์	จามริก	ประธาน
นางเพ็ชรี	สุมิตร	รองประธาน
นางสาวกุสุมา	สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธเนศ	อาภรณ์สุวรรณ	กรรมการ
นายรังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายสุลักษณ์	ศิริรักษ์	กรรมการ
นายวิทยา	สุจิตธนารักษ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ	พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นายอุทัย	ดุลยเกษม	กรรมการ
นางสุวรรณา	สถาอานันท์	กรรมการ
นางปรีดา	เฉลิมเผ่า กอนันตกุล	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์	เลิศแก้วศรี	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์	เกษรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายทรงยศ	แววหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ

คำนำ

โครงการหนังสือชุด

“ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

คำว่า “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เป็นคำใหม่ในภาษาไทยและเป็นคำที่ยังไม่ลงตัว จะเห็นว่ามีการใช้ในแบบต่าง ๆ กัน บ้างก็ใช้ว่า “เอเชียอาคเนย์” บ้างใช้ว่า “อุษาคเนย์” อย่างไรก็ตามเพราะฝรั่งก็มี คำนี้เราแปลมาจากภาษาอังกฤษแบบอเมริกันอีกทีหนึ่ง คือ Southeast Asia ซึ่งในภาษาอังกฤษแบบอังกฤษก็ใช้ในลักษณะที่แยกคำ คือ South-East Asia ดังจะเห็นได้จากชื่อหนังสือของปรมาจารย์ชาวอังกฤษ D.G.E. Hall ที่ให้ชื่อหนังสือเล่มคลาสสิกของท่านว่า *A History of South-East Asia* (1955) ในขณะที่ปรมาจารย์อเมริกัน George Mct. Kahin ตั้งชื่อหนังสือที่ถือได้ว่าเป็นงานบุกเบิกเล่มสำคัญของท่านว่า *Governments and Politics of Southeast Asia* (1959)

สำหรับในทวีปเอเชีย แต่เดิมมีคำที่อาจจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำนี้อยู่บ้าง เช่นจีนใช้คำว่า “นานยาง” ซึ่งแปลตรงตัวว่าทะเลใต้ อันหมายถึงดินแดนที่อยู่ทางใต้ของจีน แต่ไม่รวมมหาสมุทรอินเดียและก็ไม่รวมออสเตรเลีย

ญี่ปุ่นรับคำนี้มาจากจีน แล้วออกเสียงว่า “นานโย” ส่วนในวรรณกรรมอินเดีย ก็มีคำที่หมายถึงดินแดนแถบนี้เช่นกัน คือคำว่า “สุวรรณภูมิ” ที่ไทยนำมา แปลและแปลงว่า “แหลมทอง” อีกทอดหนึ่ง อย่างไรก็ตามแนวความคิดว่า ด้วยหน่วยหนึ่งทางภูมิศาสตร์ของเอเชียนี้ ยังมีได้มีการศึกษาโดยละเอียดนัก (อย่างน้อยก็ในภาษาไทย) และการใช้คำต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นที่ไปอย่างกว้าง ๆ

โดยทั่วไปในวงวิชาการตะวันตกถือว่าคำว่า “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ถือกำเนิดขึ้นมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ ลอร์ด หลุยส์ เมท์แบคตัน ตั้งกองบัญชาการของท่านขึ้นในเกาะลังกา โดยใช้ชื่อว่า South-East Asia Command แต่อันที่จริงแล้วสหรัฐอเมริกานั้นแหละ ที่ทำให้คำนี้ (โดยเปลี่ยนเขียนเป็นแบบอเมริกัน) กลายเป็นศัพท์แพร่หลายไปทั่ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของสงครามเย็น หรือกล่าวโดยเฉพาะเจาะจงก็คือ ภายหลังที่ พรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบความสำเร็จในการปลดปล่อยประเทศเมื่อปี 2492/1949 นโยบายสกัดกั้น (Containment Policy) ของสหรัฐฯ ทำให้ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” กลายเป็นดินแดนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในทางยุทธศาสตร์ ดังนั้นสถานะทางภูมิรัฐศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็นำมาซึ่งความพยายามที่จะศึกษาและเข้าใจในดินแดนประชากร เศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรม อันเป็นที่มาของวิธีการศึกษาในลักษณะของ area studies (หรือที่เรากำลังพยายามทำและแปลออกมาว่า “อาณาบริเวณศึกษา” บ้าง “วิเทศศึกษา” บ้าง) และนี่ก็เป็นที่มาของ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” หรือ Southeast Asian Studies

ในช่วงของทศวรรษ 1950 และ 1960 (ซึ่งตรงกับช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม-สฤษดิ์ ธีระรัชต์-ถนอม กิตติขจร) “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา”

ในสถานะของ “สหสาขาวิชา” (Interdisciplinary) เฟื่องฟูอย่างมาก ศูนย์ศึกษาใหญ่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล (ตั้ง Southeast Asia Program 2494/1951) มหาวิทยาลัยเยล มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน มหาวิทยาลัยฮาวาย ตลอดจนวิทยาเขตต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ฯลฯ ต่างก็ทั้งเรียน ทั้งสอน ทั้งวิจัย และทั้งมีส่วนพัวพันกับนโยบายของรัฐบาลอเมริกันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสงครามเวียดนาม-ลาว-กัมพูชา จนกระทั่งบางวงวิชาการและนักวิชาการบางคนถูกประณาม ว่าทำงาน “จารกรรม” ให้กับรัฐบาล

สหสาขาวิชา “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ซึ่งส่วนใหญ่การจัดการเรียนการสอนจะเป็นระดับปริญญาโทและปริญญาเอกนั้นได้แพร่ขยายไปทั่วเช่นในยุโรปทั้งในอังกฤษและภาคพื้นทวีป (แน่นอนเจ้าอาณานิคมเดิมในยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส หรือเนเธอร์แลนด์ ต่างก็มีการศึกษาในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ และบางแห่งก็มีมาก่อนอเมริกันด้วยซ้ำไป) และก็ขยายไปสู่ประเทศที่อยู่ในเขตอิทธิพลทางการเมืองของอเมริกา เช่นในออสเตรเลีย หรืออย่างในกรณีของญี่ปุ่นเป็นต้น (มหาวิทยาลัยเกียวโตได้รับเงินทุนช่วยเหลือจากอเมริกันในการจัดตั้ง Center for Southeast Asian Studies 2508/1955)

สำหรับในประเทศไทย (ซึ่งรวมทั้งประเทศบางประเทศในภูมิภาคนี้) “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในสถานะทางวิชาการและสถานะทางภูมิรัฐศาสตร์ จะเป็นผลผลิตทั้งทางตรงและทางอ้อมของสหสาขาวิชาและนโยบายทางยุทธศาสตร์ของอเมริกา การเกิดขึ้นของวิชาใหม่ ๆ เช่น ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สังคมและวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฯลฯ ในมหาวิทยาลัยชั้นนำของไทยในช่วง

ปลายทศวรรษ 1950 และมาเฟื่องฟูอย่างมากในทศวรรษ 1960 นั้นมีส่วนเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับนโยบายของอเมริกาในเอเชีย หนังสือตำราในด้านนี้ค่อย ๆ ทอยออกมา โดยเริ่มต้นจากงานแปลจากภาษาอังกฤษ (อเมริกัน) เรื่อยไปจนเกิดตำราแบบประเภท “แนะนำ” โดยนักวิชาการไทย (ซึ่งส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งหลักฐานข้อมูลจากตำราของอเมริกัน-อังกฤษอยู่เป็นส่วนใหญ่)

ในเวลาเดียวกัน “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในสถานะของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ต่อนโยบายของสหรัฐฯ ก็ทำให้รัฐบาลในหลายประเทศในแถบนี้ถูกอิทธิพลดังกล่าวดูดเข้าไปอยู่ในวงจรของการเมืองระหว่างประเทศของสงครามเย็น (ซึ่งถ้าจะพูดให้ตรงความหมายที่เดิมนั้น สงครามเย็นเป็นความเย็นสำหรับมหาอำนาจมากกว่า เพราะไม่ต้องรบสงครามในบ้านของตนเอง ไม่ว่าจะป็นในยุโรปหรืออเมริกา ในขณะที่ทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลับเป็นสงครามที่มีความรุนแรงและความหายนะอย่างสูง มีลักษณะของสงครามร้อนเสียยิ่งกว่าร้อน) ในระยะเวลาดังกล่าวเกิดความพยายามที่จะสร้าง “ความร่วมมือส่วนภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” โดยเฉพาะในกลุ่มค่าย “โลกเสรี” ที่จะเผชิญหน้ากับ “ค่ายคอมมิวนิสต์”

แน่นอนในระยะเริ่มแรก “ความร่วมมือส่วนภูมิภาค” นี้ก็ตกอยู่ภายใต้ “ร่มเงา” ของมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งนำโดยสหรัฐฯ อย่างในกรณีขององค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ สปอ. (The South-east Asia Collective Defence Treaty Organization - SEATO) ปี 2497/1954 ที่มีสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพฯ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของส่วนหนึ่งของกระทรวงการต่างประเทศ) เรื่อยมาจนมีสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาสา (Association of Southeast Asia - ASA) ที่กลายมาเป็น

สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือที่รู้จักกันว่า อาเซียน (The Association of Southeast Asian Nations - ASEAN) ในที่สุดในปี 2510/1967 และก่อกำเนิดกิจกรรมต่าง ๆ เติบโตขึ้นมาเพื่อสร้าง “ความร่วมมือส่วนภูมิภาค” อาทิเช่น กีฬาแหลมทอง (Southeast Asian Peninsular Games - SEAP Games) อันเป็นที่มาของซีเกมส์ (Southeast Asian Games - SEA Games) ในปัจจุบัน หรือกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมที่ขึ้นชื่อลือชาและฟูฟ่องอย่างมากคือ รางวัลนักเขียนซีไรต์ (Southeast Asian Write Award - SEA Write) ฯลฯ

กล่าวโดยย่อ แม้ว่าแนวความคิด แนวศึกษา ตลอดจนกิจกรรมทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะได้รับอิทธิพลและแรงกระตุ้นจากโลกตะวันตก (โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐฯ) ก็ตาม แต่แนวความคิดดังกล่าวได้กลายเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันใน “ภูมิภาค” นี้ และที่สำคัญก็คือได้เกิด “หน่ออ่อน ๆ” ของวิชาการ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ขึ้นในมหาวิทยาลัยไทยบางแห่ง เช่น ปรินซ์ตันโททางด้านประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2517/1974 ซึ่งในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจนถึงปี 2538/1995 ได้ผลิตมหาบัณฑิตออกมาแล้ว 78 คน แต่อย่างไรก็ตามมีข้อน่าสังเกตว่าวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ของมหาบัณฑิตนี้ส่วนใหญ่กลับกลายเป็นเรื่องเกี่ยวกับไทยศึกษามากกว่าจะเป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา อันอาจเนื่องมาจากข้อจำกัดของความรู้ว่าด้วยภาษาที่จะทำงานค้นคว้าในภาษาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรงก็เป็นได้

สำหรับที่มหาวิทยาลัยมหิดล มีสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท ตั้งเป็นทางการ 2524/1981 (แต่มีสถานะเป็นโครงการมาก่อน

ตั้งแต่ปี 2517/1974 (ไล่เรียกกันกับมหาวิทยาลัยศิลปากร) สถาบันฯนอกจาก จะทำการวิจัยเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ยังจัดหลักสูตรการเรียนการสอนระดับปริญญาโทและเอกอีกด้วย (อย่างไร ก็ตามหลักสูตรปริญญาเอกซึ่งเริ่มในปี 2535/1992 ยังไม่มีผู้จบการศึกษา)

น่าสนใจและน่าแปลกใจที่นอกเหนือจาก “หน่ออ่อนทางวิชาการ” ของ สอนมหาวิทยาลัยข้างต้น ไม่มีมหาวิทยาลัยระดับนำของไทยจัดการเรียนการ สอนไม่ว่าจะเป็นในระดับปริญญาตรี หรือในระดับหลังปริญญาตรี และก็ไม่มี หน่วยงานที่ทำการศึกษาหรือวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรง แม้ว่าที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะมีสถาบันเอเชียศึกษามาตั้งแต่ 2528/1985 (เป็น โครงการมาตั้งแต่ 2510/1967) ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีการจัดตั้ง สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาขึ้นมาในระยะหลัง อย่างไรก็ตามก็เป็นที่น่าสนใจ ได้ทั้งในความสัมพันธ์ทางด้านภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง ที่ทั้งสอง สถาบันนี้จะให้นำหนักของการทำงานวิจัยค้นคว้าในส่วนที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนและญี่ปุ่น มากกว่าบรรดา “ประเทศเล็กประเทศน้อย” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (แม้ว่าโดยความเป็นจริงแล้วทางจุฬาฯให้ความสำคัญ และผลิตผลงานทางด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่น้อยก็ตาม)

โดยรวมแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาก็ยังคง สภาพของการเป็น “หน่ออ่อน ๆ” ทางวิชาการอยู่ ยังเป็น “หน่ออ่อน” ทั้งใน ด้านการเสริมสร้างสถาบัน ทั้งในด้านบุคลากรทางวิชาการ (หรือที่เราเรียกกัน ว่าเชี่ยวชาญ) ทั้งในด้านหนังสือ ตำรา และทั้งในด้านความรู้ของมหาชนโดย ทั่วไป

แต่แล้วในช่วงประมาณ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดปรากฏการณ์ที่สำคัญในระดับการเมืองของโลก อันมีผลกระทบต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ นับตั้งแต่การปราชัยของสหรัฐฯในอินโดจีนตั้งแต่ปี 2518/1975 ตามติดมาด้วยปรากฏการณ์ที่ไม่ค่อยจะมีใครคาดคิด คือการล่มสลายของอุดมการณ์และเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ซึ่งมีผลเป็นรูปธรรมในการพังทลายของกำแพงเบอร์ลินกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ซึ่งก็หมายถึงการสิ้นสุดของสงครามเย็น (หรือจะเรียกว่าสงครามร้อนในมุมมองของเอเชียก็ตาม) ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นผลให้ดูเหมือนว่ากระแสใหญ่ ๆ ในโลกนี้เหลืออยู่เพียง 2 กระแสเท่านั้นเอง คือ กระแสหนึ่งเป็นด้านการเมืองและเป็นเรื่องของ “กระบวนการประชาธิปไตย” (democratization) อีกกระแสหนึ่งทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องของ “เศรษฐกิจการตลาดเสรี” (free market economy)

ดังนั้น สภาพการของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เคยแบ่งเป็นค่ายเป็นกลุ่ม กลับกลายเป็นคล้าย ๆ กับ “โลกที่ไร้พรมแดน” หรือเรียกตามศัพท์ที่แสนจะได้รับความนิยมแห่งยุคใหม่นี้ว่า “โลกาภิวัตน์” ดูประหนึ่งว่าไม่ว่าประเทศใดจะปกครองด้วยระบบการเมืองแบบใด ต่างก็ดูเหมือนจะสามารถอยู่ร่วมกันและติดต่อสัมพันธ์กันได้

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างมหาศาล ทั้งในระดับของรัฐบาลในแง่ของ “ความร่วมมือส่วนภูมิภาค” ที่กล่าวแล้วข้างต้น รวมทั้งความพยายามที่จะขยายขอบเขตความร่วมมือของสมาคมอาเซียนให้มีสมาชิกครบ 10 ประเทศ รวมไปถึงจนถึงภาคเอกชนซึ่งความสำเร็จในระยะหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย นับ

ตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจเมื่อปี 2504/1961 โดยยึดระบบเศรษฐกิจ การตลาดเสรี เกาะกลุ่มมากับสหรัฐฯและญี่ปุ่น ทำให้เศรษฐกิจไทยประสบ ความสำเร็จอย่างมหาศาลจากทศวรรษ 1960 เพียงฟูเป็น “เศรษฐกิจฟองสบู่” ในทศวรรษ 1980 จนกระทั่งมาเริ่มถดถอยเอาในคอนต้นทศวรรษ 1990 และ เกิดวิกฤตเศรษฐกิจและค่าของเงินบาทในปี 2540/1997 ความสำเร็จชั่วระยะเวลาหนึ่งของเศรษฐกิจไทยที่ทำให้ภาคเอกชนให้ความสนใจต่อทรัพยากรและ แรงงานราคาถูกของประเทศข้างเคียง โดยเฉพาะประเทศที่ใช้ระบบสังคมนิยม และ “ล้มเหลว” ทางเศรษฐกิจอย่างในอินโดจีนและพม่า

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในสภาพการณ์ใหม่ข้างต้น ทำให้เกิดความสนใจ และความสำคัญของการที่ไทยจะต้อง “รู้เขารู้เรา” รู้จักประเทศเพื่อนบ้านหรือ ประเทศข้างเคียงโดยตรง ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่คุ้นเคย อยู่กับการติดต่อแต่กับชาติมหาอำนาจ เพียงแต่พอชิงตัน ลอนดอน ปารีส โตเกียว หรือที่เปลี่ยนไปหน่อยก็คือกับปักกิ่ง กลับต้องให้ความสนใจต่อ “ประเทศเล็กประเทศน้อย” ต้องติดต่อกับอย่างกุ่ม เวียงจันทน์ พนมเปญ ฮานอย จาการ์ตา ฯลฯ ดังคำกล่าวของ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต (วิเทศคดีศึกษา สกว. 2538) ที่ว่า

สังคมไทยจะต้องปรับตัวเองให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้สร้าง ปัญญาขึ้นให้กว้าง ให้รอบรู้เรา-รู้เขามากขึ้น จะต้องรู้จักคู่ค้า-คู่แข่ง มากขึ้น จะต้องเรียนรู้การหาความพอดี ระหว่างความร่วมมือและ การแข่งขัน เรียนรู้การอยู่ร่วมกับธรรมชาติมากขึ้น และการรักษา ไว้และการพัฒนาซึ่งความเป็นไทยในสังคมโลก จะต้องเป็นทั้ง พลเมืองไทยและพลเมืองโลก

ความตื่นตัวสนใจต่อประเทศข้างเคียง ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน แม้จะมีกลิ่นอายของยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประเภทของการ “การเปลี่ยนสนามรบให้เป็นตลาดการค้า” ประเภทของการมองหาช่องทางผลประโยชน์ที่จะได้ทั้งตลาด ทั้งแรงงานและทั้งทรัพยากรราคาถูกก็ตาม แต่ก็ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในวงการศึกษาก็จะมี “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ในรูปต่าง ๆ ทั้งในระดับของทบวงมหาวิทยาลัยที่ต้องการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ภาษาของประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น ทั้งในหมู่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีโครงการประเภท “ภูมิภาคศึกษา” “พม่าศึกษา” “อินโดจีนศึกษา” หรือ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” โดยตรง (แม้ว่าส่วนใหญ่ยังมีสภาพเป็นแผนงานอยู่ บางส่วนก็เป็น “หน่วยวิชาการ” เล็ก ๆ ยังต้องรอกาลเวลาที่จะพิสูจน์ว่าจะเติบโตออกดอกออกผลหรือไม่ก็ตาม)

และจากบริบทดังกล่าวนี้เอง เป็นที่มาของโครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” โครงการหนังสือชุดนี้มุ่งที่จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจต่อ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” มุ่งที่จะสนับสนุนผลงานทางด้านนี้ที่เขียนโดยคนไทยด้วยกัน ดังนั้น โครงการจึงมุ่งไปที่การเลือกสรรผลงานวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ในระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เพราะลักษณะงานกลุ่มนี้มักอยู่ในข่ายงาน ริเริ่มสร้างสรรค์ หรือบุกเบิกในการศึกษาค้นคว้า อาจในแง่ฐานข้อมูลชั้นต้น การประมวลประเด็นศึกษา ตลอดจนทั้งมุมมองในการศึกษา วิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์เหล่านี้ ได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะที่จะตีพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อใช้ในการเรียนการสอน หรือสำหรับบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในด้านนี้

ในการดำเนินดังกล่าวนับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2538 เมื่อได้รับอนุมัติเงินทุนสนับสนุนโครงการจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ก็ได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นมา 8 ท่าน คือ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (ธรรมศาสตร์) บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (สกว.) อีระ นุชเปี่ยม (ศิลปากร) สีดา สอนศรี (ธรรมศาสตร์) สุเนตร ชุตินธรานนท์ (จุฬาฯ) ชาคริต ชุ่มวัฒนะ (ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร) โดยมี ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (ธรรมศาสตร์ เป็นประธาน) และ กาญจน์ ละอองศรี (ธรรมศาสตร์ เป็นกรรมการและเลขานุการ) คณะกรรมการได้พิจารณาวิทยานิพนธ์เป็นจำนวนมาก และในที่สุดจากข้อเสนอแนะของผู้อ่านต้นฉบับหรือ reader (ที่ได้ขอให้ช่วยพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ) ประกอบกับความเห็นของกรรมการเอง ก็ได้ดำเนินให้มีการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์สารนิพนธ์ซึ่งแล้วเสร็จจัดการตีพิมพ์ได้ในชุดนี้จำนวน 20 เรื่อง

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ทั้ง 20 เรื่องนี้ เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะเป็นการให้ฐานข้อมูลและความรู้ต่อความเข้าใจเรื่องราวของภูมิภาคนี้ทั้งในเรื่องนโยบายการต่างประเทศ การก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปัญหาชายแดน ปัญหาชนกลุ่มน้อย ประวัติศาสตร์บางช่วงเวลาของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ ตลอดเรื่องราวทางวัฒนธรรม คติชนวิทยา โลกทัศน์และภูมิปัญญา ฯลฯ โดยมีความคาดหวังว่า โครงการหนังสือชุดนี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจต่อ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ขึ้นในบ้านเราทั้งในหมู่นักวิชาการและมหาชนทั่วไป เป็นการขยายพรมแดนของความรู้และวิชาการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ช่วยส่งเสริมให้เกิดนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญรุ่นใหม่ ๆ ขึ้น และที่สำคัญคือ กระตุ้นให้เกิดทั้งการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย การสร้างสถาบัน การสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีลักษณะเป็น critical mass ขึ้นในประเทศไทยอันเป็นส่วนหนึ่ง

และส่วนที่สำคัญของ “ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เวลาของ “การศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เอง แทนที่จะเป็นในอเมริกา ในยุโรป ในออสเตรเลีย ในญี่ปุ่น ในจีน น่าจะมาถึงแล้ว

สำหรับหนังสือเรื่อง *ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว* ของ *ทวีเกียรติ เจนประจักษ์* แก้ไขปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535) หนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของการกำหนดเขตแดนระหว่างไทย-ลาว ในแง่มุมทางกฎหมาย และชี้ให้เห็นถึงประเด็นข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายของกรณีพิพาททางเขตแดน ในปัญหากรณีสามหมู่บ้าน กรณีบ้านร่มเกล้า ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์ว่า ปัญหากรณีดังกล่าวมาจากข้อจำกัดของสนธิสัญญาการกำหนดเขตแดน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความคลุมเครือ ความไม่แน่ชัด ตลอดจนปัญหาในการตีความ ทำให้ต้องอาศัยหลักฐานอื่น ๆ มาประกอบในการชี้แนวเขตแดนที่ถูกต้อง นับได้ว่าเป็นหนังสือที่น่าสนใจมากเรื่องหนึ่ง ในแง่การให้ข้อมูลและประเด็นในการศึกษา

ท้ายที่สุดนี้บรรณาธิการต้องขอขอบคุณบุคคลจำนวนมากที่ช่วยทำให้เกิดโครงการหนังสือชุดใหญ่นี้ขึ้นมา (หลายท่านอาจดำรงความเป็นนิรนามอยู่ต่อไป) ขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ช่วยเหลือในด้านทุนทั้งการดำเนินการเลือกสรรและทุนการจัดพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการ กับ ดร. โชคชัย สุทธาเวศ ฝ่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติ สกว. และขอขอบคุณ ดร. บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา อดีตผู้อำนวยการฝ่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติ สกว. เป็นกรณีพิเศษ ที่สังเกตเห็น

ความสำคัญของ “วิเทศศึกษา” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เอเชียตะวันออก
เฉียงใต้ศึกษา” ผลักดันให้เกิดผลงานทางวิชาการด้านนี้ทั้งในแง่ของเอกสาร
สิ่งพิมพ์ ทั้งในแง่ของการสัมมนาและการประชุมทั้งระดับชาติและระดับ
นานาชาติหลายครั้งหลายคราด้วยกัน

ขอขอบคุณมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่มี
ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก เป็นประธาน ที่ร่วมในการดำเนินการจัดพิมพ์
เผยแพร่ครั้งนี้ ขอขอบคุณกรรมการตามรายนามที่กล่าวข้างต้นที่ช่วยในการ
คัดเลือก ขอขอบคุณผู้อ่านต้นฉบับหลายท่าน (ที่นิรนาม) ขอขอบคุณ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ซึ่งอนุญาตให้นำวิทยานิพนธ์
และสารนิพนธ์ในโครงการนี้มาตีพิมพ์ ขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่ทั้งอนุญาตให้
นำผลงานมาตีพิมพ์ ทั้งอดทนและมานะในการแก้ไขต้นฉบับอีกครั้งแล้วครั้งเล่า
ขอบคุณอาจารย์ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์ และ คุณถ่ายวน เพชรแสงสว่าง ที่
ช่วยในการดำเนินการให้หนังสือเป็นรูปเล่ม ขอขอบคุณ คุณเพลิน เทียนขวัญ
และคุณปรารถนา ศรีวิศาลศักดิ์ ที่ช่วยในด้านธุรการเป็นอย่างดีจนสิ้นสุด
โครงการฯ

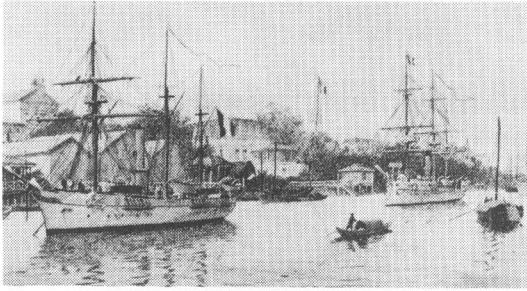
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

กาญจณี ละอองศรี

2 ตุลาคม 2540

คณะกรรมการบริหารโครงการผลิตหนังสือด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา
ชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

1. อาจารย์ ดร. ชาญวิทย์	เกษตรศิริ	ประธาน
2. รองศาสตราจารย์ ดร. บุญรักษ์	บุญณะเขตมาลา	กรรมการ
3. รองศาสตราจารย์สีดา	สอนศรี	กรรมการ
4. รองศาสตราจารย์รังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระ	นุชเปี่ยม	กรรมการ
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชاکริต	ชุ่มวัฒนะ	กรรมการ

ภาพปก

เรือรบฝรั่งเศส 3 ลำ จอดทอดสมอที่หน้าสถานทูตฝรั่งเศสในกรุงเทพฯ เมื่อ 13 กรกฎาคม ร.ศ.112 (พ.ศ.2436) แสดงถึงชัยชนะทางกำลังอำนาจในการรบของฝรั่งเศสเหนือ รัฐบาลสยาม อันเนื่องจากเรือแองกอสตองท์ (Inconstant) และเรือโกเมท (Comète) สามารถบุกฝ่าแนวป้องกันที่ปากน้ำเจ้าพระยาซึ่งรัฐบาลสยามเตรียมไว้ ได้แก่ กองเรือรบ ป้อมพระจุลฑามณีปืนใหญ่สมัยใหม่ แนวกีดขวาง เช่น โขซึ่งปากน้ำ เรือรบรทุกอิฐหินที่จมไว้เพื่อขวางสันดอน แนวทุ่นระเบิดและตอร์ปิโดในแม่น้ำ แต่เรือรบฝรั่งเศสทั้ง 2 ลำสามารถเข้ามาถึง กรุงเทพฯ ทอดสมอรวมกับเรือรบลูแตง (Lutin) ที่อยู่ในพระนครอยู่แล้ว

เหตุการณ์ครั้งนี้รู้จักกันในชื่อ “วิกฤตการณ์สยาม ร.ศ.112” ที่รัฐบาลไทยสมัยนั้นต้องตกลงเจรจาดำเนินข้อเรียกร้องของฝรั่งเศส แม้ช่วงแรกรัฐบาลไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะปฏิเสธข้อเรียกร้องที่มากเกินไปของฝรั่งเศส อันนำไปสู่การที่กองเรือรบฝรั่งเศสประกาศปิดอ่าวไทยเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคมปีเดียวกัน แต่อีก 3 วันถัดมา รัฐบาลไทยก็ยอมรับปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสอย่างไม่มีเงื่อนไข อันเป็นที่มาของสนธิสัญญาระหว่างไทย-ฝรั่งเศส ฉบับ 3 ตุลาคม พ.ศ.2436 ที่ระบุให้แม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส และระบุให้เกาะต่าง ๆ ในแม่น้ำโขงเป็นของฝรั่งเศสเกือบทั้งหมด

หลังจากนั้นก็ยังมีเหตุการณ์สืบเนื่องต่อมาในความสัมพันธ์ทางเขตแดนด้านนี้ เช่น การแลกเมืองจันทบุรีที่ฝรั่งเศสยึดครองกับดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง การแลกเมืองตราดและด่านซ้ายกับดินแดนเขมรส่วนใน สนธิสัญญาระหว่างไทย-ฝรั่งเศสฉบับต่าง ๆ เหล่านี้ คือที่มาของเส้นเขตแดนระหว่างไทย-ลาว และไทย-กัมพูชา อันมีปัญหาข้อพิพาทถึงปัจจุบัน

(ภาพจากหนังสือ *The French Wolf and The Siamese Lamb : The French Threat to Siamese Independence 1858-1907*, White Lotus 1995)

พระธาตุหลวง เวียงจันทน์

ภาพ : ชาญวิทย์ เกษตรศรี

เมืองหลวงพระบาง

ภาพ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

พิพิธภัณฑ์ อดีตพระราชวังหลวง ริมแม่น้ำโขง เมืองหลวงพระบาง

ภาพ : ชาญวิทย์ เกษนครศิริ

ภาพ : ช่างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

แม่น้ำโขง เส้นพรมแดนไทย-ลาว ณ จุดสามเหลี่ยมทองคำ (สบรวก) อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
 อาคารหลังคาสี่แดงที่เห็นเป็นฝั่งพม่า แผ่นดินด้านขวาคือฝั่งลาว ที่มีเรือจอดเป็นฝั่งไทย

ภาพ : ช่างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

สามเหลี่ยมทองคำ จากอดีตถึงปัจจุบันคือเขตผลิตและการค้ายาเสพติดที่ครอบคลุมอาณาบริเวณกว้างขวาง
 ที่การท่องเที่ยวไทยทำให้กลายเป็น “จุด” ชมวิวและส่องเรือชมทัศนียภาพแม่น้ำโขง

ช่องผาบ่อง เขตแดนไทย-ลาว ในเขตกิ่งอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ที่มองลงไปยังดินแดนลาว เห็นความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และเห็นแม่น้ำโขงอยู่ไกลลิบ แม่น้ำโขงเป็นเส้นแบ่งเขตแดนไทย-ลาว ตั้งแต่จุดสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน จนถึงกิ่งอำเภอเวียงแก่น ต่อนั้นมาเส้นแบ่งเขตแดนเป็นสันปันน้ำและแม่น้ำบางสาย แม่น้ำโขงจะเป็นเส้นเขตแดนไทย-ลาวอีกครั้งเมื่อเข้าเขตจังหวัดเลย

(ภาพ : ชาญวิทย์ เกษครศิริ, การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา 2533)

ถนนสู่ “สามหมู่บ้าน” เขตอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี กรณีพิพาทไทย-ลาว พ.ศ.2527

(ภาพ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา 2533)

อาณาบริเวณเขตบ้านร่มเกล้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก ที่เกิดกรณีพิพาทไทย-ลาว พ.ศ.2530-2531 มีถนนลาดยางอย่างดี และต้นไม้ถูกตัดไปหมดแล้วจนเป็นภูเขา “หัวโกร๋น”

(ภาพ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา 2533)

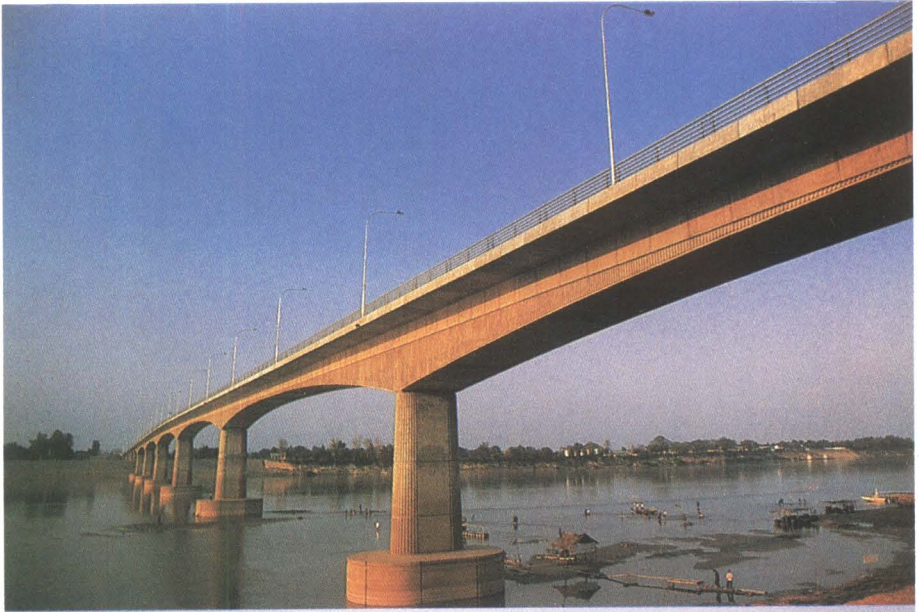
“ปากเหือง” บ้านท่าดีหมี จังหวัดเลย แม่น้ำเหือง เป็นเส้นแบ่งเขตแดนไทย-ลาว
 ในเขตจังหวัดเลย และไหลมาบรรจบแม่น้ำโขง จากจุดนี้ไป แม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดน
 ไทย-ลาวอีกครั้ง จนถึงจังหวัดอุบลราชธานี (บริเวณใกล้ “ปากมูล”)
 (ภาพ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา 2533)

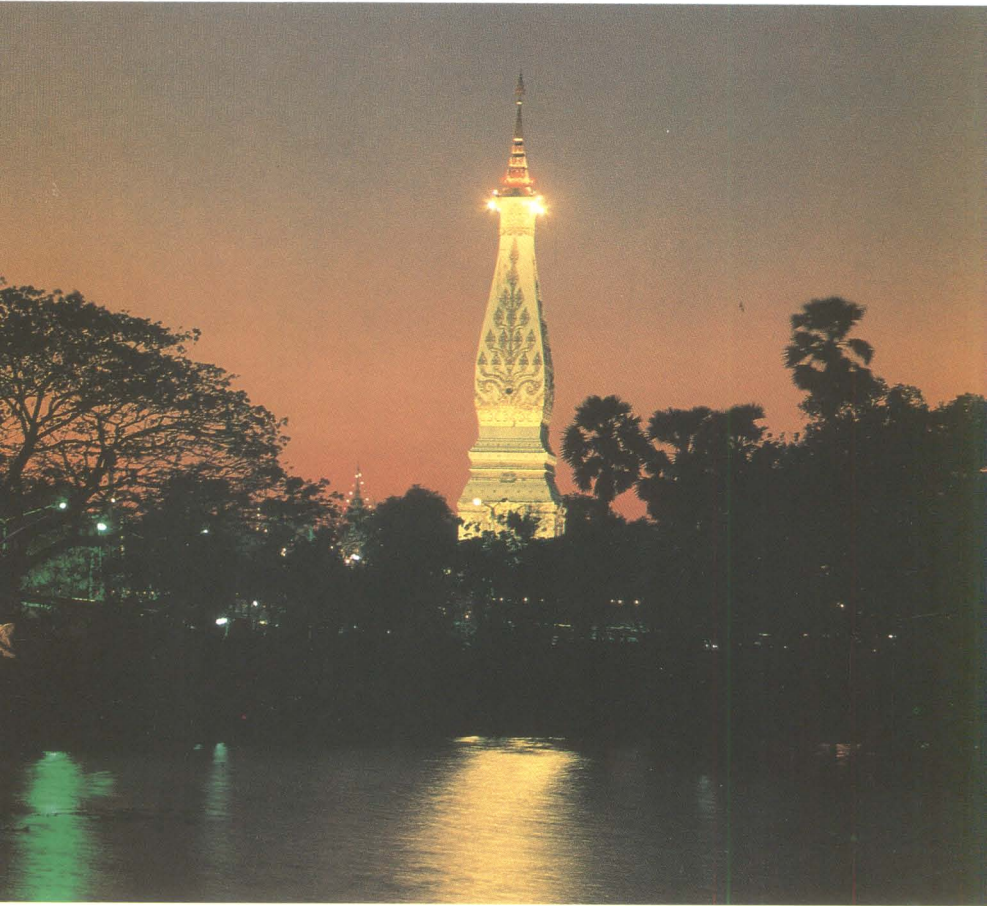
ทัศนียภาพแม่น้ำโขงช่วงอำเภอปากชม เลย - อำเภอสังขม หนองคาย
 ที่ฝั่งลาวยังเขียวขจีไปด้วยป่าไม้ ส่วนฝั่งไทยเป็นส่วนเป็นไร่
 (ภาพ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา 2533)

แม่น้ำโขง ช่วงอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย แม่น้ำโขงมีเกาะแก่งขนาดใหญ่-เล็กมากมาย แต่โดยส่วนใหญ่เป็นของลาว อันเป็นผลจากสนธิสัญญา พ.ศ.2436 (วิกฤตการณ์ ร.ศ.112) ที่ฝรั่งเศสไม่ใช้หลักสากล และหลักยุติธรรมในการแบ่งเขตแดนตามธรรมชาติที่ใช้ “ร่องน้ำลึก” แต่ฝรั่งเศสระบุให้เกาะแก่งเกือบทั้งหมดเป็นของฝรั่งเศส (ภาพได้รับความเอื้อเฟื้อจาก อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 33 ฉบับที่ 12 กรกฎาคม 2536 หน้า 81)

“สะพานมิตรภาพ” หรือ “ขัวมิตรตะพาน” ไทย-ลาว เชื่อมจังหวัดหนองคายกับเขตเวียงจันทน์ ความพยายามสร้าง สะพานเชื่อมสองประเทศนี้มีมานานถึง 30 ปี เพิ่งสำเร็จเมื่อปี พ.ศ.2537 โดยรัฐบาลญี่ปุ่นสนับสนุนงบประมาณการศึกษา และสำรวจโครงการฯ (พ.ศ.2508) รัฐบาลออสเตรเลียให้เงินทุนช่วยเหลือการก่อสร้าง 30 ล้านเหรียญสหรัฐฯ (พ.ศ.2532) ภาพล่าง : น้ำโขงยามแล้ง ที่ได้สะพานมิตรภาพ (ภาพได้รับความเอื้อเฟื้อจาก อ.สุสาร อ.ส.พ. ปีที่ 35 ฉบับที่ 9 เมษายน 2538 หน้า 55)

พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

(ภาพได้รับความเอื้อเฟื้อจาก อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 34 ฉบับที่ 9 กรกฎาคม 2537 หน้า 41)

พระธาตุพนม จากทำนาริมโขง

(ภาพ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา 2533)

ตลาดสินค้าผลิตภัณฑ์จากจีน-เวียดนาม-ลาว ที่ริมโขง มุกดาหาร สินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่ขนส่งมาจากเวียดนาม
ตามถนนหมายเลข 9 ที่เชื่อมเมืองสะหวันนะเขต ลาว กับเมืองเว้ เวียดนาม

(ภาพ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา 2533)

ผาแต้ม ที่อำเภอโขงเจียม อุบลราชธานี ทศนียภาพแม่น้ำโขงและฝั่งลาว ได้นำภาพที่มีภาพเขียนสีของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ถัดจากผาแต้มไปไม่กี่กิโลนั้กเป็น “ปากมูล” จุดที่แม่น้ำมูลไหลบรรจบแม่น้ำโขง และถัดจากปากมูลไปอีก 8 กิโลเมตร ก็ถึงจุดสิ้นสุดที่แม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนไทย-ลาว

(ภาพ : ชาณุวิทย์ เกษตรศิริ, การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา 2533)

ช่องเม็ก ช่องทางติดต่อทางบกกระหว่างไทย-ลาว ที่อำเภอสิรินธร อุบลราชธานี
กับเมืองปากเซ เมืองจำปาสัก ภาคใต้ของลาว

(ภาพ : ชาณุวิทย์ เกษตรศิริ, การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา 2533)

ภาพสะท้อนความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส ในสมัยการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส
 ตามนิทานอีสปเรื่อง “หมาป่า” (ฝรั่งเศส) กับ “ลูกแกะ” (สยาม-ไทย) ในปัญหาแม่น้ำโขง
 (ภาพจากหนังสือ The French Wolf and The Siamese Lamp : The French Threat to Siamese Independence 1858-1907,
 White Lotus 1995)

สยามทีวี
 สัปดาห์วิจารณ์
 ปีที่ 34 ฉบับที่ 35 วันออกอากาศ 14-20 ตุลาคม 2531

ประทศิตแม่ทัพฟ้า
 พล.อ.อ.วรนาถ อภิชาติ
 เมืองหลังขี้นเป็น 1428

ถึงสูงลือตฟ้าท่าที่จะฮึด
 ยุทธการ "สอยดาว"
 แม่ทัพศึก
 สมรภูมิต้นเกล้า

ละครย้อนอดีต
 แพรวาชาวราชนคร
 กลางบูรณมัย

แพรวายชื่อประเทศ
 สรรจงช่วยเหลือทางการ

สุดสัปดาห์

มติชน

วันอาทิตย์ 14 ก.ย. 21 ปีที่ 8 ฉบับที่ 300

เลือกอากาศ "เดนตาย"
 เผยนาทีจรวด "แซม"
 เด็ดปีก F-5E ร่วง

รายงาน "กระสุนแตก" นักรบกล้า-จลาจลแคว้นบอร์นาทีก่อนที่
ยุทธภูมิ 'ร่วมเกล้า'
ปฏิบัติการสกัดเชือกไทย-ลาว
บรรลุดแผน 'L OPERATION'
ตั้งครม.จากยานอวกาศ

PV885

1476

1498

โครงการ "ขยายท่า"
 ฝั่งสลักของวังกรหนุ่ม

กรณีพิพาทเขาพระวิหาร ระหว่างไทย-กัมพูชา เป็นตัวอย่างหนึ่งของปัญหาข้อพิพาทเขตแดนอันเป็นผลตกค้างที่ฝรั่งเศสบังคับไทยทำสนธิสัญญาในสมัยรัชกาลที่ 5 ศาลโลกได้ตัดสินคดีนี้เมื่อปี พ.ศ.2505 (ค.ศ.1962) ให้ตกเป็นของกัมพูชา

ในภาพเป็นหนังสือที่จัดพิมพ์โดยสำนักนายกรัฐมนตรีไทย เพื่อเผยแพร่ชี้แจงต่อประชาชน เป็นหนังสือรวบรวมรายงานคำพิพากษา คำปรึกษา และคำสั่ง ของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

สารบัญ

	หน้า
คำนำสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	(3)
รายนามคณะกรรมการนโยบายกองทุนสนับสนุนการวิจัย	(5)
คำแถลงมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	(7)
รายนามคณะกรรมการบริหาร มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	(10)
คำนำโครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”	(11)
รายนามคณะกรรมการบริหารโครงการฯ	(23)
ประวัติผู้แต่ง	(49)
บทคัดย่อ	(50)
บทนำ	1
ส่วนที่ 1 ที่มาของปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย เกี่ยวกับเขตแดนไทย-ลาว	5
บทที่ 1 ภูมิหลังที่มาของเขตแดนไทย-ลาว	9
1.1 สนธิสัญญากำหนดเขตแดนระหว่างสยาม กับอินโดจีนฝรั่งเศส	10
- สภาพการณ์ก่อนมีการทำสนธิสัญญากำหนดเขตแดน	11
- อิทธิพลของแนวความคิดตะวันตก	
ต่อการกำหนดเขตแดน	12

- ลักษณะของข้อกำหนดในสนธิสัญญาเขตแดน	14
1.2 การสืบสิทธิของลาวภายหลังการปลดปล่อย	
อาณาเขตของฝรั่งเศส	15
- การได้รับเอกราชของลาวจากฝรั่งเศส	16
- ประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบสิทธิของลาว	
ในสนธิสัญญาเขตแดน	19
- ผลกระทบต่อไทยจากการสืบสิทธิของลาว	22
1.3 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการสืบสิทธิของรัฐ	25
- สถานะทางกฎหมายของอนุสัญญาว่าด้วยการสืบสิทธิ	
ของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสนธิสัญญา ค.ศ.1978	26
- ผลผูกพันของอนุสัญญาฯ ต่อกรณีไทย-ลาว	28
บทที่ 2 ประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดนไทย-ลาว	31
2.1 ปัญหาข้อพิพาทกรณีสามหมู่นบ้าน	36
- สภาพและลักษณะของปัญหาข้อพิพาท	36
- ข้อโต้แย้งอำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพิพาท	40
- ผลสรุปของปัญหา	49
2.2 ปัญหาข้อพิพาทกรณีบ้านร่มเกล้า	50
- สภาพและลักษณะของปัญหาข้อพิพาท	50
- ข้อโต้แย้งอำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพิพาท	52
- ผลสรุปของปัญหา	62

ส่วนที่ 2	กฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับข้อพิพาท ทางเขตแดนไทย-ลาว	65
บทที่ 3	กฎหมายที่ใช้บังคับในฐานะกฎหมายสนธิสัญญา	71
	3.1 สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส	
	ฉบับที่เกี่ยวกับเขตแดนไทย-ลาว	72
	- หนังสือสัญญากรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส	
	ฉบับลงวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ.1893 (ร.ศ.112)	74
	- หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส	
	ฉบับลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1904 (ร.ศ.122)	77
	- สัญญาว่าด้วยการปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญา	
	ลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 (ร.ศ.125)	97
	- อนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส	
	และพิธีต่อท้าย ฉบับลงวันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ.1941	106
	- ความตกลงระงับกรณีระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส	
	ฉบับลงวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ.1946	113
	3.2 การใช้บังคับและผลของสนธิสัญญาเขตแดนไทย-ลาว	115
	- ปัญหาการใช้บังคับของสนธิสัญญาเขตแดน	116
	- ผลของการบังคับใช้สนธิสัญญาเขตแดน	121
บทที่ 4	ปัญหาการตีความสนธิสัญญาและหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเขตแดนไทย-ลาว	123
	4.1 การตีความสนธิสัญญาเขตแดนไทย-ลาว	124
	- ประเด็นปัญหาที่ต้องตีความ	124
	- หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตีความ	127

4.2 สถานะทางกฎหมายของหลักฐานต่าง ๆ	133
- การประพจน์ปฏิบัติของกลุ่ม	134
- แผนที่	141
- หลักฐานอื่น ๆ	151
บทสรุป	155
บรรณานุกรม	161
ภาคผนวก	165

Contents

<i>Preface from The Thailand Research Fund</i>	(3)
<i>Board of The Thailand Research Fund</i>	(5)
<i>Preface from The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects</i>	(7)
<i>Board of The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects</i>	(10)
<i>Preface from the editors</i>	(11)
<i>Board of the Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”</i>	(23)
<i>About the author</i>	(49)
<i>Abstract</i>	(52)
Introduction	1
Part 1 : Fact and Legal problem on Thai-Lao Boundary	5
Chapter 1 The original background of Thai-Lao Boundary	9
1.1 Treaty of boundary delimitation between Siam and French-Indochina	10
- The circumstance before making boundary treaty	11
- The influence of Western concept on boundary making	12

- The character of a condition in Boundary Treaty	14
1.2 The succession of Lao from France	15
- The independent of Lao from France	16
- Legal issue of Lao's succession on boundary treaty	19
- The effect of the succession of Lao to Thailand	22
1.3 Legal problem on the state succession	25
- The legal status of the Convention on state succession in respect of treaty 1978	26
- The obligation of the Convention to Thai-Lao case	28
Chapter 2 The dispute issue on Thai-Lao boundary	31
2.1 The Three villages dispute case	36
- Condition and character of the dispute case	36
- The controversial on sovereignty over the disputed case	40
- The conclusion of the dispute case	49
2.2 Ban Rom Klao dispute case	50
- Condition and character of the dispute case	50

- The controversial on sovereignty
over the disputed area 52
- The conclusion of the dispute case 62

Part 2 : The International Law and Thai-Lao Boundary dispute 65

Chapter 3 The conventional Law as an applicable law

to the dispute case 71

3.1 Treaty between Thailand and France concerning Thai-Lao boundary 72

- Treaty between Siam and France.
Signed on 3 October 1893 74

- Treaty between Siam and France.
Signed on 13 February 1904 77

- Boundary Protocol annexed to the Treaty
dated to 23 March 1907 97

- Convention of Peace between Thailand and
France and annexed Protocol. Signed on
May 1941 106

- Agreement on dispute settlement between
Thailand and France. Signed on
17 November 1946 113

3.2 The application and consequence of Thai-Lao boundary treaty 115

- The problem in application of boundary treaty	116
- The consequence of boundary treaty application	121
Chapter 4 The problem on interpretation of treaty and evidences relating Thai-Lao boundary	123
4.1 The interpretation of Thai-Lao treaty	124
- The issues were to be interpreted	124
- The rule of interpretation	127
4.2 Legal status of related evidences	133
- The conducts of Thailand and Lao	134
- Maps	141
- Evidences	151
Conclusion	155
Bibliography	161
Appendixes	165

บทคัดย่อ

หนังสือนี้มุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศที่มีต่อปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างไทย-ลาว โดยเฉพาะในส่วนของ การกำหนดเขตแดนทางบก (Land Boundary) โดยนำปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างสองประเทศกรณีปัญหาสามหมู่บ้าน และปัญหาบ้านร่มเกล้าที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2527 และ 2531 ตามลำดับ มาเป็นกรณีศึกษา

เนื้อหาในหนังสือโดยหลักแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ในส่วนแรก จะเสนอ บทวิเคราะห์เกี่ยวกับภูมิหลังที่มาทางประวัติศาสตร์ของการก่อตั้งหรือกำหนดเขตแดนระหว่างไทย-ลาว ในแง่มุมทางกฎหมาย รวมถึงการชี้ให้เห็นถึงประเด็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของกรณีพิพาททางเขตแดนที่เกิดขึ้น

ส่วนที่สอง เป็นการศึกษาวិเคราะห์ถึงบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศในแง่มุมของการวิเคราะห์การนำหลักการและกฎเกณฑ์ (principles and rules) ของกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการกำหนด (delimitation) และการปักปัน (demarcation) เขตแดนทางบก ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเขตแดนระหว่างไทย-ลาว มาปรับใช้กับประเด็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ การวิเคราะห์เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณี (applicable law) ซึ่งหลักการและกฎเกณฑ์ทางกฎหมายนี้อาจปรากฏอยู่ในรูปของกฎหมายสนธิสัญญา กฎหมายจารีตประเพณี หรือหลักกฎหมายทั่วไป

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า กฎหมายสนธิสัญญาที่ใช้บังคับแก่กรณีนี้ กล่าวคือ สนธิสัญญาเกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนฉบับต่าง ๆ ระหว่างไทย-ลาว ซึ่งได้ทำความตกลงในสมัยที่ลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส มีข้อจำกัดในแง่การมีข้อกำหนดบางส่วนบางตอนคลุมเคลือ ไม่แน่ชัด

และมีปัญหาในการตีความ ทำให้ต้องอาศัยหลักฐานทางกฎหมายอื่น ได้แก่ แผนที่ เอกสาร และการประพดติปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่เกี่ยวข้องของ คู่กรณีพิพาท และหลักฐานอื่น ๆ มาเป็นพื้นฐานในการชี้ถึงแนวเส้นเขตแดน ที่ถูกต้อง โดยวิเคราะห์ถึงค้ำบังค้ำบในทางกฎหมายของเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวว่ามีอยู่อย่างไรหรือไม่

นอกจากนี้ในการศึกษาถึงบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าว ได้นำแนวคำพิพากษาศาลระหว่างประเทศคดี ที่เกี่ยวกับข้อพิพาททางเขตแดน ต่าง ๆ โดยเฉพาะคำพิพากษาคดีเขาพระวิหารระหว่างไทย-กัมพูชา และคดี พิพาททางเขตแดนระหว่างประเทศ Mali และประเทศ Burkina Faso มา ประกอบการวิเคราะห์ปัญหาข้อพิพาทด้วย

ผลของการวิเคราะห์ในเชิงกรณีศึกษานี้ นอกจากจะเป็นการชี้ให้เห็นถึง ระบบกฎเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องของการกำหนดเขตแดน ระหว่างรัฐ ซึ่งเป็นแง่มุมทางวิชาการแล้ว ยังอาจเป็นประโยชน์สำหรับใช้ พิจารณาเป็นแนวทางในการแก้ไขหรือระงับปัญหาข้อพิพาทระหว่างไทย-ลาว ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการแก้ปัญหที่วางอยู่บนพื้นฐานทางกฎหมาย

Abstract

This book intends to study the role of International Law in the question of boundary delimitation dispute between Thailand and Laos, especially in term of land boundary delimitation and demarcation. This work focuses in particular on two border dispute case between the two countries, i.e. Three villages and Ban Rom Klao cases, which occurred in 1984 and 1988 respectively.

The main content of this book has been divided into two parts. First, it analyses the historical background which established boundary regime or relations between Thailand and Laos. The analyses is also indicate the legal and factual question of the disputed cases in 1984 and 1988.

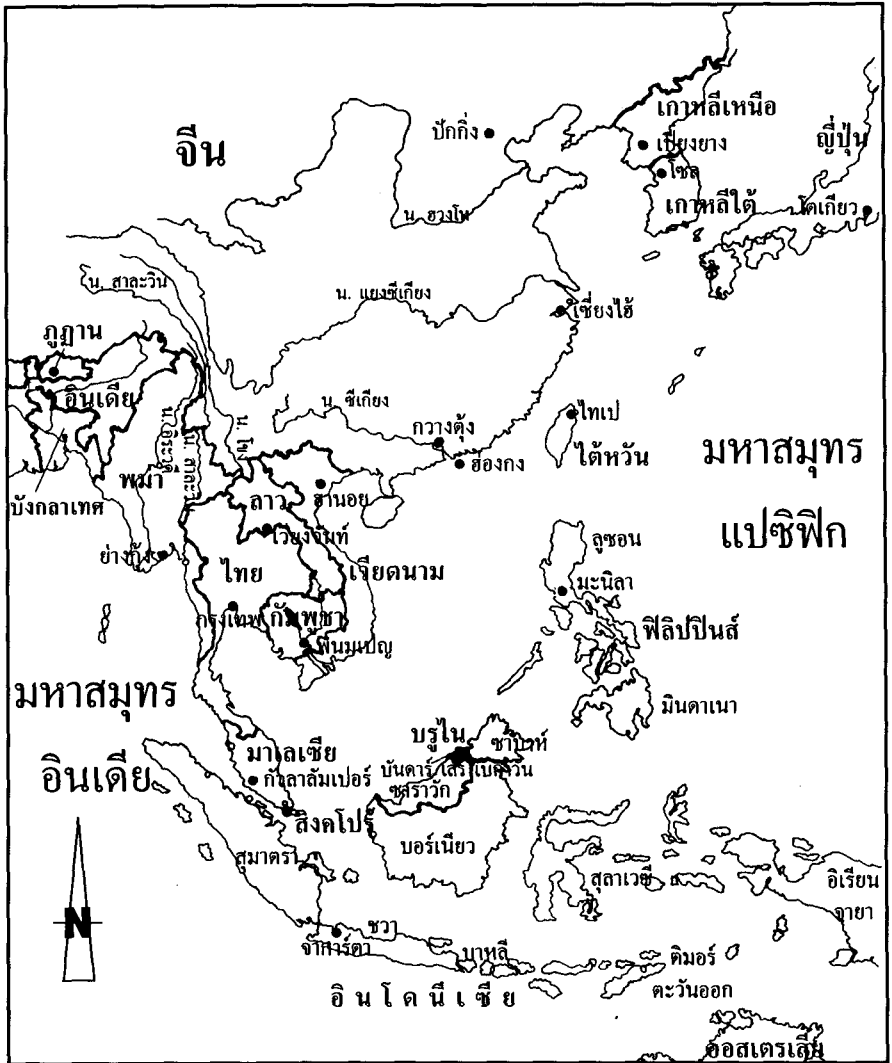
Second, it concentrates on the role of International Law as the applicable law to the disputed cases. The principles and rules of International Law which apply to the cases are in form of treaties related to boundary delimitation between the two countries, customary and general principles of international law related to the delimitation and demarcation of land boundary.

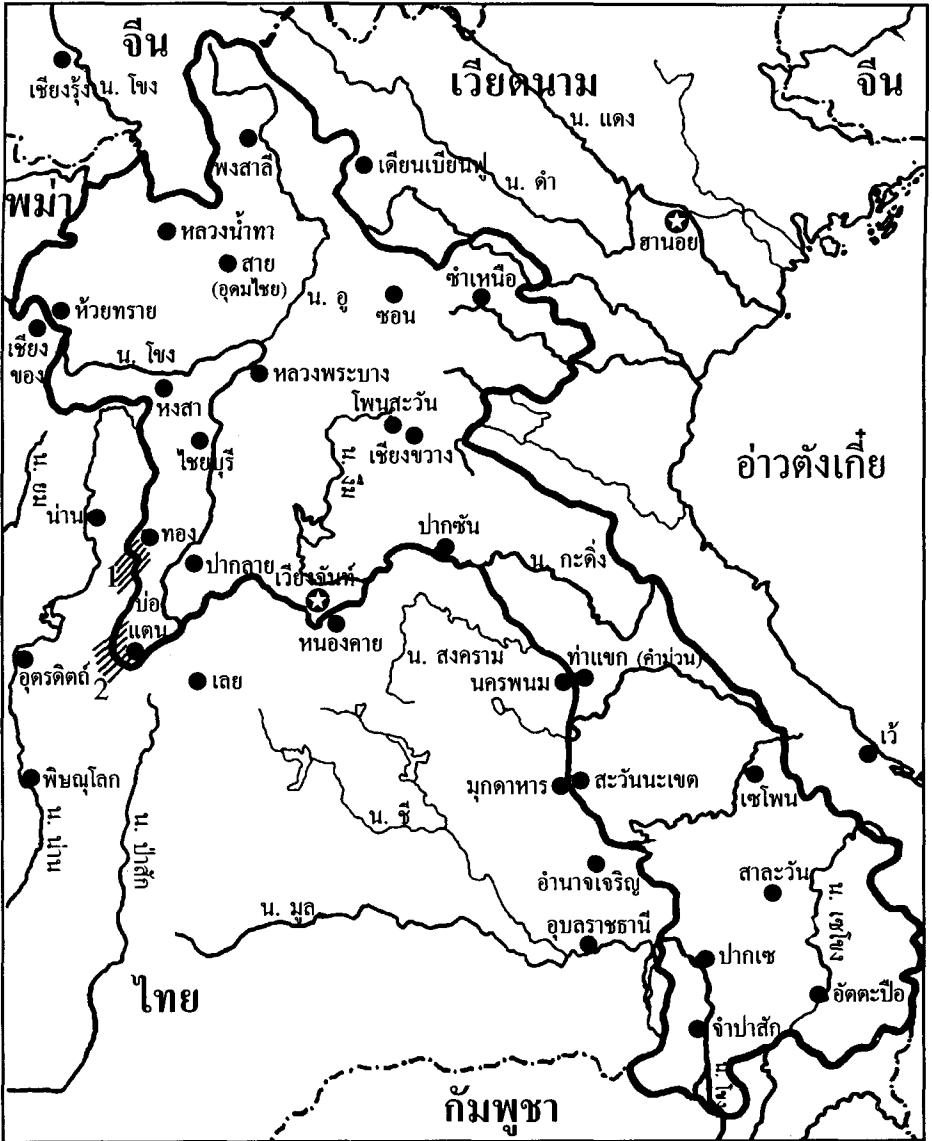
The study has found that the existing boundary treaties were inaccurate and have a problem in interpretation to determine the boundary line, so this work has to examine other evidences related

to the disputed case such as maps, administrative documents, the conduct of the party's administrative authorities and to evaluate the legal value and determine what weight of these evidences attach to the cases.

Besides these materials, also the Cases concerning the Frontier Dispute between Burkina Faso and Mali and the Case concerning the Temple of Prean Viheah, inclusive, other International Court of Justice decisions had to be taken into consideration with the disputed case.

The result of the study in this book is not only to examine or shape up the rules and principles of International Law on boundary question for an academic purpose but also it may consider as one of means to settle or find a solution of the pending boundary dispute between Thailand and Laos, particularly the solution which acceptable by the principles and rules of international law.

แผนที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

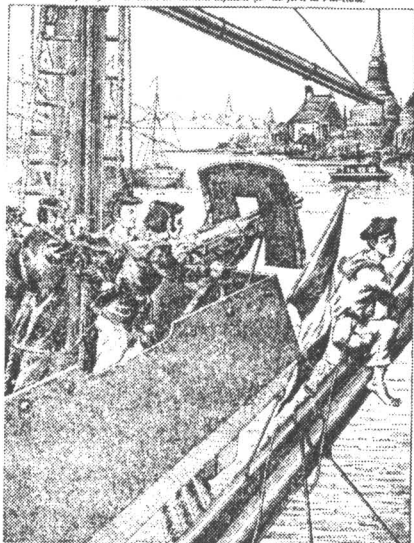
เขตแดนไทย-ลาว หมายเลข 1 คือกรณีพิพาทสามหมู่บ้าน จังหวัดอุดรธานี พ.ศ.2527

หมายเลข 2 คือกรณีพิพาทบ้านร่มเกล้า จังหวัดพิจิตร พ.ศ.2530-2531

LE CONFLIT AVEC LE SIAM

Le Manoeuvre des canons-reservoirs Hotchkiss dans le Anse de l'Anse Inconstante au passage de la baie de Matien dependu par les forts de Phu-Nou.

Manoeuvre d'une piece de gros calibre, dans l'entrepont de la canonnière La Corbe.

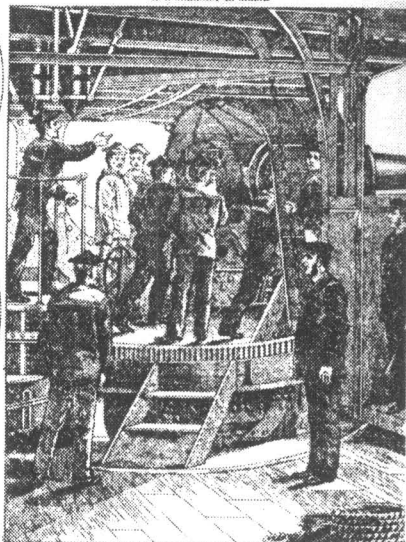
L'inspecteur GROSSIERIN
de la Basse Anse.

Lieutenant GEMAN
Commandant le fort de l'Anse de l'Anse Inconstante.

M. PAVIE
Commandant le fort de l'Anse de l'Anse Inconstante.

ภาพกำลังอำนาจฝรั่งเศสเมื่อครั้ง “วิกฤตการณ์สยาม ร.ศ.112”

ซ้าย : เรือแองกอสตองท์ กำลังแล่นผ่านพระเจดีย์กลางน้ำ สมุทรปราการ ที่มีป้อมปืนรุ่นเก่า
สร้างสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ขวา : ทหารฝรั่งเศสบนเรือโกแมทกำลังเตรียมยิงปืนใหญ่สมัยใหม่
ที่บรรจุลูกปืนทางท้ายกระบอกลูกกลางภาพคือบุคคลสำคัญของฝรั่งเศสในเหตุการณ์ครั้งนี้

(ภาพจาก M.L.Manich Jumsai, History of Anglo-Thai Relations, 1970)

บทนำ

ความสัมพันธ์ทางเขตแดนระหว่างรัฐ โดยส่วนใหญ่มักนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งกันเสมอ มากกว่าในทางส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งนี้ เห็นได้ว่าในระยะเวลาที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จวบจนถึงปัจจุบัน สงครามครั้งสำคัญ รวมถึงกรณีพิพาทระหว่างประเทศ ส่วนใหญ่ ต่างมีมูลเหตุมาจากความขัดแย้งในเรื่องเขตแดนแทบทั้งสิ้น ลักษณะของความสัมพันธ์ทางเขตแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านก็เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีแนวพรมแดนทางธรรมชาติประชิดติดต่อกันทอดไปตามแนวเทือกเขาและแม่น้ำโขงรวมระยะทางถึง 1,750 กิโลเมตร ส่งผลให้ในอดีตที่ผ่านมามีปัญหากระทบกระทั่งระหว่างกันเรื่อยมา จนกลายเป็นข้อพิพาทครั้งสำคัญขึ้นในปี พ.ศ.2527 และ 2530 ซึ่งปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นประกอบไปด้วยลักษณะของการเป็นข้อพิพาททางการเมือง (Political Dispute) และข้อพิพาททางกฎหมาย (Law Dispute)

โดยที่หนังสือนี้เป็นหนังสือด้านกฎหมายระหว่างประเทศ จึงจำกัดการวิเคราะห์ปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างไทย-ลาว เฉพาะแต่ปัญหาข้อพิพาททางกฎหมายเป็นหลัก โดยเฉพาะปัญหาข้อพิพาทที่ปรากฏในช่วงปี พ.ศ.2527-2530 ได้แก่ ปัญหาสามหมูบ้าน และปัญหาย่านร่มเกล้า ทั้งนี้ โดยมุ่งวิเคราะห์ถึงบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศที่มีต่อปัญหาข้อพิพาทในการกำหนดเขตแดนระหว่างประเทศทั้งสอง คำว่า *บทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศ* ในที่นี้ หมายถึงการวิเคราะห์ถึงการนำหลักการและกฎเกณฑ์ (principles and rules) ของกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการกำหนด

เขตแดนทางบก (Land Boundary) อันเป็นลักษณะเฉพาะของเขตแดนไทย-ลาว มาปรับใช้กับประเด็นข้อพิพาท และรวมถึงการพิจารณาเนื้อหาของหลักและกฎเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงปัญหาทางกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องนี้ที่มีอยู่ การวิเคราะห์ถึงปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเขตแดนระหว่างรัฐ นอกจากจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องนี้ อันเป็นการวิเคราะห์ในเชิงวิชาการแล้ว ยังอาจเป็นประโยชน์สำหรับใช้พิจารณาเป็นแนวทางในการแก้ไขหรือระงับปัญหาข้อพิพาทระหว่างไทย-ลาวที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะการแก้ปัญหาวางอยู่บนพื้นฐานทางกฎหมาย ซึ่งพัฒนาการล่าสุดของปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว นั้น ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามความตกลงเกี่ยวกับการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนตลอดแนวร่วมกันเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ.2539 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดทำหลักเขตแดนทั้งทางบกและในแม่น้ำตลอดแนวเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายรู้จักที่ตั้งของเส้นเขตแดนอย่างชัดเจน และความตกลงฉบับนี้มีสาระสำคัญว่ารัฐบาลทั้งสองฝ่ายที่จะร่วมกันสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนตลอดแนว และจัดตั้งคณะกรรมการเขตแดนร่วมไทย-ลาวขึ้น โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองประเทศเป็นประธาน

ก่อนที่จะได้ศึกษาถึงในเนื้อหาของรายละเอียดของหนังสือ จำต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นถึงความหมายเฉพาะของการใช้ถ้อยคำที่เป็นศัพท์เทคนิค (technical term) รวมถึงแนวความคิด (concept) อันเป็นพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับการกำหนดเขตแดน ดังนี้

คำว่า เขตแดน ในความหมายอย่างกว้างมีผู้นิยามความหมายต่าง ๆ กัน ในพจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถานได้ให้นิยามศัพท์ว่า¹

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ อังกฤษ-ไทย, (กรุงเทพฯ, 2516).

หมายถึง แนวหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่กำหนดแบ่งเขตของรัฐหรือประเทศ หรือ เขตหนึ่งเขตใดในทางภูมิศาสตร์ ในพจนานุกรม The Encyclopedia Britannica² นิยามเขตแดนว่า เป็นลักษณะของสิ่งซึ่งใช้เป็นเครื่องซึ่งถึงขอบเขต ชัดจำกัด L. Oppenheim³ อธิบายว่า เขตแดน หมายถึง เส้นสมมติที่ปรากฏบนพื้นผิวโลกซึ่งแบ่งแยกดินแดนระหว่างรัฐหนึ่งออกจากอีกรัฐหนึ่ง ในความหมายเฉพาะ มีการจำแนกเขตแดนซึ่งเป็นเสมือนเส้นแบ่งเขตการใช้อำนาจของรัฐว่า ประกอบด้วยสองลักษณะ คือ เขตแดน (Boundary) ในความหมายที่หมายถึง เส้นเขตแดนซึ่งมีลักษณะเป็นแนวเส้นที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อชี้แสดงถึงดินแดนที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐแต่ละรัฐ และเขตแดนในอีกความหมายหนึ่งซึ่งมีลักษณะที่แสดงให้เห็นในแง่ของบริเวณพื้นที่เกี่ยวกับความกว้างและความยาวซึ่งนักกฎหมายบางท่านเห็นว่าตรงกับคำว่า *พรมแดน* (Frontier) และเมื่อกล่าวถึงคำว่า เขตแดน ก็จำเป็นต้องพิจารณาถึงกระบวนการในการสร้างเขตแดน (Boundary Making) ระหว่างรัฐขึ้น กล่าวคือ การกำหนดเขตแดน (Delimitation) และการปักปันเขตแดน (Demarcation) ซึ่งคำทั้งสองมีความหมายต่างกัน โดย *การกำหนดเขตแดน* นั้นหมายถึงลักษณะหรือวิธีการของการกำหนดว่าเขตแดนของรัฐแต่ละรัฐนั้นมีอยู่อย่างไร เช่น ให้อัตโนมัติแนวสันปันน้ำ ร่องน้ำลึก เป็นเส้นแบ่งเขตแดน เป็นต้น ซึ่งในทางปฏิบัติเห็นได้ว่ามีหลายวิธี และไม่จำกัดว่าจะมีแต่เฉพาะในข้อตกลงในสนธิสัญญาเท่านั้น การกำหนดเขตแดนอาจจะทำโดยอาศัยหลัก Equity (หลักความเป็นธรรม) ซึ่งศาลอาจเป็นผู้กำหนดเขตแดนให้คู่ความก็ได้หากคู่ความนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อขอให้ศาลกำหนดเขตแดนให้ ส่วนคำว่า

² Encyclopedia Britannica, Vol. 4, 1963.

³ Oppenheim L., *International Law a Treatise*, Vol.I Peace, (London : Longmans, Green and Co.ltd., 1952), p. 483.

การปักปันเขตแดน หมายถึง การชี้จำเพาะเจาะจงแนวเส้นเขตแดนของรัฐ ตามที่กำหนดไว้ในชั้นของการกำหนดเขตแดนให้แน่นอนอีกชั้นหนึ่งว่า เส้นเขตแดนอยู่ตรงจุดหรือตำแหน่งใดบนพื้นที่จริง ทั้งนี้โดยอาจใช้วิธีการปักหลักเขตหรือทำเครื่องหมายใด ๆ ไว้

ส่วนที่ 1

ที่มาของปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย เกี่ยวกับเขตแดนไทย-ลาว

ในส่วนแรกนี้มุ่งวิเคราะห์ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงอันเป็นพื้นฐานสำคัญของหนังสือฉบับนี้ 2 ประการ คือ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภูมิหลังที่มาของการก่อตั้งหรือกำหนดเขตแดนระหว่างไทย-ลาว ในบทที่ 1 ซึ่งมีสาระสำคัญที่มุ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังที่มาในทางประวัติศาสตร์ของการกำหนดเขตแดนระหว่างสองประเทศว่ามีมูลเหตุที่มาอย่างไร โดยเฉพาะการศึกษาถึงบทบาทและอิทธิพลของฝรั่งเศสที่มีต่อการก่อตั้งระบบเขตแดนระหว่างรัฐขึ้นในภูมิภาคนี้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการกำหนดเขตแดนระหว่างไทย-ลาว ซึ่งก่อให้เกิดผลเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญต่ออาณาเขตของประเทศไทยในขณะนั้น และกลายเป็นปัญหาขัดแย้งตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน แม้ประเด็นต่าง ๆ ในบทนี้จะมีลักษณะเป็นการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ แต่โดยความมุ่งหมายและประเด็นข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์ที่นำมาวิเคราะห์นั้น มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงที่มีความเกี่ยวพันกับปัญหาข้อกฎหมาย และถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการวิเคราะห์ปัญหาทางเขตแดนไทย-ลาว

ในบทที่ 2 มุ่งวิเคราะห์ข้อเท็จจริงของปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างไทย-ลาว โดยนำเอากรณีพิพาทสามหมู่บ้าน และกรณีบ้านร่มเกล้า ซึ่งนับเป็นผลสะท้อนที่สำคัญและชัดเจนของปัญหาเขตแดน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกำหนดเขตแดนในยุคสมัยอาณานิคม มาเป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาข้อพิพาททั้งสองกรณีนี้ นอกจากจะมีลักษณะเป็นปัญหา

การกำหนดเขตแดนทางบก (Land Boundary) ซึ่งประกอบด้วยดินแดนส่วนที่เป็นบริเวณพื้นดินและแม่น้ำซึ่งมุ่งทำการวิเคราะห์แล้ว ประเด็นข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งในกรณีพิพาททั้งสองมีลักษณะเป็นข้อพิพาททางกฎหมายอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในทางข้อเท็จจริง ประเด็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับปัญหาพิพาทจะมีลักษณะหลากหลายแตกต่างกันออกไป อันถือเป็นลักษณะทั่วไปของข้อพิพาทระหว่างรัฐ ซึ่งมีผลประโยชน์เกี่ยวกันหลายด้าน ในบทนี้จะจำกัดการวิเคราะห์เฉพาะแต่ประเด็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมายเป็นหลัก เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ในส่วนที่ 2 ของหนังสือ ซึ่งเป็นส่วนข้อกฎหมายต่อไป

ส่วนที่ 2 กฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว

ในส่วนที่ 2 นี้ มุ่งวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว ซึ่งถือเป็นส่วนที่เป็นแกนสำคัญของหนังสือนี้ โดยในบทที่ 3 มีสาระสำคัญในการวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาเรื่องกฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณี (Applicable Law) ที่เกิดขึ้นว่าจะใช้กฎหมายอะไรมาบังคับ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า อะไรคือหลักการและกฎเกณฑ์ (principles and rules) ของกฎหมายระหว่างประเทศที่อาจนำมาใช้ในการกำหนดเขตแดนที่เป็นข้อพิพาทนั้น ซึ่งหลักการและกฎเกณฑ์ของกฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับแก่กรณี อาจอยู่ในรูปของกฎหมายอนุสัญญา (Conventional Law) กฎหมายจารีตประเพณี (Customary Law) หรือหลักกฎหมายทั่วไป (General Principle of Law)

ในบทที่ 4 มีสาระสำคัญในการวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการตีความสนธิสัญญาและหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับเขตแดนไทย-ลาว

ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่สืบเนื่องจากข้อจำกัดในการนำกฎหมายมาบังคับใช้กับ ปัญหาข้อพิพาทในบทที่ 3 โดยเฉพาะกฎหมายที่อยู่ในรูปของกฎหมายสนธิสัญญา (Conventional Law) อันได้แก่ สนธิสัญญากำหนดเขตแดนไทย-ลาว ฉบับต่าง ๆ ซึ่งมีข้อจำกัดในการนำมาใช้บังคับ มีประเด็นปัญหาโต้แย้งในการตีความขึ้น ส่งผลให้การพิจารณาแก้ไขปัญหาข้อพิพาทจำต้องอาศัยหลักฐานอื่น มาเป็นเครื่องประกอบในการชี้แสดงถึงเส้นเขตแดนที่ถูกต้อง ซึ่งในการนำหลักฐานอื่น ๆ อาทิ แผนที่ การประพุดิปฏิบัติของคู่กรณี เป็นต้น มาใช้นั้น เป็นประเด็นปัญหาข้อกฎหมายที่จะต้องพิจารณาว่าหลักฐานอื่นนั้นมีค่าบังคับทางกฎหมาย (Legal Value) ที่จะนำมาใช้บังคับและผูกพันคู่กรณีพิพาทหรือไม่

All the territory on the left bank of the Mekhong was ceded to France. This gave rise to the dispute between England and France for the possession of Muong Sing.

แผนที่เขตแดนสยาม-ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงของฝรั่งเศส (ลาว) อันเป็นผลจากเหตุการณ์
 “วิกฤตการณ์สยาม ร.ศ.112” (แผนที่จาก M.L.Manich Jumsai, History of Anglo-Thai Relations, 1970)

บทที่ 1

ภูมิหลังที่มาของเขตแดนไทย-ลาว

ในทางประวัติศาสตร์นั้น ไทย หรือเรียกชื่อว่า สยาม¹ กับลาว มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งในทางเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ในทางภูมิศาสตร์ของทั้งสองประเทศที่มีอาณาเขตประชิดติดกันมาแต่อดีต โดยลักษณะในทางภูมิศาสตร์ (Geopolitics) ดังกล่าว ทำให้ความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจทางการเมืองของทั้งสองประเทศในอดีตปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะสภาพการมีอำนาจเหนือลาวของไทย ในฐานะที่ลาวเป็นประเทศราชตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของไทยในลักษณะของการควบคุมดูแลและการแต่งตั้งผู้ปกครองลาว ลักษณะของลาวในฐานะเป็นประเทศราชในขณะนั้นพิจารณาเปรียบเทียบได้ว่ามีความหมายใกล้เคียงกับลักษณะของการเป็นรัฐอารักขา (Protectorate) ตามความหมายของประเทศตะวันตก กล่าวคือ เป็นรัฐที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่า โดยเฉพาะการถูกควบคุมกิจการภายในบ้างเป็นบางเรื่อง² ในส่วนที่เกี่ยวกับการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศนั้น จะเห็นได้ว่าในขณะที่ลาวตกเป็นประเทศราชของไทย การเจริญสัมพันธ์กับต่างประเทศ

¹ ได้มีการตรารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2475) ว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช 2482 เปลี่ยนชื่อสยามเป็นประเทศไทย, ปรีดี พนมยงค์, ความเป็นมาของชื่อ “ประเทศสยาม” กับ “ประเทศไทย”, (กรุงเทพมหานคร : ประจักษ์การพิมพ์, 2517), น. 4-5.

² Fenwick C.G., *International Law*, (New York : 1952), p. 117.

โดยเฉพาะกับเวียดนามก็ตกอยู่ในการควบคุมของไทย และโดยลักษณะของความสัมพันธ์ในทางการเมืองดังกล่าว เป็นผลให้การกำหนดความสัมพันธ์ในทางเขตแดนหรือการแบ่งแนวเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับลาวในขณะนั้นไม่มีขึ้นอย่างชัดเจนในรูปของเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ (International Boundary) ต่อเมื่อฝรั่งเศสเข้ามาดำเนินนโยบายแสวงอาณานิคมในอินโดจีน และได้ขยายตัวรุกรานเข้ามาทางทิศตะวันออกเข้าครอบครองโคชินจีน เขมร และลาวแล้ว จึงก่อให้เกิดปัญหาและเกิดการเปลี่ยนแปลงอาณาเขต โดยเฉพาะการใช้กำลังอำนาจทางทหารที่เหนือกว่าของฝรั่งเศสเข้าบีบบังคับไทยให้ยอมทำสนธิสัญญาที่เสียเปรียบยกดินแดนให้กับฝรั่งเศส ดังที่จะได้ทำการวิเคราะห์ต่อไป

1.1 สนธิสัญญากำหนดเขตแดนระหว่างสยามกับอินโดจีนฝรั่งเศส

การทำสนธิสัญญากำหนดเขตแดนขึ้นระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ถือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งโดยเฉพาะในแง่มุมมองของกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจากสนธิสัญญาเขตแดนนอกจากก่อให้เกิดข้อผูกพันขึ้นระหว่างรัฐในการก่อตั้งนิติสัมพันธ์ของระบบเขตแดนระหว่างรัฐให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว สนธิสัญญาเขตแดนยังเป็นสนธิสัญญาที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว (suigeneris)³ แตกต่างไปจากสนธิสัญญาธรรมดาอื่น ๆ กล่าวคือ ก่อให้เกิดผลผูกพันที่มีลักษณะถาวรเหนือดินแดนหรือเขตแดนนั้นสืบเนื่องต่อไป แม้ว่าภายหลังต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสภาพของรัฐ เช่น การสืบทอดของรัฐ

³ Cukwurah, A.O., *The Settlement of Boundary disputes in International Law*, (U.S.A : Oceana Publications. Inc, 1967.) p. 108

อันเนื่องจากการได้รับเอกราช หรือเกิดรัฐใหม่ขึ้นก็ตาม ซึ่งในประเด็นนี้จะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป สำหรับกรณีสนธิสัญญาเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสก็เป็นไปตามหลักที่กล่าวมา หากแต่ลักษณะของการตกลงทำสนธิสัญญานั้นวางอยู่บนพื้นฐานของความไม่เสมอภาคทั้งในทางอำนาจอธิปไตยและในทางเทคนิควิชาการของรัฐภาคีสัญญา กล่าวคือ การกำหนดและปักปันเขตแดนต้องพึงพิงฝรั่งเศสเป็นหลัก

สภาพการณ์ก่อนมีการทำสนธิสัญญากำหนดเขตแดน

สาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การทำสนธิสัญญากำหนดเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเขตแดนด้านที่ติดกับลาว ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสได้ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองอินโดจีนก็คือเหตุการณ์ที่เรียกว่า *วิกฤตการณ์สยาม ร.ศ. 112*⁴ ซึ่งฝรั่งเศสในขณะนั้นอ้างปัญหาข้อพิพาททางพรมแดนไทย-ลาว ทางตอนเหนือ ตอนกลาง และตอนใต้ (ได้แก่บริเวณที่เรียกว่า สิบสองจุไทย หัวพันทั้งห้าทั้งหก เมืองพวน คำเกิด คำมวน จำปาศักดิ์ เชียงแตง) ว่าสิทธิเหนือดินแดนเหล่านี้เป็นของคนในฐานะเป็นผู้สืบสิทธิต่อจากเวียดนาม ซึ่งเป็นเจ้าของดินแดนเหล่านี้มาก่อน ทั้งที่ตามข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์ หัวเมืองเหล่านี้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของไทยและญวนก้ำกึ่งกัน เรียกว่า “เมืองสองฝ่ายฟ้า” โดยอาศัยข้ออ้างดังกล่าว ฝรั่งเศสได้ส่งกำลังทางบกกรุกรานเข้ามาทางชายแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ส่งเรือรบเข้ามาปิดปากอ่าวไทย และแล่นเรือรบเข้ามาถึงกรุงเทพฯ บังคับให้รัฐบาลไทยในขณะนั้น คือรัฐบาลของ

⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, *วิกฤตการณ์สยาม ร.ศ. 112 : การเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2523), น. 264.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สละสิทธิของไทยเหนือดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงแก่ฝรั่งเศส และนำไปสู่การบีบบังคับให้ไทยตกลงทำสนธิสัญญาฉบับลงวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ.1893 (พ.ศ.2436, ร.ศ.112) ซึ่งถือเป็นสนธิสัญญาฉบับแรกที่กำหนดเขตแดนระหว่างดินแดนไทยกับลาวขึ้น โดยก่อนหน้านี้ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวไม่มีการกำหนดเขตแดนที่แน่นอน ทั้งนี้ดังที่กล่าวมาแล้วว่า หัวเมืองหรือบริเวณดังกล่าวมีลักษณะเป็นเมืองสองฝ่ายฟ้า เจ้าเมืองหรือผู้ปกครองยอมรับอำนาจปกครองของทั้งญวนและไทย และทางฝ่ายไทยเองก็ได้จัดการปกครองให้รัดกุมแต่ประการใด เพียงแต่มีการควบคุมดูแลตามสมควรในฐานะเป็นประเทศราชของตน อันถือเป็นลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งในการปกครองประเทศราชหรือเมืองขึ้นของบรรดาประเทศต่าง ๆ ในแถบนี้ ซึ่งการควบคุมการปกครองมักปรากฏในรูปของการแต่งตั้งผู้ปกครอง การใช้วิธีให้ยอมสวามิภักดิ์ สาบานที่จะซื่อสัตย์ แล้วยอมให้ปกครองบ้านเมืองเองตามเดิม การกำหนดให้ส่งเครื่องบรรณาการ การมีข้อตกลงให้ส่งกำลังมาช่วยในยามเกิดสงคราม และรวมถึงวิธีการแต่งตั้งข้าหลวงมาควบคุมหัวเมืองโดยสภาพข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว การกำหนดเขตแดนระหว่างรัฐให้ปรากฏชัดเจนขึ้นจึงถือเป็นรูปแบบหนึ่งของอิทธิพลตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทเหนือแนวความคิดหรือทางปฏิบัติที่เป็นอยู่แต่เดิมของรัฐต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้

อิทธิพลของแนวความคิดตะวันตกต่อการกำหนดเขตแดน

ปัญหาเขตแดนในภาพรวมของอินโดจีนและอาณาเขตใกล้เคียงนั้น พิจารณาได้ว่าประกอบขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายแสวงอาณานิคมของฝรั่งเศส โดยเฉพาะการนำ

รูปแบบของ “รัฐ” ตามแนวความคิดทางตะวันตก⁵ เช่น การมีเส้นเขตแดนที่แน่นอน และการจัดตั้งระบบการปกครองที่ศูนย์กลางมีอำนาจครอบคลุมดินแดนทั้งหมดอย่างมั่นคงและเด็ดขาดมาปรับใช้กับดินแดนอาณานิคม ซึ่งไม่เคยให้ความสนใจกับการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ มาก่อน ฝรั่งเศสจึงได้ริเริ่มกำหนดเส้นเขตแดนขึ้นเพื่อประโยชน์ในการแบ่งส่วนการปกครองต่าง ๆ รวมถึงผลในการขยายอิทธิพลแข่งกับมหาอำนาจอื่นโดยเฉพาะกับอังกฤษ และหากพิจารณาเปรียบเทียบแนวความคิดเกี่ยวกับเส้นเขตแดนระหว่างตะวันตกกับตะวันออกในขณะนั้นแล้ว จะเห็นว่าชาวตะวันตกให้ความสำคัญแก่เรื่องอำนาจอธิปไตยภายในขอบเขตที่แน่นอนของรัฐ ในขณะที่ชาวตะวันออกในแง่หนึ่งก็ให้ความสำคัญแก่อำนาจอธิปไตยเช่นกัน แต่มีได้จำกัดอยู่ในขอบเขตหรือดินแดนที่แน่นอน ทั้งนี้พิจารณาว่าเป็นเพราะไม่สามารถรักษากฎหมาย อำนาจ และความมั่นคงปลอดภัยในดินแดนที่ห่างไกลได้ ซึ่งอาจเนื่องมาจากการมีดินแดนกว้างไกล และขาดการพัฒนา ระบบการบริหารสำหรับการเป็นรัฐขนาดใหญ่ที่มีการบริหารจากส่วนกลางโดยสมบูรณ์ รวมทั้งขาดระบบการติดต่อที่รวดเร็วเพราะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขา การเปลี่ยนแปลงเส้นเขตแดนขึ้นอยู่ด้วยความสัมพันธ์ที่ไม่แน่นอนของพลังอำนาจของแต่ละอาณาจักร อำนาจอธิปไตยจึงไม่ถูกนำมาเกี่ยวข้องกับเรื่องดินแดนตราบที่การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่กระทบกระเทือนต่อดินแดนที่เป็นแกนของอาณาจักร แนวความคิดของตะวันตกในเรื่องนี้ได้แสดงออกมาในนโยบายทางการเมืองและการบริหารดินแดนอาณานิคมเมื่อเผชิญกับความไม่มั่นคงทางการเมือง มหาอำนาจตะวันตกจึงพยายามกำหนดเส้นเขตแดน

⁵ Solomon, Robert L., *Boundary Concept and Practices in Southeast Asia*, (Santa Monica, California : The Raund Corporation, 1969), p. 25.

ขึ้นด้วยวิธีการที่เฉียบขาดและรุนแรง เช่น การใช้นโยบายเรือปืนของฝรั่งเศสต่อไทย นอกจากนั้นเมื่อการแข่งขันเพื่อแย่งดินแดนอาณานิคมมีเพิ่มมากขึ้น ก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องตกลงกับศูนย์อำนาจในท้องถิ่นเพื่อให้มีเส้นเขตแดนที่แน่นอนโดยเร็ว ระบบเส้นเขตแดนจึงมุ่งที่จะสร้างความมั่นคงให้แก่เขตอิทธิพลและป้องกันการรุกรานจากภายนอกเสียมากกว่า ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นอยู่ในบริเวณดังกล่าวแต่อย่างใด ผลในทางปฏิบัติของการกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนในข้อกำหนดของสนธิสัญญาเขตแดน และปัญหาอันเกิดขึ้นในการบังคับใช้สนธิสัญญาที่เกิดจากการใช้กำลังบังคับทำขึ้นนั่นเอง

ลักษณะของข้อกำหนดในสนธิสัญญาเขตแดน

โดยเหตุที่การทำสนธิสัญญาเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสนั้นมีลักษณะเป็นสนธิสัญญาไม่เสมอภาค (unequal treaty) กล่าวคือ ไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคในทางอำนาจอธิปไตย อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศปัจจุบันได้รับรองอย่างชัดเจน เป็นผลให้ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ในสนธิสัญญาเขตแดนที่ทำขึ้นโดยภาพรวมมีลักษณะเป็นสนธิสัญญาที่เสียเปรียบ (unfair treaty) ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความไม่เป็นธรรมต่อประเทศไทย และในบางกรณีมีการโต้แย้งว่าไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ประกอบกับสนธิสัญญาบางฉบับมีข้อความคลุมเครือไม่แน่ชัด บางครั้งไม่มีขอบของสนธิสัญญาครอบคลุมไปถึงเรื่องปัญหา กลายเป็นช่องว่างทำให้เกิดการตีความขึ้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวคู่พิพาทมักตีความเอาประโยชน์ข้างฝ่ายตนเป็นหลัก ทำให้เกิดความเห็นไม่ลงรอยกัน

และก่อให้เกิดปัญหาในการนำสนธิสัญญามาใช้บังคับให้เป็นผลในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมาภายหลังที่ดินแดนอาณานิคมได้รับเอกราชและสืบสิทธิในสนธิสัญญากำหนดเขตแดนสืบต่อจากรัฐเจ้าอาณานิคมเดิม เช่น กรณีของลาว เป็นต้น

คำว่า ไม่เสมอภาคของสนธิสัญญา ดังที่กล่าวข้างต้นในที่นี้หมายถึง การทำสนธิสัญญาในขณะนั้นไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของหลักความยินยอมและความเสมอภาคในทางอำนาจอธิปไตย อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ แนวความคิดเกี่ยวกับสนธิสัญญาไม่เสมอภาค โดยเฉพาะกรณีของสนธิสัญญาเขตแดน มีรากฐานจากแนวคิดของโซเวียตซึ่งถือว่า สนธิสัญญาเขตแดนที่ไม่เสมอภาคนี้ถือเป็นโมฆะไม่มีผลบังคับ อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีหรือแนวความคิดนี้ไม่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในกฎหมายระหว่างประเทศในขณะนั้น และแม้ตามมาตรา 51 และ 52 ของอนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 จะกำหนดว่า สนธิสัญญาเป็นโมฆะหากทำขึ้นโดยการบังคับรัฐหรือผู้แทนของรัฐ แต่อนุสัญญานี้ไม่มีผลบังคับย้อนหลัง (ตามมาตรา 4) และแม้ในอนุสัญญาฉบับนี้จะกำหนดให้มีหลัก *clausula rebus sic stantibus* (สัญญาเปลี่ยนเมื่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป) แต่ตามมาตรา 62 (2) (a) ในอนุสัญญาได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า หลักดังกล่าวไม่ใช้บังคับกับกรณีของสนธิสัญญาเขตแดน

1.2 การสืบสิทธิของลาวภายหลังการปลดปล่อยอาณานิคมของฝรั่งเศส

การสืบสิทธิของรัฐ (State Succession) ถือเป็นปรากฏการณ์สำคัญอย่างหนึ่งในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ โดยหลักทั่วไปแล้ว การสืบสิทธิของรัฐ

ในความหมายอย่างกว้าง ๆ หมายถึง การที่รัฐหนึ่งเข้ารับผิดชอบแทนอีก รัฐหนึ่งในความสัมพันธ์กับนานาประเทศ⁶ และในกฎหมายระหว่างประเทศ แยกลักษณะการสืบสิทธิของรัฐออกเป็น การสืบสิทธิในส่วนที่เกี่ยวกับสนธิสัญญา และในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับสนธิสัญญา ตัวอย่างเช่น ในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินและหนี้สินของรัฐ เป็นต้น ในส่วนของการสืบสิทธิที่เกี่ยวกับสนธิสัญญานั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์สามฝ่าย คือ ระหว่างรัฐแม่ ได้แก่ รัฐต้นกำเนิดของรัฐผู้สืบสิทธิ เช่น ในกรณีของฝรั่งเศสซึ่งเคยครอบครองอาณานิคมที่ได้รับเอกราชแล้ว รัฐผู้สืบสิทธิ เช่น กรณีของลาวซึ่งได้รับเอกราชใหม่จากการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสซึ่งเป็นรัฐแม่ รัฐที่สาม ได้แก่ รัฐที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในเรื่องการสืบสิทธิ แต่อาจได้รับผลกระทบจากการสืบสิทธิดังกล่าว เช่น กรณีของประเทศไทย เป็นต้น ในการศึกษาถึงลำดับความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงในการสืบสิทธิกับหลักกฎหมายในเรื่องดังกล่าวจึงแยกพิจารณาตามประเด็นต่อไปนี้

การได้รับเอกราชของลาวจากฝรั่งเศส

การได้รับเอกราชของลาวถือเป็นสภาพข้อเท็จจริงที่สำคัญในการก่อให้เกิดผลในเรื่องการสืบสิทธิตามมา การศึกษาถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาสภาพแห่งการสืบสิทธิในลำดับต่อไป สภาพการเป็นอาณานิคมของลาวในฐานะที่ตกเป็นรัฐในอารักขาถูกปลดปล่อยลงนับตั้งแต่ได้

⁶ คำนิยามในมาตรา 2(b)อนุสัญญาว่าด้วยการสืบสิทธิของรัฐในกรณีสนธิสัญญา (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties) ค.ศ.1978, *International Legal Material*, Vol.17 (1978), pp. 1488-1517.

มีการลงนามในความตกลง ปี ค.ศ.1949 (พ.ศ.2492) กับฝรั่งเศส ซึ่งได้ทำการปกครองลาวมากกว่าครึ่งศตวรรษ แต่ความตกลงหรือสนธิสัญญามอบเอกราชปี ค.ศ.1949 (พ.ศ.2492) นั้น ลาวยังคงถูกควบคุมในกิจการต่าง ๆ โดยฝรั่งเศสอยู่ โดยเฉพาะกิจการต่างประเทศ⁷ ต่อมาเมื่อได้มีการทำสนธิสัญญาปี ค.ศ.1953 (พ.ศ.2496) ลาวจึงได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์⁸ โดยเฉพาะอำนาจในการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ ในช่วงปี ค.ศ.1949 (พ.ศ.2492) ภายหลังจากได้รับเอกราช ลาวได้รับการรับรองจากบรรดาประเทศต่าง ๆ ในตะวันตก รวมถึงสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยถือเป็นประเทศแรกในเอเชียที่ให้การรับรองลาวในปี ค.ศ.1950 (พ.ศ.2493) ซึ่งตามมาทันทีโดยการแลกเปลี่ยนคณะผู้แทนทางการทูตระหว่างกัน⁹ และในส่วนที่เกี่ยวกับเขตแดนนั้น ตามสนธิสัญญาฝรั่งเศส-ลาว ปี ค.ศ.1949 (พ.ศ.2492) ซึ่งเป็นสนธิสัญญารับรองเอกราชของลาวโดยฝรั่งเศสนั้น ลาวได้ยอมลงนามในสนธิสัญญาดังกล่าวโดยตั้งข้อสงวนว่า

“พรมแดนของลาว รวมถึงอาณาเขตหรือดินแดนซึ่งในประวัติศาสตร์ขึ้นอยู่กับราชอาณาจักร ซึ่งในปัจจุบันดินแดนเหล่านี้ตกไปอยู่ในเขตของ

⁷ ตามสนธิสัญญา ฝรั่งเศส-ลาว ปี ค.ศ.1949 (พ.ศ.2492) ฝรั่งเศสได้รับรองลาวในฐานะเป็นประเทศเอกราชภายใต้สหภาพฝรั่งเศส (the French Union)

⁸ ภายหลังจากลาวได้รับเอกราชสมบูรณ์เป็นทางการจากฝรั่งเศส เมื่อตุลาคม พ.ศ.2496 (ค.ศ.1953) แล้ว ลาวก็ปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย โดยระบบกษัตริย์ ที่ทรงใช้อำนาจบริหารประเทศภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญและมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บริหาร, พยงค์ ทิมเจริญ, “อาย-น้องสองฝั่งโขง,” วารสารแผนที่, ฉบับที่ 2 ปีที่ 32 (ตุลาคม-ธันวาคม 2532) : 92.

⁹ Area Handbook of Laos, American University, Washington D.C., Foreign Area Studies Division, 1972.

ประเทศเพื่อนบ้านโดยเหตุผลทางการปกครองของฝรั่งเศสด้วย” ในประเด็นนี้ หากพิจารณาในแง่ผลทางกฎหมาย โดยเฉพาะตามอนุสัญญากรุงเวียนนาว่า ด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) การตั้งข้อสงวนในสนธิสัญญาทวิภาคีดังนี้ ย่อมไม่มีผลหรือก่อให้เกิดพันธกรณีต่อรัฐที่สาม อย่่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติในประเด็นเกี่ยวกับการรับรองสนธิสัญญาเขตแดนภายหลังลาวได้รับเอกราชของไทยนั้น จากการค้นคว้าพบหลักฐานหนังสือโต้ตอบทางการทูต แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้ยอมรับและรับรองเกี่ยวกับเขตแดนตามสนธิสัญญาซึ่งลาวได้ทำการสืบทอดจากฝรั่งเศส และรัฐบาลฝรั่งเศสได้มีหนังสือแจ้งยังรัฐบาลไทยในขณะนั้นถึงการสืบทอดของลาวต่อจากฝรั่งเศสด้วย โดยเอกสารหลักฐานได้แสดงถึงการรับรองของรัฐบาลไทยต่อเขตแดนที่กำหนดขึ้นโดยสนธิสัญญาฉบับต่าง ๆ แม้ว่าต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์ คือการสืบทอดของลาวก็ตาม¹⁰ โดยสภาพข้อเท็จจริงดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการได้รับเอกราชของลาวจากการเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส โดยผลแห่งสนธิสัญญาที่ได้ทำขึ้น ภายใต้การรับรองและรับรู้ของรัฐบาลไทยในขณะนั้น ซึ่งไม่ปรากฏในทางข้อเท็จจริงว่ามี การโต้แย้งสิทธิในเรื่องใด ๆ จากการสืบทอดดังกล่าว ในประเด็นนี้ แม้ว่าการสืบทอดจะเป็นเรื่องหรือกิจการภายในระหว่างลาวกับฝรั่งเศสก็ตาม แต่ในฐานะที่ไทยเป็นรัฐที่อาจได้รับผลกระทบจากการกระทำดังกล่าวก็อาจเรียกร้องหรือโต้แย้งขึ้นได้ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาเรื่องสนธิสัญญาไม่เป็นธรรม การไม่ได้แย้งของ

¹⁰ ตามหนังสือ แจ้งความตกลงระหว่างรัฐบาลลาวกับรัฐบาลฝรั่งเศสเกี่ยวกับการโอนอำนาจในการคิดต่อทางชายแดน ซึ่งสถานเอกอัครราชทูตลาว ณ กรุงเทพฯ มีถึงรัฐบาลไทย ฉบับที่ 473 ลงวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2496 และตามหนังสือซึ่งสถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส ณ กรุงเทพฯ มีถึงรัฐบาลไทย ฉบับที่ 269/D ลงวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2496.

รัฐบาลไทยในขณะนั้นพิจารณาว่าเป็นเพราะความไม่เสมอภาคในทางอำนาจทางการเมืองของไทยเมื่อเทียบกับฝรั่งเศสนั่นเอง¹¹

ประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับการสืบสิทธิของลาวในสนธิสัญญาเขตแดน

โดยเหตุที่สภาพข้อเท็จจริงในการสืบสิทธิของลาวสืบต่อจากฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1953 (พ.ศ.2496) นั้น เกิดขึ้นในขณะที่หลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องการสืบสิทธิของรัฐยังไม่มีการพัฒนาเป็นหลักหรือกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ก่อให้เกิดประเด็นทางกฎหมายว่า การสืบสิทธิของลาวในขณะนั้นอาศัยหลักกฎหมายใดมารองรับ อันจะเป็นผลในการที่จะพิจารณาถึงประเด็นเรื่องความสมบูรณ์ของสนธิสัญญาเขตแดนฉบับต่าง ๆ ที่ฝรั่งเศสได้ทำขึ้นกับไทยในสมัยอาณานิคม

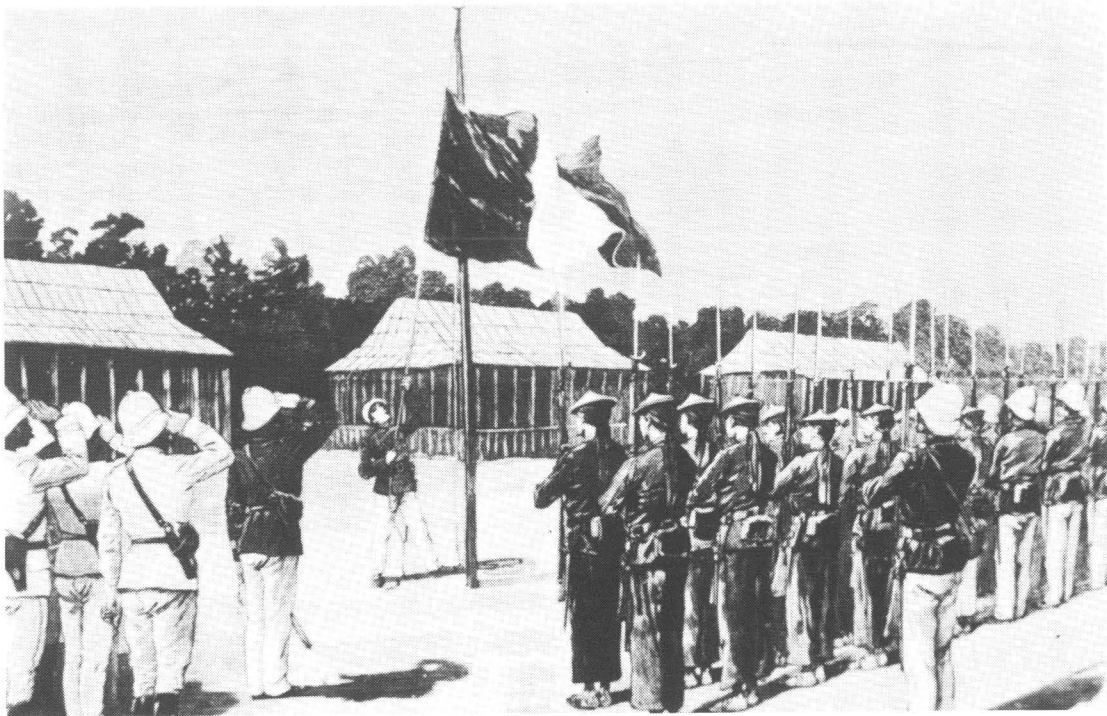
ในส่วนที่เกี่ยวกับสนธิสัญญาโดยทั่วไปนั้น ตามทางปฏิบัติของรัฐที่สืบเนื่องกันมาซึ่งเชื่อว่ามีอยู่ก่อนปี ค.ศ.1953 (พ.ศ.2496) นั้น ถือว่ารัฐใหม่ซึ่งปรากฏขึ้นในสังคมนั้นระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะโดยผลจากการปลดปล่อยอาณานิคม หรือเกิดขึ้นโดยการรวมตัวหรือแยกตัวกลายเป็นรัฐเอกราชใหม่ขึ้นมา ย่อมจะเริ่มต้นความสัมพันธ์ทางสนธิสัญญาของตนโดยปราศจากพันธกรณีใด ๆ ที่สืบเนื่องมาจากอดีต กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ รัฐที่ได้เอกราชใหม่ย่อมมีอิสรภาพจากพันธกรณีซึ่งรัฐบาลปกครองก่อนมีไว้ในสนธิสัญญาหลักดังกล่าวเรียกว่า หลักสลาตกระดาน (The clean slate principle) แต่

¹¹ วิกรม คุ้มไพโรจน์, “ความเป็นมาในประวัติศาสตร์ของเส้นกันเขตแดนในล้านช้าง,” วารสารสารานุกรม (2519) : 374.

หลักดังกล่าวมีข้อยกเว้นที่สำคัญอยู่ประการหนึ่งว่า รัฐที่ได้เอกราชใหม่ต้องรับช่วงภาระต่อสนธิสัญญาในส่วนที่เกี่ยวกับเขตแดน ซึ่งในทางตำรากฎหมายระหว่างประเทศ บางเล่มเรียกสนธิสัญญาประเภทนี้ว่าเป็น สนธิสัญญาท้องถิ่น (localized treaties) หรือ สนธิสัญญาที่แท้จริง (real treaty) นักกฎหมายระหว่างประเทศบางท่านถือว่าสนธิสัญญาประเภทนี้เป็นสนธิสัญญาที่ได้รับการปฏิบัติแล้ว (executed treaty) ซึ่งหมายถึงสนธิสัญญาที่ทำขึ้นโดยมีเจตนาที่จะให้เป็นสนธิสัญญาถาวร และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สนธิสัญญาเขตแดนนี้ตกทอดหรือสืบทอดไปยังรัฐที่ได้เอกราชใหม่โดยอัตโนมัติ ในแง่เหตุผลของหลักข้อยกเว้นเกี่ยวกับสนธิสัญญาเขตแดนดังกล่าว เพิ่งมาปรากฏชัดเจนและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในปี ค.ศ.1962 (พ.ศ.2505) ในคดีเขาพระวิหารระหว่างไทยกับกัมพูชา โดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศวางหลักไว้ว่า

“โดยทั่วไป เมื่อประเทศสองประเทศกำหนดเขตแดนระหว่างกัน จุดประสงค์ที่สำคัญอย่างยิ่งอันหนึ่งก็คือ เพื่อให้บรรลุถึงความมั่นคงแน่นอน และเป็นอันยุติกัน จุดประสงค์นี้จะสำเร็จไปไม่ได้ ถ้าเส้นเขตแดนที่กำหนดขึ้นไว้อาจมีโต้แย้งหรือเรียกร้องให้แก้ไขได้ทุกขณะ และโดยอาศัยกรรมวิธีที่มีเมื่อพบว่ามีความไม่ถูกต้องตามข้อความในสนธิสัญญาที่กำหนดเขตแดนนั้น กรรมวิธีเช่นนี้อาจเกิดขึ้นได้เรื่อยไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด และไม่อาจมีการตกลงให้เป็นที่สุดกันได้ คราบใดที่ยังมีข้อผิดพลาดที่อาจพบได้อีก เส้นเขตแดนเช่นนี้นอกจากจะไม่ถาวรมั่นคงยังเป็นการเสี่ยงมากด้วย...”¹²

¹² I.C.J. Reports, Case concerning the Temple of Preah Vihear, 1962, p. 34.

หลังเหตุการณ์ ร.ศ.112 ทหารฝรั่งเศสเข้ายึดเมืองจันทบุรี ซึ่งต่อมาฝรั่งเศสได้ใช้เป็นข้อแลกเปลี่ยนกับดินแดน
“ฝั่งขวาแม่น้ำโขง” ตรงข้ามหลวงพระบางและจำปาสัก อันเป็นเส้นพรมแดนทางบกระหว่างไทย-ลาวในปัจจุบัน

(ภาพจากหนังสือ The French Wolf and The Siamese Lamb : The French Threat to Siamese Independence 1858-1907, White Lotus 1995)

เทียบเคียงกับคดีเขาพระวิหาร โดยอาศัยคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ร่วมสมัยกับกรณีการสืบสิทธิของลาวในขณะนั้น ประกอบกับแนวทางปฏิบัติของรัฐต่าง ๆ ในการยอมรับโดยทั่วไปในหลักดังกล่าว ทำให้พิจารณาได้ว่า ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการสืบสิทธิในขณะนั้น โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับสนธิสัญญาเขตแดน มีกฎหมายระหว่างประเทศรองรับในรูปของหลักอันเป็นที่ยอมรับกันในทางปฏิบัติโดยทั่วไป กล่าวคือ ในรูปของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศนั่นเอง หลักดังกล่าวได้รับการยอมรับอย่างปรากฏให้เห็นชัดเจนในเวลาต่อมาในรูปของกฎหมายสนธิสัญญา คือ อนุสัญญาเวียนนา ว่าด้วยการสืบสิทธิของรัฐ ค.ศ.1978 (พ.ศ.2521) ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการประมวลหลักหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ทั้งนี้โดยหลักว่าด้วยการสืบสิทธิในสนธิสัญญาเขตแดนได้ถูกนำมากำหนดในมาตรา 11 ในอนุสัญญาดังกล่าว ซึ่งจะได้วิเคราะห์ในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

ผลกระทบต่อไทยจากการสืบสิทธิของลาว

ประเทศไทยแม้ไม่อยู่ในฐานะเป็นรัฐที่สืบสิทธิจากฝรั่งเศสในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสนธิสัญญาเขตแดนเช่นลาว แต่ประเทศไทยในฐานะเป็นรัฐคู่ภาคีเดิมแห่งสนธิสัญญาเขตแดนกับฝรั่งเศสย่อมได้รับผลกระทบโดยตรงจากการสืบสิทธิดังกล่าว นั่นคือผลกระทบที่ต้องถูกผูกพันตามสนธิสัญญาเขตแดนที่เพิ่มขึ้นในสมัยอาณานิคม และก่อให้เกิดประเด็นปัญหาว่า ประเทศไทยจำต้องผูกพันในสนธิสัญญาดังกล่าวต่อไปด้วยหรือไม่ ทั้งนี้อาจตั้งเป็นประเด็นปัญหาว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์ดังกล่าวจะถือเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญยิ่ง อันอาจนำมาเป็นเหตุผลอ้างเพื่อล้มเลิกหรือถอนตัวจากสนธิสัญญา

เขตแดนตามหลัก Rebus sic stantibus ได้หรือไม่ ในประเด็นนี้โดยหลักกฎหมายสนธิสัญญานั้นวางหลักไว้ว่า สนธิสัญญาซึ่งได้ทำขึ้นระหว่างรัฐนั้นหากปรากฏต่อมาภายหลังว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญยิ่งของสถานการณ์ซึ่งได้มีปรากฏอยู่ในขณะทำสนธิสัญญา ภาควิสนธิสัญญาอาจาอาศัยเป็นเหตุอ้างเพื่อล้มเลิกหรือถอนตัวจากข้อผูกพันตามสนธิสัญญานั้นได้ ทั้งนี้โดยสถานการณ์ที่อาจนำมาเป็นเหตุอ้างดังกล่าวต้องเป็นสถานการณ์ที่มีความสำคัญยิ่งในการยินยอมเข้าทำสนธิสัญญาของกลุ่มภาคี แต่หลักดังกล่าวนี้มีข้อยกเว้นว่าไม่อาจนำมาบังคับกับกรณีของสนธิสัญญาเขตแดน หลักดังกล่าวนี้ปรากฏในข้อ 62 อนุสัญญากรุงเวียนนา ว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) ซึ่งเป็นการประมวลหลักเกณฑ์ที่อยู่ในรูปของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ

และโดยเหตุที่ในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์นั้น การทำสนธิสัญญาเขตแดนซึ่งมีขึ้นจำนวนหลายฉบับนั้น เกิดขึ้นโดยการใช้กำลังบีบบังคับรัฐบาลไทยของฝรั่งเศส โดยข้อเท็จจริงดังกล่าวก่อให้เกิดประเด็นปัญหาทางกฎหมายว่า ประเทศไทยจะอาศัยอ้างเหตุดังกล่าวมายกเลิกหรือถอนตัวจากสนธิสัญญาที่เกิดจากการใช้กำลังบังคับนั้นได้หรือไม่ ทั้งนี้พิจารณาได้ว่าโดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ประเทศไทยไม่อาจอ้างหลักกฎหมายตามข้อ 52 แห่งอนุสัญญาเวียนนา ว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) มายกเลิกสนธิสัญญาเขตแดนที่เกิดขึ้นจากการใช้กำลังทางทหารบีบบังคับได้ ทั้งนี้เนื่องจากหลักการทำสนธิสัญญาโดยปราศจากการบีบบังคับด้วยกำลังอันเป็นหลักเกณฑ์ที่สอดคล้องกับหลักว่าด้วยการห้ามใช้กำลัง ตามข้อ 2 (4) แห่งกฎบัตรสหประชาชาตินั้น เป็นหลักกฎหมายปัจจุบันของกฎหมายระหว่างประเทศ มิใช่เป็นหลักที่มีมาอยู่แต่เดิม ดังนั้น โดยเหตุนี้ อนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา จึงไม่มีผลย้อนหลังไปใช้บังคับเข้ากับสนธิสัญญา

เขตแดนดังกล่าว¹³ ซึ่งในทางข้อเท็จจริงได้ทำขึ้นก่อนที่จะมีหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ว่าด้วยการห้ามใช้กำลัง ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวนี้เพิ่งเริ่มมีพัฒนาการเป็นกฎหมายนับแต่มีกติกากรุงปารีส หรือกติกาไบรอันด์-เคลล็อก (Briand-Kellogg Pact) ลงวันที่ 27 มีนาคม ค.ศ.1928 (พ.ศ.2471) ซึ่งห้ามการทำสงคราม และประณามว่าสงครามเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย โดยมาตรา 1 ของกติกาสัญญา ฯ ระบุว่า

“ในนามของประชาชนประเทศคู่สัญญาประณามอย่างเป็นทางการต่อการใช้สงครามเพื่อเป็นเครื่องมือในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ และปฏิเสธการใช้สงครามเป็นเครื่องมือในทางการเมืองในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สนธิสัญญานับนี้ถือเป็นสนธิสัญญาพหุภาคีฉบับแรกที่สร้างหลักเกณฑ์ใหม่ของกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการห้ามทำสงคราม”

จากการพิจารณาประเด็นปัญหาดังกล่าว ทำให้เห็นว่าประเทศไทยย่อมถูกผูกพันตามสนธิสัญญาเขตแดนดังกล่าวต่อไป โดยมีรัฐภาคีสนธิสัญญาเป็นประเทศลาวแทนฝรั่งเศส และหากพิจารณาจากทางปฏิบัติของประเทศไทยเองที่มีต่อหลักการสืบสิทธิในส่วนที่เกี่ยวกับสนธิสัญญานั้นก็ดำเนินไปตามหลัก

¹³ ตามหลักการไม่มีผลใช้บังคับย้อนหลัง (Non-retroactivity) ของอนุสัญญาฯ ในมาตรา 4 ซึ่งกำหนดว่า “Without prejudice to the application of any rules set forth in the present Convention to which treaties would be subject under international law independent of the Convention, the Convention applies only to treaties which are concluded by States after the entry into force of the present Convention with regard to such States.

ปฏิบัติของรัฐโดยทั่วไป กล่าวคือ ในกรณีเป็นสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์ และเดินเรือ หรือสนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดน จะไม่มีการสืบทอดกัน ตัวอย่างเช่น กรณีสนธิสัญญาทางไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศต่าง ๆ ไม่เคยยอมรับว่ามีการสืบทอดไปยังอาณานิคมของคู่ภาคีภายหลังที่อาณานิคมนั้นด้วยก็ตาม สำหรับในส่วนของสนธิสัญญาเขตแดนที่ประเทศไทยได้ทำกับรัฐเจ้าอาณานิคม เช่น ที่ได้ทำกับอังกฤษเพื่อกำหนดเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า และระหว่างไทยกับมาเลเซีย ในทางปฏิบัติก็ยอมรับให้มีการสืบทอดไปยังพม่าและมาเลเซีย โดยอัตโนมัติ โดยไม่ต้องมีการทำความตกลงกันใหม่ระหว่างไทยกับประเทศเหล่านั้น และโดยเฉพาะสนธิสัญญาที่ประเทศไทยทำกับฝรั่งเศสเพื่อกำหนดเขตแดนระหว่างไทยกับลาวและเขมร ก็ได้ยอมรับให้มีการสืบทอดในทำนองเดียวกันเมื่อลาวและเขมรได้เป็นเอกราช¹⁴

1.3 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการสืบทอดของรัฐ

กฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎหมายที่กำลังอยู่ในช่วงของการพัฒนาการ ในเรื่องการสืบทอดของรัฐก็เช่นเดียวกัน ที่มีลำดับของการพัฒนาจากทางปฏิบัติของรัฐกลายเป็นกฎเกณฑ์ที่อยู่ในรูปของกฎหมายสนธิสัญญา โดยหลักเกณฑ์ว่าด้วยการสืบทอดของรัฐทั่วไป บัญญัติไว้ในมาตรา 73 อนุสัญญากรุงเวียนนา ว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) และหลักเกณฑ์ว่าด้วยการสืบทอดของรัฐในส่วนเกี่ยวกับสนธิสัญญา ซึ่งเป็น

¹⁴ สมบูรณ์ เสงี่ยมบุตร, “การสืบทอดของรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับสนธิสัญญา,” วารสารสารานุกรม (2522) : 22. และดูเพิ่มใน ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 76 ตอนที่ 114 ลงวันที่ 14 ธันวาคม 2520.

หัวเรื่องที่มีงศึกษานั้น บัญญัติอยู่ในอนุสัญญากรุงเวียนนา ปี ค.ศ.1978 (พ.ศ. 2521) ซึ่งแม้ว่าอนุสัญญาฉบับนี้มีขึ้นภายหลังข้อเท็จจริงในการสืบสิทธิกรณี ไทย-ลาว นี้ก็ตาม แต่ในฐานะที่อนุสัญญานี้ได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องการสืบ สิทธิในสนธิสัญญาของรัฐขึ้น ทำให้มีประเด็นในทางกฎหมายที่น่าสนใจว่า อนุสัญญานี้มีผลผูกพันต่อกรณี ไทย-ลาว หรือไม่อย่างไร และก่อนที่จะ ศึกษาประเด็นปัญหานี้ จำต้องพิจารณาในเบื้องต้นกันถึงสถานะทางกฎหมาย ของอนุสัญญานี้ว่ามีอยู่หรือไม่ อย่างไร

สถานะทางกฎหมายของอนุสัญญาว่าด้วยการสืบสิทธิ ของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสนธิสัญญา ค.ศ.1978 (พ.ศ.2521)

อนุสัญญา นี้ เป็นผลงานของคณะกรรมการสิทธิการกฎหมายระหว่างประเทศ (ILC) ซึ่งมี Sir Hamphrey และ Sir Francis Vallat ทำหน้าที่เป็น ผู้รายงานพิเศษตามลำดับ และที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้ให้การ รับรองอนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม ค.ศ.1978 (พ.ศ.2521) อย่างไรก็ดีตาม แม้ว่าอนุสัญญานี้จะได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการเป็น สากล แต่ในแง่ของการเป็น กฎหมายสนธิสัญญานั้น อนุสัญญานี้ถือว่ายังไม่มีผลบังคับ ทั้งนี้เพราะที่ผ่าน มามีรัฐเพียง 6 รัฐเท่านั้นที่ให้สัตยาบัน (ข้อมูลปี ค.ศ.1985 พ.ศ.2538)¹⁵ เหตุผลสำคัญเนื่องจากบทบัญญัติส่วนใหญ่ของอนุสัญญา เป็นหลักเกณฑ์ที่ เป็นพัฒนาการก้าวหน้าของกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันถือว่ายังขาด

¹⁵ ตามมาตรา 7 กำหนดว่า อนุสัญญามีผลบังคับใช้กับการสืบสิทธิของรัฐที่มีขึ้นภาย หลังจากที่อนุสัญญานี้มีผลบังคับเท่านั้น หมายถึงไม่มีผลบังคับย้อนหลัง (Non-Retroactive) และตามมาตรา 49 กำหนดว่า อนุสัญญามีผลบังคับต่อเมื่อมีรัฐจำนวน 15 รัฐให้สัตยาบัน หรือภาคยานุวัติ

ความสอดคล้องกับทางปฏิบัติระหว่างประเทศ และความเห็นทางกฎหมาย โดยทั่วไป และมีเพียงหลักการ (principles) บางอย่างเท่านั้นที่เป็นที่ยอมรับ ในฐานะเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะหลักการว่าด้วยความถาวรของเขตแดนในมาตรา 11 แห่งอนุสัญญาเวียนนา ว่าด้วยการสืบสิทธิของรัฐ¹⁶ และมีข้อพิจารณาในประเด็นข้อกฎหมายต่อไปว่า หลักการสืบสิทธิของรัฐ (State Succession) ในอนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยสนธิสัญญา ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) มาตรา 62 และอนุสัญญาเวียนนา ว่าด้วยการสืบสิทธิของรัฐ ในกรณีสนธิสัญญามาตรา 11 นั้น มีรากฐานที่มาหรือได้รับแนวความคิดจากหลักการเครพพรมแดนที่เป็นมรดกตกทอด (Uti possidetis juris)¹⁷ ซึ่งมีพัฒนาการมาจากทางปฏิบัติของรัฐในกลุ่มลาตินอเมริกา ในการแก้ปัญหาการกำหนดเขตแดนภายหลังการได้รับเอกราชจากสเปนในช่วงทศวรรษที่ 2 ของศตวรรษที่ 19 โดยเรียกหลักการที่บรรดากลุ่มรัฐดังกล่าวนำมาใช้แก้ปัญหาเขตแดนว่า หลัก the colonial uti possidetis¹⁸ ซึ่งเป็นหลักการที่มุ่งดำรงไว้ซึ่งแนวเส้นเขตแดนที่เป็นอยู่ภายใต้ระบอบเดิมของสเปน (Spanish Regime) ในช่วงเวลาที่ได้รับเอกราช และต่อมาบรรดารัฐในแอฟริกาได้รับเอาหลักการ Uti possidetis มาใช้ในระบอบกฎหมายของตนภายหลังได้รับ

¹⁶ Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties, *International Legal Materials*, Vol.17 (1978).

¹⁷ Gino J. Naldi, "The case concerning the frontier dispute (Burkina Faso/ Republic of Mali) : Uti possidetis in an africa perspective", *International and Comparative Law Quarterly*, Vol.36, 1987, p. 898.

¹⁸ Eduardo Jimenez de Arichaga, "Boundaries in Latin America : Uti possidetis doctrine", *Encyclopedia of Public International Law*, Vol. 6, 1986, pp. 45-49.

เอกราช โดยเฉพาะการได้รับการยอมรับโดยข้อมติของที่ประชุมองค์การเอกภาพแอฟริกา (Organization of African Unity - OAU) ลงวันที่ 21 กรกฎาคม ค.ศ.1964 (พ.ศ.2507) โดยมีมติว่า “เขตแดนแอฟริกาที่มีอยู่ในวันที่ได้รับเอกราชเป็นสถานการณ์ที่จะต้องดำรงไว้ และรัฐสมาชิกขององค์การตกลงยอมรับที่จะเคารพต่อเขตแดนที่มีอยู่ในขณะที่ตนได้รับเอกราช”¹⁹ และหลักการนี้สาละยุดิทธิรรมระหว่างประเทศได้นำมาใช้อย่างชัดเจน ในคดีพิพาททางเขตแดนระหว่าง Burkina Faso กับ Republic of Mali ในฐานะเป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศ²⁰ ที่ยืนยันถึงความคงอยู่ของเส้นเขตแดนที่ได้กำหนดขึ้นในสมัยเป็นอาณานิคม

ผลผูกพันของอนุสัญญาว่าด้วยการสืบสิทธิของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสนธิสัญญา ค.ศ.1978 (พ.ศ.2521) ต่อกรณีไทย-ลาว

หากพิจารณาในฐานะที่เป็นกฎหมายสนธิสัญญา (Conventional Law) นั้น อนุสัญญาว่าด้วยการสืบสิทธิของรัฐ ปี ค.ศ.1978 (พ.ศ.2521) นี้ ถือว่าไม่มีผลผูกพันต่อกรณีไทย-ลาว เนื่องจากมีรัฐเพียง 6 รัฐที่ให้สัตยาบันขณะนั้น ตามมาตรา 49 ของอนุสัญญาจะมีผลบังคับต่อเมื่อมีรัฐจำนวน 15 รัฐให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนผลผูกพันในฐานะกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศนั้น มีการยอมรับกันโดยทั่วไปทั้งในทางปฏิบัติของรัฐ ในทางดำรากกฎหมายระหว่างประเทศ และคำวินิจฉัยของ

¹⁹ Felix Chuku Okoye, *International Law and the New African States*, (London : Sweet & Maxwell, 1972), pp. 106-107. For text see Brownlie, *Basic Documents of African Affairs*, (1971), pp. 360-361.

²⁰ ICJ. Reports (1986), pp. 554-565.

ศาลระหว่างประเทศ ว่า หลักการว่าด้วยความถาวรของเขตแดนที่กำหนดในข้อ 11 ของอนุสัญญานั้น เป็นหลักกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ซึ่งตามนัยดังกล่าว กรณีข้อเท็จจริงไทย-ลาว ย่อมตกอยู่ภายใต้บังคับหรือผลผูกพันโดยหลักการอันเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศนั่นเอง นอกจากนี้ในทางปฏิบัติของทั้งไทยและลาวเองในหลายกรณี ได้แสดงออกถึงความเชื่อมั่นว่ากฎเกณฑ์แบบแผนดังกล่าวเป็นกฎหมาย (opinio juris) มีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม โดยนอกจากไม่ได้แย้งต่อผลผูกพันของสนธิสัญญากำหนดเขตแดนซึ่งทำขึ้นในสมัยลาวเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสแล้ว ทั้งสองฝ่ายยังยอมรับพันธกรณีตามสนธิสัญญาดังกล่าวด้วย ดังจะเห็นได้ชัดเจนในการวิเคราะห์ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของปัญหาข้อพิพาทไทย-ลาว ในบทต่อ ๆ ไป

พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ผู้จัดตั้งและนำพาทุกชัยชนะของการปฏิวัติลาว ได้จัดตั้งประเทศ
“สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ.1975

(ภาพจากหนังสือ LAOS, Moscow 1985)

บทที่ 2

ประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดนไทย-ลาว

เขตแดนระหว่างไทยกับลาวนั้นจัดอยู่ในลักษณะของเขตแดนทางบก ทั้งนี้พิจารณาจากคำรากฎหมายระหว่างประเทศซึ่งจำแนกประเภทของเขตแดนระหว่างรัฐออกเป็น 3 ประเภท คือ เขตแดนทางทะเล (Maritime Boundary) เขตแดนทางอากาศ (Air Boundary) และเขตแดนทางบก (Land Boundary)¹ ซึ่งลักษณะของเขตแดนทางบกประกอบด้วยดินแดนสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นบริเวณพื้นดินและแม่น้ำ กล่าวคือในทางภูมิศาสตร์ แนวทางพรมแดนไทย-ลาว ซึ่งมีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 1,750 กิโลเมตรนั้น เป็นส่วนที่ทอดไปตามร่องน้ำลึกของแม่น้ำประมาณ 1,100 กิโลเมตร โดยเป็นพรมแดนตามแม่น้ำโขงประมาณ 960 กิโลเมตร ส่วนที่เหลือซึ่งเป็นพรมแดนบริเวณพื้นดินอีกประมาณ 650 กิโลเมตรนั้น ทอดไปตามสันปันน้ำของเทือกเขาต่าง ๆ โดยสภาพดังกล่าวปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างทั้งสองประเทศจึงอาจเกิดขึ้นได้ทั้งใน 2 บริเวณ และในทางข้อเท็จจริงนั้นในอดีตที่ผ่านมาปัญหาการกระทบกระทั่งกันระหว่างไทยกับลาวตามแนวพรมแดนที่ติดต่อกันทางบกหรือบริเวณพื้นดินนั้นมีน้อยกว่าส่วนที่มีพรมแดนติดต่อกันทางน้ำ แต่ในระยะหลังนี้ปรากฏว่าปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับเขตแดนใน ส่วนบริเวณพื้นดินกลับทวีบทบาทและมีเพิ่มขึ้นจนกลายเป็นปัญหาข้อพิพาทระหว่างประเทศทั้งสองขึ้นมา กรณีสำคัญได้แก่ ปัญหาสามหมูบ้าน และกรณี

¹ N.A. Maryan Green, *International Law : Law of Peace*, (Macdonal/Evans, 1982), p. 160.

ปัญหาบ้านร่มเกล้า² ซึ่งมีลักษณะและระดับของความรุนแรงยิ่งกว่าการเป็นเพียงปัญหากระทบกระทั่งกันตามแนวพรมแดนธรรมดาทั่วไป ดังเช่นปัญหาพรมแดนส่วนที่เป็นแม่น้ำโขงระหว่างไทย-ลาว³ เป็นต้น ประกอบกับปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีประเด็นปัญหาอันเป็นที่โต้แย้งระหว่างประเทศทั้งสองค่อนข้างชัดเจน ทั้งในแง่ประเด็นทางข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย การนำมาศึกษาและวิเคราะห์ในเชิงนิติศาสตร์จึงทำได้ค่อนข้างชัดเจนกว่าปัญหาความขัดแย้งทางเขตแดนระหว่างทั้งสองประเทศกรณีอื่น ๆ และก่อนที่จะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาข้อพิพาททางเขตแดน 2 กรณีดังกล่าว จำต้องพิจารณาถึงลักษณะของปัญหาข้อพิพาทระหว่างประเทศว่าโดยธรรมชาติมี 2 ลักษณะ คือ ข้อพิพาททางการเมือง (Political Disputes) และข้อพิพาททางกฎหมาย (Legal Disputes)⁴ คำว่ากรณีพิพาททางกฎหมายเท่าที่ปรากฏมีระบุในมาตรา 36 (3) แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ กำหนดว่า ในการทำตามคำแนะนำข้อนี้ คณะมนตรีความมั่นคงควรพิจารณาด้วยว่า กรณีพิพาทในทางกฎหมายนั้น ตามหลักทั่วไปมาตรา 36 (2) ธรรมนูญศาลยุติธรรม

² มีรายงานจากกรมแผนที่ทหารซึ่งได้สำรวจและรายงานไว้ว่า ยังมีหมู่บ้านตามแนวพรมแดนไทย-ลาว ที่อาจมีปัญหาเกิดขึ้นได้อีกถึง 42 จุด ในพื้นที่ 8 อำเภอ ตลอดแนวพรมแดน และเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2531 พลโทศิริ ทิวะพันธุ์ แม่ทัพภาคที่ 3 เปิดเผยว่า แนวเขตแดนไทย-ลาว ยังมีปัญหาอยู่หลายจุด โดยเฉพาะจุดที่มีปัญหามากคือ เขตอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอีกหลาย ๆ จุดที่จังหวัดอุตรดิตถ์, สยามจดหมายเหตุ, ปีที่ 13 ฉบับ 22, น. 591-592.

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สุรัชย์ ศิริไกร, รายงานการวิจัยสาเหตุของการกระทบกระทั่งตามพรมแดนไทย-ลาว : 1975-1981 (พ.ศ.2518-2524) (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

⁴ David Davies Memorial Institute of International Studies, *International Disputes : The Legal Aspects*, (London : Europa Publications, 1972), p.58.

ระหว่างประเทศ กำหนดว่า รัฐที่เป็นภาคีแห่งธรรมนูญนี้อาจแถลงในเวลาใด ๆ ว่า ยอมรับโดยอัตโนมัติ และโดยปราศจากความตกลงพิเศษ ซึ่งอำนาจของศาลในความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ซึ่งยอมรับพันธกรณีอย่างเดียวกันในกรณีพิพาททางกฎหมายเกี่ยวกับ (a) การตีความสนธิสัญญา (b) ปัญหากฎหมายระหว่างประเทศ (c) ความมีอยู่ของข้อเท็จจริงใด ๆ ซึ่งหากฟังได้จะเป็นการละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศ (d) สภาพและขอบเขตของค่าเสียหายที่จะต้องชดใช้ในกรณีละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การระบุถึงคำว่า ข้อพิพาททางกฎหมายในกฎหมายดังกล่าวมิได้ให้คำนิยามความหมายไว้แต่อย่างใด ควรให้คู่พิพาทเสนอต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตามบทบัญญัติแห่งธรรมนูญของศาลนั้น

การแยกลักษณะของข้อพิพาทออกเป็น 2 ลักษณะดังกล่าว นับเป็นปัญหายุ่งยากอยู่เหมือนกันเมื่อนำมาปรับใช้พิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีพิพาทที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาข้อพิพาทโดยส่วนใหญ่่มักมีลักษณะทั้งสองประการประกอบกันอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม การแยกให้เห็นถึงความแตกต่างก็ถือเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะการเป็นเงื่อนไขสำหรับกระบวนการในการระงับข้อพิพาทนั้น ๆ และโดยที่หนังสือนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ในเชิงนิติศาสตร์ จึงจำกัดการศึกษาลงแต่เฉพาะประเด็นปัญหาที่พิจารณาว่าเป็นข้อพิพาททางกฎหมายเป็นสำคัญ ซึ่งโดยสภาพเป็นการขัดแย้งระหว่างรัฐในเรื่องการใช้และการตีความกฎหมายที่มีใช้บังคับกันอยู่ในระหว่างที่มีกรณีพิพาทขัดแย้งขึ้นนั้น ในประเด็นนี้ L. Oppenheim นักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีชื่อเสียงได้แยกความแตกต่างระหว่างข้อพิพาททางการเมืองและข้อพิพาททางกฎหมายไว้ว่า “ข้อพิพาททางกฎหมาย” เป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิ และต้องใช้ความเที่ยงธรรมเป็นหลัก แต่ “ข้อพิพาททางการเมือง” เป็นความขัดกันในทางผลประโยชน์ส่วนได้เสียของรัฐ ซึ่งมักมีผลกระทบโดยตรงต่อ

เอกราชและอธิปไตยของรัฐ และไม่อาจวินิจฉัยโดยยึดหลักทางกฎหมายเพียงด้านเดียวได้ รวมทั้งไม่อาจถือความยุติธรรมตามกฎหมายมาเป็นหลักยึดถือเพียงประการเดียว ในขณะเดียวกัน ข้อพิพาทที่เปลี่ยนจากข้อพิพาททางกฎหมายมาเป็นข้อพิพาททางผลประโยชน์ และไม่อาจอาศัยความเที่ยงธรรมนั้น อาจกลายเป็นข้อพิพาททางการเมืองได้ในที่สุด⁵ ปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างไทยกับลาว ซึ่งถือเป็นข้อพิพาทระหว่างประเทศอย่างหนึ่ง ก็ประกอบด้วยลักษณะของข้อพิพาททางการเมืองและกฎหมาย กล่าวคือ ประเด็นปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวข้องกับเรื่องนโยบาย ผลประโยชน์แห่งชาติ อันได้แก่ อำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพิพาท ความสำคัญของพื้นที่พิพาท เกียรติภูมิของประเทศคู่กรณี และปัญหากฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับแก่กรณีพิพาท ปัญหาการตีความสนธิสัญญาและหลักฐานต่าง ๆ เป็นต้น การแยกศึกษาเฉพาะแต่ประเด็นข้อพิพาททางกฎหมาย จึงต้องอาศัยหลักดังกล่าวมา ประกอบกับการพิจารณาข้อเท็จจริงอันเป็นที่โต้แย้งระหว่างทั้งสองประเทศว่ามีอยู่อย่างไร ประเด็นข้อพิพาทใดเป็นประเด็นทางกฎหมาย หรือประเด็นทางข้อเท็จจริงใดที่เกี่ยวข้องกับข้อกฎหมาย หรืออาจก่อให้เกิดผลผูกมัดทางกฎหมาย หากว่าได้มีการพิสูจน์หรือยอมรับกันของทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

สำหรับปัญหาข้อพิพาททางเขตแดน กรณีสามหมู่บ้าน และบ้านร่มเกล้า ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2527 และ พ.ศ.2530 ตามลำดับ ซึ่งจะทำการศึกษาในรายละเอียดต่อไปนั้น เป็นปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในบริเวณแนวพรมแดนที่ไม่ได้อาศัยแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นเขตแดน หากแต่ตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า *ฝั่งขวาแม่น้ำโขง* ซึ่งแนวเขตแดนในบริเวณนี้ทอดไปตามสันปันน้ำของแนว

⁵ Lauterpacht, *The Function of Law in the International Community*, Archon Books Hamden, Connecticut, 1996, p. 153.

เทือกเขา และตามร่องน้ำลึกของแม่น้ำสายอื่นนอกจากแม่น้ำโขง สาเหตุของปัญหาข้อพิพาท ส่วนหนึ่งนั้นเนื่องมาจากเส้นเขตแดนในบริเวณดังกล่าวยังไม่มีการปักปันเขตแดนที่แน่นอน ประกอบกับการกำหนดเขตแดนซึ่งได้ทำขึ้นในสมัยก่อนนั้น การจัดทำแผนที่และเทคนิควิชาการต่าง ๆ ในเรื่องดังกล่าวยังไม่ก้าวหน้า ตลอดจนเจ้าหน้าที่ซึ่งมีความรู้ความชำนาญก็ไม่เพียงพอในการสำรวจการดำเนินการต่าง ๆ ก็อาศัยเจ้าหน้าที่ของฝรั่งเศสเป็นหลัก⁶ ดังนั้น การกำหนดเขตแดนเท่าที่ปรากฏเป็นหลักฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะสนธิสัญญาหรือแผนที่จึงไม่แน่นอนชัดเจน และต่อมาสภาพภูมิประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปก็มี สิ่งเหล่านี้กลายเป็นสาเหตุให้เกิดการเข้าใจเกี่ยวกับเส้นเขตแดนของแต่ละฝ่ายแตกต่างกัน ก่อให้เกิดปัญหาข้อพิพาทขึ้น ในการวิเคราะห์กรณีพิพาททั้งสองกรณีดังกล่าว เพื่อแสดงให้เห็นลำดับขั้นตอนของปัญหาข้อพิพาท ได้แยกออกเป็น 3 ประเด็นหลักในแต่ละกรณี คือ

ประเด็นแรก วิเคราะห์ถึงสภาพและลักษณะของปัญหาข้อพิพาท โดยพิจารณาถึงสภาพการณ์และเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดปัญหาข้อพิพาท และพิจารณาว่าปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนั้นโดยเนื้อหาแล้วมีลักษณะอย่างไร เป็นข้อพิพาททางการเมืองหรือข้อพิพาททางกฎหมาย

ประเด็นที่สอง วิเคราะห์ถึงข้อโต้แย้งอำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพื้นที่พิพาทของคู่กรณี โดยพิจารณาถึงข้ออ้างข้อเถียงของแต่ละฝ่ายว่ามีอยู่อย่างไร อาศัยเหตุผลหรือหลักฐานใดในการอ้างว่าดินแดนที่พิพาทนั้นอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยหรือเขตแดนของรัฐตน

⁶ ในคดีเขาพระวิหาร ศาลได้พิจารณาถึงการดำเนินการปักปันเขตแดน โดยเฉพาะการจัดทำแผนที่ว่า รัฐบาลสยามในขณะนั้นยังไม่มีเครื่องมือเครื่องใช้เพียงพอ จึงได้ร้องขอเป็นทางการให้พนักงานสำรวจพื้นที่ของฝรั่งเศสจัดทำแผนที่อาณาบริเวณเขตแดนส่วนต่าง ๆ ขึ้น, I.C.J. Reports, 1962, p. 20 para. 2.

ประเด็นที่สาม วิเคราะห์ถึงผลสรุปของปัญหาข้อพิพาทว่า ได้มีข้อยุติกันอย่างไร และมีการแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปหรือไม่อย่างไร

2.1 ปัญหาข้อพิพาทกรณีสามหมู่บ้าน

ปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว ที่เรียกว่า กรณีสามหมู่บ้าน อันประกอบด้วยหมู่บ้านที่รัฐคูพิพาทเรียกชื่อตรงกันว่า *บ้านใหม่* *บ้านกลาง* และ *บ้านสว่าง* หมู่บ้านดังกล่าวมีลักษณะเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีพื้นที่รวมทั้งสามหมู่บ้านประมาณ 19 ตารางกิโลเมตร มีประชากรราว 1,100 คน ตั้งอยู่ในบริเวณพรมแดนระหว่างไทยกับลาว⁷ ในส่วนที่อาศัยสันปันน้ำของแนวเทือกเขาเป็นเครื่องกำหนดเขตแดนตามธรรมชาติ ตามความในหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447, ร.ศ.122) และตามสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญา ฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447, ร.ศ.122 คูณวกที่ 2) นั้น เป็นปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2527 ดังที่จะได้ศึกษาวิเคราะห์ในรายละเอียดดังต่อไปนี้

สภาพและลักษณะของปัญหาข้อพิพาท

ปัญหาข้อพิพาทดังกล่าวนี้เริ่มปรากฏเป็นปัญหาขึ้นในปี พ.ศ.2527 โดยปรากฏข้อเท็จจริงว่า ในขณะที่ทางการฝ่ายไทยได้ทำการสร้างถนนผ่านเข้าไปยังบริเวณสามหมู่บ้านดังกล่าวได้ถูกกองกำลังของฝ่ายลาวขัดขวางหลายครั้ง

⁷ Arthur J. Domon, "Laos in 1984 ; The Year of the Thai Border," *Asian Survey* 25 (January 1985) : 114.

และได้เกิดเหตุการณ์ปะทะกันขึ้นระหว่างกองกำลังของทั้งสองฝ่ายในเวลาต่อมา ทั้งนี้เพื่อแย่งกันยึดครองบริเวณพื้นที่พิพาทดังกล่าว ในที่สุดกองกำลังฝ่ายไทยสามารถเข้ายึดครองพื้นที่พิพาทเอาไว้ได้⁸ ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าว กระทรวงการต่างประเทศลาวได้ทำบันทึกช่วยจำยื่นต่อประเทศไทยผ่านเอกอัครราชทูตไทยประจำลาว โดยกล่าวตอบโต้คัดค้านการกระทำของฝ่ายไทยว่าเป็นการใช้กำลังบุกรุกดินแดนของลาว และเรียกร้องให้ฝ่ายไทยถอนทหารออกจากพื้นที่สามหมู่บ้านโดยไม่มีเงื่อนไข และให้ชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งเรียกร้องให้ฝ่ายไทยยึดมั่นในข้อตกลงหรือแถลงการณ์ร่วมระหว่างรัฐบาลของประเทศทั้งสองที่ได้มีขึ้นในปี พ.ศ.2522⁹ ซึ่งโดยเนื้อหา มีลักษณะเป็นการวางนโยบายทางการเมืองมากกว่าการก่อให้เกิดพันธกรณีทางกฎหมาย และต่อมาฝ่ายลาวได้ทำการยื่นคำร้องในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ¹⁰ ขอให้คณะมนตรีความมั่นคงเปิดประชุมด่วนเพื่อพิจารณาข้อกล่าวหาของลาวที่ว่า ไทยได้ทำการรุกรานด้วยกำลัง และยึดครองพื้นที่บริเวณสามหมู่บ้านดังกล่าวของลาว โดยที่ประชุมดังกล่าว ฝ่ายไทยได้เสนอให้มีการแต่งตั้งคณะสำรวจเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงว่าดินแดนส่วนไหนเป็นของฝ่ายใดกันแน่ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการพิสูจน์ว่าเส้นเขตแดนที่ถูกตั้งใน

⁸ เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2527 ทหารไทยได้บุกเข้ายึดหมู่บ้านทั้งสามได้ในตอนเช้าครู่ โดยเกิดการปะทะกันกับฝ่ายลาว ซึ่งภายหลังได้ถอนตัวออกไปยังบ้านปากสาย แขวงไชยบุรี

⁹ แถลงการณ์ของกระทรวงการต่างประเทศลาว วันที่ 14 มิถุนายน 2527 มีแถลงการณ์ร่วมระหว่างรัฐบาลทั้งสองขึ้น 2 ฉบับ คือ ฉบับลงวันที่ 6 มกราคม 2522 และฉบับลงวันที่ 4 เมษายน 2522 โดย ฯพณฯ พลเอกเกียรติกศักดิ์ ชมนันท์ นายกรัฐมนตรีแห่งราชอาณาจักรไทย กับ ฯพณฯ ไกรสร พรหมวิหาร นายกรัฐมนตรีสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

¹⁰ ลาวเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ในปี ค.ศ.1955 (พ.ศ.2498)

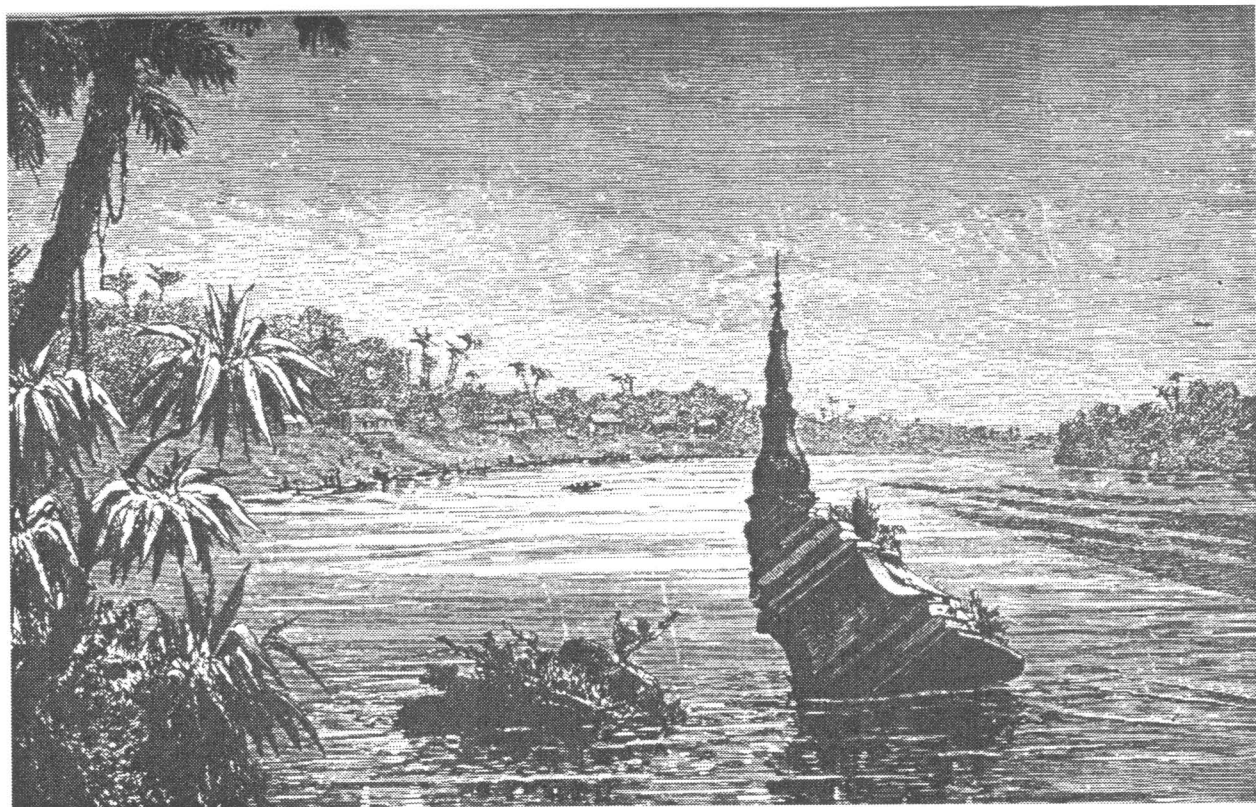
บริเวณดังกล่าวอยู่ตรงไหน การประชุมของคณะมนตรีความมั่นคงมีขึ้นวันเดียวก็เลื่อนไปโดยไม่มีกำหนด โดยที่ยังไม่มีมติใด ๆ ออกมาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว¹¹ นอกจากการนำเรื่องเข้าสู่คณะมนตรีความมั่นคงเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทดังกล่าวโดยผ่านองค์การระหว่างประเทศแล้ว ในระดับทวิภาคี คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้พยายามดำเนินการเจรจาเพื่อยุติปัญหาดังกล่าว ตามแนวทางในการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ โดยมีการจัดประชุมเจรจาในระดับรัฐบาลของทั้งสองฝ่าย 2 รอบที่กรุงเทพฯ การเจรจารอบแรกมีขึ้นระหว่างวันที่ 21-23 กรกฎาคม พ.ศ.2527 และรอบที่สองระหว่าง 17-23 สิงหาคม พ.ศ.2527¹² แต่การเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ กล่าวคือไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้ยุติลงได้ ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างมีข้อโต้แย้งหรือเหตุผลข้ออ้างที่แตกต่างกันในหลายประเด็น ทั้งทางเทคนิคและกฎหมาย ดังที่จะศึกษาในรายละเอียดต่อไป

สำหรับสภาพแห่งข้อเท็จจริงของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นพอที่จะประมวลได้ว่า มีลักษณะเป็นข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างรัฐ ซึ่งต้องอาศัยการพิสูจน์ว่าเส้นเขตแดนที่ถูกต้องแท้จริงอยู่ตรงไหน ข้อพิพาททางเขตแดนดังกล่าวถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่มีอาณาเขตประชิดติดกัน และแม้ว่าปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นการใช้กำลังต่อกัน อันเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายว่าด้วยการห้ามใช้กำลังตามมาตรา 2 (4) แห่งกฎบัตรสหประชาชาติก็ตาม¹³ แต่รัฐคู่พิพาททั้งสองฝ่ายต่างอ้างเหตุผลตาม

¹¹ สยามจดหมายเหตุ, 9, 44 (26 ตุลาคม - 1 พฤศจิกายน 2527) : 1211.

¹² สยามจดหมายเหตุ, 9, 31 (27 กรกฎาคม - 2 สิงหาคม 2527) : 846 และ สยามจดหมายเหตุ, 9,35 (24-30 สิงหาคม 2527) : 958.

¹³ ตามมาตรา 2(4) กฎบัตรสหประชาชาติกำหนดว่า ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประเทศภาคีขององค์การย่อมงดเว้นไม่คุกคามหรือใช้กำลังของตนต่อบุรณภาพแห่งดินแดนหรือเอกราชทางการเมืองของรัฐอื่น หรือด้วยลักษณะประการอื่นใดอันขัดต่อวัตถุประสงค์ของสหประชาชาติ

เจดีย์ที่หนองคายริมน้ำโขงที่ถูกน้ำกัดเซาะกำลังพัง แม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนไทย-ลาว ยาวประมาณ 960 กิโลเมตร
(ภาพสเก็ตซ์ของ L. Delaporte ในคราวร่วมเดินทางสำรวจแม่น้ำโขงกับ Francis Garnier ค.ศ.1866-1868)

ข้อยกเว้นของหลักว่าด้วยการห้ามใช้กำลังว่าเป็นการกระทำเพื่อป้องกันตนเองจากการรุกรานของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้โดยต่างฝ่ายต่างอ้างว่าอีกฝ่ายหนึ่งได้ละเมิดอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของฝ่ายตน¹⁴ โดยอาศัยเหตุผลข้ออ้างที่แตกต่างกันว่าดินแดนหรือเขตพื้นที่ที่เป็นปัญหาพิพาทอยู่ในอาณาเขตและอำนาจอธิปไตยของฝ่ายตน โดยสภาพข้อเท็จจริงดังกล่าว ปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

ข้อโต้แย้งอำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพิพาท

จากการศึกษาข้อเท็จจริงในการเจรจา แลกเปลี่ยน รวมถึงเอกสารหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องเท่าที่มีการเผยแพร่ต่อสาธารณชนของคู่กรณีเกี่ยวกับข้อพิพาทกรณีสามหมู่บ้าน พิจารณาว่าทั้งสองฝ่ายต่างมีข้ออ้างข้อเถียงเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่พิพาทว่าเป็นของฝ่ายตน รวมถึงยึดถือเอกสารหลักฐานที่แตกต่างกัน ในประเด็นนี้นอกจากแสดงให้เห็นถึงลักษณะการ

¹⁴ ข้อยกเว้นการห้ามใช้กำลังตามมาตรา 51 กฎบัตรสหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย กำหนดว่า “ไม่มีข้อความใดในกฎบัตรฉบับปัจจุบันจะรอนสิทธิประจำตัวในการป้องกันตนเองโดยลำพังหรือโดยร่วมกัน หากการโจมตีด้วยกำลังอาวุธบังเกิดแก่สมาชิกของสหประชาชาติ จนกว่าคณะมนตรีความมั่นคงจะได้ดำเนินการที่จำเป็นเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ มาตรการที่สมาชิกได้ดำเนินไปในการใช้สิทธิป้องกันตนเองนี้จะต้องรายงานให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบโดยทันที และจะต้องไม่กระทบกระเทือนอำนาจและความรับผิดชอบของคณะมนตรีความมั่นคงฉบับปัจจุบันแต่ประการใด ในอันที่จะดำเนินการเช่นที่เห็นจำเป็นไม่ว่าในเวลาใด เพื่อธำรงไว้หรือสถาปนากลับคืนมาซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ”

กระทำที่ขัดแย้งกันจนกลายเป็นข้อพิพาทระหว่างรัฐขึ้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงท่าทีที่ไม่สามารถตกลงกันได้ในการแก้ไขปัญหาของทั้งสองฝ่ายด้วย โดยเฉพาะปัญหาข้อโต้แย้งในทางกฎหมาย รวมถึงปัญหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับข้อกฎหมาย หรืออาจก่อให้เกิดผลผูกมัดทางกฎหมายขึ้น หากมีเงื่อนไขเกี่ยวกับการประพตปฏิบัติของรัฐอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ซึ่งเป็นจุดหรือประเด็นสำคัญที่มุ่งศึกษาเพื่อเปรียบเทียบข้อโต้แย้งของแต่ละฝ่าย ว่าได้มีการโต้แย้งหรือยอมรับกันในเรื่องหรือประเด็นปัญหาใดบ้าง ตามลำดับของประเด็นปัญหาดังนี้

ก. ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับบริเวณพิพาท

เกี่ยวกับบริเวณพื้นที่สามหมู่บ้าน ฝ่ายไทยอ้างว่าตั้งอยู่ในเขตตำบลม่วงเจ็ดต้น กิ่งอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานีของไทย ส่วนฝ่ายลาวอ้างว่าหมู่บ้านทั้งสามเป็นของลาว โดยขึ้นอยู่กับตาแสง (ตำบล) บ้านใหม่ เมือง (อำเภอ) ปากลาย แขวง (จังหวัด) ไชยบุรี¹⁵ เกี่ยวกับหลักฐานความเป็นมารวมถึงการปกครองบริเวณพิพาท ฝ่ายลาวได้อ้างว่า¹⁶ ลาวได้ทำการควบคุมปกครองมาก่อนในอดีต โดยชี้แจงว่าเดิมสามหมู่บ้านดังกล่าวนี้ตั้งอยู่ในเขตที่เรียกว่า ปากด่าน โดยเจ้าพระยาชมภูเป็นผู้สร้างขึ้นก่อนหน้านี้นี้กว่าร้อยปี ต่อมาหมู่บ้านดังกล่าวได้เปลี่ยนชื่อจากปากด่านเป็นบ้านใหม่โดยแสนหลวงวิเศษ เมื่อประชากรของหมู่บ้านนี้เพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านจำนวนหนึ่งจึงแยกออกไปตั้งหมู่บ้านขึ้นอีกแห่งหนึ่งให้ชื่อว่า บ้านโพนเปือยเป้า และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น

¹⁵ สยามจดหมายเหตุ, 9, 27 (29 มิถุนายน - 5 กรกฎาคม 2527) : 733.

¹⁶ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีพิพาทไทยยึดสามหมู่บ้านของลาว, จัดพิมพ์โดยสำนักข่าวสารประเทศลาว, เวียงจันทน์ ค.ศ.1984 (พ.ศ.2527), พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งรัฐ, น. 2-3 .

บ้านกลาง จวบเท่าทุกวันนี้ มีอายุประมาณ 80 ปี และเมื่อถึงปี พ.ศ.2497 ประชากรบ้านใหม่และบ้านกลางเพิ่มมากขึ้น จึงได้ขยายออกไปตั้งถิ่นฐาน ณ ที่แห่งใหม่เรียกว่า บ้านสว่าง ในสมัยฝรั่งเศสเข้ามาปกครอง ลาวอ้างว่า สามหมู่บ้านดังกล่าวขึ้นกับตำบลเมืองทุ่ง ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นตำบล บ้านแดด อำเภอปากลาย จังหวัดไชยบุรี ภายหลังจากที่ได้สถาปนาสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวขึ้น เขตพื้นที่ดังกล่าวได้แบ่งออกเป็น 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านกลาง บ้านแดด บ้านใหญ่ เฉพาะตำบลบ้านใหญ่ มี 5 หมู่บ้านด้วยกันคือ บ้านใหม่ บ้านกลาง บ้านสว่าง บ้านแจ่น และบ้านนาฝาย ประชาชนในสามหมู่บ้านดังกล่าว ฝายลาวอ้างว่าล้วนแต่เป็นคนลาว ใช้ภาษาลาว และอักษรลาว เคารพนับถือจารีตประเพณีลาว ขึ้นสามะโนคร้วลาว และส่งส่วยในสมัยฝรั่งเศสปกครอง หลังจากนั้นก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของลาว ตลอดมา จนถึงวันที่ทหารไทยเข้ายึดครอง ในประเด็นการควบคุมปกครอง พื้นที่พิพาทฝายไทยได้ชี้แจงว่า แต่เดิมบริเวณหมู่บ้านสามแห่งนี้ไม่มีเจ้าหน้าที่จากทางการไทยเข้าไปประจำการอยู่ โดยถือเป็นเขตอิทธิพลของพวกผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ จนกระทั่งการก่อการร้ายในบริเวณนี้สงบลง รัฐบาลจึงมีโครงการสร้างถนนยุทธศาสตร์ใกล้ชายแดนไทย-ลาว ในบริเวณหมู่บ้านนี้ โดยตัดผ่านและเชื่อมหมู่บ้านทั้งสามนี้เข้าด้วยกัน มีลักษณะเป็นถนนวงแหวนตลอดแนวชายแดน ถนนสายนี้เริ่มจากอำเภอนาน้อย จังหวัดน่านของไทย ผ่านไปยังบ้านบ่อเบี้ย จังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งการสร้างถนนที่ทำให้เกิดข้อพิพาทขึ้นนั้นเป็นถนนสายที่ออกจากบ้านบ่อเบี้ยไปยังกิ่งอำเภอบ้านโคก ซึ่งผ่านหมู่บ้านทั้งสาม โดยทางการถือว่าบริเวณพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตแดนของไทย¹⁷ ในขณะที่ฝายลาวถือว่าการสร้างถนนสายนี้เป็นการรุกล้ำเข้าไปใน

¹⁷ สยามจดหมายเหตุ, 9, 26 (22-28 มิถุนายน 2527) : 706.

ดินแดนของลาว

จากการพิจารณาข้อโต้แย้งในประเด็นหัวข้อนี้ พอที่จะสรุปได้ว่า คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจและเรียกชื่อถูกต้องตรงกันเกี่ยวกับพื้นที่พิพาท เพียงแต่โต้แย้งกันในประเด็นการควบคุมปกครองบริเวณพิพาทดังกล่าว รวมถึงการอ้างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภาษา วัฒนธรรม และเชื้อชาติ ในท้องถิ่นดังกล่าวแตกต่างกัน

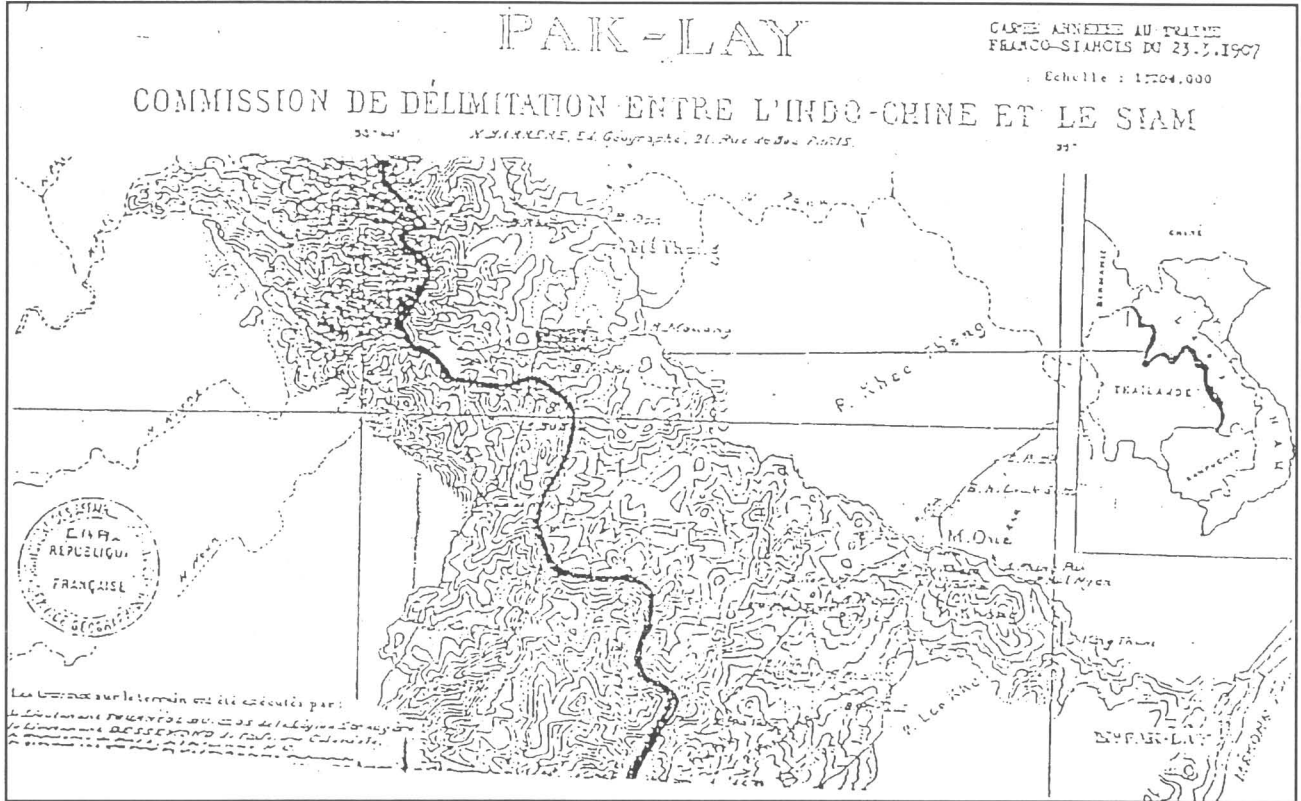
ข. ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสนธิสัญญา แผนที่ และเส้นเขตแดน

ตามข้ออ้างข้อเดียวของฝ่ายไทยได้ยึดถือแผนที่ฉบับที่ทำขึ้นตามสนธิสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450 คูณวทที่ 3) ซึ่งอ้างว่าเป็นแผนที่ฉบับที่ทำขึ้น เพื่อยืนยันแผนที่ฉบับไทยได้ร่วมทำกับฝรั่งเศส ตามสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904¹⁸ (พ.ศ.2447 คูณวทที่ 2) เป็นหลักฐานในการชี้ถึงเส้นเขตแดนที่ถูกต้องในบริเวณพื้นที่พิพาท ทั้งนี้โดยอ้างว่าการจัดทำแผนที่ฉบับดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในการให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ เช่น การถ่ายภาพทางอากาศ ซึ่งฝ่ายไทยถือว่าเป็นวิธีการที่ทันสมัยและถูกต้องแน่นอน กล่าวคือ เป็นแผนที่ที่มีมาตราส่วนใหญ่ และแสดงให้เห็นถึงเส้นสันปันน้ำอย่างชัดเจน ผิดกับแผนที่ฉบับที่ทางฝ่ายลาวใช้อ้างซึ่งฝรั่งเศสได้ทำขึ้นในปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) (ดูแผนที่ประกอบหมายเลข 1) ซึ่งเป็นแผนที่มาตราส่วนเล็ก มีความละเอียดถูกต้องน้อยกว่า¹⁹

¹⁸ สยามจดหมายเหตุ, 9, 34 (17-23 สิงหาคม 2527) : 931.

¹⁹ สยามจดหมายเหตุ, 9, 35 (24-30 สิงหาคม 2527) : 959.

แผนที่ประกอบหมายเลข 1

ที่มา สมุดปกขาวของกระทรวงการต่างประเทศลาว

แผนที่ประกอบหมายเลข 2

THIS MAP DOCUMENT PREPARED BY THE BUREAU OF MAPS AND TERRITORY OF THE ARMY, WASHINGTON, D.C. ON NOV. 22, 1954

แผนที่ แสดงเมืองเวียงจันทน์และเมือง

COPY OF AMS (AC) U.S. ARMY 1974
 SHEET 5245 ... SERIES 7017 SCALE 1:50,000
 BOUNDARIES ARE SUCH DIFFERED ...
 PREPARED BY THE SAME SERVICE

ที่มา สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตย
 ประชาชนลาว
 แผนที่ระหว่าง 1 : 50,000 เป็นแผนที่ไทยจัดทำขึ้นโดย
 ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ.2521

กรมแผนที่ทหารบก

กรมแผนที่ทหารบก
 หน่วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ
 ไร้วางจันทน์ กรุงเทพมหานคร
 โทร. ๒๖๖๒๖๖๖

ในประเด็นนี้ฝ่ายลาวโต้แย้งว่า แผนที่ที่ตั้งของพื้นที่บริเวณสามหมู่บ้านซึ่งฝ่ายไทยโดยกระทรวงการต่างประเทศได้เสนอขึ้นนั้น ทางฝ่ายลาวไม่ยอมรับโดยอ้างว่าเป็นแผนที่ฉบับที่ทางฝ่ายไทยจัดพิมพ์ขึ้นเองโดยอาศัยแผนที่ของกองทัพบกสหรัฐอเมริกา (ดูแผนที่ประกอบหมายเลข 2) ซึ่งฝ่ายลาวอ้างว่าบนแผนที่ฉบับดังกล่าวมีข้อความบันทึกเอาไว้ว่า “เส้นแบ่งเขตการปกครองในแผนที่นี้ไม่ถูกต้องและไม่สมบูรณ์” และ “เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศจะถือเป็นทางการไม่ได้” ดังนั้น แผนที่ฉบับที่ไทยยึดถือเป็นข้ออ้างนั้นใช้เป็นหลักฐานไม่ได้ ทั้งไม่มีค่าบังคับทางกฎหมาย (Legal Value) เพราะไม่ถูกต้องกับเส้นเขตแดนลาว-ไทยที่แท้จริง ซึ่งทางฝ่ายลาวอ้างว่าได้มีการกำหนดขึ้นและมีการปักหลักเขตหมายเอาไว้แล้ว²⁰ โดยอ้างว่าเขตแดนระหว่างลาวกับไทยในบริเวณนี้มีหลักเขตสามหลัก ซึ่งจัดทำขึ้นโดยเจ้าหน้าที่สยามและฝรั่งเศสในอดีต คือ

- หลักเขตที่ 1 ผังที่สันเขาฮัง ซึ่งรับรู้กันว่า ดกสันปันน้ำเขายังลงสู่อ่างแม่ น้ำโจงเป็นดินแดนของลาว
- หลักเขตที่ 2 ผังที่ก๊วนกแซว ซึ่งรับรู้กันว่า จากสันปันน้ำก๊วนกแซวลงสู่อ่างแม่ น้ำโจงเป็นดินแดนของลาว
- หลักเขตที่ 3 ผังที่สันเขาหลักหมื่น ซึ่งรับรู้กันว่า จากสันปันน้ำเขาหลักหมื่นลงสู่อ่างแม่ น้ำโจง เป็นดินแดนของลาว

เกี่ยวกับการปักปันเขตแดนดังกล่าวฝ่ายลาวยังได้อ้างยืนยันว่า ในสมัยรัชกาลที่ 5 ของไทย คณะกรรมการปักปันชายแดนไทยและฝรั่งเศส ได้เคยทำการสำรวจตั้งแต่แม่ น้ำโจงไปจนจรดฝั่งทะเล แสดงถึงหลักฐานการได้ปักปันเขตแดนไทยในบริเวณดังกล่าวขึ้นแล้วในอดีต นอกจากนี้ฝ่ายลาวยังได้อ้าง

²⁰ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีทหารไทยยึดสามหมู่บ้านของลาว, อ้างแล้ว, น. 7.

เกี่ยวกับแผนที่ว่า ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้เคยตัดสินในคดีเขาพระวิหาร โดยได้พิจารณาชี้ขาดว่าแผนที่ที่สร้างขึ้นตามสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) และฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) มีผลบังคับใช้กับ ทั้งสองฝ่าย และอ้างเกี่ยวกับงานปักปันเขตแดนว่า ตามสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) ระบุไว้ว่าคณะกรรมการปักปันชายแดนไม่เพียงแต่ทำการปักปันชายแดนเท่านั้น แต่การปักปันนั้นมีค่าบังคับทางกฎหมายในตัว โดยไม่ต้องมีเอกสารอย่างอื่นมายืนยัน²¹

เกี่ยวกับประเด็นเรื่องงานของคณะกรรมการปักปันชายแดน ฝ่ายไทย²² ได้แย้งว่าในสนธิสัญญาไม่ได้ระบุให้คณะกรรมการปักปันชายแดนจัดทำแผนที่ แต่ให้ปักปันเขตแดน ดังนั้นไทยจึงไม่ถูกผูกมัดโดยแผนที่ฉบับที่ลาวอ้าง สำหรับประเด็นที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินคดีเขาพระวิหารนั้น ฝ่ายไทยได้แย้งว่าไม่ถือว่าเป็นการก่อให้เกิดผลผูกมัดต่อกรณีปัญหาพิพาทที่เกิดขึ้นนี้แต่อย่างใด²³

จากการพิจารณาข้อโต้แย้งตามประเด็นหัวข้อนี้ พอที่จะสรุปได้ว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับสนธิสัญญา คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างยอมรับสนธิสัญญาฉบับเดียวกันว่ามีผลบังคับกรณีพิพาทที่เกิดขึ้น คือ สนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) และสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) รวมถึงพิธีสารต่อท้าย (Protocol) สนธิสัญญาดังกล่าว โดยทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า

²¹ “คำแถลงของนายเฉยพัน เราสายวัด หัวหน้าคณะเทคนิคฝ่ายลาว”, สยามจดหมายเหตุ, 9, 35 (24-30 สิงหาคม 2527) : 958.

²² โดยคำแถลงของกระทรวงการต่างประเทศ, สยามจดหมายเหตุ, 9, 35 (24-30 สิงหาคม 2527) : 958.

²³ หลักกฎหมายตามมาตรา 59 แห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ กำหนดว่าคำวินิจฉัยของศาลมีผลบังคับเฉพาะคู่กรณีในคดีนั้น ๆ เท่านั้น

การแบ่งเขตแดนในบริเวณพื้นที่พิพาทเป็นไปตามบทบัญญัติในสนธิสัญญานั้นคือการอาศัยหลักสันปันน้ำเป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างกัน แต่การอาศัยสันปันน้ำเป็นหลักในการแบ่งเขตแดนนั้น มีปัญหาในการต้องทำการสำรวจและพิสูจน์ข้อเท็จจริงในพื้นที่เกี่ยวกับตำแหน่งของเส้นสันปันน้ำในบริเวณดังกล่าว ซึ่งในประเด็นนี้ฝ่ายไทยเสนอให้มีการตั้งคณะเจ้าหน้าที่เทคนิคร่วมของทั้งสองฝ่ายขึ้นมาดำเนินการ

สำหรับประเด็นเรื่องแผนที่ ซึ่งนับเป็นปัญหาโต้แย้งค่อนข้างชัดเจนระหว่างคู่กรณีว่าแผนที่ฉบับใดที่มีผลผูกพันใช้บังคับกรณีพิพาท ทั้งนี้ โดยต่างฝ่ายต่างอ้างแผนที่ฉบับที่ตนยึดถือว่าถูกต้องมาใช้ โดยฝ่ายไทยยึดถือแผนที่ฉบับที่อ้างว่า ได้ทำขึ้นตามสนธิสัญญาฉบับที่มีผลใช้บังคับแก่กรณีพิพาท โดยความช่วยเหลือของประเทศอื่น ทั้งนี้โดยอ้างถึงคุณสมบัติเกี่ยวกับความถูกต้องทันสมัยของแผนที่ดังกล่าว ในขณะที่ฝ่ายลาวยึดถือแผนที่ฉบับที่อ้างว่าเป็นผลงานของคณะกรรมการปักปันชายแดนไทย-ฝรั่งเศสในอดีต และเป็นที่รับรองยอมรับมาใช้ในการตัดสินใจคดีเขาพระวิหาร ซึ่งผูกพันประเทศไทยให้แพ้ในคดีดังกล่าวมาแล้ว ในประเด็นนี้ปัญหาสำคัญจึงอยู่ที่ว่าแผนที่ฉบับใดมีค่าบังคับทางกฎหมายผูกพันคู่กรณีดังกล่าว

ในส่วนที่เกี่ยวกับการปักปันเขตแดนในบริเวณพิพาท คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างมีความเห็นต่างกัน โดยฝ่ายลาวอ้างว่าบริเวณพื้นที่พิพาทได้มีการปักปันเขตแดนแล้ว โดยอ้างถึงหลักฐานเกี่ยวกับหลักเขตที่ปรากฏในบริเวณดังกล่าว แต่ค่อนข้างเคลือบคลุมเนื่องจากอ้างต่อมาว่าได้ถูกทหารไทยหรือถอนหลักเขตออกไปเสีย²⁴ ซึ่งในประเด็นนี้ฝ่ายไทยแสดงท่าทียืนยันว่าไม่มีการปักปันเขตแดนที่แน่นอนในบริเวณดังกล่าวมาก่อนแต่อย่างใด

²⁴ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีพิพาทไทยยึดสามหมูบ้านของลาว, อ้างแล้ว, น. 7.

ผลสรุปของปัญหา

ปัญหาข้อพิพาทกรณีสามหมูบ้านซึ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2527 จนถึงปัจจุบัน ถือว่ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้ยุติลงได้ แม้ว่าโดยข้อเท็จจริงทั้งสองฝ่ายจะได้ยอมตกลงยุติการใช้กำลังต่อกัน และฝ่ายไทยได้ตัดสินใจย้ายกำลังทหารออกจากบริเวณพิพาท ตามที่ได้แถลงต่อที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2527 แล้วก็ตาม แต่การเจรจาซึ่งทั้งสองฝ่ายเลือกใช้เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทยังไม่บรรลุผล กล่าวคือ ในการเจรจาระดับรัฐบาลของทั้งสองฝ่ายซึ่งมีขึ้นหลายครั้งยังมีหลายประเด็นที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ โดยเฉพาะการปฏิเสธข้อเสนอฝ่ายไทยของลาวที่จะให้มีการตั้งคณะกรรมการร่วมเข้าไปสำรวจพื้นที่พิพาท โดยเฉพาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตำแหน่งสันปันน้ำที่ถือเป็นเส้นแบ่งเขตแดนของทั้งสองฝ่าย ตามบทบัญญัติในสนธิสัญญา²⁵ และต่อมาลาวได้เสนอปัญหาข้อพิพาทเข้าสู่ที่ประชุมคณะมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติ ตามที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ ถือว่ายังอยู่ในระเบียบวาระการพิจารณาของคณะมนตรีความมั่นคง และในทางปฏิบัติจะไม่มีกรณีการหยิบยกปัญหาขึ้นมาพิจารณาหากไม่มีคำขอจากประเทศสมาชิกให้เปิดประชุมอีก หลังจากนั้น ฝ่ายไทยและลาวไม่ได้มีการเจรจาปัญหาสามหมูบ้านกันอีก แม้ว่าฝ่ายลาวจะเสนอให้เปิดการเจรจากันอีกก็ตาม แต่ฝ่ายไทยได้ปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า บรรยากาศของการเจรจายังไม่เอื้ออำนวย และฝ่ายลาวไม่มีที่ท่าจะโอนอ่อนผ่อนปรนแต่ประการใด ปัญหาจึงยัง

²⁵ เมื่อวันที่ 24-29 สิงหาคม 2527 ฝ่ายไทยได้ส่งคณะเจ้าหน้าที่เทคนิคเข้าไปสำรวจพื้นที่สามหมูบ้านโดยฝ่ายเดียว แต่เนื่องจากถูกกองกำลังฝ่ายลาวขัดขวาง จึงไม่อาจดำเนินการดังกล่าวได้, สยามจดหมายเหตุ, 9, 39 (21-27 กันยายน 2527) : 1073.

ไม่ยุติ จนกระทั่งเกิดปัญหาข้อพิพาทแห่งใหม่ขึ้นในปี พ.ศ.2530 คือ กรณี บ้านร่มเกล้า จังหวัดพิษณุโลก

2.2 ปัญหาข้อพิพาทกรณีบ้านร่มเกล้า

บริเวณพื้นที่พิพาทซึ่งเรียกตามหัวข้อนี้ว่า บ้านร่มเกล้า นั้น เป็นพื้นที่ เขตชายแดนระหว่างไทยกับลาว บริเวณรอยต่อจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัด เลขของไทย กับเขตแขวงไซยบุรีของลาว มีพื้นที่ประมาณ 70 ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นทิวเขาสลับซับซ้อนและสูงชัน ห่างไกล และทุรกันดาร ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดเกี่ยวกับการปักปันเขตแดนที่แน่นอนในบริเวณแนว เขตแดนดังกล่าวมาก่อน เหตุนี้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหา ข้อพิพาทระหว่างทั้งสองประเทศขึ้น ดังที่จะวิเคราะห์ในรายละเอียดต่อไปนี้

สภาพและลักษณะของปัญหาข้อพิพาท

ปัญหาข้อพิพาทกรณีบ้านร่มเกล้าเป็นปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนครั้ง ล่าสุดเกิดขึ้นตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2530 จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2531 โดยมีสาเหตุเริ่มต้นจากการที่ฝ่ายไทยอ้างว่ากองกำลังทหารลาวรุกล้ำเขตแดน เข้ามาในบริเวณพื้นที่พิพาท²⁶ เข้าทำลายชีวิตและทรัพย์สินราษฎรไทย และ เข้าโจมตีหน่วยทหารพรานที่บ้านร่มเกล้าของไทย เพื่อมุ่งยึดฐานกองกำลัง ดังกล่าว²⁷ ก่อให้เกิดการปะทะระหว่างกองกำลังของทั้งสองฝ่ายอย่างรุนแรง

²⁶ คำแถลงของ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด, สยามจดหมายเหตุ, ปีที่ 13 ฉบับที่ 6, น. 141.

²⁷ วันที่ 31 พฤษภาคม 2530 ทหารลาวเข้าไปเผารถแทรกเตอร์ของบริษัททำไม้ซึ่ง

และยึดยึดติดต่อกันเป็นเวลานาน เพื่อแย่งกันยึดครองพื้นที่พิพาทโดยเฉพาะ บริเวณแนวสันเนินที่มีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์ เช่น เนิน 1370, เนิน 1428 รวมถึงเนินอื่น ๆ เหตุการณ์สู้รบในครั้งนี้ นับเป็นการใช้กำลังทางทหาร ที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว โดยการสู้รมีลักษณะที่อาจ เรียกได้ว่าเป็นสงครามเต็มรูปแบบ เนื่องจากมีการปฏิบัติการครบเครื่อง มีการ ใช้กำลังทหารและอาวุธประเภทต่าง ๆ เข้าสนับสนุนการรบเป็นจำนวนมาก เพียงแต่สงครามดังกล่าวไม่ได้มีการประกาศอย่างเป็นทางการเท่านั้น²⁸ ในการใช้กำลังดังกล่าว ทั้งสองฝ่ายต่างอ้างว่ากระทำไปเพื่อป้องกันอธิปไตยและ บูรณภาพแห่งดินแดนของฝ่ายตนจากการรุกรานของภายนอก เหตุการณ์สู้รบ ดำเนินไปเป็นเวลาหลายวัน พร้อม ๆ กับความพยายามของทั้งสองฝ่ายในการ เจริญเพื่อหาทางยุติปัญหา ทั้งในระดับคณะกรรมการท้องถิ่นและรัฐบาล แต่ก็ ไม่ประสบผลสำเร็จ ในที่สุดเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2531 การสู้รบได้ ยุติลงโดยข้อตกลงหยุดยิง ซึ่งทำขึ้นโดยผู้นำทางทหารของทั้งสองฝ่าย มีสาระ สำคัญให้มีการหยุดยิง และทำการแยกกำลังทหารออกจากกันจากแนวปะทะ ฝ่ายละ 3 กิโลเมตร เพื่อเปิดโอกาสให้มีการเจรจาแก้ไขปัญหาพิพาทระหว่าง รัฐบาลทั้งสองฝ่ายโดยสันติวิธีต่อไป โดยเฉพาะประเด็นปัญหาข้อโต้แย้งเกี่ยวกับ อำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพื้นที่พิพาท หรือแนวเส้นเขตแดนที่ถูกต้อง ซึ่งจะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไป

²⁷(ต่อ) กำลังทำไม้อยู่ในพื้นที่ตามที่ได้รับสัมปทาน, วันที่ 1 มิถุนายน 2530 ทหารลาวจำนวน หนึ่งได้รุกล้ำเขตแดนเข้ามาจับราษฎรไทย บริเวณบ้านนาผักก้าม และบ้านเหล่าโกกอก อำเภอ นาแห้ว จังหวัดเลย, วันที่ 8 สิงหาคม 2530 ทหารลาวประมาณ 200 คน ได้เข้าโจมตีหน่วย ทหารพรานที่บ้านร่มเกล้า

²⁸ มติชนสุดสัปดาห์, 8, 389 (14 กุมภาพันธ์ 2531) : 5.

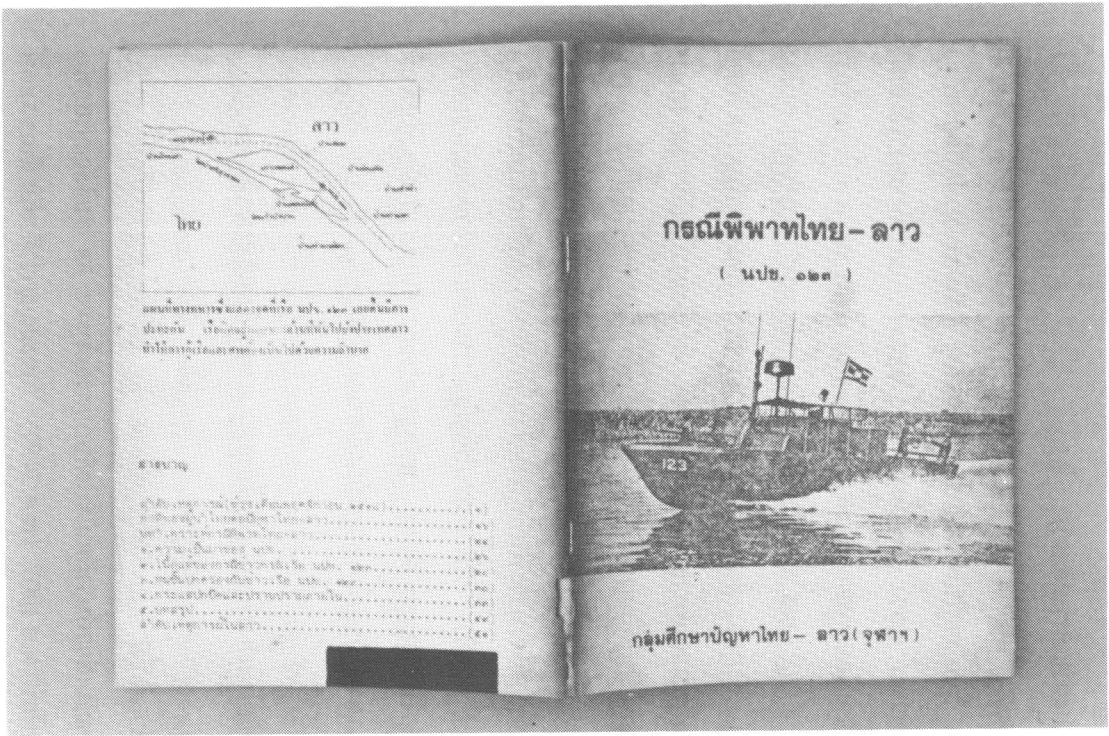
ข้อโต้แย้งอำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพิพาท

ปัญหาข้อพิพาทกรณีบ้านร่มเกล้า มีสภาพและลักษณะที่ใกล้เคียงกับปัญหากรณีสามหมูบ้านดงที่ได้ศึกษามาแล้ว ทั้งในแง่สาเหตุของปัญหา สภาพบริเวณพื้นที่พิพาทซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง รวมถึงประเด็นข้อโต้แย้ง ไม่ว่ามีส่วนที่เป็นหลักฐานทางข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ซึ่งจะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ตามลำดับวิธีการที่ได้กล่าวมาข้างต้นดังนี้

ก. ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับบริเวณพิพาท

ประเด็นฝ่ายไทยอ้างว่าบริเวณพิพาทที่เรียกว่า บ้านร่มเกล้า นั้นเป็นพื้นที่เขตชายแดนไทย-ลาว บริเวณรอยต่อจังหวัดพิจิตรโลกกับจังหวัดเลย ตั้งอยู่ในเขตอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิจิตรโลก ทั้งนี้โดยที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ห่างจากแนวชายแดนประมาณ 10 กิโลเมตร โดยอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอชาติตระการประมาณ 70 กิโลเมตร²⁹ ในอดีต ช่วงปี พ.ศ.2511-2525 นั้น ฝ่ายไทยอ้างว่าบริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีการเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์สูงมาก ซึ่งฝ่ายไทยก็ได้จัดกองกำลังทหารเข้าปฏิบัติการในพื้นที่ มีการจัดตั้งฐานปฏิบัติการหลายแห่ง โดยเฉพาะบริเวณบ้านร่มเกล้า ซึ่งในช่วงเวลานั้นไม่เคยมีการทักท้วงหรือการปะทะกับกองกำลังฝ่ายลาวแต่อย่างใด ภายหลังจากปี พ.ศ.2525 ฝ่ายไทยโดยกองทัพภาคที่ 3 ได้ทำการพัฒนาหมู่บ้านต่าง ๆ บริเวณชายแดนด้านนี้ โดยเฉพาะที่บ้านร่มเกล้า

²⁹ ประสิทธิ์ เอกบุตร, “แง่มุมกฎหมายของข้อพิพาททางพรมแดน : เน้นคดีตัวอย่าง,” วารสารนิติศาสตร์, 18, 1 (มีนาคม 2531) : 99.

สืบเนื่องจากสนธิสัญญาเมื่อครั้งวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ที่ฝรั่งเศสระบุให้ “บรรดาเกาะทั้งหลายในแม่น้ำ(โขง)” เป็นของ (ลาว) ฝรั่งเศส มากกว่าที่จะใช้หลัก “ร่องน้ำลึก” แบ่งเขตแดน ทำให้ไทย-ลาวในปัจจุบันต้องเกิดเหตุกระทบกระทั่งกันในปัญหาเส้นเขตแดน ดังกรณีพิพาทเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2518

ได้จัดให้ราษฎรซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าม้ง รวมทั้งผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และมวลชนที่เข้ามามอบตัวเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ได้อยู่อาศัยในรูปของหมู่บ้านป้องกันตนเองตามแนวชายแดน

ตามประเด็นดังกล่าว ฝ่ายลาวอ้างว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นดินแดนของฝ่ายตน โดยตั้งอยู่ในเขตปกครองของตาแสง (ตำบล) นาบ่อน้อย เมือง (อำเภอ) บ่อแดน แขวง (จังหวัด) ไชยบุรี ของลาว และทหารลาวได้เข้ามายึดครองตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2530 โดยเฉพะบริเวณพิพาทที่เรียกชื่อว่า เนิน 1428, 1370, 1148 ฯลฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกันระหว่างภูสอยดาว ภูเมี่ยง และภูซัด จากประเด็นข้อโต้แย้งดังกล่าวมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการควบคุมปกครองพื้นที่บริเวณพิพาทว่า ทั้งสองฝ่ายต่างอ้างถึงการปฏิบัติการทางทหารในพื้นที่พิพาทเป็นหลักฐานสำคัญมากกว่าการอ้างถึงหลักฐานอย่างอื่น เช่น เกี่ยวกับเชื้อชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้พิจารณาว่าเป็นเพราะพื้นที่พิพาทซึ่งนอกจากบริเวณบ้านร่มเกล้าตามชื่อเรียกของฝ่ายไทยแล้ว บริเวณส่วนใหญ่มีภูมิประเทศเป็นทิวเขาสลับซับซ้อนและสูงชัน ไม่มีราษฎรอาศัยอยู่ หลักฐานประการอื่นเกี่ยวกับท้องถิ่นพื้นที่พิพาทจึงไม่ปรากฏมีอยู่เมื่อเทียบกับกรณีสามหมู่บ้าน

ข. ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสนธิสัญญา แผนที่ และเส้นเขตแดน

ในส่วนที่เกี่ยวกับสนธิสัญญานั้น คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างยึดถือยอมรับสนธิสัญญาฉบับเดียวกันว่ามีผลใช้บังคับกับกรณีพิพาท คือ สนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) และสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญาฉบับดังกล่าว ซึ่งมีบทบัญญัติกำหนดเขตแดนที่เกิดปัญหาพิพาทระหว่างประเทศทั้งสอง แต่ต่างมีข้อโต้แย้งในประเด็นการตีความ

และยึดถือข้อกำหนดในสนธิสัญญา³⁰ โดยฝ่ายไทยอ้างว่าในการพิจารณาหลัก
ฐานทางกฎหมายดังกล่าว ฝ่ายลาวพยายามบิดเบือนข้อเท็จจริง และเลือก
ตัดตอนข้อความเพียงส่วนหนึ่งของสนธิสัญญามาใช้เป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะ
ประเด็นปัญหาการตีความ ในข้อ 2 ของสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้าย
หนังสือสัญญา ปี ค.ศ.1907 ซึ่งมีความว่า

*เขตแดนเมืองหลวงพระบางนั้น ตั้งแต่ทิศใต้ในแม่น้ำโขงที่
ปากน้ำเหืองแล้วต่อไปตามกลางลำน้ำเหืองนั้นจนถึงที่แรกเกิดน้ำ
ที่เรียกชื่อว่า ภูเขาเมียง ต่อนี้เขตแดนไปตามเขาบันน้ำตกแม่น้ำ
โขงฝ่ายหนึ่ง กับตกแม่น้ำเจ้าพระยาอีกฝ่ายหนึ่ง จนถึงที่ในลำ
แม่น้ำโขง ที่เรียกว่า แก่งผาได ตามเส้นพรมแดนที่กรรมการ
ปักปันเขตแดนได้ตกลงกันไว้แต่ วันที่ 16 มกราคม รัตน-
โกสินทรศก 124 ค.ศ.1906*

ซึ่งอธิบายความได้ว่า ตามสนธิสัญญากำหนดชัดเจนว่า เส้นเขตแดน
บริเวณนี้ คือ บริเวณเมืองหลวงพระบาง ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ส่วนหนึ่ง ได้แก่
เขตติดต่อระหว่างจังหวัดพิษณุโลกของไทย กับแขวงไซบุรีของลาว ทอดไป
ตามกลางแม่น้ำเหืองขึ้นไปจนถึงบริเวณที่เรียกว่าแก่งผาได ซึ่งอยู่เหนือถัดขึ้นไป
เกี่ยวกับความในข้อ 2 ดังกล่าว ฝ่ายลาวอ้างว่าที่ถูกต้อง เส้นเขตแดน
ตรงบริเวณพิพาทนั้นเริ่มจากแม่น้ำเหืองไปยังแม่น้ำเหืองป่าหมัน แล้วขึ้นไป

³⁰ นายทองคุณ สีสุคติ รองรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีลาว แถลงว่าทั้ง
สองฝ่ายได้ยอมรับในสนธิสัญญาลับเดียวกัน แต่ที่ยังตกลงกันไม่ได้ คือการตีความสนธิสัญญา
ในมาตรา 2 เกี่ยวกับแม่น้ำเหือง, สยามจดหมายเหตุ, 13, 16 (15-21 เมษายน 2531) : 453.

ตามลำน้ำนั้นจนถึงบริเวณที่เรียกว่ากุสอยดาว แทนที่จะเป็นแม่น้ำเหืองไปยังแม่น้ำเหืองง่า แล้วไปตามลำน้ำสายนี้ไปจนถึงบริเวณภูเขาเมียงตามที่ฝ่ายไทยกล่าวอ้าง และเพื่อยืนยันข้ออ้างดังกล่าว ฝ่ายลาวให้เหตุผลว่าประชาชนลาวที่อยู่ท้องถิ่นนี้ยังเรียกน้ำเหืองว่า น้ำเหืองใหญ่ หรือ แม่น้ำเหือง ส่วน น้ำเหืองง่าที่ฝ่ายไทยเรียกเป็น ง่า (ซึ่งแปลว่า กิ่ง สาขา ตามภาษาลาว) ของแม่น้ำเหืองซึ่งประชาชนลาวเรียกว่า น้ำเหืองน้อย เพื่อจำแนกกับแม่น้ำเหือง

ในประเด็นนี้ฝ่ายไทยโต้แย้งว่า ลาวพยายามใช้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และการเลือกตัดตอนข้อความในสนธิสัญญาเพียงส่วนหนึ่งที่ลาวต้องการมาใช้เป็นพื้นฐาน โดยการเรียกร้องให้ฝ่ายไทยรับในสิ่งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงเขตแดนที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งถือเป็นการขัดอย่างแจ้งชัดต่อหลักการทางกฎหมายอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป³¹ ทั้งนี้โดยโต้แย้งว่า ตามความแห่งสนธิสัญญาเขตแดนช่วงบริเวณนี้ ให้ถือเอาแม่น้ำเหืองเป็นเส้นเขตแดน โดยชี้แจงว่าในทางข้อเท็จจริงแม่น้ำเหืองช่วงตอนหนึ่งนั้น ได้แยกออกเป็น 2 สาย คือ แยกออกเป็นลำน้ำเหืองง่า และเหืองป่าหมัน และหากพิจารณาตามความในสนธิสัญญา ให้ถือเอาลำน้ำสายซึ่งมีบ่อเกิดจากภูเขาเมียง ซึ่งก็คือ ลำน้ำเหืองง่า ไม่ใช่ลำน้ำเหืองป่าหมัน ตามที่ฝ่ายลาวอ้าง ซึ่งลำน้ำสายดังกล่าวมีต้นน้ำอยู่ที่บริเวณที่เรียกว่า กุสอยดาว ซึ่งฝ่ายไทยโต้แย้งว่า กุสอยดาวดังกล่าวไม่มีกำหนดในสนธิสัญญา ในประเด็นที่ฝ่ายไทยโต้แย้งว่าฝ่ายลาวเลือกเคารพสนธิสัญญานั้น ฝ่ายไทยอ้างว่า ฝ่ายลาวต้องการให้ไทยยอมรับว่าแม่น้ำเหืองเป็นเพียงแม่น้ำสายเดียวที่ใช้เป็นเส้นเขตแดนไทย-ลาวในบริเวณพิพาท ทั้ง ๆ ที่ในทางข้อเท็จจริง เส้นเขตแดนในบริเวณดังกล่าวมีลำน้ำเหืองง่าเป็นเส้น

³¹ “คำแถลงของนายสารโจน ชวนะวิรัช อธิบดีกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ 15 เมษายน 2531”, สยามจดหมายเหตุ, 13, 23 (9-15 กรกฎาคม 2531) : 624.

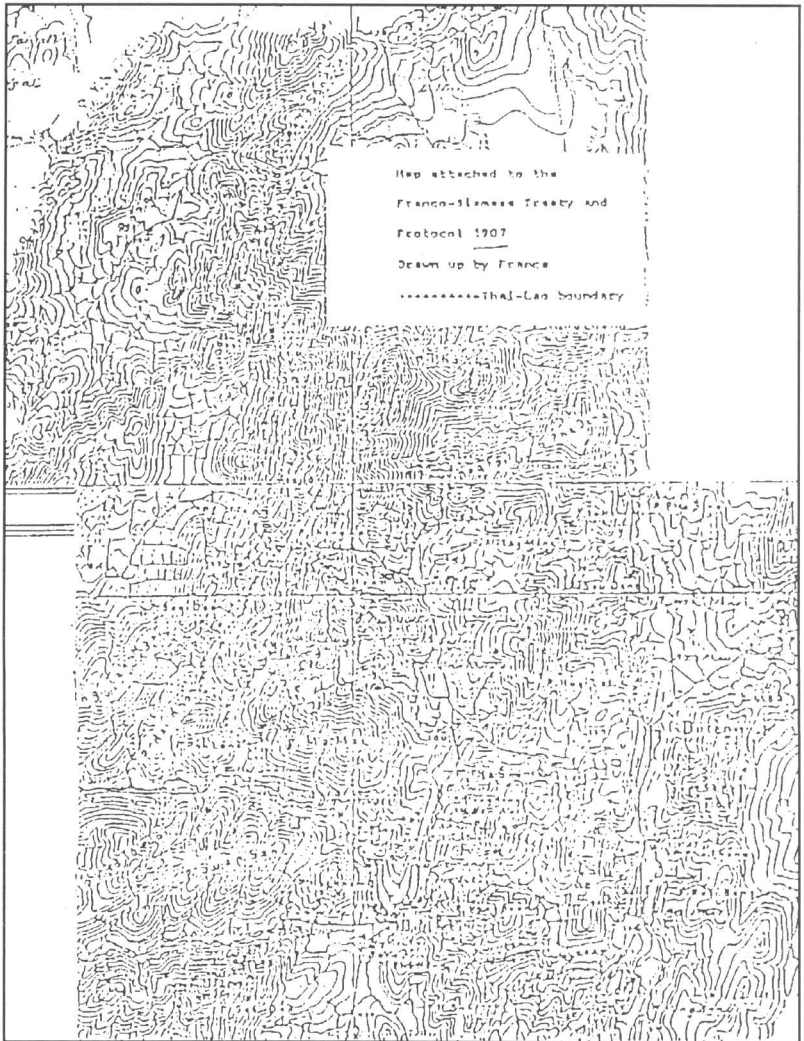
เขตแดนอยู่ด้วย ทั้งนี้โดยฝ่ายลาวไม่กล่าวถึงภูเขาเมียงแต่อย่างใด หรือหากกล่าวถึงเมื่อฝ่ายไทยได้แย้ง ก็อ้างว่าภูสอยดาวที่ลาวอ้างกับภูเขาเมียงเป็นเขา ลูกเดียวกัน

ในส่วนของแผนที่เกี่ยวกับแผนที่ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาโต้แย้งกันระหว่างสองฝ่ายว่าแผนที่ฉบับใดมีผลผูกมัดทางกฎหมายและใช้บังคับกับกรณีดังกล่าว โดยเฉพาะที่แสดงถึงเส้นเขตแดนที่ถูกต้องในบริเวณพื้นที่พิพาท ประเด็นเรื่องนี้ฝ่ายไทยอ้างในการอ้างถึงอำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพิพาทได้ยึดถือเป็นหลักฐานทางแผนที่ 3 ฉบับ ซึ่งมีความถูกต้องตรงกัน คือ แผนที่ประกอบสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) (ดูแผนที่ประกอบหมายเลข 3), แผนที่จัดทำจากภาพถ่ายทางอากาศ ชุดแอล.7017 (ดูแผนที่ประกอบหมายเลข 4) ฉบับที่ถูกต้อง แผนที่ซึ่งลาวใช้ในราชการของตนเอง ซึ่งไซเวียดเป็นผู้จัดทำขึ้นเมื่อ ค.ศ.1987 (พ.ศ.2530)³² (ดูแผนที่ประกอบหมายเลข 5) ทั้งนี้โดยแผนที่ทั้ง 3 ฉบับแสดงให้เห็นชัดเจนสอดคล้องกันว่าเส้นเขตแดนในบริเวณพิพาททอดไปตามร่องน้ำลึกของแม่น้ำเหืองและแม่น้ำเหืองง่า และชี้ชัดว่าพื้นที่เนินต่าง ๆ ที่ทหารลาวเข้ามาตั้งมั่นอยู่ในเขตไทยทั้งสิ้น โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับแผนที่ประกอบสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส นั้นเป็นแผนที่ที่ฝรั่งเศสซึ่งเป็นคู่ภาคีโดยตรงได้ให้การรับรองและยึดถือใช้ตลอดมา และจากการที่ฝรั่งเศสยึดใช้แผนที่นี้และรับรองมาโดยตลอด ลาวในฐานะผู้สืบสิทธิจากฝรั่งเศสย่อมมีพันธกรณีตามกฎหมายที่จะต้องเคารพแผนที่ชุดนี้³³

³² “คำแถลงของนายสารโรจน์ ชวนะวิรัช โฆษกกระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 22 มกราคม 2531”, สยามจดหมายเหตุ, 13, 9 (26 กุมภาพันธ์ - 3 มีนาคม 2531) : 228.

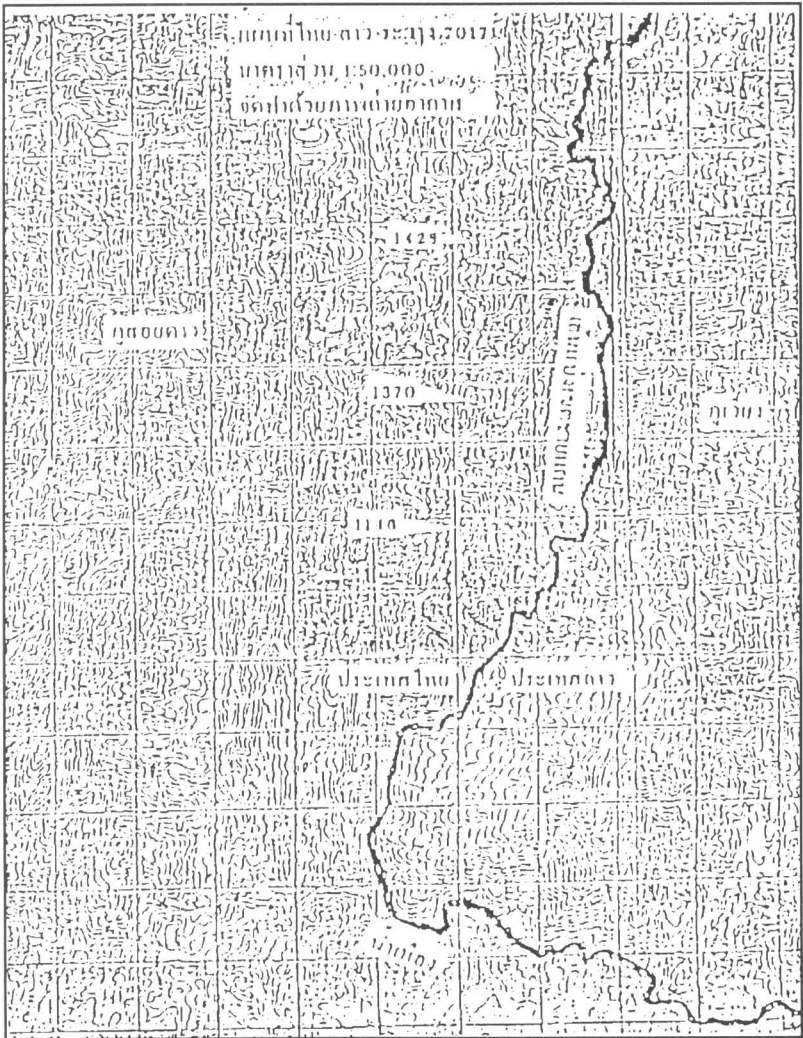
³³ “คำแถลงของ นายสารโรจน์ ชวนะวิรัช โฆษกกระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 22 มกราคม 2531”, สยามจดหมายเหตุ, 13, 9 (26 กุมภาพันธ์ - 3 มีนาคม 2531) : 228.

แผนที่ประกอบหมายเลข 3

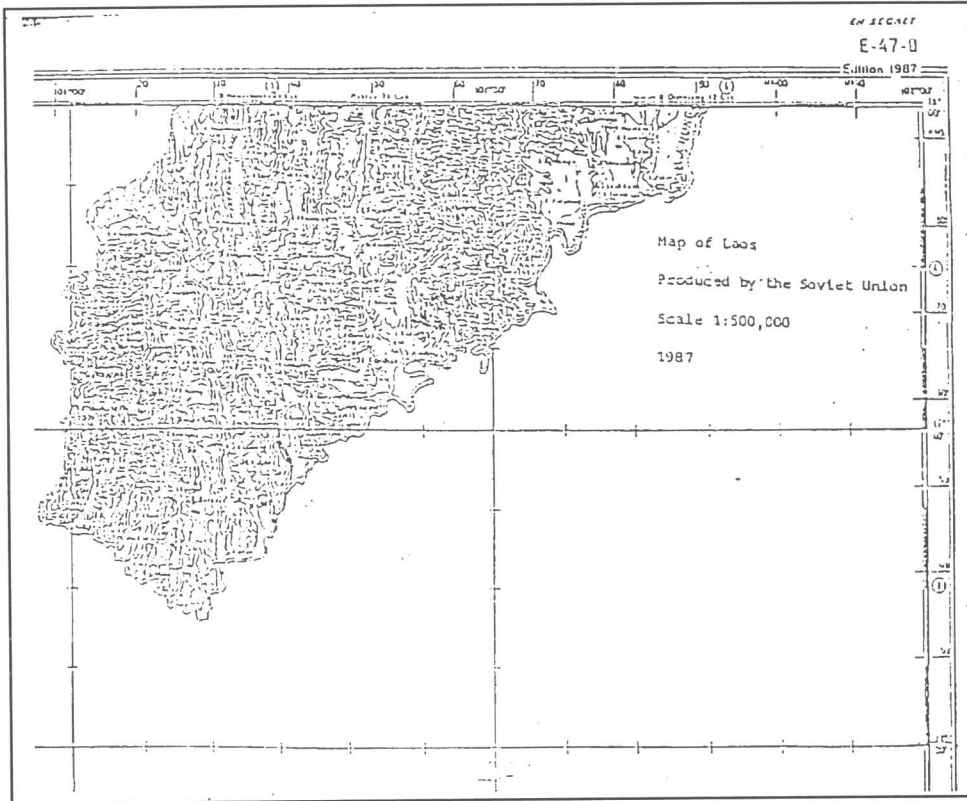
ที่มา ข้าราชการเทศ กระทรวงการต่างประเทศ (22 มกราคม 2531) แผนที่ของคณะกรรมการ
ปักปันเขตแดนตามหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450)

แผนที่ประกอบหมายเลข 4

ที่มา ข้าราชการเทศ กระทรวงการต่างประเทศ (22 มกราคม 2531) แผนที่ชุดแอล 7017
 มาตรฐานส่วน 1 ต่อ 50,000 จัดทำโดยกรมแผนที่ทหารของไทยร่วมกับสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ.1978
 (พ.ศ.2521)

แผนที่ประกอบหมายเลข 5

ที่มา ข่าวสารนิตยสาร กระทรวงการต่างประเทศ (22 มกราคม 2531)

แผนที่ระวาง 1 ต่อ 500,000 เป็นแผนที่ลาวซึ่งจัดทำโดยสหภาพโซเวียต

นอกจากนี้ ลาวเคยใช้แผนที่ดังกล่าวอ้างอิงแก่นานาประเทศในที่ประชุมสหประชาชาติในกรณีสามหมูบ้านที่จังหวัดอุดรติดัดมาแล้ว ลาวจึงไม่สามารถที่จะปฏิเสธแผนที่ฉบับนี้ได้ นอกจากนี้ ฝ่ายไทยยังอ้างว่า แผนที่ฉบับที่ฝ่ายลาวนำมาอ้างนั้นเป็นแผนที่ที่เลิกใช้ไปแล้วทั้งสิ้น แม้กระทั่งแผนที่ที่ใช้ในทางการปกครองของลาว ซึ่งโซเวียตจัดทำขึ้นให้ลาวนั้น ก็ไม่เอาฉบับที่ถูกต้องและล่าสุดมาอ้าง แต่กลับเอาฉบับที่พิมพ์เมื่อ 14 ปีก่อน พ.ศ.2517 (ค.ศ.1974) มาอ้าง ทั้ง ๆ ที่ฉบับล่าสุดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2530 (ค.ศ.1987) นี้เอง ก็แสดงชัดว่าพื้นที่บ้านร่มเกล้าอยู่ในเขตแดนไทยอย่างแน่ชัด ส่วนแผนที่ไทยซึ่งฝ่ายลาวนำมาอ้างยันฝ่ายไทยนั้นเป็นแผนที่ที่เลิกใช้ไปนานแล้ว เช่น แผนที่ชุด แอล.709 ที่มีฉบับที่ถูกต้องอยู่แต่ฝ่ายลาวกลับไม่อ้างถึงฉบับที่ถูกต้องนั้นเลย เช่นเดียวกับในกรณีการเสนอแผนที่ชุด แอล.7019 ฝ่ายลาวก็มีได้นำฉบับที่ถูกต้องมาแสดง³⁴

จากการศึกษาในประเด็นหัวข้อที่กล่าวมาพอที่จะสรุปและให้ข้อสังเกตได้ว่า ประเด็นเกี่ยวกับสนธิสัญญานั้นคู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างยอมรับว่าสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) และสัญญาว่าด้วยการปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญาฉบับดังกล่าว มีผลบังคับใช้กับกรณีพิพาท แต่อย่างไรก็ตาม การใช้บังคับก็ก่อให้เกิดปัญหาการตีความขึ้น โดยเฉพาะในข้อ 2 ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว มีข้อสังเกตว่า ประเด็นปัญหาการตีความมีสาเหตุจากการที่ข้อกำหนดในสนธิสัญญากำหนดถึงเส้นเขตแดนไม่ชัดเจนครบถ้วนตลอดทั้งแนวเมื่อเทียบกับข้อเท็จจริงของแนวเขตในพื้นที่พิพาท เป็นผลให้คู่กรณีต่างอ้างหลักฐานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศในท้องที่พิพาทมาประกอบในการตีความข้อกำหนดในสนธิสัญญา แต่เนื่องจากความเข้าใจในลักษณะ

³⁴ สยามจดหมายเหตุ, 13, 22 (2 มิถุนายน - 7 กรกฎาคม 2531) : 593.

ข้อเท็จจริงของทั้งสองฝ่ายต่างกัน จึงไม่อาจหาข้อยุติได้ ในส่วนประเด็นเรื่องแผนที่เป็นปัญหาโต้แย้งว่า แผนที่ฉบับใดที่มีค่าบังคับทางกฎหมาย โดยต่างฝ่ายต่างอ้างแผนที่ฉบับที่ตนยึดถือว่าถูกต้องและมีผลทางกฎหมาย มาเป็นหลักฐานแสดงถึงเส้นเขตแดนในบริเวณพิพาท สำหรับประเด็นเรื่องเส้นเขตแดนนั้น หากพิจารณาตามบทบัญญัติในสนธิสัญญาจะเห็นได้ว่าเส้นเขตแดนในบริเวณพิพาททอดไปตามพรมแดนธรรมชาติ คือ ตามร่องน้ำลึกของแม่น้ำ แต่เนื่องจากความในสนธิสัญญากับข้อเท็จจริงทางภูมิประเทศไม่สอดคล้องกัน จึงทำให้เกิดปัญหาโต้แย้งระหว่างทั้งสองฝ่ายว่าเส้นเขตแดนที่ถูกต้องนั้นทอดไปตามแม่น้ำสายใดบ้าง

ผลสรุปของปัญหา

ปัญหาข้อพิพาทบ้านร่มเกล้า จังหวัดพิษณุโลก ในขณะนั้นยังไม่สามารถแก้ไขให้ยุติลงได้ แม้ว่ามีข้อตกลงหยุดยิง และต่อมาได้มีการเจรจาเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวขึ้น 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 3-4 มีนาคม พ.ศ.2531 ที่กรุงเทพฯ และเมื่อวันที่ 17-18 มีนาคม พ.ศ.2531 ที่เวียงจันทน์ โดยในการเจรจารอบแรก ฝ่ายไทยเสนอที่จะให้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมไทย-ลาว เพื่อทำการสำรวจตรวจสอบและปักหลักเขตแดนระหว่างไทยและลาว โดยให้จัดลำดับก่อนหลังของความจำเป็นเร่งด่วนของเขตแดนส่วนที่เป็นสาเหตุ หรืออาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างทั้งสองประเทศเช่นกรณีบ้านร่มเกล้านี้ ตามข้อเสนอดังกล่าว ฝ่ายลาวได้เสนอให้คณะกรรมการร่วมมาดังกล่าวมีขอบเขตอำนาจหน้าที่เพียงเฉพาะเพื่อแก้ปัญหาในบริเวณพื้นที่ติดต่อกันระหว่างจังหวัดพิษณุโลกกับแขวงไซบุรีก่อน ซึ่งฝ่ายไทยก็ได้แสดงความพร้อมที่จะให้มีการตั้งคณะกรรมการร่วมฯ เพื่อแก้ปัญหาแต่เพียงจุดเดียวก่อนตามความต้องการของฝ่ายลาว ใน

ที่สุดฝ่ายลาวได้รับข้อเสนอดังกล่าวไปเสนอต่อรัฐบาล

ขณะเดียวกันคณะผู้แทนรัฐบาลทั้งสองฝ่ายได้เห็นชอบที่จะเสนอแนะให้รัฐบาลทั้งสองรื้อฟื้นและปรับปรุงการทำงานของคณะกรรมการไทย-ลาว ด้วยความร่วมมือระดับชาติและท้องถิ่น ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นตามแถลงการณ์ร่วมเมื่อปี พ.ศ.2522 ด้วย ในการเจรจารอบที่สองที่เวียงจันทน์ ฝ่ายไทยได้พยายามเสนอข้อเสนอดังที่มีขึ้นในการเจรจาแรก แต่ฝ่ายลาวยังไม่ยอมรับให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดน โดยอ้างว่าทั้งสองฝ่ายยังไม่สามารถตกลงในรายละเอียดเกี่ยวกับสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ.1907 ได้³⁵ เป็นเหตุให้การเจรจาไม่บรรลุผล พร้อมกันนี้ฝ่ายลาวได้ชี้แจงว่า ในการเจรจา 2 ครั้งที่ผ่านมา ฝ่ายลาวไม่ปฏิเสธข้อเสนอสองของไทย แต่สภาพการณ์ปัจจุบัน คณะเจรจาของทั้งสองประเทศจะต้องพิจารณาแก้ไขปัญหาเส้นเขตแดนก่อน แล้วจึงค่อยจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อปักปันเขตแดน แต่ที่ผ่านมา ไทยไม่รับข้อเสนอลาว ในเรื่องการตีความสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ.1907 และไม่ยอมรับว่า แม่น้ำโขงเป็นเส้นแบ่งเขตแดน

ในขั้นที่สุดการเจรจาครั้งที่ 3 ระหว่างทั้งสองฝ่ายยังไม่สามารถมีขึ้นได้ โดยข้อขัดแย้งที่มีอยู่ระหว่างทั้งสองฝ่ายดังที่กล่าวมา ทั้งนี้โดยฝ่ายไทยได้แสดงท่าทีเกี่ยวกับปัญหาว่ามีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาบนพื้นฐานของความถูกต้องและเป็นธรรม ส่วนการที่จะนำปัญหาให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณา ขณะนี้เห็นว่าการเจรจายังมีหนทางอยู่จึงยังไม่จำเป็นที่จะต้องดำเนินการในขั้นตอนดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ต่อมาภายหลังการเดินทางเยือนลาวของพลเอกชาติชาย

³⁵ “คำแถลงของ นายสารโรจน์ ชวนะวิรัช เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2531”, สยามจดหมายเหตุ, 13, 22 (2 มิถุนายน - 7 กรกฎาคม 2531) : 595.

ชอุณหะวัฒน์ นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24-25 พฤศจิกายน พ.ศ.2531 และได้มีการลงนามในแถลงการณ์ร่วมกับนายไกสอน พมวิหาน นายกรัฐมนตรีลาว ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2531 ตกลงที่จะจัดตั้งคณะกรรมการเขตแดน ไทย-ลาว ขึ้น³⁶ และเมื่อวันที่ 27-29 พฤศจิกายน พ.ศ.2531 ได้มีการประชุมคณะกรรมการเขตแดนรวมไทย-ลาว ขึ้นที่กรุงเทพฯ โดยที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาสำรวจหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเขตแดนระหว่างสองฝ่าย และได้มีการลงนามในบันทึกผลการเจรจา ซึ่งมีหลักการให้จัดตั้งคณะอนุกรรมการด้านเทคนิค เพื่อค้นคว้าข้อกฎหมาย และสำรวจพื้นที่ขึ้น³⁷

³⁶ สยามจดหมายเหตุ, 13, 52 (23-31 ธันวาคม 2531) : 1435.

³⁷ สยามจดหมายเหตุ, 14, 3 (13-19 มกราคม 2532) : 59., 60.

ส่วนที่ 2

กฎหมายระหว่างประเทศ เกี่ยวกับข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว

ในส่วนนี้มุ่งที่จะศึกษาถึงบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศ ในฐานะที่เป็นหลักและกฎเกณฑ์ที่กำหนดควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ว่ามีบทบาทอย่างไรต่อกรณีปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว โดยเฉพาะปัญหาว่าจะใช้หลักหรือกฎเกณฑ์ทางกฎหมายใดมาใช้ และหรือเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาข้อพิพาทดังกล่าว ในแนวทางของกฎหมายระหว่างประเทศนั้น ปัญหาเรื่องกฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณี (Applicable Law) นับเป็นปัญหาเบื้องต้นที่ต้องพิจารณาถึงเมื่อมีข้อพิพาทระหว่างประเทศขึ้น โดยเฉพาะข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการแก้ไขข้อพิพาทเป็นไปได้ถูกต้อง และโดยลักษณะของปัญหาเรื่องกฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณีนั้น ย่อมมีความสัมพันธ์กับเรื่องที่มาของกฎหมาย ทั้งนี้เพราะในการที่จะพิจารณาว่าหลักหรือกฎเกณฑ์ทางกฎหมายใดที่ใช้บังคับแก่กรณีพิพาทนั้น ๆ ย่อมต้องคำนึงด้วยว่าหลักหรือกฎเกณฑ์ดังกล่าวเป็นกฎหมายในรูปใด ทั้งนี้เพราะกฎหมายระหว่างประเทศมีที่มาแตกต่างกัน ซึ่งหากพิจารณาตามข้อ 38 แห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นบทบัญญัติที่แสดงถึงแหล่งที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าหลักหรือกฎเกณฑ์ทางกฎหมายที่อาจนำมาใช้บังคับแก่กรณีพิพาททางเขตแดนไทย-ลาวนั้น อาจปรากฏอยู่ในรูปของกฎหมายสนธิสัญญา กฎหมายจารีตประเพณี หรือหลักกฎหมายทั่วไป

นอกจากพิจารณาถึงหลักหรือเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ในการกำหนดเขตแดนยังต้องคำนึงถึงเทคนิคทางกฎหมายที่ใช้กำหนดลากเส้น เขตแดนเป็นสำคัญด้วย คำว่า *เทคนิคทางกฎหมาย* ในที่นี้หมายถึง เทคนิค หรือวิธีการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กฎหมายยอมรับนำมาใช้ อาทิ เทคนิคหรือวิธี บางประการในการกำหนดเขตแดน เช่น หลักสันปันน้ำ สันเขา ร่องน้ำลึก เป็นต้น ซึ่งเทคนิคหรือวิธีการโดยตัวมันเองหาใช่กฎหมายไม่ กล่าวคือ หากก่อให้เกิดพันธกรณีที่รัฐต้องปฏิบัติตามไม่ เว้นแต่กฎหมายยอมรับเอามาใช้ เช่น กำหนดเป็นหลักเกณฑ์ไว้ในสนธิสัญญา เป็นต้น

และหากพิจารณาถึงทางปฏิบัติโดยทั่วไปในเรื่องที่เกี่ยวกับเขตแดน ระหว่างรัฐแล้ว โดยส่วนใหญ่เส้นเขตแดนจะถูกกำหนดขึ้นโดยสนธิสัญญา แทบทั้งสิ้น ในรูปของสนธิสัญญาเขตแดน ซึ่งอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตาม ชื่อเรียกสนธิสัญญาต่าง ๆ อาทิ กรณีของสนธิสัญญากำหนดเขตแดนที่ไทยทำ กับฝรั่งเศส มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ความตกลง อนุสัญญา สัญญา หรือ พิธีสาร เป็นต้น และโดยทั่วไปในการแบ่งหรือกำหนดเขตแดนโดยอาศัยความ ตกลงนี้ รัฐภาคีจะทำการกำหนดเฉพาะหลักการกว้าง ๆ ที่จะใช้ในการ กำหนดเขตแดน เช่น ตกลงให้ใช้อุปสรรคทางธรรมชาติที่เห็นได้ชัดเจน เช่น แนวเทือกเขา สันเขาหรือสันปันน้ำ ในกรณีของการกำหนดเขตแดนส่วน บริเวณที่เป็นพื้นดิน หรือตกลงให้ใช้ร่องน้ำลึก หรือเส้นกลางแม่น้ำ ในกรณี การกำหนดเขตแดนส่วนบริเวณที่เป็นแม่น้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยในสนธิสัญญาดังกล่าวไม่ได้ระบุรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนที่เป็นผลใน ทางปฏิบัติเอาไว้ หากแต่ปล่อยให้เป็นที่ของคณะกรรมการปักปันเขตแดน ซึ่งจะทำหน้าที่กำหนดปักปันเขตแดนลงบนพื้นที่จริงขึ้นมา และมีกระบวน ถึงหลักฐานรายละเอียดในการปักปันเส้นเขตแดนนั้นลงไว้ในแผนที่อีกชั้นหนึ่ง ตามกระบวนการหรือขั้นตอนในการสร้างเส้นเขตแดนระหว่างรัฐโดยทั่วไป ซึ่ง

แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนที่สำคัญ ๆ¹ คือ

1. *ขั้นตอนแรก* เป็นขั้นตอนที่รัฐมาทำการเจรจาตกลงกันในหลักการเกี่ยวกับแนวเขตแดนที่ประชิดติดต่อกันอยู่นั้น กล่าวกันว่าขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนทางการเมือง ซึ่งรัฐบาลที่มีเขตแดนประชิดติดต่อกันมาเจรจาตกลงที่จะกำหนดเขตแดนระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ของกฎหมายสนธิสัญญา การเจรจา (Negotiation) ถือเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการทำสนธิสัญญา

2. *ขั้นตอนที่สอง* เป็นขั้นตอนของการตกลงกำหนดเขตแดนกันลงในสนธิสัญญาซึ่งรัฐคู่สัญญาดตกลงกันถึงบริเวณพื้นที่ที่จะให้มีการกำหนดเขตแดน รวมถึงหลักเกณฑ์และวิธีการในการแบ่งเขตแดนระหว่างกัน อาทิ กำหนดให้ยึดถือแนวสันปันน้ำ หรือร่องน้ำลึก เป็นหลักในการแบ่งเขตแดน เป็นต้น

3. *ขั้นตอนที่สาม* เป็นขั้นตอนของการปักปันเขตแดน ซึ่งถือเป็นขั้นตอนทางเทคนิคในการถ่ายทอดแนวเส้นเขตแดนที่กำหนดในสนธิสัญญาให้ปรากฏบนพื้นที่จริง ทั้งนี้โดยการปักหลักเขตหรือแสดงเครื่องหมายใด ๆ ณ จุดหรือตำแหน่งที่เส้นเขตแดนผ่าน

4. *ขั้นตอนที่สี่* เป็นเรื่องการบำรุงรักษาเส้นเขตแดน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันต่อความแน่นอนและมั่นคงของเขตแดนที่ได้ปักปันขึ้น โดยอาจกำหนดมาตรการที่สำคัญ ๆ ขึ้น ได้แก่ การให้ส่วนราชการในท้องถิ่นที่ปกครองท้องที่บริเวณเขตแดนมีหลักฐานเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งของหลักเขตแดนรวมถึงแผนที่แนวเส้นเขตแดน เพื่อให้พร้อมที่จะนำมาพิจารณาข้อเท็จจริงของปัญหาที่อาจมีขึ้นตามแนวเขตแดนได้ทันที

¹ Jones, S.B., *Boundary-Making : A Handbook for Statesmen*, Carnegie Endowment for International Peace, (Columbia University Press, 1954), p. 5.

การชี้แจงให้ราษฎรในบริเวณเขตแดนทราบถึงความสำคัญของแนวเขตแดน และหลักเขตแดน ตลอดจนคอยกำกับดูแลมิให้มีการกระทำใด ๆ ต่อหลักเขตแดน อันอาจก่อให้เกิดปัญหาหรือข้อสงสัยในความถูกต้องแน่นอนของตำแหน่งที่ตั้งหลักเขตแดน การจัดให้มีการตรวจสอบสภาพของหลักเขตแดน และความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของแนวเขตแดน เพื่อให้แนวเขตแดนมีความเด่นชัดเป็นที่เห็นได้ง่ายขึ้น เป็นต้น การดำเนินการดังกล่าวอาจจัดทำขึ้นในรูปของคณะกรรมการผสมระดับท้องถิ่นระหว่างรัฐ เพื่อดูแลรักษาเขตแดน ทั้งนี้ เพื่อช่วยลดปัญหากระทบกระทั่งระหว่างกัน

เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของเขตแดนไทย-ลาว ก็มีลักษณะที่เป็นไปตามหลักวิธีการดังกล่าว หากแต่การดำเนินการในทางปฏิบัติในบางขั้นตอน ไม่ได้มีการกระทำให้แล้วเสร็จสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่เกิดปัญหาข้อพิพาทเขตแดนระหว่างไทย-ลาวขึ้น โดยเฉพาะในชั้นการกำหนดเขตแดนโดยสนธิสัญญา ซึ่งมีข้อกำหนดไว้แต่เพียงหลักการกว้าง ๆ นั้น ก็เป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่มักก่อให้เกิดปัญหาข้อพิพาทในการนำสนธิสัญญาเขตแดนนั้นมาใช้บังคับ ทั้งนี้ เนื่องจากการแก้ไขข้อพิพาททางเขตแดนซึ่งกำหนดขึ้นโดยสนธิสัญญานั้น ย่อมต้องอาศัยสนธิสัญญาเขตแดนเป็นหลักฐานทางกฎหมายพื้นฐานในการพิจารณาถึงความถูกต้องของเส้นเขตแดน² เว้นแต่สนธิสัญญาเขตแดนดังกล่าวไม่ชัดเจนเพียงพอ จึงต้องอาศัยหลักเกณฑ์หรือหลักฐานอื่นมาประกอบการตีความสนธิสัญญาเขตแดนนั้น หลักเกณฑ์อื่นที่อาจนำมาใช้ในกรณีตีความสนธิสัญญา เช่น หลักกฎหมายจารีตประเพณี (ตามหลักในมาตรา 31 วรรคสาม อนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิ

² Michael Bothe, *Boundaries*, 10 Encyclopaedia of Public International Law, p. 17, (1987)

สัญญา ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) ส่วนหลักฐานอื่นที่อาจนำมาใช้ประกอบในการพิจารณาเส้นเขตแดนที่ถูกต้อง เช่น การประพุดิปฏิบัติของคูกรณี แผนที่ เป็นต้น ซึ่งจะทำการศึกษาในรายละเอียดต่อไปตามลำดับหัวข้อดังนี้

ทหารกองทัพปลดแอกประชาชนลาวที่ต่อสู้เพื่อขับไล่จักรวรรดินิยมผู้รุกราน นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กระทั่งได้ชัยชนะในปี ค.ศ.1975

(ภาพจากหนังสือ LAOS, Moscow 1985)

บทที่ 3

กฎหมายที่ใช้บังคับในฐานะกฎหมายสนธิสัญญา

ตามบทบัญญัติข้อ 38 แห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งกำหนดถึงหลักและกฎเกณฑ์ที่ศาลใช้ในการวินิจฉัย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับกฎหมายสนธิสัญญา ตามข้อ 38 (a) ว่าสนธิสัญญาระหว่างประเทศไม่ว่าทั่วไปหรือเฉพาะ ซึ่งก่อตั้งกฎเกณฑ์อันเป็นที่ยอมรับโดยชัดแจ้งของรัฐคู่กรณี คำว่าสนธิสัญญาระหว่างประเทศไม่ว่าทั่วไปหรือเฉพาะนั้น อธิบายได้ว่าหมายถึงสนธิสัญญาซึ่งมีผลผูกพันระหว่างภาคีหรือคู่กรณีด้วยกัน ไม่ว่าสนธิสัญญาดังกล่าวจะมีลักษณะทั่วไปหรือเฉพาะในแง่ของจำนวนภาคี ความมุ่งหมายหรือเนื้อความก็ตาม ในระหว่างคู่สัญญาแล้ว สนธิสัญญามีลักษณะเสมือนเป็นกฎหมายที่ตนก่อตั้ง และยินยอมให้นำมาบังคับกันเองภายใต้กรอบกว้าง ๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศอีกชั้นหนึ่ง สำหรับกรณีปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว กฎหมายที่ใช้บังคับใช้ในฐานะกฎหมายสนธิสัญญา ได้แก่ สนธิสัญญาที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเขตแดนระหว่างไทยกับลาวฉบับต่าง ๆ ที่ไทยทำกับฝรั่งเศส และยังมีผลผูกพันทางกฎหมายอยู่ ซึ่งในการศึกษาสนธิสัญญาทางเขตแดนดังกล่าว นอกจากจะศึกษาว่าสนธิสัญญาฉบับใดที่เป็นกฎหมายใช้บังคับแก่ปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแล้ว จะทำการศึกษาวิเคราะห์สนธิสัญญาแต่ละฉบับดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของบทบัญญัติเกี่ยวกับเขตแดน โดยจะวิเคราะห์ถึงศัพท์เทคนิค (technical term) ที่ใช้ในสนธิสัญญา ข้อกำหนด (clause) ต่าง ๆ ของสนธิสัญญา ความหมายอันเกิดจากการตีความในสนธิสัญญาพันธกรณีที่เกิดจากสนธิสัญญาหรือคำบังคับทางกฎหมาย

(legal value) ของข้อตกลงที่ทำขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเกณฑ์หรือวิธีการในการกำหนดเส้นเขตแดนที่วางไว้ รวมถึงการพิจารณาผลบังคับของสนธิสัญญาดังกล่าวทั้งในแง่ผลในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ ซึ่งโดยนัยเป็นการพิจารณาถึงบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศที่ปรากฏในรูปของกฎหมายสนธิสัญญาที่มีต่อปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว นั้นเอง

3.1 สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส ฉบับที่เกี่ยวข้องกับเขตแดนไทย-ลาว

สนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเขตแดนนั้นมีอยู่ด้วยกันหลายฉบับ โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามลักษณะโดยทั่วไป ในกรณีเรียกชื่อสนธิสัญญา³ เช่น หนังสือสัญญา (คำนี้ใช้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่าง ๆ) อนุสัญญา สัญญาน้อย ความตกลง พิธีสาร หรือ สัญญา แตกต่างกันไปตามแบบพิธีและเนื้อหาของความตกลงที่ทำขึ้น ทั้งนี้ โดยผลผูกพันในทางกฎหมายหาแตกต่างกันแต่อย่างใดไม่ สำหรับการพิจารณาในแง่ของขั้นตอนในการทำสนธิสัญญานั้น เนื่องจากเป็นการทำสนธิสัญญาภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งสนธิสัญญาแต่ละฉบับส่วนใหญ่

³ ชื่อเรียกอื่น ๆ ของสนธิสัญญา (treaty) หรือชื่อเฉพาะสำหรับสนธิสัญญาบางรูปแบบในทางปฏิบัติปัจจุบัน อาทิ อนุสัญญา (convention) ความตกลง (agreement) ข้อตกลง (arrangement) กติกาสัญญา (pact) กฎบัตร (charter) ปฏิญญา (declaration) พิธีสาร (protocol) หนังสือแลกเปลี่ยน (exchange of notes) กรรมสารทั่วไป (general act) ความตกลงชั่วคราว (modus vivendi = เป็นภาษาลาตินและเป็นศัพท์เทคนิคโดยแท้ จึงนิยมใช้ทับศัพท์)

ทำในพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับประมุขของรัฐต่างประเทศ จึงมีขั้นตอนที่ไม่สลับซับซ้อนเหมือนการทำสนธิสัญญาในสมัยปัจจุบันที่รูปแบบการปกครองเปลี่ยนไป โดยขั้นตอนและแบบพิธีหลัก ๆ ก็เป็นไปตามทางปฏิบัติโดยทั่วไป กล่าวคือ ประกอบด้วยขั้นตอนในการเจรจา การลงนาม และการให้สัตยาบัน ส่วนผลผูกพันทางกฎหมายของสนธิสัญญาที่ทำในสมัยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งรวมถึงสนธิสัญญาเขตแดนฉบับต่าง ๆ ด้วยนั้น โดยทางปฏิบัติ สนธิสัญญาได้ถูกประกาศใช้โดยพระบรมราชโองการ และโดยที่ถือว่าพระบรมราชโองการของพระเจ้าแผ่นดินเป็นกฎหมาย ดังนั้น สนธิสัญญาจึงเป็นกฎหมายใช้บังคับโดยตรงภายในราชอาณาจักร⁴ เกี่ยวกับเนื้อหาข้อกำหนดในสนธิสัญญาเขตแดนไทย-ฝรั่งเศส ซึ่งมีอยู่หลายฉบับ และแต่ละฉบับมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องสอดคล้องตามข้อเท็จจริงทางการเมืองในขณะนั้น ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่าสนธิสัญญาเขตแดนดังกล่าว ฝรั่งเศสได้กำหนดทำขึ้นในลักษณะที่มีความเกี่ยวพันระหว่างเขตแดนของประเทศที่อยู่ในอารักขาของคนที่มีพรมแดนประชิดติดต่อกับไทย คือ กัมพูชา และลาว รวมอยู่ในสนธิสัญญาฉบับเดียวกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ในสนธิสัญญาฉบับเดียวกันนั้น กำหนดความสัมพันธ์ทางเขตแดนระหว่างไทยกับหลายรัฐ ทั้งนี้เนื่องจากการทำสนธิสัญญาดังกล่าว ฝรั่งเศสในขณะนั้นถือว่าอยู่ในฐานะที่ดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแทนบรรดารัฐในอารักขาของคนนั่นเอง ดังนั้น ในการศึกษาวิเคราะห์สนธิสัญญาเขตแดนฉบับต่าง ๆ จึงจำกัดการศึกษาลงแต่เฉพาะข้อกำหนดในสนธิสัญญาที่กล่าวถึงเขตแดนระหว่างไทยกับลาวเป็นสำคัญ ทั้งนี้โดยแยกพิจารณาสนธิสัญญาเขตแดนตามลำดับความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ในการทำสนธิสัญญา ดังนี้

⁴ สมบูรณ์ เสงี่ยมบุตร, กฎหมายสนธิสัญญาไทย, 2524, น. 147.

หนังสือสัญญากรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ.1893 (พ.ศ.2436, ร.ศ.112) (ฉุฉนวกทที่ 1)

สนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1893 นี้ นับเป็นสนธิสัญญาที่เกี่ยวกับเขตแดน ติดกับลาวฉบับแรกที่ไทยทำกับฝรั่งเศสโดยผลของการใช้กำลังบีบบังคับตามที่ ได้กล่าวข้างต้น⁵ ในขั้นตอนการเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาก็เช่นเดียวกัน ฝ่ายไทยจำต้องยอมรับเงื่อนไขทุกประการที่ฝรั่งเศสเสนอ แม้ว่าไทยได้พยายามขอ แก้ไขร่างสัญญาที่ฝ่ายฝรั่งเศสเสนอบางข้อก็ตาม ตัวอย่างเงื่อนไขที่ฝรั่งเศส ยื่นกับไทยก่อนการเจรจา ซึ่งมีขึ้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม ค.ศ.1893 (พ.ศ.2436) ได้แก่ ข้อแรก ห้ามนายโรลัง ยัคมินส์ ที่ปรึกษาราชการทั่วไปของไทยเข้าร่วมเป็นผู้แทนฝ่ายไทยในการเจรจา ข้อสอง ให้ไทยถอนทหารจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้เสร็จสิ้นก่อนจึงจะเจรจา และข้อเท็จจริงที่แสดงถึงความไม่เสมอภาคในทางอำนาจอธิปไตยของรัฐคู่ภาคีสัญญาดังกล่าว ไม่เพียงแต่ปรากฏในการเจรจา ซึ่งเป็นเรื่องทางการเมืองเท่านั้น ในทางกฎหมายคือตามบทบัญญัติในสนธิสัญญา ก็ได้สร้างพันธกรณีที่เสียเปรียบแก่ฝ่ายไทยด้วย ดังนี้

ก. ข้อกำหนดในสนธิสัญญาที่เกี่ยวกับเขตแดน

บทบัญญัติในสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1893 (พ.ศ.2436) นี้มี 10 ข้อ และมิอนุสัญญาหรือที่เรียกว่าสัญญาน้อยซึ่งทำขึ้นตามหนังสือสัญญาฉบับใหญ่อีก 6 ข้อ⁶ บทบัญญัติที่กำหนดถึงการแบ่งเขตแดนปรากฏตามข้อ 1 ในหนังสือ

⁵ สนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศส เกี่ยวกับเขตแดนฉบับแรกที่สุด คือ สนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1867 กำหนดเขตแดนด้านกัมพูชา

⁶ ดู หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา, กระทรวงการต่างประเทศ, เล่ม 2, พ.ศ.2413-2462, น. 113-114.

สัญญาฉบับใหญ่ว่า

ข้อ 1 คอเวอนแมนต์สยามยอมสละซึ่งข้ออ้างว่ามีกรรมสิทธิ์
ทั้งสิ้นในดินแดน ณ ผังซ้ายปากตะวันออกแม่น้ำโขง และใน
บรรดาเกาะทั้งหลายในแม่น้ำนั้นด้วย

ส่วนบทบัญญัติข้ออื่น ๆ เป็นเรื่องของมาตรการที่ฝรั่งเศสกำหนดขึ้น
เพื่อรักษาและเป็นเครื่องประกันการแบ่งเขตแดนดังกล่าว เช่น ข้อจำกัดทาง
ทหาร การยึดดินแดนจันทบุรีเอาไว้เป็นประกันการปฏิบัติตามพันธกรณีของ
ไทย และตามบทบัญญัติในข้อ 1 นั้น หากพิจารณาจากความในสนธิสัญญา
เห็นได้ว่ามีลักษณะเป็นการอ้างอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนมากกว่าที่จะแสดง
อย่างชัดเจนถึงการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างรัฐ ตามความคําความในทาง
ปฏิบัติโดยทั่วไปในการทำสนธิสัญญา เนื่องจากเนื้อความในข้อ 1 ดังกล่าว
ไม่ได้กำหนดชัดเจนว่าแนวเส้นเขตแดนในบริเวณดังกล่าวทอดไปตามแนว
เส้นใด และอาศัยหลักวิธีการใดเป็นเครื่องแบ่งกำหนดเขตแดน แต่หาก
พิจารณาในอีกนัยหนึ่งว่า บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการกำหนดเขตแดนโดยปริยาย
โดยเหตุผลว่าเมื่อความในสนธิสัญญากำหนดให้ฝ่ายไทยต้องยกดินแดนบริเวณ
ที่เรียกว่าผังซ้ายปากตะวันออกของแม่น้ำโขง รวมทั้งบรรดาเกาะทั้งหลายที่
อยู่ในแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส ย่อมมีความหมายโดยปริยายว่า ต่อไปภายหลัง
จากการทำสนธิสัญญา แนวเขตแดนของไทยจะต้องถอยร่นเข้ามาซึ่งก่อให้เกิด
ประเด็นปัญหาตามมาว่า แนวแบ่งเขตแดนจะอยู่ตรงตำแหน่งใด ระหว่างการ
ยึดถือว่าแม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนตามธรรมชาติ หรือว่าเส้นเขตแดนจะอยู่
ตรงชายฝั่งแม่น้ำโขงด้านติดกับไทย ทั้งนี้เนื่องจากความในสนธิสัญญาระบุว่า
บรรดาเกาะทั้งหลายในแม่น้ำโขงเป็นของฝรั่งเศสด้วย ซึ่งอาจตีความได้ว่า

แม่น้ำโขงทั้งสายในบริเวณดังกล่าวย่อมตกเป็นสิทธิของฝรั่งเศสไปด้วยปริยาย ประเด็นดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาเรื่องนิติฐานะของแม่น้ำโขงในฐานะเป็นพรมแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสขึ้นในขณะนั้น⁷ รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับผลในทางปฏิบัติของสนธิสัญญาดังกล่าว โดยเฉพาะในบทบัญญัติข้อ 1 ซึ่งเกี่ยวกับเขตแดน

ข. ผลของสนธิสัญญาในส่วนที่เกี่ยวกับเขตแดน

การทำสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1893 (พ.ศ.2436) เป็นผลให้ไทยในขณะนั้นต้องเสียดินแดนให้ฝรั่งเศสเป็นพื้นที่ประมาณ 143,000 ตารางกิโลเมตร คือ ดินแดนบริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ตั้งแต่หลวงพระบางไปจนถึงสตึงแตรง ดินแดนแกมพูชา หรือนัยหนึ่งคือ ดินแดนลาวส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ซึ่งหมายถึงว่าเขตแดนไทยด้านดังกล่าวต้องถอยร่นเข้ามาตั้งอยู่ ณ ชายฝั่งขวาของแม่น้ำโขง รวมถึงต้องยอมให้ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงระยะ 25 กิโลเมตร เป็นเขตปลอดทหาร อันถือเป็นการเสียอำนาจอธิปไตยในการปกครองบางประการในบริเวณนั้นไปด้วย⁸ ทั้งนี้แม้ว่าดินแดนแถบนี้จะอยู่ภายใต้การปกครองของไทย แต่อำนาจทางการปกครองมีน้อยมาก เนื่องจากทางการไทยไม่อาจเก็บภาษีในบริเวณนี้ ตลอดจนถึงบังคับไม่ให้มีกองทหารไว้รักษาความสงบ⁹ และตามความในข้อ 9 ยังกำหนดเงื่อนไขที่เสียเปรียบต่อฝ่ายไทยว่า

⁷ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน กนต์ธีร์ ศุภมงคล, “แม่น้ำโขงในฐานะที่เป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศอินโดจีนฝรั่งเศส,” นิติสารัน แผนกสามัญ 14, เล่ม 5, น. 546-549.

⁸ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ.18.1/8, จดหมายบันทึกเรื่องหัวเมืองลาวพุงขาวริมฝั่งโขงชายพระราชอาณาเขต ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน ร.ศ.112.

⁹ มติชนสุดสัปดาห์, ปีที่ 9 ฉบับที่ 454 (14 พฤษภาคม 2532) : 22.

ในกรณีที่มีปัญหาการตีความในสนธิสัญญาเกิดขึ้น จะต้องใช้สนธิสัญญาฉบับภาษาฝรั่งเศสเพียงอย่างเดียว ซึ่งนับเป็นข้อตกลงฉบับแรกที่ไทยต้องยอมรับเงื่อนไขที่เสียเปรียบดังกล่าว

จากการศึกษาบทบัญญัติตามสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1893 (พ.ศ.2436) โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนนั้น เห็นได้ว่าค่อนข้างเคลือบคลุม ไม่มีการกำหนดเส้นเขตแดนไว้อย่างใด และเมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว กรณีสามหมูบ้าน และกรณีบ้านร่มเกล้า แล้วนั้น เห็นได้ว่าสนธิสัญญาฉบับดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติที่ระบุไว้โดยตรงถึงบริเวณพิพาทที่เกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม เหตุผลในการนำมาศึกษาวิเคราะห์นั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงลำดับขั้นตอนในการทำสนธิสัญญา ทั้งนี้เนื่องจากสนธิสัญญาฉบับนี้เป็นเพียงพื้นฐานเบื้องต้นในการเป็นหลักประกันทางกฎหมายสำหรับฝรั่งเศสในการอาศัยเป็นเครื่องมือรุกรานดินแดนของไทยในขณะนั้นต่อไป ประกอบกับในการโต้แย้งของทั้งฝ่ายลาวและไทยในปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ได้มีการอ้างถึงสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1893 (พ.ศ.2436) นี้อยู่ด้วย ในฐานะเป็นสนธิสัญญาที่เป็นพื้นฐานที่มาของสนธิสัญญากำหนดเขตแดนฉบับต่อ ๆ มา

หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447, ร.ศ.122) (ดูผนวกที่ 2)

ภายหลังการทำสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1893 แล้ว ปัญหาเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสยังหายุติลงไม่ โดยเฉพาะเมื่อฝรั่งเศสสืบทราบว่าอาณาเขตของหลวงพระบางนั้นกินเข้ามาทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงบริเวณที่ติดกับเมืองน่านของไทย ข้อนี้เป็นเหตุให้ฝรั่งเศสอ้างสิทธิเหนือบริเวณทางฝั่งขวาอีก

โดยอ้างว่าบริเวณดังกล่าวเจ้าเมืองหลวงพระบางเคยปกครองมาก่อน¹⁰ กรณีดังกล่าวเป็นผลให้มีการเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาขึ้นอีกเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ.1902 (พ.ศ.2445) แต่สนธิสัญญาลบนี้เป็นอันพับไป เพราะเหตุที่รัฐบาลฝรั่งเศสไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร ภายหลังต่อมาจึงได้เจรจาดกลงทำสนธิสัญญากันใหม่ ณ กรุงปารีส คือ หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) ซึ่งเนื้อหาข้อตกลงในการเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาเป็นปัญหาที่สืบเนื่องและเคยเจรจามาแล้ว โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับพรมแดนด้านตะวันออกบริเวณอาณาเขตหลวงพระบางที่กินข้ามมาทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ซึ่งขณะนั้นเรียกว่าหลวงพระบางฝั่งขวา และในปัจจุบันคือบริเวณที่เกิดปัญหาข้อพิพาทระหว่างไทยกับลาวขึ้น ดังที่ปรากฏความในสนธิสัญญา ซึ่งจะศึกษาในรายละเอียดต่อไป

ก. ข้อกำหนดในสนธิสัญญาที่เกี่ยวกับเขตแดน

สนธิสัญญาลบปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) ประกอบด้วยบทบัญญัติ 16 ข้อ ด้วยกัน ซึ่งมีทั้งบทบัญญัติเกี่ยวกับเขตแดนไทยด้านที่ติดกับกัมพูชาและลาว ในส่วนที่เกี่ยวกับเขตแดนไทย-ลาวนั้น มีสาระสำคัญตามความในข้อ 2 ซึ่งกำหนดว่า

*ฝ่ายเขตแดนระหว่างเมืองหลวงพระบางข้างฝั่งขวาแม่น้ำ
โขงแลเมืองพิไชยกับเมืองน่านนั้น เขตแดนตั้งแต่ปากน้ำเฮียง*

¹⁰ ดูรายละเอียดใน สุวิทย์ พักขาว, “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส ตั้งแต่ ร.ศ.112 ถึง ร.ศ.126 (ค.ศ.1893-1907),” (ปริญญาณิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2518), น. 148.

ที่แยกจากแม่น้ำโขง เนื่องไปตามกลางลำน้ำเอียงจนถึงที่แยกปากน้ำตางเลขขึ้นไปตามลำน้ำตางจนบรรจบถึงยอดภูเขาบ้านน้ำในระหว่างดินแดนน้ำตกแม่โขง แลดินแดนน้ำตกแม่น้ำเจ้าพระยาตรงที่แห่งหนึ่งที่ภูเขาแดนดิน ตั้งแต่ที่นี้เขตรแดนต่อเนื่องขึ้นไปทางทิศเหนือตามแนวยอดเขาบ้านน้ำในระหว่างดินแดนน้ำตกแม่โขง แลดินแดนน้ำตกแม่น้ำเจ้าพระยาจนบรรจบถึงปลายน้ำควบแล้วเขตต่อแดนเนื่องไปตามลำน้ำควบบรรจบกับแม่น้ำโขง¹¹

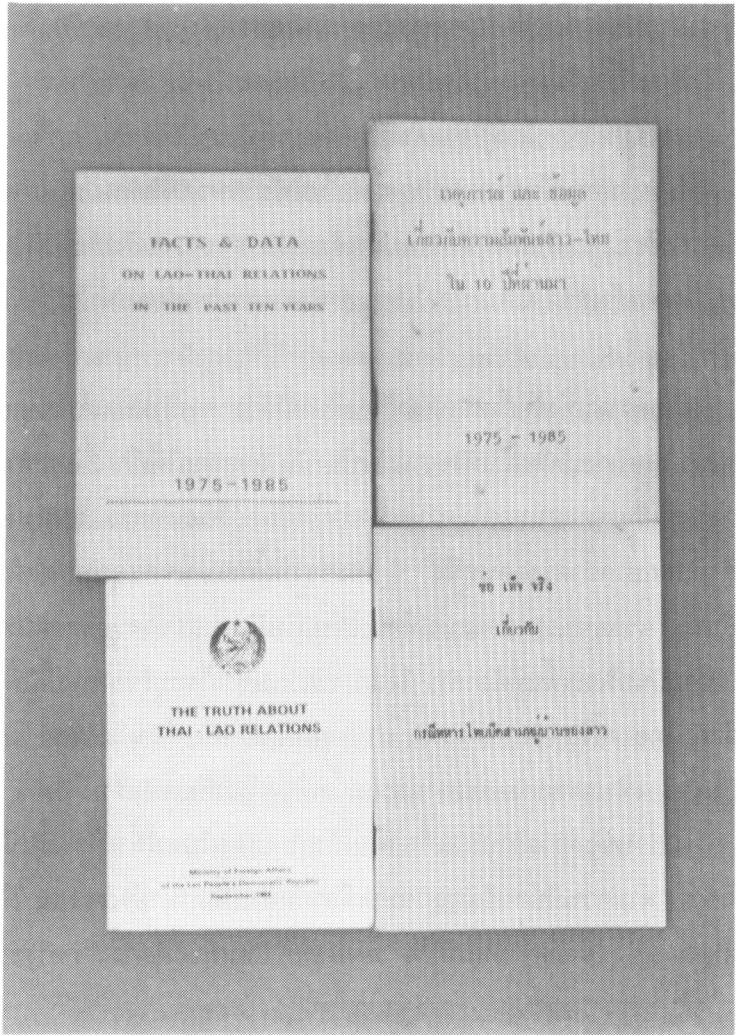
ตามความแห่งข้อกำหนดดังกล่าวอธิบายได้ว่า การกำหนดเส้นเขตแดนไทย-ลาว ในบริเวณที่เรียกว่าฝั่งขวาแม่น้ำโขงนั้น แยกออกได้เป็น 2 ตอนสำคัญคือ ช่วงที่เส้นเขตแดนทอดไปตามกลางลำน้ำเอียง หรือเรียกว่า แม่น้ำเหืองจนถึงที่แยกปากน้ำตางตอนหนึ่ง และช่วงที่เส้นแบ่งเขตแดนทอดไปตามสันปันน้ำ (watershed) ของแนวเทือกเขาจนถึงบริเวณแม่น้ำควบอีกตอนหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ บริเวณแขวงไชยบุรีของลาวที่มีพื้นที่ติดต่อกับไทย ตั้งแต่จังหวัดพะเยา น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก และเลย โดยมีสันปันน้ำของทิวเขาหลวงพระบางและแม่น้ำเหืองเป็นเส้นเขตแดน¹²

ในส่วนของการกำหนดเกี่ยวกับเส้นเขตแดนในแม่น้ำเหืองนั้นมีข้อสังเกตว่า ตามความในสนธิสัญญาฉบับเดียวกันซึ่งเป็นภาษาฝรั่งเศสนั้น ใช้คำว่า *thalweg*¹³ ซึ่งมีความหมายถึง *ร่องน้ำลึก* แทนที่จะใช้คำว่า *กลางลำน้ำ*

¹¹ คูผนวกที่ 2

¹² พ.อ.พยนต์ ทิมเจริญ, “อ้าย-น้อง สองฝั่งโขง,” วารสารแผนที่ ฉบับที่ 2 ปีที่ 32 (ตุลาคม-ธันวาคม 2532).

¹³ คูหนังสือประมวลสนธิสัญญา, กระทรวงการต่างประเทศ, เล่ม 2, พ.ศ. 2413-2462, น.192.

เอกสารของทางการลาวเกี่ยวกับปัญหาข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว ในรูปพิมพ์ดีด
โรเนียวเข็ญเล่ม แจกจ่ายในประเทศไทย

ตามถ้อยคำในสนธิสัญญาภาษาไทย ทั้งนี้เนื่องจากถ้อยคำทั้งสองมีความแตกต่างกันในทางเทคนิค และอาจก่อให้เกิดปัญหาความเข้าใจที่แตกต่างกันได้ แต่ประเด็นข้อนี้เมื่อพิจารณาในด้านข้อกฎหมายจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติข้อ 15 แห่งสนธิสัญญานับนี้ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า “ถ้าเกิดความขัดข้องไม่เห็นต้องกันในความหมายของหนังสือสนธิสัญญา ซึ่งได้เขียนขึ้นในภาษาฝรั่งเศสแลภาษาไทยนี้ ภาษาฝรั่งเศสจะเป็นหลักข้างเดียว” และประกอบกับในด้านข้อเท็จจริงของข้อโต้แย้งระหว่างไทย-ลาว ในปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสนธิสัญญานับนี้ นั้น ไม่ปรากฏว่ามีประเด็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับคำซึ่งเป็นศัพท์เทคนิค (technical term) เช่น คำว่า สันปันน้ำ (watershed) ร่องน้ำลึก (thalweg) แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ในขั้นนี้จะอธิบายถึงความหมายและที่มา รวมถึงสถานะทางกฎหมายของหลักการแบ่งเส้นเขตแดนดังกล่าว ดังนี้

หลักสันปันน้ำ (watershed)

หลักสันปันน้ำเป็นหลักเกณฑ์หนึ่งซึ่งรัฐนำมาใช้เป็นวิธีกำหนดเส้นเขตแดนในส่วนบริเวณที่เป็นภูเขา นอกเหนือไปจากการใช้วิธีกำหนดเส้นเขตแดนไปตามเนินดินเขา (escarpment line) และตามแนวสันเขาหรือยอดเขาสูงสุด (crest) ซึ่งแต่ละหลักวิธีมีวิวัฒนาการต่างกัน กล่าวคือ การกำหนดเส้นเขตแดนโดยอาศัยเนินดินเขาเป็นแนวแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐนั้น เป็นหลักที่ยอมรับปฏิบัติกันในสมัยก่อน ๆ ในระยะหลังต่อมา รัฐต่าง ๆ ได้หันมายอมรับ หลักสันเขา และหลักสันปันน้ำ พร้อม ๆ กันมากขึ้น โดยเฉพาะในการทำสัญญาสันติภาพที่เกี่ยวกับเขตแดนในช่วงปลายศตวรรษที่ 18-20 เป็นต้นมา¹⁴ จนในบางกรณีเกิดความสับสน มีการนำหลักทั้งสองมาใช้สับกัน

¹⁴ Verzijl, J., *International Law in Historical Perspective*, Vol.3, A.W. nijthoff-Leyden 1970, p. 530.

ในสนธิสัญญาบางฉบับ ตัวอย่างเช่น ในสนธิสัญญาเขตแดนระหว่างชิลีกับอาร์เจนตินา ในส่วนบริเวณภูเขาแอนดิส (Andes) ฉบับปี ค.ศ.1881 (พ.ศ.2424) ซึ่งนำหลักสันปันน้ำกับหลักสันเขามาใช้สับกัน โดยเข้าใจว่าเป็นหลักเดียวกัน จนเกิดเป็นกรณีพิพาทขึ้น แต่ในที่สุดตามคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการ โดยกษัตริย์แห่งสพระราชอาณาจักร ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ.1902 (พ.ศ.2445) ได้ตัดสินโดยนำหลัก *ex aequo et bono* หลักความยุติธรรมและความรู้สึกผิดชอบอันดีมาใช้¹⁵ กำหนดเส้นเขตแดน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในขณะนั้น อนุญาโตตุลาการเองก็พยายามเลี่ยงที่จะวินิจฉัยปัญหาความแตกต่างระหว่างหลักทั้งสองดังกล่าว

ต่อมาด้วยความก้าวหน้าทางวิชาภูมิศาสตร์ ได้ทำให้หลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ชัดเจนแน่นอนขึ้นโดยอธิบายว่า หลักวิธีทั้งสองมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ หลักสันเขาหรือยอดสูงสุด (crest) นั้น มีพื้นฐานที่มาจากหลักวิชาว่าด้วยภูเขา (the Orographical) ส่วนหลักสันปันน้ำ มีพื้นฐานที่มาจากวิชาอุทกศาสตร์ (the Hydrographical) ภายหลังจากแนวความคิดในทางทฤษฎีของหลักทั้งสองชัดเจนขึ้นแล้ว ในทางปฏิบัติของรัฐได้มีการนำหลักสันปันน้ำและหลักสันเขามาตกลงใช้เป็นวิธีกำหนดเขตแดน กรณีของสนธิสัญญาเขตแดนระหว่างไทย-อินโดจีนฝรั่งเศสหลายฉบับ ได้มีการนำทั้งหลักสันเขาและหลักสันปันน้ำมาใช้ในการกำหนดเป็นเส้นเขตแดน เช่น สนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) และ ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) อย่างไรก็ตาม ผลในทางปฏิบัติต่อมา เริ่มมีการพิจารณาว่า หลักสันเขา ซึ่งโดยทั่วไปนิยมใช้ในกรณีที่มีแนวเทือกเขาเป็นเขตแดน โดยรัฐคู่สัญญากำหนดให้ยึดถือเอาสันเขา หรือยอดเขาที่สูงสุดของเทือกเขานั้น ๆ มาใช้เป็นเกณฑ์ แต่ในทางปฏิบัติในการลากเส้นเขตแดนเชื่อมต่อกันนั้น มักไม่มีความแน่นอน เกิดการผิดพลาดในลักษณะ

¹⁵ Ibid., p. 534.

ภูมิประเทศได้ง่าย และในบางกรณีก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนที่อาศัยอยู่บนเทือกเขา กล่าวคือ เป็นการไปแยกกลุ่มชนบนเทือกเขาออกเป็นสองฝ่าย ทั้ง ๆ ที่กลุ่มชนเหล่านั้นมีความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม เป็นอย่างเดียวกัน กรณีนี้กลายเป็นสาเหตุข้อพิพาททางเขตแดนจีนเสมอ ดังนั้น ในระยะหลังต่อมาถึงปัจจุบัน ในทางปฏิบัติระหว่างประเทศ รัฐได้หันมานิยมยอมรับหลักสันปันน้ำกันมากกว่า¹⁶ เหตุผลที่หลักสันปันน้ำได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบันนั้น เป็นเพราะการนำหลักนี้มาใช้ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมมนุษย์ซึ่งมักอาศัยอยู่ตามบริเวณลุ่มแม่น้ำ และการอาศัยทิศทางการไหลของแม่น้ำก็ยังคงให้ความยุติธรรมตามธรรมชาติ และมีความสัมพันธ์กับชุมชนมนุษย์ในบริเวณนั้น ๆ ด้วย

ในส่วนของเนื้อหาของหลักสันปันน้ำนั้น คำว่า *สันปันน้ำ* (watershed) หมายถึง แนวสันเขาบริเวณที่แบ่งน้ำให้ไหลลาดลงไปยังลุ่มแม่น้ำทั้งสองฟากของแนวเทือกเขานั้น หรือถือว่าเป็นจุดที่ทำให้น้ำแบ่งแยกไปคนละทาง (water parting) ในทางปฏิบัติ การใช้หลักสันปันน้ำมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเส้นเขตแดนนั้น อาจเกิดปัญหาขึ้นได้ว่า แนวสันปันน้ำที่ประเทศคู่สัญญาตกลงไว้นั้นตั้งอยู่ ณ ที่ใด โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่ในบริเวณนั้นมีสันปันน้ำอยู่หลายแนว แนวทางแก้ปัญหานี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปกรณีเกิดปัญหาดังกล่าวคือ ให้ยึดถือเอาแนวสันปันน้ำหลัก (main watershed) เป็นเกณฑ์ ตัวอย่างเช่น ตามความตกลงจัดตั้งคณะกรรมการร่วมไทย-มาเลเซีย เพื่อจัดทำหลักเขตแดนระหว่างประเทศ (Joint International Boundary

¹⁶ ตัวอย่างเช่น การกำหนดเขตแดนระหว่าง โคลัมเบีย-คอสตาริกา, อาร์เจนตินา-ชิลี, กัวเตมาลา-ฮอนดูรัส, บราซิล-เวเนซุเอลา, ฝรั่งเศส-สเปน, คองโก-โรดีเซีย, ไทย-กัมพูชาและลาว เป็นต้น

Committee) เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2517 กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า ในกรณีที่มีสันปันน้ำมากกว่า 1 สัน ในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ให้ถือเอาสันที่เด่นชัดหรือสูงที่สุดเป็นแนวพรมแดน

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของหลักสันปันน้ำ คือ ในกรณีที่สามารถระบุสันปันน้ำได้ถูกต้องตามเจตนาของประเทศคู่สัญญาแล้ว แต่ภายหลังปรากฏว่าเกิดมีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ เช่น เกิดการสะเทือนไหวตัวของเปลือกโลก เป็นเหตุให้บริเวณเทือกเขานั้นแยกตัวเกิดเป็นรอยแยกขึ้น ทำให้น้ำไหลลงไปตามรอยแยกแทนที่จะไหลไปคนละทิศละทางไปตามลาดเขาตามปกติ หรือกรณีเกิดการไหลเซาะ (erosion) ของลำน้ำที่ไหลลงจากเทือกเขาทำให้เส้นแนวสันปันน้ำเปลี่ยนแปลงไปจากแนวเดิมที่ตกลงกัน เช่นนี้ มีปัญหาว่า เส้นเขตแดนจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามแนวสันปันน้ำใหม่ด้วยหรือไม่ ประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้ ถูกหยิบยกขึ้นมาให้เห็นถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้หลักสันปันน้ำในทางทฤษฎี และในทางคำรุกรากกฎหมายระหว่างประเทศ สำหรับในทางปฏิบัติยังไม่เคยปรากฏแนวปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างในการแก้ปัญหานี้ ประเด็นปัญหานี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ในกรณีสนธิสัญญาไม่ได้กำหนดความตกลงแก้ไขไว้เป็นการเฉพาะ แม้แนวสันปันน้ำเปลี่ยนไป แนวเส้นเขตแดนจะต้องคงอยู่อย่างเดิม เนื่องจากหากยอมให้เส้นเขตแดนของรัฐเปลี่ยนแปลงไปตามแนวสันปันน้ำ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามธรรมชาติเสมอ นั้น จะเกิดปัญหาความไม่แน่นอนของเขตแดน หรือไม่ก็ ต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมทางเทคนิคประจำคอยตรวจสอบดูแลแนวสันปันน้ำว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร

หลักร่องน้ำลึก (thalweg)

ในทางคำรากกฎหมายระหว่างประเทศ ส่วนใหญ่อธิบายถึงการกำหนดเขตแดนในส่วนที่เป็นลำน้ำเฉพาะในกรณีของแม่น้ำระหว่างประเทศ เนื่องจากส่วนที่เป็นแม่น้ำมักถูกนำมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐที่อยู่ประชิดติดกัน และมีแม่น้ำเป็นเขตแดนทางธรรมชาติ (natural boundary) อยู่แล้วเสมอ ส่วนเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการพิจารณาว่าแม่น้ำสายใดเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศหรือไม่นั้น พิจารณาจากลักษณะที่แม่น้ำนั้นไหลผ่านจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง หรือไหลผ่านไประหว่างชายฝั่งของประเทศสองประเทศขึ้นไป สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับหลักในการกำหนดเส้นเขตแดนในส่วนบริเวณที่ใช้แม่น้ำเป็นเขตแดนนั้นมีพัฒนาการเรื่อยมาเท่าที่ปรากฏมีอยู่ 4 หลัก คือ

1. ใช้แนวค้ำของรัฐใดรัฐหนึ่งเป็นเส้นเขตแดน หลักนี้จะมีผลให้แม่น้ำตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐชายฝั่งอีกด้านหนึ่งแต่เพียงรัฐเดียว เช่น สนธิสัญญาระหว่าง ปรัสเซีย (เยอรมัน) กับโปแลนด์ ฉบับปี ค.ศ.1773 (พ.ศ.2316) กำหนดให้พื้นที่ทั้งหมดของแม่น้ำเนตเซ (Netze) เป็นของปรัสเซีย ปัจจุบันรัฐต่าง ๆ ไม่นิยมใช้หลักนี้ เพราะมีลักษณะเป็นการเอาเปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง
2. ใช้แนวค้ำของแต่ละรัฐเป็นเส้นเขตแดน หลักนี้แม่น้ำจะอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยร่วมกันของรัฐชายฝั่งทำนองกรรมสิทธิ์ร่วม (condominium) เช่น สนธิสัญญาระหว่างปรัสเซียกับเนเธอร์แลนด์ ฉบับปี ค.ศ.1813 (พ.ศ.2356) ที่กำหนดให้บรรดาลำน้ำที่เป็นเขตแดนระหว่างสองประเทศเป็นของร่วมกัน
3. ใช้เส้นกึ่งกลางแม่น้ำ (median line) เป็นเส้นเขตแดน วิธีนี้ปรากฏขึ้นตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของกฎหมายระหว่างประเทศ เช่นในสมัย Grotius และ Vattel แต่ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปในราวต้นศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา

เนื่องจากการใช้หลักนี้กำหนดเส้นเขตแดนมักเป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือในแม่น้ำ เพราะโดยธรรมชาติแม่น้ำจะมีร่องน้ำอยู่ ซึ่งในแม่น้ำสายหนึ่งอาจมีอยู่หลาย ร่องน้ำ การเดินเรื่อนั้นมักเดินไปตามร่องน้ำที่ลึกที่สุด และร่องน้ำที่ลึกที่สุด นั้นอาจมีได้อยู่ตรงบริเวณกึ่งกลางแม่น้ำ โดยเหตุนี้มักก่อให้เกิดข้อพิพาท ในการล่องละเมิดเขตแดนจากการเดินเรือขึ้นเสมอ ดังนั้นต่อมาจึงเริ่มมี ความคิดในการแยกแม่น้ำออกเป็น 2 ประเภท คือ แม่น้ำที่ใช้เดินเรือไม่ได้ และแม่น้ำที่ใช้เดินเรือได้ ในการกำหนดเส้นเขตแดนในกรณีแม่น้ำที่เดินเรือ ไม่ได้ ก็ยังคงยึดหลักเส้นกึ่งกลางอยู่ ส่วนแม่น้ำที่เดินเรือได้ให้ใช้หลัก ร่องน้ำลึก (thalweg) แทน

คำว่า *ร่องน้ำลึก* (thalweg) มีผู้ให้คำนิยามแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะในตำรากฎหมายระหว่างประเทศ เช่น de la Pradelle อธิบายว่า thalweg ถูกนำมาใช้ในความหมายต่าง ๆ กัน เช่น หมายถึง ร่องเดินเรือที่มักจะใช้ใน การเดินเรือตามแม่น้ำ หรือร่องเดินเรือที่ลึกที่สุด หรือเป็นร่องเดินเรือที่เหมาะสม และปลอดภัยที่สุด อย่างไรก็ตาม de la Pradelle เห็นว่าที่ถูกควรหมายถึง ร่องน้ำลึกที่สุดที่ปรากฏอยู่ขณะน้ำลดลงถึงระดับต่ำสุด¹⁷ Bouchez อธิบายว่า คำว่า thalweg มิได้หมายความถึงเส้นเขตแดน (boundary line) แต่หมายถึง บริเวณเขตแดน (boundary area) ซึ่งหมายถึงบริเวณพื้นที่ที่ใช้ในการ เดินเรือ โดยให้เหตุผลว่า ในทางปฏิบัติถ้าเดินเรือในแม่น้ำโดยมีเส้นเขตแดน การเดินเรือย่อมมีการล่องล้าเข้าไปในเขตแดนของรัฐใดรัฐหนึ่งอยู่เสมอ ดังนั้น คำว่า thalweg ควรหมายถึงบริเวณเขตแดนจะถูกต้องกว่า¹⁸ แต่ความเห็นนี้

¹⁷ Lauterpacht, River Boundary : Legal Aspects of the Shattal-Arab Frontier, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 9, 1996, p. 208, 216.

¹⁸ Bouchez, L.J., The Fixing of Boundaries in International Boundary Rivers, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol.12, 1963, p. 793-794.

Westlake ได้แย้งว่าความจริงการจะถือว่า thalweg เป็นเส้นเขตแดนหรือบริเวณเขตแดนนั้นไม่เกี่ยวกับการกำหนดเขตของรัฐ เพราะถือว่าเรื่องสิทธิในการเดินเรือในแม่น้ำกับเรื่องเขตแดนของรัฐในแม่น้ำนั้นต้องแยกพิจารณาเป็นคนละเรื่อง¹⁹

สำหรับแนวปฏิบัติที่ใช้กันในสนธิสัญญา คำว่า thalweg มีปรากฏใช้ครั้งแรกใน Treaty of Luneville ลงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1801 (พ.ศ.2344) ซึ่งความจริงคำนี้มีรากศัพท์มาจากคำว่า talweg ในภาษาเยอรมัน โดยคำว่า tal แปลว่า ส่วนที่แคบ และคำว่า weg แปลว่า ทาง หรือ ร่อง แต่คำนี้ถูกนำมาใช้ในสนธิสัญญาระหว่างประเทศโดยไม่มีการกำหนดถึงความหมายให้แน่นอน²⁰ ในสนธิสัญญาลงวันที่ 30 มกราคม ค.ศ.1827 (พ.ศ.2370) ระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซีย ได้ใช้คำนี้โดยมุ่งจะให้หมายความถึงร่องน้ำเดินเรือที่เหมาะสมที่สุดในการเดินเรือตามน้ำขณะที่ระดับน้ำอยู่ต่ำที่สุด นอกจากนี้ คำนี้ถูกใช้ในความหมายต่าง ๆ กันมากมาย เช่น “เส้นทางที่ยุติธรรม” (fair way) “เส้นทางสายกลาง” (midway) “ร่องเดินเรือสายสำคัญ” (main channel) “กึ่งกลางของแนวร่องเดินเรือ” (middle of the channel) “กึ่งกลางแม่น้ำ” (middle of the stream) “ร่องเดินเรืออันกลาง” (mid-channel of the river) ฯลฯ เป็นต้น และใน Treaty of Versailles ลงวันที่ 28 มิถุนายน ค.ศ.1919 (พ.ศ.2462) ได้นิยามคำว่า “thalweg” ว่าหมายความถึงกึ่งกลางของร่องเดินเรือหลัก (principle channel) ของการเดินเรือ โดยในสนธิสัญญานี้กำหนดให้มีคณะกรรมการกลางขึ้น เพื่อกำหนดลงไปอีกชั้นหนึ่งว่า thalweg จะอยู่ ณ ที่ใดในแม่น้ำ²¹

¹⁹ Lauterpacht, op.cit, p. 222.

²⁰ Cukwurah, A.O., Supra note 3, p. 52.

²¹ Fenwick, C.G., *International Law*, (New York : Appleton-Century-Crofts, Inc., 1965), p. 373.

อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าว แนวความเห็นของ Westlake เป็นที่ยอมรับและเห็นพ้องด้วยจากนักกฎหมายระหว่างประเทศส่วนใหญ่ ซึ่งเห็นว่า Thalweg หมายถึง ร่องน้ำที่ใช้ในการเดินเรือโดยไม่จำเป็นต้องเป็นร่องน้ำที่ลึกที่สุด หากแต่เป็นร่องน้ำสำคัญ (main channel) ที่เหมาะแก่การเดินเรือ คำนียามนี้สอดคล้องกับคำตัดสินของศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ในคดีพิพาทระหว่างอาร์เจนตินากับชิลี เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม ค.ศ.1966 (พ.ศ.2509) ซึ่งศาลวินิจฉัยว่า ถือเป็นหลักทั่วไปว่าในกรณีที่สนธิสัญญาหรือคำตัดสินของศาลกำหนดให้การแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐเป็นไปตามแม่น้ำ และในกรณีที่แม่น้ำซึ่งใช้เป็นเขตแดนนั้นมีร่องน้ำลึกอยู่หลายร่อง ให้แบ่งเขตแดนไปตามร่องน้ำหลักหรือร่องน้ำสำคัญ²²

การนำหลักร่องน้ำลึกข้างต้นมาใช้ได้กลายเป็นประเด็นข้อโต้แย้งที่สำคัญระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส ในการแบ่งเขตแดนในแม่น้ำโขง ซึ่งตามอนุสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศสเพื่อวางระเบียบความเกี่ยวพันระหว่างสยามกับอินโดจีน ลงวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ.1926 (พ.ศ.2469) ข้อ 3 วรรค 2 อนุ 2 กำหนดให้การแบ่งเขตแดนในลำแม่น้ำโขงตอนที่แยกออกเป็นหลายสาย เพราะมีเกาะนั้น ให้ถือเอาร่องน้ำของสายแยกที่ใกล้ฝั่งไทยที่สุดเป็นเส้นเขตแดน²³ แทนที่จะกำหนดให้เส้นเขตแดนทอดไปตามร่องน้ำหลักหรือร่องน้ำสำคัญตามทางปฏิบัติของรัฐทั่วไปในขณะนั้น ซึ่งได้มีการทำความตกลงกันในยุคสมัยเดียวกับที่ไทยทำความตกลงแบ่งเขตแดนกับอินโดจีนฝรั่งเศส ผลจากการวางหลักเกณฑ์ที่เอาเปรียบของฝรั่งเศสในสนธิสัญญาข้างต้น ทำให้บรรดา

²² Stevenson, J.R., "Internal Arbitration," *American Journal of International Law*, Vol.61, 1967, p. 1075.

²³ ดูหนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา, กระทรวงการต่างประเทศ, เล่ม 4, พ.ศ. 2469-2480, น. 47-58

เกาะดอนต่าง ๆ ในแม่น้ำโขงจำนวนหลายเกาะที่อยู่ใกล้ฝั่งไทยต้องตกเป็นของฝรั่งเศส และเป็นปัญหาค้างค้ำมาจนถึงปัจจุบัน

มีประเด็นด้านเทคนิคทางกฎหมายอีกประการหนึ่งซึ่งเกี่ยวพันกับการแบ่งเขตแดนในแม่น้ำระหว่างประเทศ โดยอาศัยหลักร่องน้ำลึก คือ การกำหนดเขตแดนบนสะพานข้ามแม่น้ำระหว่างประเทศ เช่น สะพานข้ามแม่น้ำโขง เป็นต้น ว่าในทางปฏิบัติของรัฐนั้นยึดถือหลักเกณฑ์ใด จากทางปฏิบัติในอดีตที่ผ่านมา ก่อนที่หลักร่องน้ำลึกจะเข้ามามีความสำคัญในการกำหนดเขตแดนในแม่น้ำระหว่างประเทศ สนธิสัญญาของหลายประเทศได้ยึดถือหลักจุดกึ่งกลางสะพานเป็นเส้นเขตแดน เช่น สนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสกับสัมพันธมิตร ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ.1815 (พ.ศ.2358)²⁴ แต่ในบางกรณีการทำสนธิสัญญาก็แสดงออกถึงการเอาเปรียบในฐานะผู้ชนะสงคราม เช่น สนธิสัญญาสันติภาพระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมัน ค.ศ.1919 (พ.ศ.2462) กำหนดให้แม่น้ำไรน์เป็นเขตแดน แต่บรรดาสะพานข้ามแม่น้ำให้ถือว่าเป็นของฝรั่งเศสแต่ผู้เดียว อย่างไรก็ตามภายหลังที่หลักร่องน้ำลึกเริ่มมามีความสำคัญแนวทางปฏิบัติของรัฐเริ่มเปลี่ยนไปยึดถือว่าเส้นเขตแดนบนสะพานให้ถือจุดกึ่งกลางร่องของร่องน้ำลึก แต่เนื่องจากร่องน้ำลึกอาจเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อสะพานไม่มีผลเกี่ยวกับการเดินเรือและเพื่อความแน่นอนมั่นคงของเส้นเขตแดนจึงนิยมตกลงกันให้จุดที่กำหนดไว้เหนือร่องน้ำลึคนั้นเป็นจุดตายตัวจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้แม้ต่อมาร่องน้ำลึกจะเปลี่ยนไปก็ตาม เช่น สนธิสัญญาระหว่างสหรัฐอเมริกากับเม็กซิโก ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ.1884 (พ.ศ.2427)²⁵ จากทางปฏิบัติของรัฐดังกล่าวเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ในแบ่งเขตแดนบนสะพาน

²⁴ Cukwurah, Supra note 3, p. 68

²⁵ Fenwick, Supra note 21, p. 374

เปลี่ยนแปลงพัฒนาไปเรื่อย ๆ และขึ้นอยู่กับความยินยอมและยอมรับในการเลือกนำเอาเทคนิควิธีหนึ่งมาใช้เป็นสำคัญ ไม่มีฐานะเป็นหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเช่นเดียวกับหลักสันปันน้ำและหลักร่องน้ำลึกดังที่จะได้วิเคราะห์ให้เห็นต่อไป

ปัญหาอีกประการของการใช้หลักนี้ คือ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงเส้นทางเดินของแม่น้ำ ซึ่งอาจเกิดจากสาเหตุทางธรรมชาติหรือจากการกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติอาจส่งผลให้แม่น้ำที่เป็นเส้นเขตแดนเปลี่ยนเส้นทางเดิน ซึ่งอาจเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปหรือโดยฉับพลัน (accretion) ในทางปฏิบัติของรัฐถือว่าเส้นเขตแดนจะต้องเปลี่ยนไปตามแม่น้ำสายใหม่ด้วย ส่วนกรณีกระแสน้ำเปลี่ยนโดยฉับพลัน (avulsion) ทางปฏิบัติของรัฐให้รัฐชายฝั่งคงถือเส้นเขตแดนตามแม่น้ำสายเดิม สำหรับปัญหากรณีที่แม่น้ำสายเดิมแห้งไปหมดจนไม่อาจรู้ว่าร่องน้ำลึกเดิมอยู่ที่ใดนั้น ทางปฏิบัติของรัฐให้ถือเอาหลักกึ่งกลางแม่น้ำ (median line) มาใช้²⁶ นอกจากวิธีแก้ปัญหาลักษณะนี้ ซึ่งเป็นทางปฏิบัติที่รัฐนำมาแก้ปัญหาลูกข่ายหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำแล้ว รัฐชายฝั่งอาจเลือกวิธีทำสนธิสัญญาให้มีข้อตกลงระบุนวิธีแก้ปัญหาล่วงหน้า เช่น ในความตกลงระหว่างไทยกับอังกฤษ เกี่ยวกับเส้นเขตแดนในแม่น้ำปากจั่น ฉบับวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ.1934 (พ.ศ.2477) กำหนดให้ประเทศคู่ภาคียึดร่องน้ำลึกที่ใช้ในการเดินเรือเป็นเส้นเขตแดนเสมอไม่ว่าร่องน้ำดังกล่าวจะเคลื่อนไปอยู่ที่ใดก็ตามกล่าวคือ ในกรณีร่องน้ำลึกเปลี่ยนไปแนวเขตแดนก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย

นอกจากการเปลี่ยนแปลงโดยเหตุธรรมชาติ ตำรากฎหมายระหว่างประเทศส่วนใหญ่ได้แยกการเปลี่ยนแปลงอันมีสาเหตุจากการกระทำของมนุษย์

²⁶ Cukwurah, Supra note 3, p. 58-59

อาวุธที่ทางการลาวนำแสดง ว่าเป็นอาวุธที่เก็บได้ในกรณีข้อพิพาทสามหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ.2527
 (ภาพจากเอกสาร "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีทหารไทยยึดสามหมู่บ้านของลาว" เอกสารทางการลาว 1984)

มาพิจารณาต่างหาก เพราะโดยหลักรัฐใดรัฐหนึ่งไม่มีสิทธิเปลี่ยนแปลงเขตแดน โดยที่อีกรัฐไม่ยินยอม และสาเหตุดังกล่าวอาจนำไปสู่ปัญหาข้อพิพาทได้ ตัวอย่างของปัญหาขัดแย้งในกรณีนี้ได้แก่ บริเวณเขตแดนระหว่างไทย-พม่า ในช่วงตอนที่แม่น้ำสายเป็นเส้นเขตแดน ซึ่งพม่าอ้างว่าการเปลี่ยนทางเดินของแม่น้ำสายและมีผลให้เกิดร่องน้ำลึกใหม่ในปัจจุบันนั้นเกิดจากกระทำของมนุษย์ มิใช่เกิดโดยธรรมชาติ กล่าวคือ เกิดจากการที่ราษฎรฝ่ายไทยสร้างฝายทดน้ำเพื่อใช้น้ำเข้าไปทำนาในฤดูแล้ง ทำให้เกิดน้ำท่วมเข้ามาทางดินแดนของพม่าซึ่งเป็นที่ยุ่มกว่า และเป็นเหตุให้พม่าต้องสูญเสียพื้นที่ไปจำนวนมาก ทำให้ต่อมาทั้งสองฝ่ายเจรจาตกลงกันในปี พ.ศ.2529 ให้มีการกำหนดเส้นเขตแดนแบบคงที่ หมายความว่า ไม่ว่าแม่น้ำจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เส้นเขตแดนนั้นก็จะไม่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งขึ้นมาพิจารณาจัดทำเขตแดนคงที่ และมีหน้าที่สำรวจและปักปันเขตแดนด้วย

ดังที่ได้อธิบายมาข้างต้นว่า หลักสันปันน้ำและหลักร่องน้ำลึก เป็นที่ยอมรับนำมาใช้ในการกำหนดเส้นเขตแดนในภาครัฐโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าในการนำหลักดังกล่าวมาใช้นั้น มิได้มีการพิจารณาถึงสถานะในหลักกฎหมายของหลักทั้งสองว่ามีอยู่อย่างไรหรือไม่ ในทางปฏิบัติ แม้รัฐจะนำหลักทั้งสองมากำหนดไว้ในสนธิสัญญาหรือความตกลงระหว่างกัน แต่ก็นำมากำหนดไว้ในลักษณะเป็นหลักวิธีอย่างหนึ่งในการกำหนดลากเส้นเขตแดนเท่านั้น ไม่มีการยืนยันว่าเป็นหลักการ (principle) หรือกฎเกณฑ์ (rule) ในทางกฎหมายแต่อย่างใด หลักทั้งสองดังกล่าวมีลักษณะเป็นเพียงเทคนิควิธีการในการกำหนดเส้นเขตแดนเท่านั้น ไม่ได้มีลักษณะผูกพันเป็นหลักหรือกฎเกณฑ์ทางกฎหมายแต่อย่างใด กล่าวคือ รัฐทั้งสองฝ่ายอาจเลือกใช้หลักอื่นก็ได้ แต่หากหลักดังกล่าวมีระบุไว้ในข้อกำหนดของสนธิสัญญาแล้ว รัฐฝ่ายใด

ฝ่ายหนึ่งจะไม่อาจเปลี่ยนหลักดังกล่าวได้เลย หากคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอม

สำหรับกรณีเขตแดนไทย-ลาว นับว่าปัญหาเกี่ยวกับหลักในการกำหนดเส้นเขตแดนจะหมดไป เนื่องจากสนธิสัญญาได้กำหนดไว้ชัดเจนให้ใช้หลักสันปันน้ำและหลักร่องน้ำลึกเป็นเส้นแบ่งเขตแดน ในกรณีมีภูเขาและแม่น้ำเป็นเส้นเขตแดนตามธรรมชาติ (natural boundary) ตามลำดับ ซึ่งมีผลผูกพันให้รัฐภาคีปฏิบัติตามหลักวิธีการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติอาจเกิดปัญหาโต้แย้งเกี่ยวกับการใช้หลักวิธีการกำหนดเขตแดนขึ้นได้ เนื่องจากสนธิสัญญาเพียงแต่กำหนดเฉพาะหลักกว้าง ๆ ไว้เท่านั้น ดังนั้นในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งขึ้นก็ต้องย้อนมาพิจารณาถึงเนื้อหาหลักเกณฑ์ของหลักดังกล่าว ดังที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น

ในส่วนข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการปักปันเขตแดนเพื่อให้การสร้างเส้นเขตแดนเป็นผลในทางปฏิบัตินั้น ตามสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ. 2447) ได้ระบุไว้ใน ข้อ 3 ว่า “จะได้กำหนดเขตแดนในระหว่างกรุงสยาม กับดินแดนที่เป็นแผ่นดินอินโดจีนฝรั่งเศส รัฐบาลทั้งสองฝ่ายที่ได้ทำสัญญากันนี้ต่างจะตั้งข้าหลวงผสมกันไป ทำการกำหนดเขตแดนนี้จะทำลงตามเขตแดนที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 1 และข้อ 2...” และในวรรคสามของข้อ 3 ได้บัญญัติต่อไปว่า “จะได้ตั้งข้าหลวงผสมและข้าหลวงที่จะตั้งตนทำการใน 4 เดือนภายหลังวันรับอนุญาตใช้หนังสือฉบับนี้”

จากข้อกำหนดในข้อ 3 ดังกล่าว จึงทำให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดนขึ้นระหว่างอินโดจีนฝรั่งเศส และสยาม ดังปรากฏรูปภาพเขตแดนตามแผนที่ของคณะกรรมการปักปันเขตแดน (ดูแผนที่ประกอบหมายเลข 3) ซึ่งเป็นแผนที่ฉบับที่ฝ่ายไทยยึดถือว่ามีค่าบังคับทางกฎหมาย

ดังที่กล่าวข้างต้นว่า การก่อตั้งระบบเขตแดนระหว่างรัฐนั้น โดยหลัก

ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก งานปักปันเขตแดน (demarcation) ถือเป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งที่กระทำต่อจากการกำหนดเขตแดน (delimitation) ในสนธิสัญญา การปักปันเขตแดนซึ่งเป็นการชี้แสดงถึงแนวเส้นเขตแดนระหว่างรัฐที่นิยามไว้ในสนธิสัญญาว่าอยู่ตรงจุดหรือตำแหน่งใดบนพื้นที่จริง โดยปักหลักเขตหรือทำเครื่องหมายอื่นใดไว้ ขั้นตอนดังกล่าวนี้นับเป็นขั้นตอนที่มีปัญหายุ่งยากที่สุด เนื่องจากงานปักปันเขตแดนเป็นงานเทคนิคที่ต้องอาศัยหลักวิชาการโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องมีการตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดนขึ้นในรูปของคณะกรรมการ (mixed commission) ระหว่างรัฐขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปคณะกรรมการผสมจะจัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานของสนธิสัญญา โดยสนธิสัญญาจะกำหนดบทบาทและหน้าที่ องค์ประกอบของคณะกรรมการผสม หรืออาจรวมถึงวิธีการแต่งตั้งหรือสืบทอดตำแหน่งคณะกรรมการ และคุณสมบัติของคณะกรรมการ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาเกี่ยวกับคณะกรรมการผสม โดยเฉพาะคณะกรรมการปักปันเขตแดน (Mixed Boundary Commission) ก็คือ ประเด็นเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ และการพิจารณาถึงผลผูกพันทางกฎหมายของงานของคณะกรรมการดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากงานปักปันเขตแดนมักก่อให้เกิดปัญหาข้อพิพาทขึ้นเสมอ เนื่องจากข้อกำหนดหรือเงื่อนไขที่บกพร่องในสนธิสัญญากำหนดเขตแดนมักปรากฏสะท้อนให้เห็นเป็นปัญหาขึ้นในขั้นตอนนี้เสมอ ดังนั้น การพิจารณาถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่และผลทางกฎหมายของงานของคณะกรรมการฯ จึงเป็นประเด็นสำคัญยิ่งในแง่มุมมองของปัญหาด้านกฎหมาย

ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการปักปันเขตแดน โดยหลักย่อมเป็นไปตามข้อกำหนดในสนธิสัญญาหรือข้อตกลงที่ได้ทำขึ้นเป็นการเฉพาะพิเศษ สำหรับหน้าที่ของคณะกรรมการฯ โดยหลักมีขั้นตอน

สำคัญ ๆ คือ การสำรวจตรวจสอบภูมิประเทศและพื้นที่ที่จะปักหลักเขตการปักหลักเขตลง ณ จุดหรือตำแหน่งที่เห็นพ้องต้องกันของคณะกรรมการฯ การจัดทำแผนที่ภายหลังจากที่การสำรวจจัดทำหลักเขตเสร็จสมบูรณ์ตลอดทั้งแนวแล้ว

อย่างไรก็ตาม ปัญหาในทางปฏิบัติมักปรากฏว่า ในสนธิสัญญาเขตแดนบางฉบับเพียงแต่กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดนนั้น โดยมีได้มีบทบัญญัติกำหนดรายละเอียดอื่นมากไปกว่านั้น และสนธิสัญญาเขตแดนบางฉบับกำหนดไว้แต่เพียงหลักการกว้าง ๆ มิได้ระบุถึงอำนาจหน้าที่องค์ประกอบ และการดำเนินงานของคณะกรรมการปักปันเขตแดนที่จัดตั้งขึ้น ซึ่งนับเป็นข้อบกพร่องอย่างสำคัญของสนธิสัญญาเขตแดนซึ่งมีลักษณะเฉพาะพิเศษ และกลายเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาข้อพิพาท และแม้ในสนธิสัญญาเขตแดนที่มีการจัดทำพิธีสารแนบท้ายจัดตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดนไว้เป็นการเฉพาะ พร้อมมีบทบัญญัติกำหนดถึงหลักการสำคัญ ๆ ซึ่งพึงต้องมีในการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ก็อาจมีข้อขัดแย้งและตีความเกี่ยวกับการปฏิบัติให้เป็นไปตามสนธิสัญญาได้ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการปักปันเขตแดน

ในส่วนประเด็นเกี่ยวกับผลผูกพันทางกฎหมายของงานคณะกรรมการปักปันเขตแดนนั้น โดยทั่วไปงานของคณะกรรมการปักปันเขตแดนนอกจากจะดำเนินการปักหลักเขตเพื่อปักปันเขตแดนตามจุดต่าง ๆ ที่เส้นเขตแดนผ่านไป และปรากฏหลักฐานในรูปของรายงานการสำรวจพื้นที่ รายงานการประชุมแล้วงานสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การจัดทำแผนที่เขตแดนนั้น ๆ โดยหลักงานของคณะกรรมการปักปันเขตแดนย่อมมีผลในทางกฎหมายทั้งสิ้น หากกระทำภายในกรอบที่สนธิสัญญาให้อำนาจไว้ และที่สำคัญเป็นไปตามความตกลงของทั้งสองฝ่ายหรือได้รับรองจากฝ่ายหนึ่ง

ในส่วนที่เกี่ยวกับผลในการใช้บังคับของสนธิสัญญาปี ค.ศ.1964 (พ.ศ.2507) ฉบับนั้น ได้กำหนดไว้ในข้อ 14 ว่า

ข้อความทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในหนังสือสนธิสัญญาใหญ่ สัญญา
น้อย และสัญญาทั้งปวง แต่ก่อนมาในระหว่างกรุงสยามกับกรุง
ฝรั่งเศสที่หนังสือฉบับนี้มีได้เปลี่ยนแปลงเสียนั้น ยังคงใช้ได้
อยู่โดยเดิม

ตามความดังกล่าวเป็นการวางหลักเรื่องกฎหมายใหม่ยกเลิกกฎหมายเก่า โดยเฉพาะในส่วนที่มีข้อความขัดแย้งกันกับสนธิสัญญาฉบับใหม่ ในประเด็นนี้ เมื่อพิจารณาถึงสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1896 (พ.ศ.2439) ซึ่งได้ศึกษามาแล้ว ในลำดับก่อนหน้านั้น จะเห็นได้ว่าสนธิสัญญาทั้งสองฉบับไม่ได้มีความข้อใดที่ ขัดแย้งหรือเปลี่ยนแปลงกันอย่างชัดเจน เนื่องจากกำหนดเขตแดนต่างพื้นที่ ต่างบริเวณกัน

ข. ผลของสนธิสัญญาเกี่ยวกับเขตแดน

การทำสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) เป็นผลให้ไทยต้อง เสียดินแดนบริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงข้ามหลวงพระบางให้กับฝรั่งเศสไป ซึ่งอีกนัยหนึ่งหมายความว่าแนวเขตแดนของไทยต้องเปลี่ยนแปลงถอยร่นลึก เข้ามาอีก ตามความข้อ 2 ของสนธิสัญญาที่ได้กล่าวมา ประกอบกับความตามข้อ 4 ซึ่งระบุว่า

รัฐบาลสยามเสียสละอำนาจ ซึ่งเป็นเจ้าของแผ่นดินเมือง
หลวงพระบางที่อยู่ข้างฝั่งแม่น้ำโขง...

ในส่วนความเกี่ยวพันกับปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาวนั้น พิจารณาได้ว่าสนธิสัญญาฉบับดังกล่าวมีฐานะเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับกรณีพิพาทโดยตรง ทั้งในแง่ที่พิจารณาจากเนื้อหาข้อกำหนดของสนธิสัญญาเอง และจากการยอมรับถึงผลผูกพันในทางกฎหมายแห่งสนธิสัญญา ดังที่ได้ศึกษามาข้างต้น นอกจากนี้ ผลของข้อกำหนดในสนธิสัญญาทำให้เส้นเขตแดนตามธรรมชาติระหว่างไทย-ลาว ซึ่งแต่เดิมใช้เฉพาะแม่น้ำโขง ต้องยึดถือแม่น้ำสายอื่นมาเป็นเส้นเขตแดน มองในแง่หนึ่งเท่ากับเป็นการสร้างความซับซ้อนให้กับการกำหนดเขตแดนมากขึ้น โดยเฉพาะจากสภาพของแม่น้ำสายดังกล่าวซึ่งเกิดจากลำน้ำหลายสาขาไหลมารวมกัน และตั้งอยู่บริเวณภูมิประเทศที่มีความสลับซับซ้อน ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนในประเด็นข้อพิพาทของทั้งสองฝ่าย ดังที่ได้วิเคราะห์มาข้างต้น

สัญญาว่าด้วยการปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450, ร.ศ.125) (ดูผนวก 3)

การทำสนธิสัญญาฉบับต่าง ๆ ที่กล่าวมา เป็นสาเหตุให้ไทยต้องเสียดินแดน และเปลี่ยนแปลงแนวพรมแดนไปตามลำดับ นโยบายของรัฐบาลไทยในขณะนั้นจึงพยายามหาทางเจรจาเพื่อแก้ไขความเสียเปรียบดังกล่าวอยู่เสมอ ทั้งในด้านปัญหาเกี่ยวกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ปัญหาคนในบังคับฝรั่งเศส และโดยเฉพาะปัญหาเขตแดนซึ่งสนธิสัญญาฉบับก่อน ๆ ยังไม่ได้วางข้อกำหนดที่ชัดเจนสมบูรณ์ ซึ่งอาจเป็นช่องทางให้นโยบายขยายดินแดนของฝรั่งเศสรุกกรานไทยอีก เป็นผลให้สมัยต่อมาได้มีการตกลงทำสัญญาขึ้นอีก คือเมื่อวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) ที่เกี่ยวกับเขตแดนมี 2 ฉบับ คือ

ฉบับแรกเป็นสนธิสัญญาหลัก เรียกชื่อว่า *หนังสือสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับเปรีซิเดนต์แห่งรีปีบลิกฝรั่งเศส* ซึ่งมีบทบัญญัติรวม 9 ข้อ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาเป็นหลัก สนธิสัญญาอีกฉบับเรียกชื่อว่า *สัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญา ลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450)* หรือสนธิสัญญาหลักที่กล่าวมา ซึ่งมีข้อกำหนดเกี่ยวกับเขตแดนระหว่างไทยกับลาว โดยเหตุที่สนธิสัญญาเขตแดนซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่มีลักษณะทางเทคนิค โดยทั่วไปมักจะมีภาคผนวกหรือสัญญาติดท้ายแนบมาด้วย อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติหรือข้อกำหนดต่าง ๆ ที่แนบท้ายหรือเป็นภาคผนวกนี้ย่อมมีฐานะและมีค่าบังคับทางกฎหมาย (Legal value) เทียบเท่าตัวสนธิสัญญาหลักนั่นเอง แต่ที่จำต้องแยกเป็นภาคผนวกก็ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ เพื่อให้สนธิสัญญาเป็นที่เข้าใจง่ายไม่ยุ่งยากเกินไป และอีกประการก็เพื่อให้รายละเอียดที่จัดทำขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องมีความสมบูรณ์ จึงจัดทำขึ้นเป็นภาคผนวกแนบท้าย โดยมีการเจรจาระหว่างผู้มีอำนาจเต็มเพื่อพิจารณารายละเอียดของภาคผนวกนี้ด้วย ในส่วนของสนธิสัญญาหลักนั้นมีข้อสังเกตว่า ในอารัมภบทมีความตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

*สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม กับเปรีซิเดนต์แห่งรีปีบลิกฝรั่งเศส อาไศรยเหตุการณ์อันมีขึ้น เพื่อทำการปักปันเขตแดน เพื่อจะให้สำเร็จตามความในหนังสือสัญญา ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก 122 คฤสศศักราช 1904 นั้น มีความประสงค์ ที่จะแบ่งปันเขตแดนสยาม ซึ่งติดต่อกับเขตแดนฝรั่งเศส ให้แล้วเสร็จเป็นครั้งสุดท้าย โดยทางต่างฝ่ายต่างผ่อนผันแลกเปลี่ยนเขตแดนต่อกันประการหนึ่ง...*²⁷

²⁷ ดูผนวก 3

ข้อความในอารัมภบทดังกล่าว แสดงถึงเจตนารมณ์ของรัฐบาลทั้งสองฝ่ายที่มุ่งให้สนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) นี้ ยุติปัญหาเกี่ยวกับเขตแดนที่มีขึ้นขณะนั้น และเพื่อให้บังเกิดเขตแดนที่มีเสถียรภาพ (stability) บนพื้นฐานของความแน่นอน (certainty) และเป็นที่ยุติเด็ดขาด (finality) ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่มักปรากฏอยู่ในอารัมภบทของสนธิสัญญาทางเขตแดนโดยทั่วไป โดยการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเขตแดนที่มีความสมบูรณ์ชัดเจนขึ้นหนึ่ง คำว่า เป็นที่ยุติเด็ดขาด (finality) ในที่นี้มีได้มีความหมายถึงความถาวร (perpetuity) หากแต่หมายถึงความมุ่งหมายของภาคีสัญญาที่จะส่งเสริมและสร้างความเชื่อมั่นว่ามีพันธกรณีทางกฎหมายที่จะต้องแก้ไขระงับข้อพิพาททางเขตแดนโดยสันติวิธี และต่างมีเจตจำนงที่จะปกป้องรักษานิติสัมพันธ์ทางเขตแดนระหว่างกันให้มั่นคง ทั้งนี้เห็นได้จากความตามบัญญัติข้อ 4 แห่งสนธิสัญญานี้ กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการผสม ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทั้งสองเพื่อทำการปักปันเขตแดนตามข้อตกลงในสนธิสัญญาและตามสัญญาติดท้าย ซึ่งจะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไป

ก. ข้อกำหนดในสนธิสัญญาที่เกี่ยวกับเขตแดน

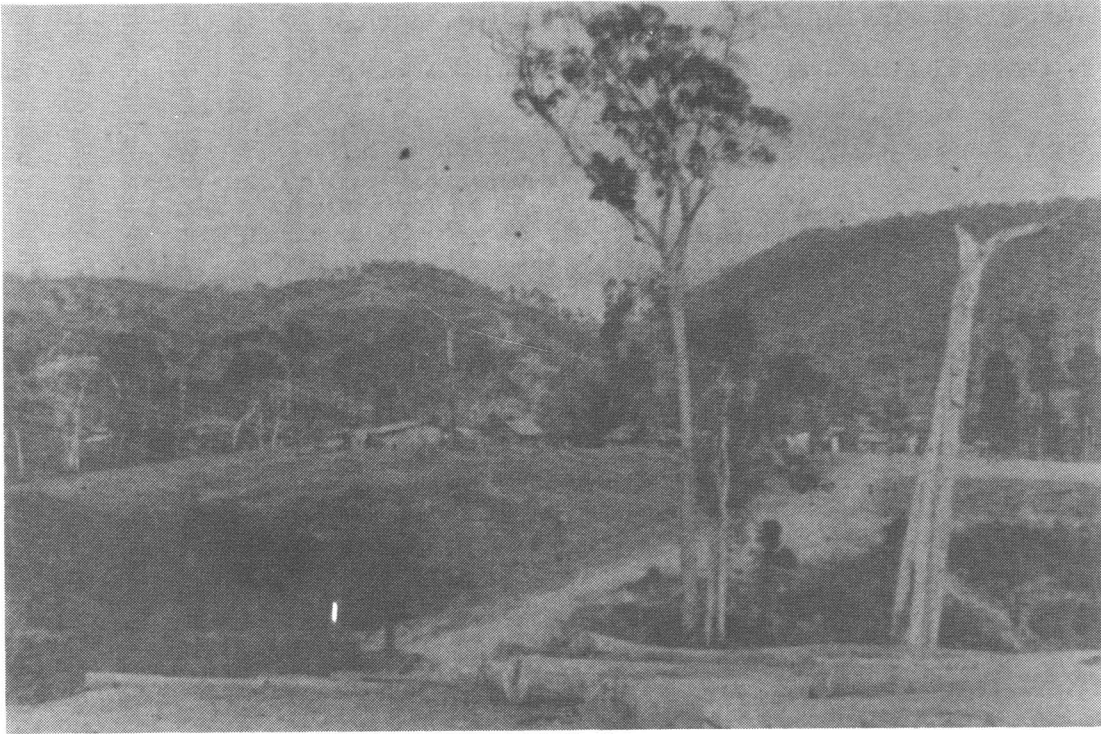
ในส่วนที่เกี่ยวกับเขตแดนไทยกับลาว ตามสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดน²⁸ ติดท้ายหนังสือสัญญา ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) นั้น ปรากฏในข้อ 2 ว่า

²⁸ มีข้อสังเกตเกี่ยวกับชื่อสนธิสัญญา ซึ่งเรียกในภาษาไทยว่า สัญญาปักปันเขตแดนฯ นั้น เมื่อเทียบกับสนธิสัญญาฉบับเดียวกันในภาษาฝรั่งเศสแล้ว เห็นว่าให้ความหมายต่างกัน โดยภาษาฝรั่งเศส เรียกชื่อว่า Protocole concernant la delimitation des frontieres-et annexe au traite de 23 Mars 1907 คำว่า delimitation นั้น แปลว่า การกำหนดเขตแดน ไม่ใช่การปักปันเขตแดน ซึ่งในภาษาฝรั่งเศสตรงกับคำว่า demarcation

เขตแดนเมืองหลวงพระบางนั้น ตั้งแต่ข้างทิศใต้ในแม่น้ำโขง
ที่ปากน้ำเหืองแล้วต่อไปตามกลางลำน้ำเหืองนี้ จนถึงที่แรกเกิด
น้ำที่เรียกชื่อว่าภูเขาเมียง ต่อนี้เขตแดนไปตามเขาบันน้ำตก
แม่น้ำโขงฝ่ายหนึ่ง กับตกแม่น้ำเจ้าพระยาอีกฝ่ายหนึ่ง จนถึงที่
ในลำแม่น้ำโขงที่เรียกว่าแก่งผาได ตามเส้นพรมแดนที่กรรมการ
ปักปันเขตแดนได้ตกลงกันไว้แต่วันที่ 16 มกราคม รัตน-
โกสินทรศก 124 คฤสศศักราช 1906

ตามความดังกล่าวอธิบายได้ว่า ในส่วนเขตแดนด้านเมืองหลวงพระบาง
(บริเวณเมืองหลวงพระบางในปัจจุบันส่วนหนึ่งแยกออกเป็นแขวงไชยบุรี
ซึ่งเป็นด้านที่ติดกับไทยและมีปัญหาพิพาทขึ้น) ของลาว ซึ่งประชิดติดต่อกับ
ไทยนั้น เส้นแบ่งเขตแดนในบริเวณดังกล่าวทอดไปตามกลางลำน้ำเหือง
ไปจนถึงภูเขาเมียงตอนหนึ่ง และอีกตอนหนึ่งเส้นเขตแดนทอดไปตามเส้น
สันน้ำของแนวเทือกเขา ซึ่งในทางข้อเท็จจริงปัจจุบัน คือ เทือกเขา
หลวงพระบางไปจนถึงบริเวณที่เรียกว่าแก่งผาได

จากข้อกำหนดดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับความในข้อ 2 ของสนธิ
สัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) แล้ว เห็นได้ว่าเป็นการกำหนดเส้นเขต
แดนในบริเวณพื้นที่เดียวกัน หากแต่มีความแตกต่างกันในการกำหนดชื่อ
ตำแหน่งภูมิประเทศแนวเส้นเขตแดนทอดไปถึง โดยเฉพาะในส่วนที่อาศัย
แม่น้ำเหืองเป็นเส้นเขตแดน โดยสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447)
กำหนดให้เส้นเขตแดนทอดไปตามกลางแม่น้ำเหือง จนถึงบริเวณที่เรียกว่า
ที่แยกปากน้ำตาง ในขณะที่สัญญาจัดทำยปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450)
กำหนดให้เส้นเขตแดนทอดไปตามกลางแม่น้ำเหืองจนถึงภูเขาเมียง ซึ่งจุด
หรือช่วงตอนของเส้นเขตแดนนี้เองที่กลายเป็นประเด็นพิพาทในการตีความ

เขตบริเวณบ้านร่มเกล้า พิษณุโลก ด้านหลังเขาชื่อ “เนิน 1428” ที่กำลังรบช้อมแย้งกันระหว่างทหารไทย-ลาว
(ภาพจาก สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปี 34 ฉบับ 35 : 14-20 กุมภาพันธ์ 2531)

สนธิสัญญาขึ้นในกรณีปัญหาพิพาทบ้านร่มเกล้า โดยฝ่ายลาวตีความโดยนำข้อเท็จจริงในภูมิประเทศตามที่ฝ่ายคนอ้างมาประกอบว่า เส้นเขตแดนบริเวณนี้เริ่มจากแม่น้ำเหือง ไปยังแม่น้ำเหืองป่าหมัน จนถึงภูสอยดาว แทนที่เส้นเขตแดนจะทอดไปตามแม่น้ำเหือง ไปยังแม่น้ำเหืองง่า จนถึงภูเขามะเขือ ตามที่ฝ่ายไทยตีความ ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในบทที่ 2 ส่วนปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างข้อกำหนดในสนธิสัญญาทั้งสองนั้น ความในข้อ 7 ของสนธิสัญญาหลัก ฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) กำหนดว่า

ข้อความทั้งปวงในหนังสือสัญญาใหญ่น้อยทั้งปวงที่มีอยู่แต่ก่อนในระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ซึ่งไม่ได้แก้ไขไว้ในหนังสือนี้ต้องคงอยู่เต็มตามเดิม

สำหรับกรณีที่เกิดปัญหาโต้แย้งเกี่ยวกับการตีความสนธิสัญญาฉบับนี้ขึ้น ความในข้อ 8 ของสนธิสัญญากำหนดให้ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นหลัก²⁹

ในเรื่องภาษาที่ใช้ในสนธิสัญญาสองฝ่ายซึ่งรัฐคู่สัญญาใช้ภาษาต่างกันนั้น โดยหลักรัฐคู่สัญญาอาจตกลงทำสนธิสัญญาเป็นสองภาษาหรือมากกว่าสองภาษาก็ได้ และอาจตกลงระหว่างกันได้ว่า ในกรณีได้ถึงความหมายกันให้ถือภาษาใดเป็นบทหลักฐาน เช่น กรณีสนธิสัญญาฉบับนี้ เมื่อยอมรับใช้หลักดังกล่าว ในทางปฏิบัติจึงไม่เปิดช่องให้เป็นที่โต้แย้งว่าจะใช้ภาษาใดกรณีเกิดปัญหาต้องตีความ เป็นที่น่าสังเกตว่า สนธิสัญญาไทย-อินโดจีนฝรั่งเศสที่ตกลงทำขึ้นในช่วงเวลานั้น ล้วนมีบทบัญญัติกำหนดให้ถือเอาภาษาฝรั่งเศสเป็นหลักทั้งสิ้น ในแง่หนึ่งเป็นการสะท้อนถึงความไม่เสมอภาคในทางอำนาจอิทธิพลของไทยในการทำสนธิสัญญาในขณะนั้นประการหนึ่ง

²⁹ ดูผนวก 3

ข. ผลของสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับเขตแดน

ดังที่ได้ศึกษาแล้วว่า สนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) ฉบับที่เป็นสนธิสัญญาหลักนี้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนด้านที่ติดต่อกับกัมพูชา ผลเปลี่ยนแปลงทางเขตแดนจึงมีขึ้นเฉพาะด้านดังกล่าว ส่วนสัญญาติดท้ายฯหรือที่ในสนธิสัญญาฉบับภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า *พิธีสารต่อท้าย* (protocole et annexe) นั้น แม้จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเขตแดนด้านติดกับลาวบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง แต่ก็เป็นการตกลงที่ทำขึ้นเพื่อแก้ไขความสมบูรณ์ชัดเจนในการกำหนดเขตแดนของสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) โดยเฉพาะความในข้อ 2 ดังที่กล่าวมา

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว นั้น จากการศึกษาทั้งในทางข้อเท็จจริงและเนื้อหาของบทบัญญัติของสนธิสัญญา เห็นได้ว่าสัญญาติดท้ายฯดังกล่าวมีฐานะเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณีพิพาทที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในกรณีปัญหาบ้านร่มเกล้า ซึ่งคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้โต้แย้งเกี่ยวกับการตีความข้อกำหนดในสนธิสัญญาดังกล่าว

ภายหลังการทำสนธิสัญญาในปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) ได้มีสนธิสัญญา 2 ฉบับที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเขตแดนคือ หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าขาย และการเดินเรือ ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1925 (พ.ศ.2468) โดยปรากฏตามความในข้อ 2 ว่า

อันว่าบันดาเขตแดน ซึ่งประดิษฐานไว้ระหว่างอาณาเขตทั้งสองฝ่าย โดยมอบอำนาจ และโดยอนุโลมตามบทบัญญัติแห่งความตกลงก่อน ๆ ให้ข้อที่เป็นอันให้คงใช้อยู่ตามข้อ 27 แห่งหนังสือสัญญาฉบับนี้นั้น อัครภาคีแห่งสัญญานี้ทั้งสองฝ่ายยืนยัน

ตามนั้น โดยรับประกันแก่กันว่า จะถ้อยที่ถ้อยเคารพต่อเขตแดน
นั้น ๆ ...

และตามความตอนหนึ่งในข้อ 27 ว่า

...อนึ่ง นับตั้งแต่วันเดียวกันนั้นสืบไป หนังสือสัญญาฉบับ
นี้จะต้องลบล้างบันดาหนังสือสัญญา และอนุสัญญา และความ
ตกลงอื่น ๆ ที่ได้ทำไว้ในระหว่างฝรั่งเศสกับสยาม เว้นไว้แต่
ข้อความที่ว่าด้วยการกำหนดและการปันเขตแดน (ซึ่งมีอยู่ใน
หนังสือสัญญาวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ.1893 และอนุสัญญาลงวันที่ 13
กุมภาพันธ์ ค.ศ.1904 และหนังสือสัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม
ค.ศ.1907 กับโปรโตคอลติดท้ายนั้น)...³⁰

และตามสนธิสัญญาอีกฉบับหนึ่ง คือ สนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย
และการเดินเรือระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1937
(พ.ศ.2480) โดยมีบทบัญญัติตอนหนึ่งเกี่ยวกับเขตแดนในข้อ 22 ว่า

...นอกจากนี้ตั้งแต่วันเดียวกันนั้น จะได้ยกเลิกสนธิสัญญา
อนุสัญญา และข้อตกลงอื่น ๆ ซึ่งได้กระทำกันระหว่างประเทศ
ไทยกับฝรั่งเศส เว้นแต่ข้อความว่าด้วยการกำหนดและปักปัน
เขตแดน การให้ประกันและการปลอดทหารแห่งเขตแดน
แม่น้ำโขง (ซึ่งมีอยู่ในสนธิสัญญาฉบับวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ.1893

³⁰ ดูหนังสือชุดประมวลสนธิสัญญาของประเทศไทย เล่ม 3, น. 69 และ 85.

อนุสัญญาฉบับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1904 สนธิสัญญาฉบับ
วันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 กับโปรโตคอล คูผนวก 1-2-3)³¹

จากความแห่งข้อกำหนดในสนธิสัญญาทั้งสองฉบับดังกล่าว แม้จะไม่
ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดเส้นเขตแดน และไม่มีผลเกี่ยวพันโดยตรง
กับปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาวที่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังเป็นหลักฐาน
ทางกฎหมายที่ยืนยันถึงผลความสมบูรณ์ของเส้นเขตแดนที่ทำขึ้นโดยสนธิ
สัญญาฉบับก่อน ๆ นั้น และมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึง
เจตนารมณ์ของคู่สัญญา คือไทยและฝรั่งเศสในขณะนั้น ที่ต้องการมีเขตแดน
ที่มั่นคงและถาวรตามหลักปฏิบัติทั่วไปของรัฐในการทำสนธิสัญญาเขตแดน

และก่อนที่จะทำการศึกษาถึงสนธิสัญญาฉบับที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับ
เขตแดนไทย-ลาวในลำดับต่อไปนั้น มีข้อสังเกตในที่นี้ว่า ถ้าหากพิจารณา
จากแง่มุมของสภาพการณ์ในทางการเมืองระหว่างประเทศนั้น สนธิสัญญา
ฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) อาจถือได้ว่าเป็นสนธิสัญญาเกี่ยวกับเขตแดน
ฉบับเกือบสุดท้าย รองจากสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1926 (พ.ศ.2469) ที่ทำขึ้น
ในยุคสมัยที่ฝรั่งเศสเข้ามามีอำนาจเหนือดินแดนในอินโดจีนแต่ฝ่ายเดียว ซึ่ง
เป็นผลให้การทำสนธิสัญญาใด ๆ เป็นไปโดยอำนาจแห่งอำเภोजของฝรั่งเศส
และยุคสมัยในการตกลงทำสนธิสัญญาดังที่จะกล่าวในลำดับต่อไปนั้น โดย
สภาพการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นผลให้อิทธิพล
ของฝรั่งเศสในภูมิภาคนี้ถูกแทรกแซงโดยมหาอำนาจอื่นโดยเฉพาะญี่ปุ่น
กรณีดังกล่าวส่งผลให้อำนาจต่อรองในการตกลงทำสนธิสัญญาของประเทศไทย
เปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังที่จะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไป

³¹ คูหนังสือชุดประมวลสนธิสัญญาของประเทศไทย เล่ม 5, น. 122

อนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสและ พิธีสารต่อท้าย ฉบับที่ลงวันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484)

ภายหลังการทำสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) ปัญหาเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสก็ยังหายุติไม่ โดยเฉพาะปัญหาเส้นเขตแดนในส่วนบริเวณที่ใช้แม่น้ำโขงเป็นเขตแดนธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลให้มีการตกลงทำสนธิสัญญาว่าด้วยเขตแดนในแม่น้ำโขงกันขึ้นใหม่ แก้ไขความบกพร่องของสนธิสัญญาฉบับก่อนหน้านั้น โดยเฉพาะสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ. 1893 (พ.ศ.2436) คือ อนุสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศส เพื่อวางระเบียบความเกี่ยวพันระหว่างสยามกับอินโดจีน ฉบับลงวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ.1926 (พ.ศ.2469)³² และโดยที่สนธิสัญญาฉบับดังกล่าวนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเส้นเขตแดนในแม่น้ำโขง ซึ่งอยู่นอกเหนือวัตถุประสงค์ของหนังสือนี้จึงไม่ขอกล่าวถึงในรายละเอียด แต่จะพิจารณาในแง่ผลของสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1926 (พ.ศ.2469) ว่า แม้โดยผลการตกลงทำสนธิสัญญาฉบับนี้จะแก้ไขปัญหาในเรื่องสถานะทางกฎหมายของแม่น้ำโขงให้ยุติลงได้ โดยฝรั่งเศสยอมรับรองว่าแม่น้ำโขงเป็นเขตแดนธรรมชาติระหว่างดินแดนไทยโดยส่วนใหญ่กับอินโดจีนฝรั่งเศส³³ อันเป็นหลักที่นิยมยอมรับในทางปฏิบัติของรัฐโดยส่วนใหญ่ขณะนั้น แต่ในการกำหนดเส้นเขตแดนตามลำแม่น้ำโขงดังกล่าว ฝรั่งเศสยังคงกำหนดเงื่อนไขที่ฝ่ายรัฐบาลไทยอ้างว่าเสียเปรียบและไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ กล่าวคือ กำหนดให้เส้นเขตแดนในแม่น้ำโขงช่วงตอนที่

³² หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญาของประเทศไทย เล่ม 4 พ.ศ.2469-2480.

³³ ทั้งนี้มีดินแดนบางส่วน คือ บริเวณเมืองหลวงพระบางบางตอนที่เสียดำเข้ามายังฝั่งไทย ซึ่งไม่ใช่แม่น้ำโขงเป็นเขตแดน และเป็นบริเวณที่เกิดเป็นปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนขึ้นในปัจจุบัน

แยกออกเป็นหลายสายเพราะเกาะ ซึ่งทำให้เกิดมีหลายร่องน้ำขึ้นนั้น สันธิสัญญากำหนดให้ถือเอาร่องน้ำที่ใกล้ฝั่งไทยที่สุดเป็นเส้นเขตแดน แทนที่จะให้ถือเอาร่องน้ำลึกตามหลักนิยมเป็นเส้นเขตแดน³⁴ โดยข้อกำหนดดังกล่าวส่งผลให้บรรดาเกาะทั้งหลายที่มีอยู่ในแม่น้ำโขงตกอยู่ในอาณาเขตของอินโดจีนฝรั่งเศสเกือบทั้งสิ้น

โดยผลของสนธิสัญญาระดับดังกล่าว รวมถึงความตกลงเกี่ยวกับเขตแดนที่มีขึ้นก่อนหน้านี้ เป็นสาเหตุให้ฝ่ายไทยพยายามหาทางเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวเขตแดนดังกล่าวตลอดมา แต่ก็ไม่อาจดำเนินการไปได้ เนื่องจากไม่มีอำนาจต่อรองทางการเมืองกับฝรั่งเศส ซึ่งยังคงเป็นมหาอำนาจทรงอิทธิพลเหนืออินโดจีนอยู่ในขณะนั้น

ต่อเมื่อในราวปี ค.ศ.1939 (พ.ศ.2482) ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ฝรั่งเศสได้ทาบทามประเทศไทยเพื่อทำกติกาสัญญาไม่รุกรานต่อกัน รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้ตอบสนองไปว่า พร้อมทั้งจะเจรจาทำกติกาสัญญาดังกล่าว หากฝรั่งเศสจะยินยอมรับเงื่อนไขของฝ่ายไทยพิจารณาปัญหาเรื่องการปรับปรุงเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีน ให้เป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศและหลักยุติธรรม³⁵ ตามหลักการแห่งข้อเสนอต่อไปนี้

1. กำหนดเส้นเขตแดนในแม่น้ำโขงใหม่โดยอาศัยหลักร่องน้ำลึกเดินเรือได้เป็นเกณฑ์
2. ปรับปรุงเขตแดนให้เป็นไปตามธรรมชาติ โดยถือแม่น้ำโขงเป็นพรมแดนระหว่างไทยและอินโดจีนฝรั่งเศส ตั้งแต่ทิศเหนือมาจนถึงทิศใต้จดเขตแดนกัมพูชา

³⁴ หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญาของประเทศไทย เล่ม 4, น. 50.

³⁵ กนด็ธรีร์ สุขุมงคล, แม่น้ำโขงในฐานะที่เป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศอินโดจีนฝรั่งเศส, น. 558-560.

3. ฝรั่งเศสยอมรับรองว่า ถ้าอินโดจีนต้องเปลี่ยนจากอาณัติไปโดยฝรั่งเศสไป ฝรั่งเศสจะคืนอาณาเขตลาวและกัมพูชาให้แก่ไทย

โดยข้อเสนอดังกล่าว ฝรั่งเศสในขณะนั้นได้โต้แย้งข้อเรียกร้องในข้อ 2 ซึ่งมีผลทำให้ฝรั่งเศสต้องคืนดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงตอนหลวงพระบางและตอนตรงข้ามปากเซแก่ไทยนั้น ว่าขัดกับหลักรักษาสถานะเดิม (status quo) ซึ่งฝรั่งเศสไม่ยินยอมเป็นอันขาด เป็นผลให้ต่อมาเกิดกรณีพิพาททางพรมแดนระหว่างทั้งสองฝ่ายขึ้นในราวปลายปี ค.ศ.1940 (พ.ศ.2483) ต่อมาญี่ปุ่นได้ขอเข้าทำการไกล่เกลี่ย และเป็นผลให้มีการตกลงทำอนุสัญญาสันติภาพระหว่างคูพิพาทไทยและอินโดจีนฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) ตั้งในหัวข้อนี้ขึ้น และได้มีการแลกเปลี่ยนสัตยาบัน ณ กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม ปีเดียวกัน

ก. ข้อกำหนดในสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับเขตแดน

ในอารัมภบทของสนธิสัญญาฉบับนี้ตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

โดยที่ได้สนองรับให้รัฐบาลญี่ปุ่นไกล่เกลี่ย เพื่อยังการป้องกันด้วยอาวุธ ซึ่งมีขึ้น ณ เขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสให้ระงับถึงที่สุด

ยอมรับนับถือว่า จำเป็นดำเนินการปรับปรุงเขตแดนปัจจุบันระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส เพื่อป้องกันมิให้มีการขัดกันเกิดขึ้นอีก ณ เขตแดนนั้น และจำเป็นทำความตกลงกันในวิธีการรักษาความสงบในเขตแดน...³⁶

³⁶ ดูผนวก 4

ตามความดังกล่าวแสดงถึงบทบาทของประเทศญี่ปุ่นที่เข้ามาเป็นคนกลาง ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสใน ขณะนั้น และยังผลให้ไทยสามารถเจรจาตกลงทำสนธิสัญญาปรับปรุงเขตแดน ที่อ้างว่าเสียเปรียบ ซึ่งมีขึ้นตามสนธิสัญญาก่อน ๆ กับฝรั่งเศสได้สำเร็จ เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะตามบทบัญญัติในข้อ 2 ของสนธิสัญญาซึ่งกำหนดว่า

*เขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส จะได้
ปรับปรุงดังต่อไปนี้*

จากเหนือลงมา เขตแดนจะได้เป็นไปตามแม่น้ำโขงตั้งแต่ จุดที่รวมแห่งเขตแดนประเทศไทย อินโดจีนฝรั่งเศสและพม่า จนถึงสุดที่แม่น้ำโขงตัดเส้นขนานขีดที่สิบห้า (แผนที่ทบวงการ ภูมิศาสตร์แห่งอินโดจีน มาตราส่วน 1: 500,000)

ในตอนนี้โดยตลอด เขตแดนได้แก่เส้นกลางร่องน้ำเดินเรือที่ สำคัญยิ่ง แต่ทว่าเป็นที่ตกลงกันชัดแจ้งว่า เกาะโขงยังคงเป็น อาณาเขตอินโดจีนฝรั่งเศส ส่วนเกาะโขนตกเป็นของประเทศไทย...

จากความในข้อกำหนดดังกล่าว เป็นผลให้ประเทศไทยได้ดินแดน กลับคืนมาจากที่เคยเสียไปโดยผลของสนธิสัญญาก่อน ๆ ได้แก่ บริเวณ แคว้นปากกลาย แคว้นจัมปาศักดิ์ และแคว้นกัมพูชา จนถึงบริเวณตรงข้าม สติงตรง รวมพื้นที่ประมาณ 70,000 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นการสอดคล้อง กับความประสงค์ของฝ่ายไทย โดยเฉพาะความตกลงในข้อดังกล่าวเป็นผลให้ แม่น้ำโขงมีฐานะเป็นแนวเขตแดนธรรมชาติระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส ตลอดทั้งแนว ทั้งนี้โดยอาศัยหลักร่องน้ำลึกเป็นเส้นเขตแดน ตามหลักอันเป็น

ที่นิยมยอมรับในทางปฏิบัติของรัฐโดยทั่วไป และเพื่อให้เป็นไปตามความในข้อ 2 ดังกล่าว ทั้งสองฝ่ายได้วางข้อกำหนดเกี่ยวกับการตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดนขึ้นด้วย ปรากฏตามความในข้อ 4 ของสนธิสัญญาว่า

*การงานปักปันเขตต์แดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีน
ฝรั่งเศส ตามที่นิยามไว้ในข้อ 2 นั้น ให้คณะกรรมการปักปันซึ่ง
จะได้จัดตั้งขึ้นภายในสัปดาห์หลังจากการใช้อุสัญญานี้เป็นผู้กระทำ
ทั้งในส่วนทางบกและส่วนทางแม่น้ำแห่งเขตต์แดนดังกล่าวแล้ว
และให้ดำเนินงานให้เสร็จภายในระยะเวลาหนึ่งปี*

*การจัดตั้ง และการดำเนินงานแห่งคณะกรรมการดังกล่าวแล้ว
มีบัญญัติไว้ในพิธีสารภาคผนวกแห่งอนุสัญญา (ภาคผนวก 2)*

จากความในข้อดังกล่าว เมื่อได้ทำการศึกษาตรวจสอบถึงเอกสารหลักฐาน ปรากฏว่าในทางข้อเท็จจริง รัฐบาลทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินการปักปันเขตแดนตามบทบัญญัติในข้อ 2 จนแล้วเสร็จตลอดพรมแดน โดยเฉพาะจากบันทึกรายงานการปักปันเขตแดนของหลวงสิทธิสยามการ³⁷ หัวหน้าคณะผู้แทนฝ่ายไทยในคณะกรรมการปักปันของรัฐบาลทั้งสามฝ่าย คือ ไทย ญี่ปุ่น และฝรั่งเศส ซึ่งกล่าวถึงการดำเนินงานของคณะกรรมการฯตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุด โดยเฉพาะการปักปันเขตแดนด้านไทย-ลาว ไทย-กัมพูชา ตั้งแต่เขตแดนพม่า ตามลำแม่น้ำโขงลงไปถึงหลวงพระบาง หลวงพระบางไปถึงเชียงคาน และตั้งแต่เกาะโขงไปจนถึงใต้เส้นขนาน 15 เกรด และตลอดแนว

³⁷ สิทธิสยามการ, หลวง, การปักปันเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส, (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์, 2506)

อาวุธที่ทางการไทยนำแสดง ว่าเป็นอาวุธที่เก็บได้ในกรณีข้อพิพาทบ้านร่มเกล้า เมื่อปี พ.ศ.2531

(ภาพจาก สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปี 34 ฉบับ 35 : 14-20 กุมภาพันธ์ 2531)

เขตแดนระหว่างจังหวัดพระตะบองกับจังหวัดโพธิสัตว์³⁸ อย่างไรก็ตาม ในทางข้อเท็จจริง การปักปันเขตแดนในแม่น้ำโขงไม่มีการล่องแม่น้ำโขง หรือตรวจสอบร่องน้ำเดินเรือ เพราะมีเวลาไม่พอ แต่ใช้วิธีขีดเส้นเขตแดนบนภาพถ่ายทางอากาศหรือบนแผนที่เดินเรือของอินโดจีนฝรั่งเศสโดยคณะกรรมการปักปันฯ ซึ่งได้มีการลงนามในพิธีสารเกี่ยวกับการปักปันเขตแดน เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2485 และต่อมาในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2485 มีการประชุมยุบเลิกคณะกรรมการปักปันเขตแดน³⁹

ข. ผลของสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับเขตแดน

ดังที่ได้ศึกษามาข้างต้นว่า การทำสนธิสัญญาสันติภาพฉบับปี ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) นั้น เป็นผลให้แนวเส้นเขตแดนเปลี่ยนแปลงไปจากที่มีอยู่เดิม ตามความตกลงฉบับก่อน ๆ โดยเฉพาะการได้ดินแดนฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นบริเวณที่เกิดปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนในปัจจุบันกลับคืนมาของฝ่ายไทย กรณีดังกล่าวเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาว่า ผลของสนธิสัญญาฉบับดังกล่าวได้ก่อให้เกิดข้อผูกพันทางกฎหมายอย่างใดขึ้นหรือไม่ แม้ปรากฏต่อมภายหลังว่าสนธิสัญญาฉบับนี้ได้ถูกยกเลิกเพิกถอนโดยสนธิสัญญาฉบับหลังต่อมาก็ตาม นอกจากนี้จากการศึกษาสนธิสัญญาสันติภาพฉบับดังกล่าวนี้ ในแง่มุมหนึ่งเป็นการแสดงถึงพัฒนาการหรือลำดับขั้นตอนของความสัมพันธ์ทางสนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศส โดยเฉพาะในปัญหาเส้นเขตแดน ซึ่งจะได้ศึกษาในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

³⁸ เรื่องเดียวกัน, น. 22.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, น. 21-22, 99-100.

ความตกลงระงับกรณีระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ.1946 (พ.ศ.2489)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ฝ่ายอักษะซึ่งหมายรวมถึงประเทศญี่ปุ่นตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ฝรั่งเศสในฐานะฝ่ายชนะสงครามอาศัยเงื่อนไขดังกล่าวมาอ้างว่า อนุสัญญาสันติภาพระหว่างไทยกับฝรั่งเศสฉบับปี ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) ตกเป็นโมฆะ โดยอ้างว่าการทำอนุสัญญาดังกล่าวเกิดขึ้นจากการถูกบีบบังคับ โดยมีญี่ปุ่นซึ่งในขณะนั้นเข้ามาเป็นผู้ใกล้ชิดในลักษณะบังคับ ยังผลให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศส จากกรณีดังกล่าวอังกฤษกับสหรัฐอเมริกาได้ทำหน้าที่ที่ดี (Good offices) ทั้งนี้โดยหลักการไกล่เกลี่ยโดยรัฐที่สามมี 2 วิธีที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ วิธีการ Mediation กับ Good offices ซึ่งหากเป็นวิธีมีคนกลางชี้ช่องทางแก้ปัญหา (Mediation) นั้น เป็นกรณีที่คนกลางทำหน้าที่เสนอทางออกในการแก้ปัญหาข้อพิพาท ต่างกับผู้ทำหน้าที่ที่ดี (Good offices) ตรงที่ผู้ทำหน้าที่ที่ดีไม่ได้เสนอวิธีการแก้ปัญหาให้ เป็นแต่จัดให้รัฐคู่พิพาทหันเข้ามาเจรจากันเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ยังผลให้ไทยกับฝรั่งเศสได้เจรจากัน ซึ่งในที่สุดได้มีการทำความตกลงประกาศยกเลิกอนุสัญญาสันติภาพปี ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) ตามที่ปรากฏในข้อ 1 ของความตกลงระงับกรณีระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสฉบับปี ค.ศ.1946 (พ.ศ.2489) ตามหัวข้อนี้ ซึ่งกำหนดว่า

อนุสัญญากรุงโตเกียว ฉบับที่วันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ.1941
ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสบอกปฏิเสธมาก่อนนั้นเป็นอันยกเลิก และ
สถานภาพก่อนอนุสัญญานั้นเป็นอันกลับสถาปนาขึ้น
ฉะนั้นอาณาเขตอินโดจีนที่มีบุญญัตินั้นในอนุสัญญาดังกล่าว

จึงจะได้โอนให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายฝรั่งเศสตามเงื่อนไขที่แจ้งอยู่ใน
พิธีสารซึ่งกระทำไว้เพื่อการนั้น⁴⁰

ตามความดังกล่าวเป็นผลให้สนธิสัญญาสันติภาพฉบับปี ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) เป็นอันยกเลิกไป ทั้งนี้โดยให้ความสัมพันธ์ในทางสนธิสัญญา ระหว่างทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะในเรื่องเขตแดนเป็นไปตามสภาพเดิมก่อนมี สนธิสัญญาสันติภาพดังกล่าว ตามหลักสถานะเดิม (status quo) โดยเฉพาะ ตามความตกลงในเรื่องเขตแดนฉบับต่าง ๆ ซึ่งได้ศึกษามาแล้วข้างต้น โดย หลักกฎหมาย *หลักการกลับคืนสู่สถานะเดิม* หมายถึง การกลับไปใช้หลัก เกณฑ์ของกฎหมายที่มีผลบังคับอยู่ในขณะที่สนธิสัญญาเขตแดนเดิมได้มีขึ้น ซึ่งในความหมายของฝรั่งเศสหมายถึงการกลับไปใช้ความตกลงหรือสนธิสัญญา เขตแดนฉบับต่าง ๆ ซึ่งมีขึ้นก่อนหน้าอนุสัญญาสันติภาพปี ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า ผลของการกระทำใด ๆ ซึ่งมีขึ้น ในระหว่างที่อนุสัญญาสันติภาพมีผลบังคับ ย่อมจะต้องถูกยกเลิกไปหรือให้ กลับไปมีสถานะเดิมด้วยเท่าที่สามารถจะเปลี่ยนแปลงสู่สถานะเดิมได้

จากการศึกษาข้างต้นเห็นได้ว่า สนธิสัญญาทางเขตแดนฉบับต่าง ๆ ซึ่งไทยทำกับฝรั่งเศส โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับเขตแดนด้านติดกับลาวนั้น มีลำดับของพัฒนาการในการทำสนธิสัญญาที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันมาโดยตลอด ภายใต้งैอนใจของความสัมพันธ์ทางอำนาจการเมืองระหว่างทั้งสองประเทศ กล่าวคือ การตกลงทำสนธิสัญญาขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองมากกว่าการวาง อยู่บนพื้นฐานของหลักความยินยอมของรัฐโดยสมัครใจ อันเป็นธรรมชาติใน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่แนวความคิดในเรื่องความเสมอภาคทางกฎหมาย

⁴⁰ คูผนวก 5

แตกต่างจากความเสมอภาคทางการเมือง โดย *ความเสมอภาคทางกฎหมาย* (legal equality) อาจจำแนกได้ 2 แง่มุม คือ ประการแรก หมายถึง การมีฐานะที่เท่าเทียมกันในสายตาของกฎหมายระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะรัฐนั้นจะมีอำนาจอิทธิพลทางการเมืองมากน้อยเพียงใด ประการที่สอง ความเสมอภาคดังกล่าว ยังหมายรวมถึงการที่รัฐทุกรัฐย่อมมีความสามารถเท่าเทียมกันในการใช้สิทธิและปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ ในขณะที่ *ความเสมอภาคทางการเมือง* (political equality) ขึ้นอยู่กับปัจจัยซับซ้อนต่าง ๆ ทางการเมือง⁴¹ อย่างไรก็ตาม ถ้าหากมองในแง่ของพัฒนาการของสนธิสัญญาเขตแดน โดยพิจารณาจากความพยายามในการเรียกร้องของฝ่ายไทยจะเห็นได้ว่า สนธิสัญญาเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส มีข้อกำหนดเกี่ยวกับเขตแดน รวมถึงหลักวิธีการในการกำหนดเขตแดนที่ชัดเจนถูกต้องมากขึ้นตามลำดับ แม้ว่าจะยังมีข้อบกพร่องอยู่บางประการเมื่อเทียบกับสนธิสัญญาทางเขตแดนที่ทำขึ้นในทางปฏิบัติของรัฐโดยทั่วไป โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับสนธิสัญญาทางเขตแดนระหว่างไทยกับอังกฤษ ในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนด้านที่ติดกับพม่าและมาเลเซีย ซึ่งจะเปรียบเทียบให้เห็นในรายละเอียดต่อไป

3.2 การใช้บังคับและผลของสนธิสัญญาเขตแดนไทย-ลาว

ในประเด็นหัวข้อนี้มุ่งที่จะศึกษาให้เห็นถึงการใช้นบังคับของสนธิสัญญาเขตแดนไทย-ลาว โดยเฉพาะต่อปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนกรณีสามหมู่นบ้านและกรณีบ้านร่มเกล้า ดังที่ศึกษารายละเอียดมาแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากสนธิสัญญา

⁴¹ Detter, Ingrid, "The problem of unequal treaties", *International and Comparative Law Quarterly*, Vol.15, 1966, p. 1070.

กำหนดเขตแดนที่สร้างขึ้นระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในส่วนที่เกี่ยวกับเขตแดนติดกับลาวนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายฉบับดังที่ได้ศึกษามา แต่ในแง่ความเกี่ยวพันกับปัญหาข้อพิพาท 2 กรณีดังกล่าวนี้ มีสนธิสัญญาบางฉบับเท่านั้นที่มีผลบังคับโดยตรงซึ่งได้ศึกษาและแสดงให้เห็นมาบ้างแล้วข้างต้น แต่ในหัวข้อนี้จะศึกษาในรายละเอียดลงไปถึงเหตุผลในการมีผลบังคับของสนธิสัญญาดังกล่าว และปัญหาในการบังคับใช้ของสนธิสัญญาว่ามีอยู่หรือไม่ อย่างไร และรวมถึงผลในการบังคับใช้ของสนธิสัญญา โดยเฉพาะประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาทไทย-ลาว ที่เกิดขึ้น

ปัญหาการใช้บังคับของสนธิสัญญาเขตแดน

กล่าวโดยทั่วไปถึงลักษณะของสนธิสัญญากำหนดเขตแดนที่ได้ตกลงสร้างขึ้นระหว่างไทยกับฝรั่งเศสนั้น มีข้อจำกัดอยู่หลายประการในการใช้บังคับ โดยเฉพาะในแง่ของการยอมรับในทางพฤตินัยของฝ่ายไทย ซึ่งได้ทำการโต้แย้งอยู่เสมอมา ทั้งนี้โดยนอกเหนือจากข้อโต้แย้งเกี่ยวกับประเด็นปัญหาความไม่เสมอภาคของสนธิสัญญา ซึ่งถือว่าทำขึ้นโดยการบีบบังคับของฝรั่งเศสแล้ว ในส่วนของบทบัญญัติของสนธิสัญญาดังกล่าวยังได้ปรากฏข้อโต้แย้งในประเด็นที่ว่า บทบัญญัติหรือข้อกำหนดในสนธิสัญญาบางฉบับมีข้อความคลุมเครือไม่แน่นอนอนชดเจน และปัญหาเกี่ยวกับความไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศของหลักวิธีการบางอย่างที่นำมากำหนดในสนธิสัญญา ประเด็นปัญหาดังกล่าวปรากฏในภาพรวมของปัญหาในการใช้บังคับสนธิสัญญาทางเขตแดนฉบับต่าง ๆ ในส่วนของสนธิสัญญาที่มีผลบังคับกับปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาวทั้ง 2 กรณีดังกล่าวนี้ จะได้ศึกษาว่าปรากฏประเด็นปัญหาข้อโต้แย้งดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

และก่อนที่จะศึกษาในประเด็นดังกล่าว จำต้องพิจารณาเป็นพื้นฐานก่อนว่า สนธิสัญญากำหนดเขตแดนฉบับใดที่มีผลใช้บังคับแก่กรณีพิพาทที่เกิดขึ้นดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษาในด้านข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีพิพาทในบทที่ 2 และในด้านข้อกฎหมายเกี่ยวกับสนธิสัญญาฉบับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทที่ 3 พอที่จะกล่าวได้ว่า สนธิสัญญาที่มีความเกี่ยวพันทั้งในแง่ข้อเท็จจริงและมีผลบังคับในทางกฎหมายแก่กรณีพิพาทดังกล่าวคือ

1. สนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) หรือที่เรียกชื่อว่า หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447, ร.ศ.122)

2. สัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญา ลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450, ร.ศ.125)

การยอมรับถึงผลบังคับของสนธิสัญญาฉบับดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจน กล่าวคือในด้านข้อเท็จจริง ในกรณีพิพาทสามหมู่บ้าน คู่พิพาททั้งสองฝ่ายต่างยอมรับสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904 (พ.ศ.2447) และสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญา ลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) ว่าเป็นหลักฐานทางกฎหมายที่ใช้เป็นพื้นฐานในการพิจารณาว่า เส้นเขตแดนในบริเวณพิพาททอดไปตามเส้นสันปันน้ำตามที่ระบุไว้ในสนธิสัญญา ส่วนในกรณีพิพาทบ้านร่มเกล้า คู่พิพาททั้งสองฝ่ายต่างได้ยอมรับอย่างชัดแจ้งว่า⁴² สนธิสัญญาที่เรียกว่า สัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญา ลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) เป็นสนธิสัญญาที่มีผลบังคับแก่กรณีดังกล่าว

การพิจารณาถึงการบังคับใช้ของสนธิสัญญาทั้ง 2 ฉบับดังกล่าว

⁴² สยามจดหมายเหตุ, 13, 16 (15-21 เมษายน 2531) : 453.

นอกจากจะพิจารณาจากการประพจน์ปฏิบัติที่แสดงออกถึงเจตนายอมรับในสนธิสัญญาฉบับดังกล่าวว่ามีผลผูกมัดทางกฎหมายแล้ว ในแง่ของบทบัญญัติหรือข้อกำหนดของสนธิสัญญานั้นเองก็แสดงถึงความเกี่ยวข้องกับกรณีพิพาทที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีข้อความกำหนดถึงความสัมพันธ์ทางเขตแดนระหว่างประเทศทั้งสองในบริเวณที่เป็นปัญหาข้อพิพาทขึ้น ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

โดยเงื่อนงำทั้งในทางข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่กล่าวมา แม้ว่าคู่พิพาททั้งสองฝ่ายจะได้พิจารณาถึงผลบังคับในทางกฎหมายของสนธิสัญญาดังกล่าว แต่ในการเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ทั้งสองฝ่ายไม่อาจอาศัยสนธิสัญญาดังกล่าวเป็นพื้นฐานแก้ไขปัญหาข้อพิพาทให้ยุติลงได้ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการที่สนธิสัญญานั้นมีข้อจำกัดในการนำมาใช้บังคับนั่นเอง จากการศึกษาในประเด็นปัญหานี้พอที่จะให้ข้อสังเกตได้ว่า ข้อจำกัดที่มีอยู่นั้นอาจพิจารณาแยกได้ว่ามีที่มาจาก 2 แหล่งคือ

ก. ข้อจำกัดในการบังคับใช้ของสนธิสัญญาที่เกิดจากข้อโต้แย้งของคู่พิพาท

ในการบังคับใช้ของสนธิสัญญานั้น อาจมีปัญหาหรือข้อจำกัดจากความเห็นที่ไม่ลงรอยกันจนกลายเป็นข้อโต้แย้งขึ้นระหว่างรัฐภาคีสัญญานั้นเอง โดยเฉพาะในกรณีที่สนธิสัญญาเป็นพื้นฐานทางกฎหมายที่สำคัญในการระงับข้อพิพาทกรณีนั้น ๆ ข้อโต้แย้งอันอาจกลายเป็นข้อจำกัดในการบังคับใช้ของสนธิสัญญานั้น ตัวอย่างเช่น ปัญหาข้อโต้แย้งในการตีความข้อกำหนด ถ้อยคำหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่ใช้ในสนธิสัญญา เป็นต้น ประเด็นข้อโต้แย้งดังกล่าวมักปรากฏเสมอในการนำสนธิสัญญามาใช้ และกลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้

การบังคับใช้ของสนธิสัญญาไม่เป็นผลในทางปฏิบัติ สำหรับปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาวทั้ง 2 กรณีที่เกิดขึ้น จะได้ศึกษาว่าในการนำสนธิสัญญามาใช้บังคับนั้น มีข้อจำกัดตามประเด็นหัวข้อนี้อยู่หรือไม่ อย่างไร

จากการศึกษาข้อเท็จจริงแห่งข้อโต้แย้งระหว่างไทย-ลาวทั้ง 2 เกี่ยวกับสนธิสัญญานั้น ข้อโต้แย้งในการบังคับใช้ของสนธิสัญญาปรากฏชัดเจนในกรณีพิพาทบ้านร่มเกล้า โดยเฉพาะปัญหาการตีความสนธิสัญญาในข้อ 2 ของสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญาปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) ดังที่ได้ศึกษาในรายละเอียดมาแล้ว จากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในการตีความข้อกำหนดดังกล่าว เป็นเหตุให้ทั้งสองฝ่ายไม่อาจอาศัยสนธิสัญญา ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญทางกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ทางเขตแดนของทั้งสองฝ่ายมาใช้บังคับ หรือเป็นเครื่องมือในการระงับปัญหาข้อพิพาทได้โดยตรง จำต้องอาศัยหลักฐานอื่นมาประกอบ ซึ่งจะศึกษาในรายละเอียดต่อไป

ข. ข้อจำกัดในการบังคับใช้ของสนธิสัญญาที่เกิดจากลักษณะของสนธิสัญญานั้นเอง

ข้อจำกัดตามประเด็นหัวข้อนี้อาจไม่ปรากฏชัดเจนในข้อโต้แย้งระหว่างคู่กรณีพิพาท แต่ถือได้ว่าเป็นข้อจำกัดที่มีอยู่ทั่วไปตามลักษณะของสนธิสัญญาทางเขตแดนนั่นเอง และมีผลต่อการบังคับใช้สนธิสัญญาอยู่ด้วย ซึ่งได้แก่ปัญหาความคลุมเครือไม่แน่ชัดของสนธิสัญญา ประเด็นปัญหานี้สาเหตุประการหนึ่งสืบเนื่องจากลักษณะของสนธิสัญญากำหนดเขตแดนนั้น โดยทั่วไปเพียงแต่กำหนดหลักวิธีการกว้าง ๆ ที่ใช้ในการกำหนดเส้นเขตแดนไว้เท่านั้น ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น จึงอาจมีช่องว่างที่อาจก่อให้เกิดปัญหาในการนำมาใช้บังคับขึ้นได้ ประกอบกับลักษณะของข้อกำหนดในสนธิสัญญา

ซึ่งเป็นแต่เพียงวางหลักวิธีการกว้าง ๆ นั้น ยังมีปัญหาว่าจะต้องกำหนดหลักวิธีการเอาไว้แค่ไหน เพียงใด จึงจะครอบคลุมเพียงพอ ซึ่งประเด็นนี้ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของสนธิสัญญาแต่ละฉบับ ตัวอย่างเช่น ตามข้อ 2 ของสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนคิตท้ายหนังสือสัญญาฉบับปีค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) ซึ่งเกิดเป็นปัญหาข้อโต้แย้งในการตีความขึ้นนั้น ก็เป็นประเด็นหนึ่งที่มีสาเหตุจากความไม่แน่ชัดของสนธิสัญญา กล่าวคือ กำหนดเส้นเขตแดนได้ไม่ชัดเจนเพียงพอและถูกต้องตรงกับสภาพพื้นที่จริงในบริเวณดังกล่าว ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเป็นผลจากการกำหนดเขตแดนกระทำไปโดยขาดความรู้ในทางภูมิประเทศที่เพียงพอ ประกอบกับงานการปักปันเขตแดน ซึ่งโดยหลักย่อมทำขึ้นภายหลังการทำสนธิสัญญากำหนดเขตแดนนั้น ไม่ได้ทำขึ้น กล่าวคือมิได้มีการปักปันเขตแดนกันไว้⁴³ ซึ่งเมื่อไม่ได้มีการปักปันเขตแดนกันให้ชัดเจนว่าเส้นเขตแดนที่กำหนดกันขึ้นตามสนธิสัญญานั้นอยู่ที่ไหนในภูมิประเทศ สิ่งที่จะใช้ในการอ้างอิงก็เป็นเพียงข้อความในสนธิสัญญาที่ระบุไว้อย่างกว้าง ๆ ซึ่งเป็นช่องโหว่ที่จะก่อให้เกิดปัญหาโต้แย้งตีความขึ้นมา⁴⁴

นอกจากข้อจำกัดในการบังคับใช้ของสนธิสัญญา ซึ่งพิจารณาจากลักษณะของข้อกำหนดในสนธิสัญญาเขตแดนแล้ว ในกรณีของเขตแดน

⁴³ ตามหนังสือของ พ.อ.บัลลังก์ ขมะสุนทร กล่าวว่า ตามสัญญาคิตท้าย ปี ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) ไม่ปรากฏหลักฐานทั้งในทางเอกสารและในภูมิประเทศว่า มีการปักปันเขตกันไว้ตามแนวพรมแดนคอนนี่เลย์ ตอนที่แม่น้ำโขงและสาขาเท่านั้นที่อาจจะถือได้ว่ามีการปักปันเขตแดนกันแล้ว (ดู น. 42, 43)

⁴⁴ คดีเขาพระวิหาร ระหว่างไทยกับกัมพูชา เป็นตัวอย่างหนึ่งของปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากแนวเขตแดนที่ยังมิได้มีการปักปันเขตแดนกัน อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ กรณีพิพาททางเขตแดนระหว่างจีนกับอินเดีย ตามสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับทิเบตและจีน เมื่อปีค.ศ.1914 (พ.ศ.2457) ซึ่งเรียกว่าแนวแม็กมาฮอน แนวพรมแดนนี้ไม่เคยมีการปักปันเลยเช่นกัน และกลายเป็นปัญหาพิพาทที่ยืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบัน

ไทย-ลาวนั้น โดยภาพรวมของสนธิสัญญาทางเขตแดนที่ทำขึ้นนั้น ฝ่ายไทยยังคงพิจารณาอยู่เสมอตลอดมาว่าเป็นสนธิสัญญาไม่เสมอภาค (unequal treaty) กล่าวคือ เป็นข้อตกลงซึ่งเอื้อประโยชน์ของรัฐฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น เหตุผลในทางอ้อมที่สืบย้อนนี้ถือได้ว่าเป็นข้อจำกัดอย่างกว้าง ๆ ประการหนึ่งในการบังคับใช้ของสนธิสัญญาเขตแดน เนื่องจากแม้โดยหลัก รัฐอาจทำความเข้าใจความตกลงกันอย่างไรก็ได้ก็ตาม โดยเฉพาะในยุคสมัยจักรวรรดินิยม แต่อย่างน้อยก็ควรยึดถือหลักเกณฑ์ของกฎหมาย ทั้งนี้เพราะหลักเกณฑ์ของกฎหมายมุ่งประสงค์ที่จะก่อให้เกิดความถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรม การทำความเข้าใจที่ขัดต่อหลักเกณฑ์แห่งความยุติธรรม ยิ่งแต่จะก่อให้เกิดข้อพิพาทขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตามการยังคงมีผลผูกพันในปัจจุบันของสนธิสัญญาไม่เสมอภาค ซึ่งขัดกับหลักกฎหมายในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ. 1969 (พ.ศ. 2512) นั้น เป็นเพราะหลักการไม่มีผลใช้บังคับย้อนหลังตามมาตรา 4 ในอนุสัญญานั้นเอง ดังที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 1

ผลของการบังคับใช้สนธิสัญญาเขตแดน

จากข้อจำกัดซึ่งส่วนหนึ่งถือได้ว่าเป็นข้อบกพร่องที่มีอยู่ตามสนธิสัญญาดังที่กล่าวมา ในหัวข้อนี้จะศึกษาถึงผลในการนำสนธิสัญญามาใช้บังคับว่าก่อให้เกิดผลอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะจากข้อเท็จจริงของปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว ซึ่งพอที่จะอธิบายได้ว่า

ก. ในทางข้อเท็จจริง ผลจากความบกพร่องของสนธิสัญญาในหลายประการ ดังที่กล่าวมา โดยภาพรวมกลายเป็นจุดเปราะบางของความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาว และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเขตแดน ก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเส้นเขตแดนไม่ตรงกัน อันเป็นสาเหตุให้เกิดการละเมิดดินแดนและ

เขตแดนระหว่างกัน ซึ่งการละเมิดดังกล่าวก่อให้เกิดการใช้กำลังและปัญหาข้อพิพาทขึ้น

ข. ในทางข้อกฎหมาย ผลจากการที่คู่กรณีพิพาทไม่อาจอาศัยสนธิสัญญากำหนดเขตแดนที่มีอยู่ ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณีโดยตรง แต่เพียงประการเดียว มาเป็นเครื่องชี้แสดงถึงเส้นเขตแดนที่ถูกต้องแท้จริง และก่อให้เกิดปัญหาการตีความขึ้นนั้น ส่งผลให้มีการอ้างหลักฐานอื่น ๆ มาสนับสนุนข้อโต้แย้งของฝ่ายตน ซึ่งกลายเป็นประเด็นปัญหาทางกฎหมายว่า หลักฐานนั้น ๆ มีค่าบังคับทางกฎหมาย (legal value) หรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะได้ศึกษาในบทต่อไป

ค. ในปัญหาเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาท ผลจากความบกพร่องของสนธิสัญญา ทำให้รัฐคู่กรณีต่างอาศัยเป็นช่องว่างตีความเพื่อรักษาผลประโยชน์ของฝ่ายตน มากกว่าการตั้งใจยอมรับผลผูกพันทางกฎหมายของสนธิสัญญา ประเด็นนี้ส่งผลให้การใช้วิธีการเจรจา (negotiation) เพื่อระงับข้อพิพาทซึ่งเป็นวิธีการทางการเมืองไม่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ยุติ

บทที่ 4

ปัญหาการตีความสนธิสัญญา และหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเขตแดนไทย-ลาว

ดังที่ได้วิเคราะห์มาข้างต้นว่า สาเหตุหรือปัญหาสำคัญประการหนึ่งของข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างไทยกับลาวนั้นเกิดจากความเข้าใจเกี่ยวกับตำแหน่งเส้นเขตแดนต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องจากหลักฐานทางกฎหมายในการกำหนดเขตแดน โดยเฉพาะสนธิสัญญาที่มีผลใช้บังคับอยู่นั้น มีข้อกำหนดบางส่วนบางตอนคลุมเครือ ไม่แน่ชัด ก่อให้เกิดความเข้าใจในถ้อยคำหรือข้อความในสนธิสัญญาต่างกันไป กลายเป็นปัญหาข้อโต้แย้งในการตีความขึ้น และในระหว่างคู่กรณีได้มีการอ้างหลักฐานอื่นมาประกอบเพื่อสนับสนุนข้อโต้แย้งแสดงถึงเส้นเขตแดนที่ฝ่ายตนเห็นว่าถูกต้อง โดยความสำคัญของปัญหาดังกล่าวในบทนี้จะได้ทำการพิจารณาถึงบทบาทของหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องการตีความที่มีต่อปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงการนำหลักและกฎเกณฑ์ (Principles and rules) ของการตีความที่มีอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งอาจปรากฏอยู่ในรูปของกฎหมายสนธิสัญญา กฎหมายจารีตประเพณี หรือหลักกฎหมายทั่วไป หรือปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศ งานของนักนิติศาสตร์ มาปรับใช้ และเนื่องจากหลักการตีความนั้นเป็นเรื่องสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศ มีหลักและขอบเขตกว้างขวาง ในการพิจารณาตามประเด็นหัวข้อนี้จึงจำกัดการวิเคราะห์แต่เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับหลักและกฎเกณฑ์การตีความที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นเท่านั้น ตามประเด็นหัวข้อต่อไป

4.1 การตีความสนธิสัญญาเขตแดนไทย-ลาว

ในหัวข้อนี้มุ่งวิเคราะห์ในประเด็นปัญหาการตีความสนธิสัญญากำหนดเขตแดนระหว่างไทย-ลาว ว่ามีอยู่หรือไม่ อย่างไร โดยเฉพาะประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากข้อโต้แย้งในการตีความสนธิสัญญาของทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้เป็นไปตามหลักพื้นฐานในการตีความที่ว่า จะตีความกันก็ต่อเมื่อมีปัญหาข้อโต้แย้งเกิดขึ้น และจะต้องตีความเฉพาะในเรื่องที่มีปัญหา ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 31 ของอนุสนธิสัญญาเวียนนา ว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) ซึ่งวางหลักว่า การตีความต้องกระทำโดยสุจริต (Good faith) กล่าวคือ จะต้องตีความไปตามความหมายธรรมดาของข้อความในบริบทของสนธิสัญญา และเป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งสนธิสัญญา (object) และวัตถุประสงค์ที่ประสงค์ (purpose) แห่งสนธิสัญญา โดยเหตุนี้ หากสนธิสัญญาใดมีข้อบทที่ขัดแย้งอยู่แล้วก็ไม่ต้องตีความ จะตีความก็ต่อเมื่อข้อบทไม่ขัดแย้ง มีปัญหาโต้แย้งเท่านั้น

ประเด็นปัญหาที่ต้องตีความ

ประเด็นปัญหาการตีความสนธิสัญญานั้น ปรากฏขัดแย้งจากข้อโต้แย้งของคู่กรณีพิพาทในปัญหาข้อพิพาทกรณีบ้านร่มเกล้า โดยเฉพาะตามข้อ 2 ของสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญาฯ ฉบับปี ค.ศ.1907¹ (พ.ศ.2450) ซึ่งฝ่ายไทยอ้างว่าในการพิจารณาเส้นเขตแดนตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติดังกล่าว ฝ่ายลาวได้เลือกตัดตอนข้อความเพียงส่วนหนึ่งในข้อ 2 มาใช้เป็นพื้นฐานในการตีความ ดังที่ได้วิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับประเด็น

¹ ดูผนวก 3

ศึกพิพาทเขตแดนไทย-ลาว กรณีบ้านร่มเกล้า จังหวัดพิจิตรโลก ปี พ.ศ.2531 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อดีตนายกรัฐมนตรี (11 พ.ย. 2520 - 3 มี.ค. 2523) ผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้นำลาว ได้เป็นผู้แทนกองทัพไทยอย่างไม่เป็นทางการ เดินทางไปลาวเพื่อเจรจายุติศึกครั้งนี้ โดยเดินทางไปลาว 2 ครั้งจนเจรจาประสบความสำเร็จ ที่ผู้นำทหารของทั้ง 2 ประเทศสามารถเจรจาดกกลงกันได้ ในภาพจากซ้ายไปขวา : วงศ์ พลนิกร อดีตปลัดกระทรวงการต่างประเทศไทย อดีต ส.ส.หนองคาย และรัฐมนตรีหลายสมัยในช่วง พ.ศ.2522-2529 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ท่านสุทามวง ประธานสภาประชาชนสูงสุด และ พลเอกสีสะหวาด แก้วบุนหัน ผู้นำทางทหารลาว (ภาพจาก วงศ์ พลนิกร ผู้ข้ามโขงยามรุ่งอรุณ : บันทึกเบื้องหลังการยุติสงครามไทย-ลาว, ไม่ระบุปีพิมพ์)

ข้อโต้แย้งมาแล้วในบทที่ 2 กรณีดังกล่าวฝ่ายไทยโต้แย้งว่าเป็นการขัดอย่างชัดแจ้งต่อหลักการทางกฎหมายอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในเรื่องการตีความสนธิสัญญา ประเด็นนี้มีข้อสังเกตว่า ทั้งฝ่ายไทย-ลาว ต่างตีความสนธิสัญญากันเอง ซึ่งโดยหลักถือเป็นเรื่องที่ทำได้ เนื่องจากในทางกฎหมาย ผู้มีอำนาจในการตีความสนธิสัญญาก็คือรัฐภาคีสัญญานั้นเอง ในความเห็นเชิงแนะนำ (advisory opinion) ของศาลสถิตยุติธรรมระหว่างประเทศ (PCIJ) ในคดี *ชาวอร์ซิงนา* (Question Of Jaworzina) ในปี ค.ศ.1923 (พ.ศ.2466) ศาลวินิจฉัยว่า สิทธิในการตีความกฎเกณฑ์ทางกฎหมายโดยแท้ย่อมเป็นของผู้ที่มีอำนาจแก้ไขหรือยกเลิกกฎเกณฑ์ทางกฎหมายนั้นได้ ซึ่งหมายถึงรัฐภาคีคู่สัญญานั้นเอง อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ไม่สามารถตกลงกันได้ในการตีความ เช่น กรณีไทย-ลาว แต่ละฝ่ายก็ชอบที่จะถือเอาการตีความของฝ่ายตนได้ หากแต่เมื่อขัดแย้งกันก็ย่อมกลายเป็นปัญหาข้อพิพาทในการตีความขึ้น

จากข้อโต้แย้งในประเด็นปัญหาดังกล่าว เป็นกรณีที่น่าสนใจศึกษาว่ามีหลักเกณฑ์ในกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการตีความว่าไว้อย่างไรหรือไม่ ซึ่งจะศึกษาในหัวข้อต่อไป และจากการศึกษาปัญหาข้อพิพาททั้ง 2 กรณีที่เกิดขึ้น มีข้อสังเกตว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับสนธิสัญญานั้น คู่กรณีพิพาทมีประเด็นข้อโต้แย้งกันน้อยมาก ทั้ง ๆ ที่สนธิสัญญาโดยหลักเป็นหลักกฎหมายที่สำคัญในการพิจารณาถึงเส้นเขตแดนที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับหลักฐานอื่น ๆ โดยเฉพาะแผนที่ ทั้งนี้พอที่จะให้ข้อสังเกตได้ว่า มีสาเหตุจากลักษณะที่มีข้อจำกัดของสนธิสัญญานั้นเอง ซึ่งได้แก่ ปัญหาความคลุมเครือไม่แน่ชัดของสนธิสัญญาประการหนึ่ง และความเชื่อมั่นในหลักฐานอื่นของคู่กรณีพิพาทว่าเป็นข้อชี้ขาดถึงความถูกต้องของเส้นเขตแดนอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะได้ทำการศึกษาถึงสถานะทางกฎหมายของหลักฐานอื่น ๆ ดังกล่าวต่อไป

หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตีความ

การพิจารณาหลักการตีความสนธิสัญญาตามประเด็นที่เกิดขึ้นนั้น ย่อมต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่า หลักการตีความอาจปรากฏอยู่ในรูปต่าง ๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศ กล่าวคือ อาจเป็นกฎหมายสนธิสัญญา กฎหมายจารีตประเพณี หรือหลักกฎหมายทั่วไป และจากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันนี้มีอนุสัญญากรุงเวียนนา ว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญาปี ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) ซึ่งส่วนหนึ่งได้ประมวลหลักและกฎเกณฑ์ในการตีความสนธิสัญญาเอาไว้ ทำให้ทางปฏิบัติในการตีความของรัฐโดยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะรัฐภาคีอนุสัญญา ยอมรับนำเอาหลักและกฎเกณฑ์ที่ปรากฏในอนุสัญญามาปรับใช้กับกรณีปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นผลให้บทบาทของหลักการตีความสนธิสัญญาที่ปรากฏอยู่ในรูปกฎหมายสนธิสัญญามีความสำคัญยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า หลักการตีความในรูปกฎหมายอื่นจะไม่มีอยู่ หรือหมดความสำคัญไป ทั้งนี้เนื่องจากอนุสัญญาฯ เพียงแต่ทำการประมวลหลักและกฎเกณฑ์การตีความสนธิสัญญาไว้บางส่วนเท่านั้น ดังที่ปรากฏข้อความในอารัมภบทของอนุสัญญาฯ ตอนหนึ่งว่า ในกรณีที่ไม่มีหลักหรือกฎเกณฑ์ตามอนุสัญญาฯ ให้อาศัยหลักตามกฎหมายจารีตประเพณี²

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากหลักการตีความที่ปรากฏในอนุสัญญาฯ เป็นหลักที่ปรากฏชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นที่ยอมรับของรัฐโดย

² ข้อความตอนท้ายในอารัมภบทของอนุสัญญากรุงเวียนนา ว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) ระบุว่า "...Affirming that the rules of customary international law will continue to govern questions not regulated by the provisions of the present Convention," Brownlie, I. *Basic documents in international law*, (Oxford : At Clarendon Press, 1972), p 234.

ทั่วไป ซึ่งพิจารณาได้จากจำนวนของรัฐที่เข้าเป็นภาคี และที่สำคัญ หลักและกฎเกณฑ์ที่กำหนดในอนุสัญญานั้น ถือเป็นกฎหมายที่มีผลผูกพันต่อรัฐที่เป็นภาคี ในการศึกษาถึงประเด็นปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว จึงยึดถือหลักและกฎเกณฑ์การตีความเป็นที่ปรากฏตามอนุสัญญาเป็นสำคัญ

หลักการตีความอนุสัญญา

ตามมาตรา 31 ซึ่งกำหนดถึงหลักเกณฑ์ทั่วไปในการตีความ ระบุในมาตรา 31(1) ว่า การตีความสนธิสัญญาให้ทำโดยสุจริต (Good faith) ตามความหมายธรรมดาที่ฟังให้ต่อถ้อยคำที่ปรากฏในบริบทแห่งสนธิสัญญา ตามวัตถุประสงค์ และความมุ่งหมายของสนธิสัญญานั้น

หลักที่ปรากฏในข้อดังกล่าวถือเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการตีความ โดยเฉพาะหลักสุจริต (Good faith) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ และในความหมายของการตีความนั้น หลักสุจริตในที่นี้จะหมายความว่า การตีความนั้นจะต้องกระทำโดยสุจริตไม่คิดที่จะเลี้ยงบทบัญญัติเพื่อไม่ปฏิบัติตาม ดังนั้นข้อความใดที่มีความหมายขัดแย้งในตัว และเห็นชัดว่าตรงตามวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายของคู่ภาคีแล้ว เป็นอันห้ามไม่ให้ตีความ

ส่วนข้อที่ว่า การตีความจะต้องตีความหมายธรรมดาของถ้อยคำที่ปรากฏในสนธิสัญญานั้น อธิบายได้ว่าน่าจะหมายถึงจะต้องตีความหมายที่แท้จริงและโดยปกติของคำ เว้นแต่ในกรณีที่การตีความเช่นนั้นจะนำไปสู่สิ่งที่เป็นไปได้ หรือไร้เหตุผล หรือขัดกับบทบัญญัติทั่วไปแห่งสนธิสัญญา หรือในกรณีที่คำนั้นถูกนำมาใช้เพื่อให้ความหมายเป็นอย่างอื่นโดยชัดแจ้ง และความหมายของถ้อยคำดังกล่าวจะต้องเข้าใจตามความที่มีอยู่ขณะที่ทำสนธิสัญญา

เพราะความหมายของถ้อยคำนั้นเองอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย

ตามหลักและความหมายแห่งความในข้อดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึง ประเด็นข้อโต้แย้งในการตีความสนธิสัญญาระหว่างไทยกับลาว โดยหลักก็ต้อง อาศัยหลักดังกล่าวมาเป็นเหตุผลพื้นฐานในการตีความ ทั้งนี้เห็นได้จากข้อ โต้แย้งของฝ่ายไทยที่ว่า ฝ่ายลาวพยายามบิดเบือนข้อเท็จจริง และเรียกร้อง ให้ฝ่ายไทยยอมรับการตีความตามที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงเขตแดนที่ถูก ต้องซึ่งปรากฏตามสนธิสัญญา ข้อโต้แย้งดังกล่าวอาศัยหลักการตีความโดย สุจริตมาเป็นเหตุผลนั่นเอง ในส่วนประเด็นความหมายของถ้อยคำตามบท บัญญัติสนธิสัญญานั้น โดยเฉพาะในสนธิสัญญาฉบับที่เป็นภาษาไทย ใช้ถ้อย คำตามความหมายที่นิยมใช้อยู่ในขณะที่ทำสนธิสัญญา ซึ่งอาจทำให้เข้าใจใน ความหมายได้ไม่แจ่มแจ้ง โดยเฉพาะถ้อยคำที่เป็นศัพท์เทคนิค เช่น คำว่า Thalweg ในสนธิสัญญาภาษาฝรั่งเศส ซึ่งในสนธิสัญญาภาษาไทยใช้คำว่า กลางลำน้ำ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จะต้องเข้าใจตามความหมายที่มีอยู่ ในทางเทคนิคนั้น ยิ่งกว่าตามความหมายที่สามัญชนเข้าใจกัน และเมื่อกล่าว ถึงกรณีที่สนธิสัญญาทำขึ้นเป็นหลายภาษา เช่น กรณีสนธิสัญญาทางเขตแดน ระหว่างไทย-ฝรั่งเศส นั้น โดยหลักตามอนุสัญญาในมาตรา 33(1) วาง หลักไว้ว่า ในกรณีสนธิสัญญาได้รับการรับรองว่าถูกต้องทั้งสองภาษาหรือมาก กว่านั้น ให้ตัวบทในแต่ละภาษาใช้ได้เท่ากัน เว้นแต่ว่าสนธิสัญญาจะบัญญัติไว้ หรือภาคีได้ตกลงกันไว้ว่ากรณีที่มีการขัดกันให้ตัวบทฉบับใดมีผลใช้บังคับ ตามความดังกล่าวอธิบายได้ว่า ถ้าสนธิสัญญาทำเป็นหลายภาษาในกรณีที่ถือว่า แต่ละภาษาเป็นหลักฐานแห่งความตกลง ถ้าหากว่าตัวบททั้งหลายนั้นแตกต่างกัน ภาคีแต่ละฝ่ายย่อมมีข้อผูกพันตามตัวบทที่ใช้ภาษาของตน ถ้าไม่ได้ ตกลงกันว่าจะใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นหลักฐาน จะต้องตีความตามไปในทาง ที่คู่ภาคีพร้อมกันยอมรับว่าใกล้เคียงหรือตรงกับวัตถุประสงค์ทั่วไปแห่งสนธิสัญญา

แต่ถ้าหากเลือกใช้ภาษาหนึ่งเป็นหลักฐานแล้ว เช่น กรณีตามบทบัญญัติในสนธิสัญญาเขตแดนไทย-ฝรั่งเศส จะต้องตีความตามความหมายในภาษานั้น คือ ภาษาฝรั่งเศสนั่นเอง

สำหรับในส่วนข้อโต้แย้งประเด็นปัญหาการเลือกตัดตอนข้อความเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของบทบัญญัติสนธิสัญญามาตีความนั้น เป็นเรื่องของวิธีการ (Approach) ในการตีความ ซึ่งปัจจุบันเท่าที่ปรากฏในทางคำรากกฎหมายระหว่างประเทศ และตามความเห็นของนักนิติศาสตร์ แยกออกเป็นหลายวิธีแตกต่างกันไป ที่น่าสนใจศึกษาคือ ตามความเห็นของ Fitzmaurice³ และที่ปรากฏในคำอธิบายของคณะกรรมการกฎหมายระหว่างประเทศ (The International Law Commission) เกี่ยวกับร่างอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา⁴ ซึ่งแยกวิธีการตีความออกเป็น 3 วิธี คือ

1. วิธีการตีความตามเจตนารมณ์ (the subjective approach) ซึ่งคำนึงถึงเจตนาที่แท้จริงของภาคีสัญญาเป็นสำคัญ
2. วิธีการตีความตามบทบัญญัติ (the textual approach) ซึ่งคำนึงถึงถ้อยคำที่ปรากฏตามสนธิสัญญาเป็นหลัก
3. วิธีการตีความตามวัตถุประสงค์และความมุ่งหมาย (the teleological approach) ซึ่งคำนึงถึงวัตถุประสงค์ (object) และวัตถุประสงค์ (purpose) ของสนธิสัญญาเป็นสำคัญ

³ ที่ปรากฏในบทความชื่อ "The Law and Procedure of the International Court of Justice : Treaty Interpretation and Certain Other Treaty Points" *British Yearbook of International Law*, Vol.28, 1951 (พ.ศ.2494)

⁴ ดู Draft articles on the Law of the Law of Treaties and Commentaries, *Report of the International Law Commission on its eighteenth session, May 4, July 19, 1996* (พ.ศ.2539) , p. 20, 49

ตามข้อโต้แย้งของฝ่ายไทยได้อาศัยเหตุผลที่ปรากฏในวิธีการตีความตามบทบัญญัติเป็นสำคัญ ซึ่งจะทำให้การวิเคราะห์ว่าวิธีการดังกล่าวมีเนื้อหาและขอบเขตอย่างไร รวมถึงสถานะในทางกฎหมายของวิธีการตีความดังกล่าว

จากการพิจารณาตามข้อมติ ซึ่งรับรองโดยสถาบันกฎหมายระหว่างประเทศ (the Institute of International Law) ซึ่งมี Sir Gerald Fitzmaurice ทำหน้าที่เป็นผู้จัดทำรายงาน (Rapporteur) ในปี ค.ศ.1956 (พ.ศ.2499) ถึงหลักการตีความตามข้อบท (the textual approach) นั้น ตามข้อ 1 ของข้อมติดังกล่าวกำหนดว่า ข้อตกลงของภาคีสัญญาซึ่งปรากฏอยู่ในข้อบทแห่งสนธิสัญญานั้น จำต้องตีความตามความหมายโดยปกติและธรรมดาของถ้อยคำในข้อบทนั้น ๆ และการตีความถ้อยคำตามข้อบทของสนธิสัญญาดังกล่าว ต้องตีความโดยพิจารณาถึงบริบท (context) โดยทั้งหมด ตามมาตรา 31 วรรคสอง อนุสัญญาเวียนนาฯ ได้เน้นความสำคัญของการตีความข้อบทของสนธิสัญญาว่าจะแยกจากบริบทไม่ได้⁵ ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับหลักสุจริตและหลักกฎหมายระหว่างประเทศ⁶ ตามความข้อดังกล่าวอธิบายได้ว่า การตีความสนธิสัญญาต้องตีความโดยพิจารณาจากบริบทโดยทั้งหมด ซึ่งมีความหมายโดย

⁵ มาตรา 31 วรรคสอง อนุสัญญาเวียนนาฯ ได้ให้ความหมายคำว่า บริบท (context) ว่าหมายความรวมถึง

(ก) ข้อตกลงทุกข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับสนธิสัญญา ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่ภาคี ในโอกาสที่มีการจัดทำสนธิสัญญา

(ข) ตราสารทุกชนิดที่จัดทำขึ้นโดยภาคีหนึ่งหรือหลายภาคี ในโอกาสที่มีการจัดทำสนธิสัญญา และได้เป็นที่ยอมโดยภาคีอื่น ในฐานะที่เป็นตราสารเกี่ยวกับสนธิสัญญา

⁶ Jacobs Francis G., Varieties of approach to treaty interpretation : with special reference to the draft convention of the law of treaties before the Vienna Conference, Francis G. Jacobs, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 18, 1969 (พ.ศ.2512), p. 322, p.344.

นัยว่าจะตีความโดยพิจารณาเพียงแต่ถ้อยคำหรือข้อความตอนใดตอนหนึ่งของข้อบทนั้น ๆ ไม่ได้ การตีความโดยอาศัยแต่เพียงถ้อยคำตอนใดตอนหนึ่งเป็นการยากที่จะเข้าใจได้ถูกต้อง วิธีการตีความดังกล่าวนี้ในทางตำรากฎหมายระหว่างประเทศเรียกว่าเป็นวิธีการตีความอย่างเป็นระบบ (systematic interpretation) ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันเป็นสากล⁷ และตามความเห็นของ Fitzmaurice ในบทความซึ่งรวบรวมหลักสำคัญ ๆ ในการตีความจากแนวคำตัดสินของศาลระหว่างประเทศ จัดลักษณะของการตีความดังกล่าวว่าเป็นหลักเอกภาพ (Principle of integration) ซึ่งถือว่าการตีความสนธิสัญญาต้องตีความโดยรวมทั้งหมด (as a whole)⁸

จากที่กล่าวมา เมื่อพิจารณาถึงสถานะทางกฎหมายของวิธีการตีความดังกล่าวนี้ ในเบื้องต้นต้องแยกให้เห็นก่อนว่าในเรื่องที่เกี่ยวกับการตีความนั้น ประกอบด้วยสิ่งที่เรียกว่าหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย (Maxim) ในการตีความประการหนึ่ง ซึ่งแน่นอนว่าหลักและกฎเกณฑ์บางหลัก โดยเฉพาะที่ปรากฏในอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา มีฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ส่วนอีกประการหนึ่งนั้นเรียกว่า วิธีการ (approach or method) ในการตีความ ซึ่งมีปัญหาว่าบรรดาวิธีการตีความซึ่งมีอยู่หลายวิธี และบางวิธีมีความเหลื่อมล้ำและขัดแย้งกันอยู่นั้น มีสถานะในทางกฎหมายหรือไม่ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาแนวคำวินิจฉัยของศาลระหว่างประเทศ ซึ่งได้ก่อให้เกิดกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับวิธีการในการตีความสนธิสัญญาที่แตกต่างกันออกไปหลายวิธีนั้น พบว่า ในการนำวิธีการในการตีความมาใช้ในแต่ละกรณี บางครั้งก็เป็นเรื่องของ

⁷ Rudolf Bernhardt, Interpretation in International Law, Encyclopedia of Public International Law, Vol.7, p. 322.

⁸ Sir G. Fitzmaurice, The Law and Procedure of the International Court, British Yearbook of International Law, Vol.33, (1957) พ.ศ.2500, pp. 211-212.

การเลือกและความนิยมนยอมรับ อย่างไรก็ตาม กรณีดังกล่าวไม่ได้มีความหมายว่าจะไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ (obligatory rule) ในเรื่องของวิธีการตีความสนธิสัญญาอยู่แล้ว แต่ในที่นี้หมายความว่ายังมีเรื่องของดุลพินิจเป็นองค์ประกอบอยู่บ้างในเรื่องนี้⁹ โดยลักษณะดังกล่าวของวิธีการตีความทำให้เป็นเรื่องยากที่จะให้คำตอบที่ชัดเจนว่า วิธีการในการตีความนั้นเป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันให้รัฐหรือศาลระหว่างประเทศต้องยึดถือปฏิบัติตาม ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการตีความโดยตัวเองยังมีเนื้อหาและขอบเขตที่ไม่ชัดเจนอยู่ ประกอบกับยังเป็นที่โต้เถียงกันอยู่กว้างขวาง

4.2 สถานะทางกฎหมายของหลักฐานต่าง ๆ

โดยข้อจำกัดแห่งตัวสนธิสัญญากำหนดเขตแดนดังกล่าวข้างต้น เป็นผลให้การพิจารณาถึงเส้นเขตแดนระหว่างไทย-ลาวในบริเวณพิพาท จำต้องอาศัยหลักฐานอื่นมาเป็นเครื่องประกอบในการชี้แสดงถึงความถูกต้องของเส้นเขตแดน โดยเฉพาะตามข้อกำหนดในสนธิสัญญา โดยลักษณะอันสำคัญดังกล่าวหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งจะได้ทำการศึกษาในหัวข้อนี้จึงอยู่ในฐานะที่เป็นทั้งหลักฐาน (evidence) ที่ชี้แสดงถึงเส้นเขตแดนในบริเวณพิพาท และเป็นเครื่องประกอบ (supplementary mean) ในการตีความสนธิสัญญากำหนดเขตแดน คำว่า *ในฐานะที่เป็นหลักฐาน* (evidence) ในที่นี้มีความหมายไปในทางที่เป็นการพิสูจน์ถึงความมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของข้อเท็จจริง ส่วนความหมายของคำว่า *หลักฐานในฐานะที่เป็นเครื่องประกอบในการตีความ* เป็นไปตามมาตรา 32

⁹ Yearbook of the International Law Commission, Vol.. 2, 1964 (พ.ศ.2507),

อนุสัญญาเวียนนา ว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) กล่าวคือ ทำหน้าที่เป็นเครื่องยืนยัน (confirm) หรือวินิจฉัย (determine) ความหมายต่าง ๆ ในกรณีที่การตีความสนธิสัญญาตามมาตรา 31 ของอนุสัญญาฯ ซึ่งว่าด้วยหลักทั่วไปในการตีความ เกิดความหมายที่คลุมเครือ (ambiguous) ไม่แน่ชัด (obscure) หรือก่อให้เกิดผลที่ผิดธรรมดา (absurd) ไม่สมเหตุสมผล (unreasonable) สำหรับหลักฐานต่าง ๆ ที่นำมาศึกษานั้น โดยหลักเป็นไปตามที่คู่กรณีพิพาทนำมาอ้างเพื่อพิสูจน์หรือยืนยันถึงเส้นเขตแดนในบริเวณพิพาทที่ฝ่ายตนเห็นว่าถูกต้อง ทั้งนี้โดยพิจารณาแนวคำพิพากษาศาลระหว่างประเทศ และคำสอนของนักนิติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัญหาดังกล่าวมาประกอบ

การประพฤติปฏิบัติของคู่กรณี

การประพฤติปฏิบัติของรัฐคู่ภาคีที่มีความเกี่ยวข้องกับสนธิสัญญาเขตแดนนั้น อาจก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมายขึ้นได้ ไม่ว่าจะกระทำในรูปของความตกลงระหว่างกัน และโดยเฉพาะที่นำมาพิจารณา คือ การกระทำฝ่ายเดียว (Unilateral Acts) ของรัฐภาคีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การกระทำฝ่ายเดียว นั้นอาจเป็นไปในลักษณะการกระทำการ เช่น ในรูปของการรับรอง (recognition) การคัดค้าน (protestation) การยอมรับ (acceptation) หรือเป็นไปในลักษณะการไม่กระทำการ เช่น การละเว้น การยอมรับโดยนิ่งเฉย (acquiescence) การกระทำฝ่ายเดียวดังกล่าว โดยเฉพาะการรับรอง (recognition) และการยอมรับโดยนิ่งเฉย (acquiescence) นั้น มักปรากฏเป็นประเด็นข้อโต้แย้งขึ้นเสมอในปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนระหว่างรัฐ ทั้งนี้โดยพิจารณาจากทางปฏิบัติของรัฐ และแนว

คำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศ เช่น ในคดีเขาพระวิหาร ศาลวินิจฉัยว่า การที่ฝ่ายไทยมิได้แสดงท่าทีใด ๆ ในการคัดค้านความถูกต้องของแผนที่ ทั้ง ๆ ที่สภาพการณ์แวดล้อมในขณะนั้นหรือในระยะเวลาอันควรภายหลังจากนั้นอีกหลายปี จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสดงท่าทีอย่างใด ๆ ออกมา แต่ฝ่ายไทยยังไม่เคย โดยเหตุนี้ศาลจึงถือว่าเท่ากับเป็นการให้ความยินยอม ยอมรับแผนที่ โดยการนิ่งเฉยแล้ว¹⁰ ดังภาษิตลาตินที่ว่า *ผู้ที่เงียบเฉยย่อมถือว่ายินยอม หากผู้นั้นมีหน้าที่ที่จะต้องพูดและสามารถพูดได้* (Qui tacet consentire videtur si laqri debuisset ac potuisset) แม้ว่าในทางข้อเท็จจริง แผนที่ดังกล่าวในระยะแรกและขณะจัดทำขึ้นจะไม่มีลักษณะผูกพันใด ๆ ก็ตาม

อย่างไรก็ตาม นอกจากการพิจารณาถึงการยอมรับโดยการนิ่งเฉยของฝ่ายไทยแล้ว ศาลยังได้นำเอาการแสดงออกถึงการรับรู้ (acknowledged) และการรับรอง (recognition) ในแผนที่ประการอื่น อาทิ การที่เจ้าหน้าที่ระดับสูงฝ่ายไทยแสดงความขอบคุณต่อฝ่ายฝรั่งเศส สำหรับการจัดมอบแผนที่ให้ และมีการนำแผนที่ฉบับดังกล่าวส่งไปให้หน่วยราชการท้องถิ่นเพื่อใช้ในทางราชการอีกด้วย

ในคดี The Frontier Dispute ปี ค.ศ.1986 (พ.ศ.2529) ระหว่าง Burkina Faso กับ Mali ศาลได้พิจารณาว่า คำประกาศฝ่ายเดียว (declarations) ของรัฐใด ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริง อาจก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมายขึ้นต่อรัฐนั้นได้¹¹ อย่างไรก็ตาม ศาลในคดีนี้ได้อ้างถึงคำพิพากษาของศาลในคดี the Nuclear Test Cases ซึ่งได้ย้ำว่า

¹⁰ I.C.J. Reports, 1962 (พ.ศ.2505), (Case concerning the Temple of Preah Vihear), p. 23 para. 2.

¹¹ I.C.J. Reports, 1986, p. 573 para. 39.

เฉพาะคำประกาศซึ่งได้กระทำโดยเจตนา (intention) ของรัฐนั้นเท่านั้นที่อาจก่อให้เกิดผลผูกพัน ในการพิสูจน์ถึงเจตนาของรัฐซึ่งกระทำการฝ่ายเดียว ย่อมต้องพิจารณาถึงสถานการณ์แวดล้อมอันเป็นข้อเท็จจริงอื่น ๆ ในขณะที่ได้มีการกระทำฝ่ายเดียวดังกล่าวมาประกอบเป็นข้อพิสูจน์ด้วย ตัวอย่างในคดี the Nuclear Test Cases ศาลวินิจฉัยว่าโดยเหตุที่รัฐผู้ร้อง (นิวซีแลนด์) มิใช่เพียงรัฐเดียวที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เสียกับความเป็นไปได้ที่จะเกิดมีการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นอีกโดยรัฐบาลฝรั่งเศส ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสได้ประกาศว่าจะไม่ทำการทดลองอีกต่อไป หากแต่การประกาศดังกล่าว รัฐบาลฝรั่งเศส ได้มีต่อประชาคมระหว่างประเทศโดยส่วนรวมด้วย ดังนั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงเจตนาของรัฐบาลฝรั่งเศสที่จะไม่กระทำการเช่นนั้นขึ้นอีกจริง ๆ¹²

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว เมื่อนำมาพิจารณากับข้อเท็จจริงในปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างไทย-ลาว โดยเฉพาะการประพฤติปฏิบัติของรัฐที่มีความเกี่ยวพันกับสนธิสัญญาทางเขตแดนดังกล่าว ซึ่งได้แก่ ฝรั่งเศส ไทย และลาว นั้น กล่าวได้ว่ามีประเด็นอยู่หลายด้านที่การประพฤติปฏิบัติของบรรดารัฐดังกล่าวนั้นอาจก่อให้เกิดผลในทางกฎหมายขึ้น เช่น การยอมรับเส้นเขตแดน การควบคุมปกครองพื้นที่พิพาท รวมถึงการมีคำแถลงการณ์บันทึกข้อตกลงต่าง ๆ บันทึกการประชุม หนังสือโต้ตอบระหว่างคู่กรณีหรือระหว่างทางราชการภายในประเทศนั้น ๆ เองอาจถูกพิจารณานำมาเป็นหลักฐานผูกพันต่อรัฐได้ เรียกว่าเป็นสภาพแวดล้อมในการติดต่อระหว่างกัน (the circumstances of communication)

¹² I.C.J. Reports, 1974 (Nuclear Test Case), p. 267.

การยอมรับเส้นเขตแดน

การประพาดปฏิบัติของรัฐคู่กรณีตามประเด็นนี้ หมายถึงการยอมรับเส้นเขตแดนที่เป็นผลงานของคณะกรรมการผสมปักปันเขตแดน ซึ่งตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามสนธิสัญญาเพื่อทำหน้าที่ในการปักปันเส้นเขตแดนลงบนพื้นที่จริง ซึ่งกล่าวมาแล้วข้างต้น ความสำคัญของขั้นตอนดังกล่าวนี้โดยตรงที่ว่าเป็นการถ่ายทอดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับเส้นเขตแดนตามความตกลงอันเป็นข้อกฎหมายให้ปรากฏชัดแจ้งในทางข้อเท็จจริง ทั้งนี้ กระบวนการดำเนินงาน และผลงานของคณะกรรมการผสม ซึ่งแม้จะอยู่ภายใต้กรอบของสนธิสัญญา แต่ก็ถือว่าเป็นข้อเท็จจริงที่มีสภาพแตกต่างหากจากสนธิสัญญา ผลผูกมัดต่อการดำเนินงานดังกล่าวส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับการรับรองหรือยอมรับของรัฐที่เกี่ยวข้องนั้นด้วย ผลงานของคณะกรรมการซึ่งอาจก่อให้เกิดผลผูกมัดคู่กรณีตามประเด็นนี้ได้ นั่นที่สำคัญคือ การปักปันเขตแดน ซึ่งตามปัญหาข้อพิพาทเป็นที่โต้แย้งกันว่าได้มีการปักปันเขตแดนในพื้นที่พิพาทแล้วหรือไม่ ประเด็นดังกล่าวจึงขึ้นกับปัญหาที่ว่า มีหลักฐานพิสูจน์ได้หรือไม่ว่าคณะกรรมการผสมได้ปักปันเขตแดนตามที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา หลักฐานที่อาจถือเป็นข้อพิสูจน์ถึงการได้ปักปันเขตแดนไว้แล้ว ได้แก่ รายงานการประชุมของคณะกรรมการผสม การวางหลักเขตแดน ซึ่งหลักฐานดังกล่าวต้องตรวจสอบจากในสมัยที่ฝรั่งเศสเข้ามาดำเนินการดังกล่าว และเท่าที่ปรากฏไม่พบหลักฐานที่แน่นอนชัดเจนเพียงพอทั้งจากหลักฐานด้านเอกสาร (documentary evidence) ซึ่งได้แก่ บันทึก รายงานการประชุมของคณะกรรมการผสมฯ และหลักฐานทางข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับสภาพการปักปันเขตแดน ที่ได้กระทำในบริเวณพื้นที่พิพาท ซึ่งได้แก่ หลักเขตแดน หรือเครื่องหมายอื่น ๆ จากสภาพดังกล่าวเป็นข้อสันนิษฐานว่า

(ก) คณะกรรมการผสมอาจมีข้อตกลงในระหว่างกันในการละเว้นการปักปันเขตแดนในบริเวณพื้นที่พิพาท ทั้งนี้โดยพิจารณาว่า การที่สนธิ

สัญญากำหนดให้ถือเอาหลักสันปันน้ำและร่องน้ำลึกเป็นเส้นเขตแดนนั้น เป็นการเหมาะสมโดยลำพังตัวของมันเอง และเป็นวิธีที่ชัดเจนในการกำหนด เส้นเขตแดนในบริเวณพิพาทอยู่แล้ว ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพของเส้นสันปันน้ำ และร่องน้ำลึกเป็นเส้นที่เป็นธรรมชาติและเป็นให้เห็นได้ชัดเจน (visible) ดังที่ คำพิพากษาของศาลในคดีเขาพระวิหารได้ชี้ว่า มีสนธิสัญญาเขตแดนหลาย ฉบับซึ่งไม่กล่าวอะไรมากไปกว่าอ้างถึงเส้นสันปันน้ำโดยไม่มีข้อบ่งชี้สำหรับการ ปักปันเขตแดนอย่างใด ๆ อีก¹³

(ข) การปักปันเขตแดนโดยคณะกรรมการผสมได้มีขึ้นจริง แต่ไม่ ปรากฏหลักฐานที่แน่นอนชัดเจนเพียงพอที่จะชี้แสดงถึงแนวเส้นเขตแดนที่ถูกต้อง ในบริเวณพิพาท

โดยสภาพแห่งข้อเท็จจริงดังกล่าว การพิจารณาถึงการยอมรับหรือการ รับรองเส้นเขตแดนซึ่งเป็นผลงานของคณะกรรมการผสมปักปันเขตแดน โดยเฉพาะการประพฤติปฏิบัติของฝ่ายไทยในขณะนั้นจึงไม่ปรากฏชัดแจ้งด้วย ประเด็นข้อโต้แย้งดังกล่าวนี้จึงขึ้นอยู่กับความแน่นอนชัดเจนของหลักฐาน เกี่ยวกับการปักปันเขตแดนดังกล่าว ซึ่งมีความสำคัญอยู่ไม่น้อย หากว่า หลักฐานดังกล่าวได้มีการพิสูจน์ให้เห็นว่ามีอยู่จริง และมีข้อเท็จจริงอยู่อย่างใด

การควบคุมปกครองดินแดนอย่างมีประสิทธิภาพ (Effectivity)

ตามข้อเท็จจริงในปัญหาข้อพิพาทไทย-ลาว ได้มีการอ้างถึงการประพฤติ

¹³ I.C.J. Reports, 1962, p.34 para. 2, ในกรณีเขตแดนระหว่างจีนกับอินเดีย ใน บริเวณตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งทอดไปตามแนวเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งเรียกว่า The McMahon Line ตามมติของที่ประชุมซิมลา (Simla Conference) ค.ศ.1914 (พ.ศ.2457) กำหนดให้ เส้นเขตแดนระหว่างสองประเทศทอดไปตามเส้นสันปันน้ำของเทือกเขาหิมาลัยโดยไม่มี การปักปันเขตแดนแต่อย่างใด

ปฏิบัติของรัฐคู่กรณีเกี่ยวกับการควบคุมปกครองบริเวณพื้นที่พิพาทเพื่อเป็นเหตุผลและหลักฐานยืนยันถึงการมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนพิพาท และเป็นหลักฐานประกอบที่แสดงถึงความถูกต้องของเส้นเขตแดนในบริเวณดังกล่าว ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการประพุดิปฏิบัติดังกล่าวเป็นประเด็นปัญหาว่ามีค่างบงคับในทางกฎหมาย (Legal Value) หรือไม่ อย่างไร

การควบคุมปกครองดินแดน (possession) ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งแสดงถึงการมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของรัฐ แต่การควบคุมปกครองที่อาจก่อให้เกิดสิทธิเหนือดินแดน ต้องประกอบด้วยลักษณะของการกระทำที่ต่อเนื่องและเป็นไปโดยสงบ กล่าวคือ ต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไขของระยะเวลา (period of time) ซึ่งดำเนินไปพร้อม ๆ กับการยอมรับของคู่กรณี การยอมรับดังกล่าวอาจเป็นไปโดยลักษณะของการยอมรับโดยปริยาย หรือโดยการนิ่งเฉย หลักดังกล่าวได้มีการนำมาปรับใช้ในคดีพิพาททางเขตแดนหลายคดี เช่น คดีเกาะพาลมัส (The Palmas Island Case)¹⁴ และคดีเกาะกรีนแลนด์ตะวันออก (The Legal Status of Eastern-Greenland Case)¹⁵ แต่จากแนวโน้มของคำตัดสินของศาลปัจจุบันพิจารณาว่า หลักฐานเกี่ยวกับการควบคุมปกครองพื้นที่มิได้เป็นข้อชี้ขาดเกี่ยวกับสิทธิเหนือดินแดนอีกต่อไป โดยเฉพาะในคดีที่มีหลักฐานทางกฎหมายอื่นที่เป็นหลักเป็นฐานกว่าหลักฐานดังกล่าว เช่น ในคดี the Frontier Dispute ศาลพิจารณาถึงสถานะของหลักการควบคุมปกครองดินแดนอย่างมีประสิทธิภาพ (Effectivity) หรือประสิทธิภาพในการครองครองดินแดน ว่ามีความแตกต่างกันอยู่บ้างขึ้นอยู่กับ

¹⁴ Reports of International Arbitration Awards, Vol.2 (1949) พ.ศ.2492, pp. 829-890.

¹⁵ Permanent Court of Internatioanl Justice, Series A/B, No. 53 (1933), พ.ศ.2476, pp. 22-147.

กับลักษณะของข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นเป็นกรณี ๆ ไป กล่าวคือ (1) ถ้าเป็นกรณีที่ข้อเท็จจริงหรือการกระทำใด ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกฎหมาย กล่าวคือเป็นกรณีที่มีการควบคุมปกครองดินแดนอย่างมีประสิทธิภาพนั้นเสริมหลัก *Uti possidetis juris* อันเป็นฐานแห่งการได้มาซึ่งอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนแล้ว การควบคุมปกครองอย่างมีประสิทธิภาพ (effectivity) นั้นย่อมมีลักษณะเป็นเพียงหลักฐานยืนยันการใช้สิทธิที่ได้มาจากการเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย (legal title) เท่านั้น (2) แต่ถ้าเป็นกรณีที่ข้อเท็จจริงหรือการกระทำที่ไม่เกี่ยวกับกฎหมาย กล่าวคือ เป็นกรณีที่ดินแดนที่พิพาทกันนั้นตกอยู่ภายใต้การควบคุมปกครองอย่างมีประสิทธิภาพของรัฐอื่นที่มีผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายเช่นนี้แล้ว ย่อมต้องถือว่ารัฐผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายอยู่นั้นย่อมมีสิทธิดีกว่ารัฐที่เข้าควบคุมปกครองดินแดนอย่างมีประสิทธิภาพ (3) และถ้าหากเป็นกรณีที่การควบคุมปกครองอย่างมีประสิทธิภาพนั้นไม่ได้ยู่คู่กันกับการเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายใด ๆ เลย กรณีเช่นนี้จึงจะต้องให้ความสำคัญแก่การปกครองอย่างมีประสิทธิภาพอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กรณีเช่นนี้การควบคุมปกครองอย่างมีประสิทธิภาพจะเป็นที่มาของการได้มาซึ่งสิทธิเหนือดินแดนนั้น (4) ในกรณีสุดท้าย หากปรากฏว่าการเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายไม่ปรากฏเด่นชัดพอที่จะยืนยันถึงความเป็นเจ้าของดินแดนนั้นได้ ในกรณีเช่นนี้การปกครองดินแดนอย่างมีประสิทธิภาพก็จะมีบทบาทสำคัญในการตีความว่ารัฐใดจะเป็นผู้ทรงสิทธิเหนือดินแดนดังกล่าวเช่นเดียวกับกรณีที่ 3¹⁶

สำหรับการประพฤติปฏิบัติของรัฐคู่กรณีนอกจากที่กล่าวมา ซึ่งอาจเป็น

¹⁶ I.C.J. Reports, 1986 (พ.ศ.2529), (Case concerning the frontier dispute), p. 37 para. 63.

หลักฐานได้นั้น ได้แก่ กรณีที่ได้มีการทำคำแถลงการณ์ บันทึกข้อตกลงต่าง ๆ ด้วยทกกฎหมายภายใน หรือเอกสารทางการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเขตแดน ตัวอย่างที่ปรากฏขึ้นในกรณีปัญหาข้อพิพาทไทย-ลาว เช่น การอ้างถึงหลักฐานเอกสารที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นแสดงต่อองค์การสหประชาชาติมาเป็นเหตุผล ยืนยันปิดปากอีกฝ่ายหนึ่ง กรณีที่การประพุดติปฏิบัติต่อมาขัดกับเอกสารหลักฐานดังกล่าว การอ้างถึงเอกสารทางการที่ฝ่ายหนึ่งใช้ภายในประเทศนั้น มาอ้างเป็นเหตุผลเพื่อปิดปาก เช่น กรณีที่ลาวอ้างแผนที่แบบเรียนภูมิศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการไทยปี พ.ศ.2468 ว่าเป็นเขตแดนที่เขียนสนับสนุนสนธิสัญญาที่ลาวอ้าง¹⁷ การประพุดติปฏิบัติดังกล่าวเป็นเพียงหลักฐานประกอบหรือหลักฐานรองซึ่งไม่ได้เป็นข้อชี้ขาด แต่อาจเป็นหลักฐานที่อาจแสดงถึงเจตนาของคู่กรณีได้อย่างหนึ่ง

แผนที่

ในปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว แผนที่ได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานหลัก นอกเหนือจากสนธิสัญญาที่คู่กรณีพิพาทนำมาใช้เป็นหลักฐานอ้างถึงความถูกต้องของเส้นเขตแดนในบริเวณพิพาทดังที่ได้ศึกษาในบทที่ 2 เหตุผลส่วนหนึ่งในการอ้างหลักฐานทางแผนที่นั้น นอกจากเพราะข้อจำกัดของสนธิสัญญาซึ่งเป็นหลักฐานพื้นฐานแล้ว พิจารณาได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นอิทธิพลจากคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีเขาพระวิหาร ซึ่งอาศัยหลักฐานทางแผนที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการวินิจฉัยถึง

¹⁷ พยงค์ ทิมเจริญ, “แนวพรมแดนไทย-ลาว” วารสารแผนที่ ฉบับที่ 3 ปีที่ 30 (มกราคม-มีนาคม 2531) : 62.

เส้นเขตแดน โดยบทบาทสำคัญดังกล่าว ในหัวข้อนี้จะได้วิเคราะห์ถึงสถานะหรือค่าบังคับในทางกฎหมายของแผนที่ว่ามีอยู่หรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะแผนที่ฉบับที่ได้นำมาอ้างเป็นหลักฐานข้อโต้แย้งในปัญหาข้อพิพาท

ก่อนที่จะวิเคราะห์ตามประเด็นดังกล่าว ควรจะได้ทำความเข้าใจเบื้องต้นถึงความหมายและสถานะโดยทั่วไปของแผนที่ว่ามีอยู่อย่างไร คำว่า *แผนที่* ตามความโดยทั่วไปนั้นมิใช่คำจำกัดความต่าง ๆ กันไป ซึ่งพอที่จะให้คำนิยามในที่นี้ได้ว่า *แผนที่* คือสิ่งซึ่งมนุษย์สร้างขึ้น เพื่อแสดงลักษณะของพื้นผิวพิภพ และสิ่งที่ปรากฏอยู่บนพื้นพิภพ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน โดยแสดงไว้บนแผ่นวัสดุที่เลือกสรรแล้ว ด้วยการย่อให้มีขนาดเล็กลงตามอัตราส่วนที่พึงประสงค์ให้คงรักษารูปร่างลักษณะที่คล้ายของจริงไว้ หรือใช้สัญลักษณ์ทดแทน¹⁸ โดยลักษณะความหมายดังกล่าว แผนที่จึงถือเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญชนิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องพันกับกิจกรรมของมนุษย์ นับตั้งแต่ยุคสมัยโบราณซึ่งแผนที่ถูกใช้ประโยชน์ในการแสดงถึงเส้นทางเดิน ถิ่นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร หรือแสดงกรรมสิทธิ์บริเวณพื้นที่ที่มีการครอบครอง และแผนที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์กว้างขวางยิ่งขึ้นตามวิวัฒนาการและความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามลำดับ

ในปัจจุบัน บทบาทของแผนที่มีความสำคัญยิ่งขึ้นในทุกด้าน โดยเฉพาะความเกี่ยวข้องพันกับปัญหาแนวพรมแดนหรือเส้นเขตแดนระหว่างประเทศตามหัวข้อหนังสือนี้ ทั้งนี้เนื่องจากการกำหนดแนวเส้นเขตแดนให้เห็นได้เด่นชัดในภูมิประเทศจริงนั้น โดยหลักในบางลักษณะภูมิประเทศจะต้องมีการ

¹⁸ พินิจ ถาวรกุล, การอ่านและการใช้แผนที่, กรมแผนที่ทหาร, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525), น. 2.

วางหลักเขตแดนเป็นหลักฐาน ซึ่งการปักหลักหมายเขตในภูมิประเทศดังกล่าว ถ้ากระทำอย่างหละหลวมขาดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนแล้ว ปัญหาการเปลี่ยนแปลงหลักเขตย่อมอาจเกิดขึ้นได้เสมอ ทั้งนี้โดยผลของการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ และการกระทำของมนุษย์ สภาพความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานทางแผนที่ ซึ่งเป็นวิธีที่ยอมรับใช้กันโดยสากล มากำหนดหาตำแหน่งที่ตั้งว่าแนวเส้นเขตแดนหรือหลักเขตแดนนั้นอยู่ ณ ตำแหน่งใดบนพื้นผิวโลก และสามารถที่จะแสดงตำแหน่งนั้นลงบนแผนที่ได้ ซึ่งโดยนัยเท่ากับเป็นการอธิบายประกอบข้อบทในสนธิสัญญาให้ปรากฏความแน่นอนชัดเจนยิ่งขึ้น ลักษณะของการจำลองแนวพรมแดนที่กระทำความตกลงระหว่างรัฐซึ่งแสดงลงไว้ในแผนที่ดังกล่าว ทำให้บทบาทของแผนที่มีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานที่แสดงถึงเส้นเขตแดนตามความตกลงระหว่างรัฐ ลักษณะดังกล่าวทำให้บทบาทของแผนที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายยิ่งขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ เดิมนั้นบทบาทของแผนที่โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอาณาจอธิปไตยเหนือดินแดนมีอยู่ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับความบกพร่องในเรื่องของเทคนิควิธีการในการจัดทำแผนที่ทำให้แผนที่ไม่มีคุณภาพเพียงพอที่จะยึดถือยอมรับมาใช้ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบริเวณที่ห่างไกลกันดาร แผนที่มักให้ข้อมูลที่ผิดพลาด หรือไม่ก็ระบุชื่อตำแหน่งพื้นที่ผิดเสมอ แต่ปัจจุบัน เนื่องจากคุณภาพของแผนที่มีสูงขึ้น ทำให้มีการใช้แผนที่ในกรณีเกี่ยวกับดินแดนระหว่างรัฐมากขึ้น โดยเฉพาะบทบาทของแผนที่ในฐานะเป็นหลักฐานในกรณีที่มีปัญหาพิพาททางดินแดน¹⁹ หรือเขตแดน ทั้งนี้เห็นได้จากแนวโน้มของคำตัดสินของศาลระหว่างประเทศ ซึ่งได้ให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้นต่อหลักฐานทางแผนที่ยิ่งกว่าหลักฐานอื่น ๆ

¹⁹ Fritf Munch, Maps, Encyclopedia of Public International Law, Vol. 10, 1987 (พ.ศ.2530), p. 295.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานเกี่ยวกับกิจกรรมในการควบคุมปกครองพื้นที่พิพาทของรัฐ ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่า เหตุประการหนึ่งในการนิยมน้อมรับหลักฐานทางแผนที่มากกว่ากิจกรรมการควบคุมปกครองพื้นที่ของศาล เป็นเพราะแผนที่ที่เป็นทางการนั้น ได้รับการพิจารณาว่ามีฐานะเป็นลักษณะการกระทำหรือการแสดงออกซึ่งอำนาจของรัฐบาลกลางมากกว่ากิจกรรมการควบคุมปกครองพื้นที่ซึ่งโดยหลักเป็นการปฏิบัติการขององค์การเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น²⁰ จากบทบาทสำคัญของหลักฐานทางแผนที่ต่อปัญหาข้อพิพาททางดินแดนและเขตแดนดังกล่าว จะได้ศึกษาว่าในทางกฎหมายระหว่างประเทศ ผลผูกพันหรือค่าบังคับในทางกฎหมายของหลักฐานทางแผนที่ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว มีขึ้นได้โดยวิธีใดบ้าง ซึ่งหากพิจารณาจากข้อเท็จจริงในกรณีพิพาท มีแผนที่หลายฉบับที่คู่กรณีนำมาอ้างเป็นหลักฐานแสดงถึงเส้นเขตแดนกำหนดในสนธิสัญญา ดังที่ได้ศึกษาในรายละเอียดมาแล้วในบทที่ 2 จากข้อเท็จจริงดังกล่าวอาจจำแนกหลักฐานทางแผนที่ออกได้เป็น 3 ประการ คือ แผนที่แนบท้ายสนธิสัญญา แผนที่ประกอบสนธิสัญญา และแผนที่อื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับสนธิสัญญา โดยลักษณะแห่งประเภทของหลักฐานทางแผนที่ดังกล่าว ซึ่งจะได้อธิบายไว้ในรายละเอียดต่อไปนี้ ทำให้พิจารณาได้ว่าค่าบังคับหรือผลผูกพันทางกฎหมายของแผนที่นั้นอาจมีขึ้นได้ใน 2 กรณี คือ โดยอาศัยอำนาจบังคับทางกฎหมายของสนธิสัญญาประการหนึ่ง และโดยอาศัยการรับรองหรือการยอมรับของรัฐอีกประการหนึ่ง ซึ่งแยกวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแผนที่กับกรณีทั้งสองดังกล่าวตามประเด็นต่อไปนี้

²⁰ A.L.W. Munkman, "Judicial decision and the Settlement of Territorial and Boundary Disputes," *British Yearbook of International Law*, 1972-73 (พ.ศ. 2521-2525), p. 98.

ความสัมพันธ์ระหว่างแผนที่กับสนธิสัญญา

แผนที่แสดงแนวเส้นเขตแดนที่อาจเกี่ยวพันกับสนธิสัญญามี 2 ประการ ตามที่ได้กล่าวมาคือ แผนที่แนบท้ายสนธิสัญญา ซึ่งหมายถึงแผนที่ฉบับที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญา ทั้งนี้โดยอาจมีข้อความระบุไว้ในสนธิสัญญาให้ยึดถือแผนที่เป็นหลักฐานร่วมกันระหว่างรัฐภาคี หรืออาจเป็นกรณีที่แผนที่ผนวกเป็นสนธิสัญญาด้วยฉบับหนึ่ง แผนที่ประเภทดังกล่าวนี้ย่อมมีค่าบังคับหรือผลผูกพันทางกฎหมายเช่นเดียวกับตัวสนธิสัญญาเลยทีเดียว ตัวอย่างเช่น ในคดี the Frontier Dispute ศาลได้พิจารณาถึงสถานะของแผนที่ว่า ไม่ว่าในกรณีของการแบ่งเขตแดนหรือในปัญหาความขัดแย้งทางดินแดนระหว่างประเทศ แผนที่โดยตัวมันเองไม่อยู่ในฐานะที่ก่อให้เกิดสิทธิทางดินแดนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ศาลชี้ว่า ในบางกรณีแผนที่อาจมีค่าบังคับทางกฎหมาย แต่ค่าบังคับทางกฎหมายที่มีมิได้เกิดจากตัวแผนที่เอง หากแต่เนื่องจากแผนที่ดังกล่าวเป็นหลักฐานแสดงถึงเจตนาของรัฐอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น กรณีเป็นแผนที่แนบท้ายอันเป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญา นอกเหนือจากกรณีนี้แล้ว แผนที่มิฐานะเป็นเพียงหลักฐานประกอบเช่นเดียวกับหลักฐานอื่น ๆ อันถือเป็นสภาพแวดล้อมที่ชี้พิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงว่ามีอยู่จริงเท่านั้น²¹ หากพิจารณาตามปัญหาข้อพิพาทไทย-ลาว ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีแผนที่แนบท้ายสนธิสัญญาดังกล่าวนี้อยู่เลย ส่วนใหญ่ของแผนที่ที่มีการนำมาอ้างนั้น เป็นแผนที่ประเภทที่เรียกว่า แผนที่ประกอบสนธิสัญญา ซึ่งแผนที่ประเภทดังกล่าวนี้อาจมีความหมายได้ 2 นัยคือ หมายถึงแผนที่ฉบับที่จัดทำโดยคณะกรรมการผสมปักปันเขตแดนซึ่งกำหนดแต่งตั้งขึ้นตามสนธิสัญญาประการหนึ่ง และแผนที่

²¹ I.C.J. Reports, 1986 (พ.ศ.2529), p. 32 para. 54.

ฉบับที่ห้าขึ้นตามสนธิสัญญาอีกประการหนึ่ง

สนธิสัญญากำหนดเขตแดนระหว่างสยามกับอินโดจีนฝรั่งเศส ซึ่งมีข้อบัญญัติให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดน ซึ่งอาจเป็นที่มาของการจัดทำแผนที่ประกอบสนธิสัญญานั้น ได้แก่ สนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1904²² (พ.ศ.2447) และสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ.1907²³ (พ.ศ.2450) เท่าที่ปรากฏหลักฐานนั้น ตามสนธิสัญญา ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) มีการจัดทำแผนที่ขึ้นเป็นจำนวน 11 ฉบับ²⁴ ซึ่งแสดงแนวเส้นเขตแดนครอบคลุมตลอดแนวตามสนธิสัญญา ซึ่งรวมถึงบริเวณพรมแดนตอนที่เป็นปัญหาพิพาทนี้ด้วย สำหรับปัญหาเรื่องสถานภาพของแผนที่ชุดนี้ ปรากฏตามคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีเขาพระวิหาร²⁵ ที่ว่า แผนที่ชุดดังกล่าวนี้ไม่ถือว่าเป็นผลงานของคณะกรรมการผสมปักปันเขตแดนตามสนธิสัญญา ทั้งนี้เพราะไม่เคยได้รับการรับรองเป็นทางการจากคณะกรรมการผสมในขณะนั้น เพราะเหตุว่าคณะกรรมการชุดนี้ได้หยุดปฏิบัติงานไปเป็นเวลาหลายเดือนก่อนที่จะมีการจัดทำแผนที่ชุดนี้ขึ้น โดยเหตุผลดังกล่าวศาลวินิจฉัยว่าในระยะแรกเริ่มและขณะที่จัดทำแผนที่ขึ้นนั้น แผนที่ดังกล่าวนี้ไม่มีลักษณะผูกพันใด ๆ กล่าวคือ ไม่ถือว่าแผนที่ดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับสนธิสัญญานั้นเอง และจากคำวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับสถานภาพอันไม่มีผลผูกพันของแผนที่นั้นมีข้อสังเกตว่า ศาลระบุข้อความว่า ในระยะแรกเริ่มและขณะที่จัดทำแผนที่

²² ตามความในข้อ 3 (ดูผนวกที่ 2)

²³ ตามความในข้อ 4 (ดูผนวกที่ 3)

²⁴ แผนที่ชุดนี้จัดทำขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญการทำแผนที่รัฐบาลฝรั่งเศส ซึ่งมีต้นฉบับเป็นภาษาโรมัน และต่อมาได้มีการแปลเป็นแผนที่ฉบับที่ใช้ภาษาไทย โดยการทำงานของคณะกรรมการถอดอักษร

²⁵ I.C.J. Reports, 1962 (พ.ศ.2505), p. 27 para. 2.

ซึ่งมีความหมายโดยนัยว่า ผลผูกพันทางกฎหมายของแผนที่นั้นอาจเกิดขึ้นในภายหลังได้ โดยเฉพาะจากการประพฤติปฏิบัติต่อมาภายหลังของรัฐภาคีที่เกี่ยวข้องกับแผนที่ ซึ่งเป็นประเด็นที่จะได้วิเคราะห์ในรายละเอียดต่อไป

จากที่ได้กล่าวถึงประเภทของแผนที่ประกอบสนธิสัญญาว่า หมายความว่า รวมถึงแผนที่ฉบับที่ทำขึ้นตามสนธิสัญญาด้วยนั้น ลักษณะของแผนที่ดังกล่าวนี้ในที่นี้หมายถึง แผนที่ฉบับซึ่งคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจัดทำขึ้นเพื่อแสดงแนวเส้นเขตแดนตามสนธิสัญญา การจัดทำแผนที่ดังกล่าวอาจเป็นกรณีที่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐอื่นได้ ซึ่งตามปัญหาพิพาทเขตแดนไทย-ลาว ได้มีการนำหลักฐานทางแผนที่ดังกล่าวมาอ้างสนับสนุนข้อโต้แย้งฝ่ายตนอยู่ด้วย ตัวอย่างเช่น ตามข้อโต้แย้งของฝ่ายลาวต่อหลักฐานของแผนที่ฉบับที่ไทยนำมาอ้างในปัญหาพิพาทสามหมูบ้าน ว่าเป็นแผนที่ที่ทางฝ่ายไทยจัดทำขึ้นเองโดยความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาซึ่งฝ่ายลาวไม่รับรอง หรือกรณีที่ฝ่ายไทยอ้างถึงการที่ฝ่ายลาวนำเอาแผนที่ฉบับซึ่งจัดทำโดยโซเวียตมาใช้ในราชการของตนเองในกรณีปัญหาบ้านร่มเกล้า นอกจากนี้มีแผนที่อีกหลายฉบับที่มีการนำมาอ้าง และมีลักษณะเป็นแผนที่ประเภทที่ทำขึ้นตามสนธิสัญญา เช่น แผนที่ที่ทำจากภาพถ่ายทางอากาศชุดต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2

นอกจากที่กล่าวมามีหลักฐานทางแผนที่อีกประการหนึ่งที่มีการนำมาอ้างคือ แผนที่อื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับสนธิสัญญา เช่น กรณีที่ฝ่ายลาวนำแผนที่แบบเรียนภูมิศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการไทยปี พ.ศ.2468 มาตรฐาน 1 : 1,200,000 มาใช้อ้างยันฝ่ายไทยว่า แผนที่ดังกล่าวแสดงเส้นเขตแดนตามที่ลาวยึดถือยอมรับ

สำหรับปัญหาเรื่องสถานภาพทางกฎหมายของหลักฐานแผนที่ประเภทดังกล่าวนี้ นั้น กล่าวในเบื้องต้นได้ว่าไม่มีผลผูกพันแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะในประการแรก แผนที่ดังกล่าวไม่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับสนธิสัญญา

ประการที่สอง แผนที่จัดทำขึ้นโดยฝ่ายเดียวของรัฐภาคีสันติสัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ลักษณะของการกระทำโดยฝ่ายเดียวของรัฐในประการหลังดังกล่าว อาจก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมายขึ้นได้ หากว่าภายหลังต่อมาได้รับการรับรองหรือยอมรับจากรัฐอื่นที่เกี่ยวข้อง ดังที่จะได้ศึกษาในประเด็นต่อไป

ความสัมพันธ์ระหว่างแผนที่กับการประพุดติปฏิบัติของรัฐคู่กรณี

การประพุดติปฏิบัติหรือการกระทำของรัฐที่อาจก่อให้เกิดสิทธิหรือพันธกรณีตามกฎหมายนั้นมีได้หลายกรณี โดยเฉพาะในรูปของการกระทำฝ่ายเดียวซึ่งได้ทำการศึกษามาบ้างแล้วข้างต้นในบทที่ 4 หัวข้อ 2 ในหัวข้อนี้จะศึกษาถึงการประพุดติปฏิบัติของรัฐที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานทางแผนที่ โดยเฉพาะในรูปของการรับรองหรือการยอมรับหลักฐานทางแผนที่และเส้นเขตแดนที่ปรากฏบนแผนที่นั้นว่าโดยอาศัยอำนาจแห่งความยินยอมของรัฐดังกล่าว ก่อให้เกิดผลผูกพันหรือไม่อย่างใด ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างแผนที่กับการประพุดติปฏิบัติของรัฐมีกรณีตัวอย่าง โดยเฉพาะในคดีเขาพระวิหาร ซึ่งประเทศไทยตกเป็นฝ่ายแพ้คดี เพราะเหตุที่ได้ยอมรับเอาแผนที่ฉบับซึ่งแสดงว่าเขาพระวิหารอันเป็นพื้นที่พิพาทตั้งอยู่ในดินแดนกัมพูชามาใช้²⁶ ประเด็นดังกล่าว แม้ประเทศไทยจะได้ต่อสู้ว่าการแสดงท่าทีเช่นนั้นอย่างมากก็เป็นเพียงการละเลยที่มีได้ประทัวง ย่อมจะไม่เพียงพอที่จะทำให้ประเทศไทยตกเป็นฝ่ายให้ความยินยอมแก่การกำหนดเส้นเขตแดนที่ผิดไปจากเส้นสันปันน้ำในเขตพระวิหารตามที่ระบุไว้ในข้อ 1 แห่งสนธิสัญญาฉบับ พ.ศ.2447 จนถึงกับจะมีผลกระทบกระเทือนถึงอำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพระวิหารนั้นได้

²⁶ Frift Munch, op. cit., p. 296.

ในเรื่องนี้ ศาลกลับมีความเห็นว่าโดยพฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ที่แสดงถึงการยอมรับหลักฐานทางแผนที่ของฝ่ายไทยนับตั้งแต่การร้องขอให้กรรมการฝ่ายฝรั่งเศสจัดทำแผนที่ การรับแผนที่มาใช้ในทางราชการฝ่ายไทย ฯลฯ การรับรองดังกล่าวแม้ไม่ได้มีขึ้นอย่างชัดเจน แต่ถือเป็นการยอมรับโดยนิ่งเฉย (acquiescence) อันเป็นผลให้ประเทศไทยถูกตัดสิทธิหรือปิดปาก (estoppel)

ตัวอย่างอีกกรณี คือในคดี the *Minguiers and Ecrehos*²⁷ ซึ่งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศวินิจฉัยยืนยันต่อข้อเรียกร้องในอำนาจอธิปไตยของฝรั่งเศสเหนือดินแดนพิพาทบางส่วน ทั้งนี้ เพราะฝรั่งเศสเคยยอมรับต่อแผนที่ฉบับซึ่งแสดงว่าบรรดาเกาะเล็ก ๆ และแนวโขดหินพิพาทนั้นเป็นของอังกฤษ จากกรณีตัวอย่างดังกล่าวเป็นผลให้บรรดารัฐต่าง ๆ ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างเคร่งครัดในการใช้แผนที่ ตัวอย่างเช่น กรณีของประเทศอาร์เจนตินา ซึ่งมีปัญหาพิพาททางเขตแดนกับบราซิล ได้ทำการประกาศออกมาเลยว่า ไม่มีแผนที่ฉบับใดซึ่งจัดทำขึ้นในอาร์เจนตินาที่อาจถือว่าเป็นแผนที่ทางราชการ เว้นเสียแต่ว่าจะได้มีการยืนยันอย่างชัดแจ้งโดยกระทรวงการต่างประเทศ และกรณีของประเทศอินเดียในปี ค.ศ.1961 (พ.ศ.2504) ได้ออกกฎหมายข้อบังคับห้ามพิมพ์และเผยแพร่แผนที่ใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐได้²⁸ ทั้งนี้เพราะอินเดียกำลังมีปัญหาคือพิพาททางเขตแดนกับจีนอยู่

จากแนวคำพิพากษาศาลระหว่างประเทศและทางปฏิบัติของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนที่ดังกล่าวมา สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของความสัมพันธ์

²⁷ I.C.J. Reports (1953) พ.ศ.2496, pp. 47-72

²⁸ Weiberg, "Maps as evidence in international boundary disputes : A reappraisal," *American Journal of International Law*, Vol. 57, 1963 (พ.ศ.2506), p. 782.

ระหว่างแผนที่เกี่ยวกับการประพุดิปฏิบัติของรัฐ ที่มีผลต่อสถานภาพทางกฎหมายของหลักฐานทางแผนที่ แต่ทั้งนี้ก็มีข้อสังเกตว่าเงื่อนไขของผลผูกพันทางกฎหมายของแผนที่ นอกเหนือจากการพิจารณาถึงองค์ประกอบเกี่ยวกับพฤติการณ์แวดล้อมแห่งการประพุดิปฏิบัติของรัฐว่า การแสดงออกแค่ไหนเพียงใดจึงจะถือได้ว่าเป็นการแสดงถึงเจตนาของรัฐในการยอมรับหรือรับรองแผนที่ ซึ่งส่งผลให้สถานะของแผนที่นั้นกลายเป็นหลักฐานที่มีค่าบังคับทางกฎหมายขึ้นแล้ว คุณสมบัติของแผนที่เองก็ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณาถึงคุณค่าและน้ำหนักความน่าเชื่อถือในฐานะเป็นหลักฐาน (evidence) ของแผนที่นั้น ๆ คุณสมบัติดังกล่าว ได้แก่ ความถูกต้องชัดเจน (accuracy) ของเส้นเขตแดนที่ปรากฏบนแผนที่ ซึ่งประกอบด้วยความรู้ความชำนาญในทางภูมิประเทศของผู้จัดทำแผนที่เกี่ยวกับตำแหน่งและชื่อของลักษณะภูมิประเทศ คุณสมบัติอีกประการ คือ ความเป็นกลาง (neutrality) ของแผนที่ ซึ่งในที่นี้หมายถึงความเป็นกลางของแหล่งที่มาของแผนที่นั้น ๆ อันได้แก่ ความเป็นกลางในการจัดทำแผนที่ ซึ่งอาจพิจารณาจากตัวองค์กร หน่วยงานที่จัดทำแผนที่ จะต้องมีความเป็นกลาง กล่าวคือ ไม่มีส่วนได้เสียในปัญหาพิพาท หรือมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีกรณีตัวอย่างที่แสดงถึงคุณสมบัติอันสำคัญของแผนที่ เช่น ในคดีเกาะพาลมัส (The Palmas Islands Case) ซึ่งเป็นข้อพิพาททางดินแดนระหว่างสหรัฐากับเนเธอร์แลนด์ ศาลอนุญาโตตุลาการประจำ (the Permanent Court Of Arbitration) โดยผู้พิพากษา Max Huber ได้วินิจฉัยไว้ในตอนหนึ่งว่า “เงื่อนไขสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับคุณค่าของแผนที่ก็คือความถูกต้องตรงต่อสภาพในทางภูมิประเทศ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกรณีของแผนที่ซึ่งทำขึ้นในสมัยเก่าหรือปัจจุบัน แผนที่ที่เป็นทางการหรือกึ่งทางการ ล้วนต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว”

ในกรณีพิพาททางเขตแดนระหว่างกัวเตมาลากับฮอนดูรัส ในปี ค.ศ.1933

(พ.ศ.2476) คู่กรณีพิพาททั้งสองฝ่ายได้มีการนำแผนที่จำนวนหลายฉบับมาขึ้นเป็นหลักฐานต่อศาลพิเศษ (the special boundary tribunal) ซึ่งตั้งขึ้นตามความตกลงของทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้โดยศาลมีคำตัดสินตอนหนึ่งว่า แผนที่ซึ่งทั้งสองฝ่ายให้การรับรอง (authenticated maps) ถือเป็นหลักฐานที่จำต้องพิจารณาถึง หากแต่อยู่ในฐานะที่ไม่สำคัญมากนั้น หากเมื่อแผนที่ดังกล่าวนั้นขาดความถูกต้อง และแสดงถึงพื้นที่ที่การควบคุมปกครองของเจ้าหน้าที่มีไปไม่ถึง²⁹

จากที่ศึกษามา แสดงให้เห็นถึงสถานะหรือคุณค่าของหลักฐานทางแผนที่ในกฎหมายระหว่างประเทศว่า แผนที่โดยตัวเอง (ในกรณีที่เป็นเพียงเอกสารตีพิมพ์ธรรมดา) นั้น ไม่มีลักษณะผูกพันแต่อย่างใด แผนที่ที่เป็นเพียงหลักฐานที่แสดงถึงข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริง และไม่อาจก่อให้เกิดสิทธิเหนือดินแดนขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีแผนที่อาจมีค่าบังคับทางกฎหมาย หากแผนที่นั้น ๆ อาศัยอำนาจบังคับทางกฎหมายของหลักฐานอื่น เช่น โดยความสัมพันธ์กับสนธิสัญญาหรือการประพฤติปฏิบัติต่อมาภายหลัง (subsequent conduct) ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ดังที่ได้ศึกษามา นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว แผนที่ถือว่าเป็นเพียงหลักฐานประกอบ (corroborative evidence) ยืนยันข้อวินิจฉัยอื่น ๆ ของศาลเท่านั้น³⁰

หลักฐานอื่น ๆ

ในปัญหาข้อพิพาททางเขตแดน ส่วนใหญ่มักมีการอ้างหลักฐานพฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ที่คู่กรณีพิจารณาว่ามีความเกี่ยวข้องสำคัญต่อการ

²⁹ Wieberg, op. cit., p. 792.

³⁰ I.C.J. Reports, 1986 (พ.ศ.2529), p. 33 para. 56.

แก้ไขปัญหากันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะหลักฐานทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม รวมถึงกฎหมายภายในของรัฐที่เกี่ยวข้องเป็นต้น ในกรณีพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว ก็ได้มีการอ้างหลักฐานดังกล่าวนี้เช่นเดียวกัน ทำให้เป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาว่า บรรดาหลักฐานเหล่านี้มีสถานะในทางกฎหมายอย่างไรหรือไม่ โดยเฉพาะการศึกษาจากแนวคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศและแนวคำสอนของนักนิติศาสตร์

ในคดีเขาพระวิหาร ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดข้อพิจารณาเหล่านี้ว่าไม่สามารถที่จะถือว่าข้อโต้แย้งในทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และโบราณคดีมีลักษณะเป็นข้อชี้ขาดในทางกฎหมายแต่อย่างใด³¹ และตามความเห็นแยกของ Sir Gerald Fitzmaurice ซึ่งเป็นผู้พิพากษาในคดีด้วย กล่าวว่า ข้อพิจารณาดังกล่าวอาจมีผลทางกฎหมายบ้างสำหรับคดีที่เกี่ยวกับอธิปไตยเหนือดินแดน ซึ่งอาศัยน้ำหนักของหลักฐานข้อเท็จจริงที่แต่ละฝ่ายจะสามารถนำมาสนับสนุนข้อเรียกร้องของตนได้ แต่ไม่ใช่สำหรับคดีซึ่งอาศัยปัจจัยอื่นที่เป็นหลักฐานแน่ชัดกว่า เช่นสนธิสัญญา เป็นต้น³²

ตามความเห็นของ Holdich³³ พิจารณาว่า ในปัญหาข้อพิพาทที่เป็นผลมาจากสภาพและที่ตั้งของเส้นเขตแดนนั้น ถือว่าส่วนหนึ่งเป็นปัญหาทางภูมิศาสตร์ในการกำหนดเขตแดน ซึ่งปัญหาดังกล่าวจำต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางภูมิประเทศเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ความไม่ชัดเจนหรือการอาศัยข้อสันนิษฐาน การคาดคะเน เกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์มาเป็น

³¹ I.C.J. Reports, 1986 (พ.ศ.2529), p. 15.

³² I.C.J. Reports, 1962 (พ.ศ.2505), p. 53 para. 3

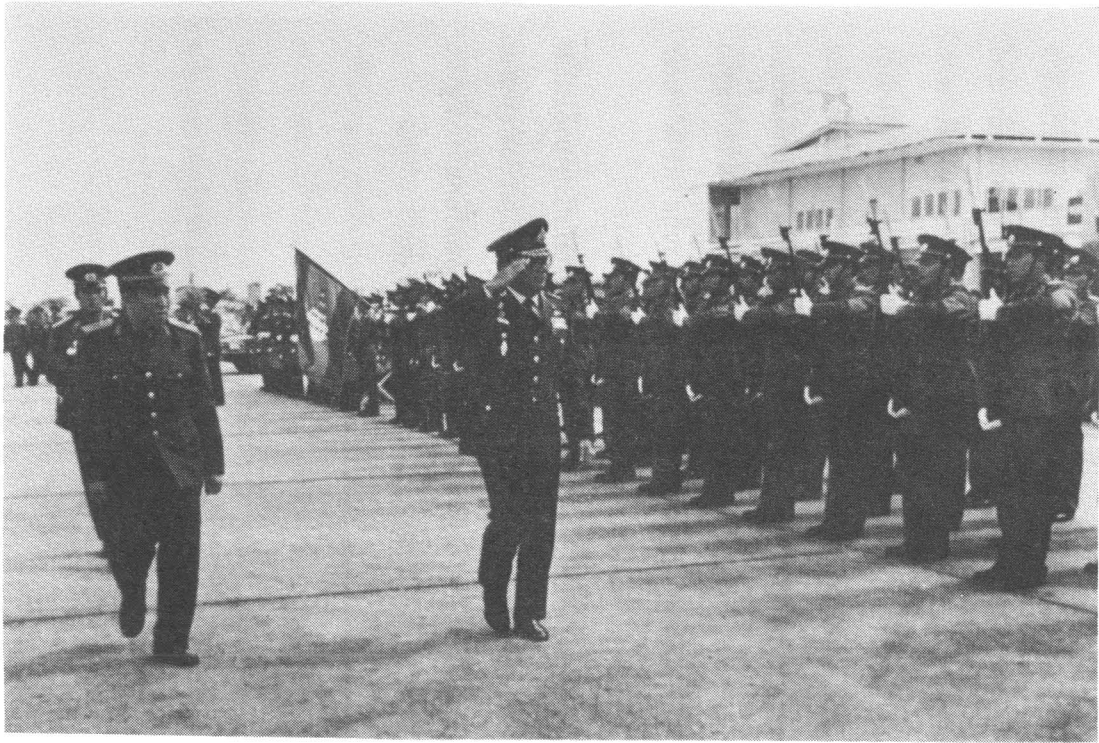
³³ Munkman, A.L.W. "Adjudication and Adjustment of International judicial decision and the settlement of territorial and boundary dispute," *British Year Book of International Law*, Vol. 46, 1972-1973 (พ.ศ.2515-2516), p. 107.

พื้นฐานในการทำสนธิสัญญาเขตแดนนั้น ย่อมเป็นผลให้สนธิสัญญาขาดความชัดเจนและเกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์นั้น ซึ่งเป็นสาเหตุนำไปสู่การกำหนดเขตแดนที่ผิดพลาด ไม่ตรงกับสภาพในทางภูมิประเทศที่เป็นจริง และกลายเป็นปัญหาข้อพิพาทขึ้นได้ กรณีดังกล่าว หลักฐานทางภูมิศาสตร์อาจถูกพิจารณาได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท

ในปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทย-ลาว โดยเฉพาะในกรณีบ้านร่มเกล้า ข้อพิจารณาเกี่ยวกับลักษณะในทางภูมิประเทศ เป็นประเด็นข้อโต้แย้งที่สำคัญ ประเด็นหนึ่งของคู่กรณีพิพาทซึ่งอาจกลายเป็นข้อชี้ขาดถึงความถูกต้องของเส้นเขตแดน ถ้าหากว่าทั้งสองฝ่ายยอมรับถึงผลในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวว่าเป็นข้อชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้น กรณีนี้อาจถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะพิเศษในการพิจารณาถึงหลักฐานในทางภูมิศาสตร์

สำหรับกฎหมายภายในของรัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจมีการนำมาอ้างเป็นหลักฐานนั้นในคดี Frontier Dispute ศาลพิจารณาถึงสถานะของกฎหมายฝรั่งเศส โดยเฉพาะกฎหมายที่บัญญัติมาใช้บังคับในอาณานิคมว่า มีฐานะเป็นเพียงข้อเท็จจริง (factual element) อย่างหนึ่งเท่านั้น³⁴

³⁴ I.C.J. Reports, 1986 (พ.ศ.2529), p. 568 para. 30.

พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารบกและรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุดในช่วงพิพาทเขตแดนบ้านร่มเกล้า เดินทางเยือนลาวอย่างเป็นทางการเพื่อเจรจาปัญหาข้อพิพาทเขตแดน ระหว่างวันที่ 29-30 ตุลาคม พ.ศ.2531 โดยมี พลเอกสีสะหวาด แก้วบุญพันธ์ ประธานคณะเสนาธิการทหารสูงสุดกองทัพประชาชนลาว ให้การต้อนรับ ซึ่งก่อนหน้านั้น พลเอกสีสะหวาดได้เยือนไทยอย่างเป็นทางการเช่นกัน ระหว่าง 17-19 ตุลาคม ตามคำเชิญของผู้บัญชาการทหารสูงสุดไทย (ภาพจากหนังสือ “นายจิว”, 2533)

บทสรุป

แม้วิธีการระงับข้อพิพาทโดยทางศาล อันได้แก่ การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ และการระงับข้อพิพาทโดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นวิธีการที่มีวัตถุประสงค์ในการระงับข้อพิพาทโดยอาศัยหลักการและกฎเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศ และคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการหรือคำพิพากษาของศาลนั้น ก่อให้เกิดพันธกรณีแก่รัฐคู่พิพาท อาจมิใช่เป็นวิธีการที่รัฐคู่พิพาทเลือกนำมาใช้ในการระงับข้อพิพาท หรืออาจมิใช่วิธีที่ดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุดในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนระหว่างไทยกับลาว เนื่องจากการนำหลักการและกฎเกณฑ์ทางกฎหมายมาปรับใช้กับปัญหาข้อพิพาท อาจมีข้อจำกัดทั้งจากตัวหลักการและกฎเกณฑ์ทางกฎหมายนั้นเอง การขาดการยอมรับของรัฐคู่พิพาท และจากข้อเท็จจริงซึ่งมีลักษณะเฉพาะในกรณีปัญหานั้น ๆ ก็ตาม แต่โดยที่หลักการและกฎเกณฑ์ทางกฎหมาย ทั้งในระบบกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศ ต่างมีเป้าหมายและวางอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและความยุติธรรม ประกอบกับในปัจจุบัน กฎหมายระหว่างประเทศได้มีพัฒนาการก้าวหน้าครอบคลุมไปถึงทุกเรื่อง ทุกปัญหาของบุคคลระหว่างประเทศ ส่งผลให้บทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศนับวันมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ ทั้งนี้ บทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศไม่เพียงแต่จะจำกัดเฉพาะการนำมาใช้ในกระบวนการของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรืออนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศเท่านั้น แม้แต่ในการนำการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการทางการทูตมาใช้ ซึ่งตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ ข้อ 33 กำหนดไว้

หลายวิธี ได้แก่ การเจรจา (negotiation) การจัดเจรจา (good offices) การไกล่เกลี่ย (mediation) การไต่สวน (inquiry หรือ fact-finding) และการประนีประนอม (conciliation) ในบางกรณีก็ได้กระทำได้โดยวางอยู่บนพื้นฐานทางกฎหมายเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในกรณีพิพาททางเขตแดน ไทย-ลาว ซึ่งแม้ทั้งสองฝ่ายจะเลือกใช้วิธีการเจรจามาแก้ไขระงับข้อพิพาท แต่โดยที่ลักษณะของปัญหาข้อพิพาทมีความสลับซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งในแง่ของหลักฐานทางกฎหมายต่าง ๆ ในการชี้แจงถึงเส้นเขตแดนที่ถูกต้อง การใช้วิธีการเจรจาในกรณีพิพาทที่ผ่านมาของทั้งฝ่ายไทยและลาวจึงวางอยู่บนพื้นฐานทางกฎหมายเป็นสำคัญ โดยเฉพาะสนธิสัญญาฉบับต่าง ๆ แผนที่ที่เกี่ยวข้อง และหลักฐานอื่น ๆ ดังที่ได้วิเคราะห์มา อย่างไรก็ตามโดยที่ในทางข้อเท็จจริงที่ผ่านมา การนำวิธีเจรจามาใช้แก้ไขปัญหาเขตแดนไทย-ลาวยังมีข้อจำกัดอยู่ โดยเฉพาะประเด็นการยอมรับข้ออ้างข้อเถียงของแต่ละฝ่ายเกี่ยวกับเส้นเขตแดนในบริเวณพิพาทที่ถูกต้องซึ่งถือเป็นข้อเท็จจริงที่มีความเกี่ยวข้องกับข้อกฎหมาย อันได้แก่ สนธิสัญญากำหนดเขตแดนระหว่างทั้งสองฝ่ายฉบับต่าง ๆ ทั้งในกรณีสามหมู่บ้านและบ้านร่มเกล้า ซึ่งปัญหาการยอมรับข้อโต้แย้งในประเด็นข้อเท็จจริงนี้ถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ปรากฏเสมอในการใช้วิธีเจรจาระงับข้อพิพาท เนื่องจากการยากที่จะทำให้ข้อเท็จจริงนั้นชัดเจนขึ้น และเป็นที่ยอมรับของรัฐคู่พิพาท การพิสูจน์ทราบหรือชี้แจงถึงข้อเท็จจริงของเส้นเขตแดนในพื้นที่อันเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย จึงน่าจะเป็นช่องทางหรือวิธีการที่สามารถช่วยให้ยุติปัญหาข้อพิพาทที่ยังค้างค้างอยู่ได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า วิธีการไต่สวน (inquiry หรือ fact-finding) อันเป็นวิธีระงับข้อพิพาททางการทูตวิธีหนึ่งน่าจะเหมาะสมในการนำมาใช้แก้ปัญหานี้ ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการไต่สวนมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งเป็นพื้นฐานข้อพิพาทเพื่อที่จะยุติข้อพิพาทนั้น ๆ โดยอาจนำมาใช้ในกรณีที่ไม่ต้องการเสนอ

ให้มีการวินิจฉัยประเด็นข้อโต้แย้งทั้งหมด แต่ต้องการให้แก้ปัญหเฉพาะเรื่อง หรือบางส่วนบางประเด็นเพื่อใช้เป็นพื้นฐานของการแก้ปัญหาทั้งนี้ตามอนุสัญญา กรุงเฮก ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450) ได้กำหนดสาระสำคัญของวิธีการไต่สวนไว้ดังนี้

1. วิธีการไต่สวนมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อยุติปัญหาข้อเท็จจริง
2. ความสมัครใจยินยอมของรัฐคู่พิพาทให้นำวิธีการไต่สวนมาใช้ถือเป็น

หลักการสำคัญ

3. คณะกรรมการไต่สวนได้รับการแต่งตั้งโดยสนธิสัญญาพิเศษระหว่าง รัฐคู่พิพาท

4. รายงานของคณะกรรมการไต่สวนไม่ก่อให้เกิดพันธกรณีต่อรัฐคู่พิพาทที่จะต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไป

นอกจากนี้ หน้าที่สรุปรายงานข้อเท็จจริงแล้ว ในทางปฏิบัติคณะกรรมการไต่สวน (commission of inquiry) ซึ่งโดยหลักประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่ต้องไม่ถือสัญชาติของรัฐคู่พิพาท สนธิสัญญาบางฉบับยังได้ กำหนดให้มีอำนาจเสนอข้อกฎหมายที่ใช้กับข้อเท็จจริงในกรณีพิพาทด้วย ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการระงับข้อพิพาทโดยการไต่สวนตามที่กำหนดในอนุสัญญา กรุงเฮก มีลักษณะกว้าง ๆ เปิดโอกาสให้รัฐภาคีมีอิสระอย่างเต็มที่ที่จะใช้วิธีการดังกล่าว เช่น รัฐพิพาทอาจประสงค์ให้นำวิธีการไต่สวนมาใช้ในลักษณะที่รัฐมีข้อผูกพันตามสนธิสัญญาที่ทำกันไว้ล่วงหน้าว่า จะต้องใช้วิธีการไต่สวนในลักษณะที่รัฐมีข้อผูกพันตามสนธิสัญญาที่ทำกันไว้ล่วงหน้าว่า จะต้องใช้วิธีการนี้ เมื่อเกิดปัญหาข้อพิพาทกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา ก็ทำได้ นอกจากนี้ ในความตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศต่าง ๆ ทำขึ้น ยังมีการกำหนดให้คณะกรรมการไต่สวนมีอำนาจที่จะไกล่เกลี่ยรัฐคู่พิพาทในลักษณะการจัดเจรจา (good offices) อีกด้วย อย่างไรก็ตามโดยหลักการแล้ว สาระสำคัญของวิธีการไต่สวน คือ การรวบรวมทำรายงานประมวลข้อเท็จจริง

เกี่ยวกับกรณีพิพาทให้รัฐคู่พิพาทโดยไม่มีกรณีวินิจฉัยชี้ขาดว่าความรับผิดชอบ
 ในกรณีพิพาทเป็นของรัฐคู่พิพาทฝ่ายใด เป็นเรื่องของรัฐคู่พิพาทที่จะพิจารณา
 ผลจากรายงานข้อเท็จจริงดังกล่าว ลักษณะของการขาดผลผูกมัดหรือพันธกรณี
 ในรายงานของคณะกรรมการไต่สวน ทำให้เกิดประเด็นปัญหาว่า หากรัฐคู่
 พิพาทมีอิสระที่จะไม่ยอมรับข้อเท็จจริงตามรายงานได้เสนอแล้ว วิธีการนี้จะมี
 ประโยชน์ประการใดต่อการแก้ไขปัญหาคือพิพาทนั้น ๆ ซึ่งประเด็นนี้ผู้เชี่ยวชาญมี
 ความเห็นว่า แม้รายงานของคณะกรรมการไต่สวนจะไม่มีผลผูกมัดเช่นอย่าง
 กฎหมายหรือความตกลงระหว่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ แต่ก็มีสภาพบังคับอย่าง
 กลาย ๆ ในทำนองเดียวกับสัญญาสุภาพบุรุษ (Gentlemen Agreement)
 เนื่องจากการยอมรับให้มีคณะกรรมการไต่สวนเพื่อสำรวจตรวจสอบข้อเท็จจริง
 ที่เป็นประเด็นพิพาทของรัฐคู่พิพาทนั้น มีลักษณะเช่นอย่างการทำกันพิสูจน์
 ถึงข้อเท็จจริงที่ต่างฝ่ายต่างมีข้ออ้างข้อเถียงกัน หากผลการตรวจสอบข้อ
 เท็จจริงสอดคล้องหรือตรงกับข้ออ้างข้อเถียงของฝ่ายใด อีกฝ่ายหนึ่งก็มักจะ
 ต้องยอมรับในข้อเท็จจริงนั้น และนำมาเป็นพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาคือ
 พิพาทให้เป็นที่ยุติระหว่างกันต่อไป

ในแง่ทางปฏิบัติของการยอมรับนำเอาวิธีระงับข้อพิพาททางการทูตมาใช้
 ในอดีตประเทศไทยได้เคยยอมรับนำมาใช้ระงับข้อพิพาททางเขตแดนกับ
 ประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะด้านอินโดจีนสมัยตกอยู่ภายใต้การปกครองของ
 ฝรั่งเศส ที่สำคัญได้แก่ การเข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นในการระงับข้อ
 พิพาททางเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสด้านที่ติดกับลาวและกัมพูชา ยังผล
 ให้มีการลงนามในอนุสัญญาสันติภาพกรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม
 ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสนั้น โดยนัยแห่งความตกลง
 ฉบับนี้ ได้มีการปรับปรุงเขตแดนประเทศไทยและอินโดจีนฝรั่งเศสใหม่ ให้
 เป็นไปตามธรรมชาติและตามยุติธรรม การเข้ามาทำหน้าที่จัดเจรจาของ

สหรัฐอเมริกาในปัญหาข้อพิพาททางเขตแดนไทยกับฝรั่งเศสด้านที่ติดกับลาวและกัมพูชาในปี ค.ศ.1946 (พ.ศ.2484) ซึ่งยังผลให้มีการลงนามในความตกลงระงับกรณีระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ณ กรุงวอชิงตัน เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ.1946 และภายหลังการลงนามความตกลงข้างต้น ไทยและฝรั่งเศสได้จัดตั้งคณะกรรมการประนีประนอมขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้แทนแต่ละฝ่าย ๆ ละ 2 คน และผู้แทนที่เป็นกลางอีก 3 คน เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี

จากแนวทางปฏิบัติดังกล่าว ถือเป็นแบบอย่างที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่มีการนำวิธีการระงับข้อพิพาททางการทูตมาใช้กับประเทศเพื่อนบ้าน แม้บางกรณีจะเกิดขึ้นจากการถูกอำนาจทางการเมืองบังคับก็ตาม จึงเชื่อว่าการที่ใช่วิธีการเจรจาซึ่งถือเป็นวิธีการพื้นฐานเบื้องต้นที่สำคัญยิ่งในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศไม่อาจดำเนินต่อไปได้ในการแก้ไขปัญหาทางเขตแดนกับลาว แต่ผลสำคัญที่ได้รับจากการใช้วิธีเจรจาคือ การทำให้ทั้งสองฝ่ายได้ทราบและรับรู้ถึงข้อเรียกร้องหรือข้ออ้าง ข้อเถียง ของแต่ละฝ่ายนั้น นับเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการนำวิธีการระงับข้อพิพาทวิธีอื่น โดยเฉพาะวิธีการได้สวนดังที่ได้วิเคราะห์ข้างต้น มาใช้แก้ปัญหาข้อพิพาท เพื่อก่อให้เกิดเขตแดนที่มีเสถียรภาพบนพื้นฐานของความแน่นอนและเป็นที่ยุติเด็ดขาด ทั้งนี้เนื่องจากโดยภาพรวม บริเวณเขตแดนถือเป็นรอยต่อของตุลาณาของรัฐ ซึ่งหากมิได้กำหนดปักปันเส้นเขตแดนให้แน่นอนแล้ว การใช้อำนาจรัฐในเขตบริเวณนี้ย่อมเป็นไปได้อย่างเคลือบคลุม กล่าวคือ อาจเป็นไปได้ว่ารัฐที่มีเขตแดนติดต่อกันต่างใช้อำนาจอธิปไตยล่วงล้ำหรือละเมิดอธิปไตยเหนือดินแดนของรัฐอื่นได้ และอีกในแง่มุมหนึ่ง รัฐอาจไม่กล้าใช้อำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณรอยต่อเขตแดนอย่างเต็มที่ เพราะเกรงว่าอาจจะเป็นการล่วงล้ำหรือละเมิดอธิปไตยของอีกรัฐหนึ่งได้ ซึ่งอาจทำให้กลายเป็นช่องว่างทางตุลาณาหรือ

อำนาจขึ้น เปิดโอกาสให้กลุ่มหรือขบวนการนอกกฎหมายต่าง ๆ ใช้เป็นประโยชน์บ่อนทำลายผลประโยชน์และความมั่นคงของรัฐได้ เช่นกลุ่มผู้ก่อการร้าย กองโจร ขบวนการค้ายาเสพติด การลักลอบขนของหนีภาษี หรือการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เป็นต้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, วิกฤตกาลสยาม ร.ศ.112 การเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2523.

ประสิทธิ์ เอกบุตร. กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง เล่ม 1 สนธิสัญญา. กรุงเทพมหานคร
: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

ประสิทธิ์ เอกบุตร. รายงานการวิจัยเรื่องมติดอกฎหมายของความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ในรอบ
100 ปี. กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

สุรัช ศิริไกร. รายงานการวิจัยสาเหตุของการกระทบกระทั่งตามแนวพรมแดนไทย-ลาว :
1975-1981. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

วารสาร

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์สานต์. “การแบ่งเขตแดนของประเทศในส่วนที่เป็นภูเขาและแม่น้ำ.”
กฎหมาย 3 (มกราคม-เมษายน 2520) : 155-171.

พยนต์ ทิมเจริญ, พันโท. “การกำหนดพรมแดนระหว่างประเทศ” แผนกที่ 26 (พ.ศ.2526) :
21-32.

ประสงค์ ชิงชัย, พันเอก. “การใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดน.” แผนกที่ 29 (พ.ศ.2529) : 9-16.

ประสิทธิ์ เอกบุตร. “แง่มุมกฎหมายของข้อพิพาททางพรมแดน : เน้นคดีตัวอย่าง.” วารสาร
นิติศาสตร์ 18 (มีนาคม 2531) : 85-108.

ประสิทธิ์ เอกบุตร. “40 ปีสหประชาชาติ” : สันติภาพกับการใช้กำลัง” วารสารนิติศาสตร์ 16
(มีนาคม 2529) : 147-160.

เอกสารอื่น ๆ

- “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีทหารไทยยึดสามหมูบ้านของลาว.” สำนักข่าวสารประเทศลาว, 1984.
- “จดหมายบันทึกของกระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เกี่ยวกับ ไทยบุกรุกเชื่อมยึดเอาดินแดนของลาวอยู่ขงเขต ตำบลบ่อน้อย อำเภอบ่อแดน จังหวัดไชยะบุรี.” ข่าวสารสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, 8 มีนาคม 2531 : ฉบับพิเศษ.
- “สมุดปกขาวของกระทรวงการต่างประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ว่าด้วยความ เป็นจริงแห่งความสัมพันธ์ลาว-ไทย.” สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว. (2527)
- “เหตุการณ์และข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ลาว-ไทยใน 10 ปีที่ผ่านมา.” สำนักข่าวสาร ประเทศลาว, (1986)

Books

- Bloomfield, L. *Law, Politics and International Disputes*. International Conciliation, New York : Advance Printing Co., Inc., 1958.
- Blum, Yehuda Z. *Historical Titles in International Law*. Hague : Martinus Nijlhoff, 1965.
- Cukwurah, A.O. *The Settlement of Boundary Disputes in International Law*. U.S.A. : Oceana Publications. Inc, 1967.
- David Davie Memorial Institute of International Studies. *International Disputes : The Legal Aspects*. London : Europa Publication, 1972.
- Fenwick, C.G. *International Law*. New York : Appleton-Century-Crofts, INC, 1965.
- Hackworth, G.H. *Digest of International Law*. Vol. 1, Washington : Government Printing Office, 1943.
- Ian Brownlie. *African Boundaries : A Legal and Diplomatic Encyclopedia*. Oxford : Clarendon Press, 1960.

- Jennings, R.Y. **The Acquisition of Territory in International Law.** Manchester University Press, 1963.
- Jones, Stepher. B. **Boundary-Making.** Washington Carnegie Endowment for International Peace Division of International Law 700 Jackson Place, N.W. 1940.
- Lee Youn Leng. **The razor's edge buondaries and Boundary Disputes in Southeast Asia.** Institute of Southeast Asia Studies, 1980.
- Luard, Evan (ed.) **The Internation Regulation of Frontier Disputes.** London : Thames and Hudson, 1970.
- Sandifer, D.V. **Evidence before International Tribunals.** Chicago : the Foundation Press, Inc. 1971.
- Solomon, Robert L. **Boundary concepts and practices in Southeast Asia.** Memorandum the Rand Corperation, 1969.
- Verzijl, J.H.W. **International Law in Historical Perspective.** Vol. III A.W. Sijthoff-Leyden, 1970.

Articles

- Bothe, Michael, "Boundaries." **Encyclopedia of Public International Law.** 10 (1987) : 17-23.
- Buchez, L.J. "The Fixing of Boundaries in International Boundary Rivers." **International and Comparative Law Quaterly.** 12 (1963) : 789-817.
- Fritf Munch. "Maps" **Encyclopedia of Public International Law.** 10 (1987) : 295-297.
- Hyde, C.C. "Maps as Evidence in International Boundary Disputies." **American Journal of International Law.** 27 (1933) : 311-316.
- Janis, M.V. "Equity in International Law." **Encyclopedia of Public International Law.** 7 (1984) : 74-78.

Kaikobad, Kaiyan Homi, "Some observations on the doctrine of continuity and finality of boundaries." **British Year Book of International Law**. 44 (1983) : 119-141.

Munkman, A.L.W. "Adjudication and adjustment of International judicial decision and the settlement of territorial and boundary dispute." **British Year Book of International Law**. 46 (1972-1973) : 1-116.

Naldi, Gino. J. "The case concerning the frontier dispute (Burkina Faso/Republic of Mail) : Uti possidetis in an African Perspective." **International and Comparative Law Quarterly**. 36 (1987) : 893-903.

Stevenson, J.R. International Arbitration. **American Journal of International Law**. 61 (1967) : 1071-1075.

Weissberge, G. "Map as Evidence in International Boundary Disputes : A reappraisal." **American Journal of International Law**. 57 (1963) : 793-803.

Other Materials

"Case concerning the frontier dispute (Burkina Faso/ Republic of Mail)", **International Court of Justice Report**, (December 22, 1986).

"Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia/Thailand)", **International Court of Justice Report**. (June 26,1961).

ผนวก 1

หนังสือสัญญา

กรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส

แต่วันที่ 3 ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก 112 (ค.ศ.1893)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงสยาม แลท่านประธานาธิบดีรีพับลิก
กรุงฝรั่งเศสมีความประสงค์เพื่อจะระงับกับความวิวาท ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยที่
ล่วงไปแล้วในระหว่างประเทศทั้งสองนี้ แลเพื่อจะผูกพันธ์ทางไมตรีอันได้มีมา
หลายร้อยปีแล้ว ในระหว่างกรุงสยามแลกรุงฝรั่งเศสนั้น ให้สนิทยิ่งขึ้น จึง
ได้ตั้งอรรคราชทูตผู้มีอำนาจเต็มทั้งสองฝ่าย ให้ทำหนังสือสัญญาฉบับนี้ คือ

ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงสยาม ได้ตั้งพระเจ้านองยาเธอ
กรมหลวงเทเวธวงษ์โรประการ คณาธิบดีมหาดุสิตแลแกรนด์ออฟฟิเซอร์
ลियोองดอนเนอร์ ฯลฯ เสนาบดีว่าการต่างประเทศกรุงสยามฝ่ายหนึ่ง

แลฝ่ายท่านประธานาธิบดีรีพับลิกกรุงฝรั่งเศส ได้ตั้งมองซิเออร์เลอรั
ชาลส์มารีเลอมิร เดอวิเลร์ ผู้ได้รับเครื่องอิสริยาภรณ์แกรนด์ออฟฟิเซอร์ลियो
องดอนเนอร์ แลจูลวราภรณ์อรรคราชทูตผู้มีอำนาจเต็มชั้นที่หนึ่ง แลที่
ปลุกษาการแผ่นดินอีกฝ่ายหนึ่ง

ผู้ซึ่งเมื่อได้แลกเปลี่ยนตราตั้งมอบอำนาจ แลได้เห็นเป็นการถูกต้อง
ตามแบบแผนดีแล้ว ได้ตกลงทำข้อสัญญาดังมีต่อไปนี้

ข้อ 1 คอเวอนแมนต์สยามยอมสละเสียซึ่งข้ออ้างว่ามีกรรมสิทธิ์ทั้ง
สิ้นทั่วไปในดินแดน ณ ผังซ้ายปากควันออกแม่น้ำโขง แลในบรรดาเกาะทั้ง

หลายในแม่น้ำนั้นด้วย

ข้อ 2 คอเวอนแมนต์สยามจะไม่มีเรือรบใหญ่น้อยไปไว้ ฤๅใช้เดินในทะเลสาบก็ดีในแม่น้ำโขงก็ดี แลในลำน้ำแยกจากแม่น้ำโขงซึ่งอยู่ภายในที่อันได้มีกำหนดไว้ในข้อต่อไปนี้

ข้อ 3 คอเวอนแมนต์สยามจะไม่ก่อสร้างด่าน ค่าย คู ฤๅที่อยู่ของพลทหารในแขวงเมืองพระตะบอง แลเมืองนครเสียมราฐ แลในจังหวัด 25 กิโลเมตร (625 เส้น) บนฝั่งขวาปากวันตกแม่น้ำโขง

ข้อ 4 ในจังหวัดซึ่งได้กล่าวไว้ในข้อ 3 นั้น บรรดาการตระเวนรักษาจะมีแต่กองตระเวนเจ้าพนักงานเมืองนั้น ๆ กับคนใช้เป็นกำลังแต่เพียงที่จำเป็นแท้ แลทำการตามอย่างเช่นเคยรักษาเป็นธรรมเนียมในที่นั้น จะไม่มีพลประจำฤๅพลเกณฑ์สรรพด้วยอาวุธเพนทหารอย่างใดอย่างหนึ่งตั้งอยู่ในที่นั้นด้วย

ข้อ 5 คอเวอนแมนต์สยามจะรับปรึกษากับคอเวอนแมนต์ฝรั่งเศสภายในกำหนดหกเดือน แต่ปีนี้เป็นไปในการที่จะจัดการเพนวิธีการค้าขาย แลวิธีตั้งด่านโรงภายในที่ตำบลซึ่งได้กล่าวไว้ในข้อ 3 นั้น แลในการที่จะแก้ไขข้อความสัญญา ปีมะโรงอัฐศก จุลศักราช 1218 ฤๅศักราช 1856 นั้นด้วย คอเวอนแมนต์สยามจะไม่เก็บภาษีสินค้าเข้าออกในจังหวัดที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 3 แล้วนั้น จนกว่าจะได้ตกลงกัน คอเวอนแมนต์ฝรั่งเศสจะได้ทำตอบแทนให้เหมือนกันในสิ่งของที่เกิดจากจังหวัดที่กล่าวนี้สืบต่อไป

ข้อ 6 การซึ่งจะอุดหนุนการเดินทางเรือในแม่น้ำโขงนั้น จะมีการจำเป็นที่จะทำได้ในฝั่งขวาปากวันตกแม่น้ำโขงโดยการก่อสร้างก็ดี ฤๅตั้งท่าเรือจอดก็ดี ทำที่ไว้พินแลถ่านก็ดี คอเวอนแมนต์สยามรับว่าเมื่อคอเวอนแมนต์ฝรั่งเศสขอแล้ว จะช่วยตามการจำเป็นที่จะทำให้สะดวกทุกอย่างเพื่อประโยชน์นั้น

ข้อ 7 คนชาวเมืองฝรั่งเศสก็ดี คนในบังคับฤๅคนอยู่ในปกครอง

ฝรั่งเศสก็ดี ไปมาค้าขายได้โดยสะดวกในตำบลซึ่งกล่าวไว้ในข้อ 3 เมื่อถึงหนังสือเดินทางของเจ้าพนักงานฝรั่งเศสในตำบลนั้น ฝ่ายราษฎรในจังหวัดอันได้กล่าวไว้นี้จะได้รับผลเป็นการตอบแทนอย่างเดียวกันด้วยเหมือนกัน

ข้อ 8 คอเวอนแนนต์ฝรั่งเศสจะตั้งกงสุลได้ในที่ใด ๆ ซึ่งจะคิดเห็นว่าเป็นการสมควรแก่ประโยชน์ของคนผู้อยู่ในความป้องกันของฝรั่งเศส และมีที่เมืองนครราชสีมาแลเมืองน่านเป็นต้น

ข้อ 9 ถ้ามีความขัดข้องไม่เห็นต้องกันในความหมายของหนังสือสัญญานี้แล้ว ภาษาฝรั่งเศสเท่านั้นจะเป็นหลัก

ข้อ 10 สัญญานี้จะได้ตรวจแก้แก้ไขได้ภายในเวลาสี่เดือนตั้งแต่วันลงชื่อกันนี้

อรรคราชทูตผู้มีอำนาจเต็มทั้งสองฝ่ายซึ่งได้กล่าวชื่อไว้ข้างต้นนั้น ได้ลงชื่อแลได้ประทับตราหนังสือสัญญานี้สองฉบับเหมือนกันไว้เป็นสำคัญแล้ว ได้ทำที่ราชวัลลภกรุงเทพฯ ณ วันที่ 3 ตุลาคม รัตนโกสินทร ศก 112

(เซ็นพระนาม) เทวะวงษ์วโรประการ

ผนวก 2

หนังสือสัญญา

ระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส

ซึ่งได้ลงชื่อกันที่กรุงปารีส

ณ วันที่ 13 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก 122 (ค.ศ.1904)

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม แลท่านประธานาธิบดีรีพับลิกฝรั่งเศส มีความปรารถนาจะผูกพันธ์ทางไมตรี แลจะให้ความไว้วางใจซึ่งมีอยู่ต่อกันในระหว่างประเทศทั้งสองมั่นคงขึ้น แลเพื่อจะระงับความยากบางอย่างซึ่งได้เกิดขึ้นจากการที่ตีความหมายของหนังสือสัญญาใหญ่น้อยที่ได้ทำไว้ ณ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม รัตนโกสินทรศก 112 จึงได้ตกลงทำหนังสือสัญญาน้อยขึ้นใหม่ฉบับหนึ่ง เพื่อประโยชน์นี้จึงได้แต่งตั้งผู้มีอำนาจเต็มทั้งสองฝ่าย คือ

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนั้น

พระยาสุรียานุวัตรอรรคราชทูตพิเศษ แลผู้มีอำนาจเต็มของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ณ สำนักท่านประธานาธิบดีรีพับลิกฝรั่งเศส เครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่หนึ่ง แลเครื่องอิสริยาภรณ์เลยองดอนเนอร์ชั้นที่สอง ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

ฝ่ายท่านประธานาธิบดีรีพับลิกฝรั่งเศสนั้น

มองซีเออร์เทโอฟิลเดลคาสเซเดปูเด เสนาบดีว่าการต่างประเทศ ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

ผู้ซึ่งเมื่อได้ส่งหนังสือมอบอำนาจให้ตรวจดูซึ่งกันแลกัน เห็นเป็นอันถูกต้องแบบอย่างดีแล้ว ได้ปรึกษาตกลงกันทำสัญญาเป็นข้อดังต่อไปนี้

ข้อ 1

เขตรแดนในระหว่างกรุงสยามกับกรุงกัมพูชานั้น ตั้งตั้งแต่ปากคลอง
 สดุงโรลูออสข้างฝั่งซ้ายทเลสาป เปนเส้นเขตรแดนตรงทิศตะวันออก ไปจน
 บรรจบถึงคลองกะพงจามตั้งแต่นั้นต่อไปเขตรแดนเปนเส้นตรงทิศเหนือขึ้นไป
 จนบรรจบถึงภูเขาพนมดงรัก (คือภูเขาบรรทัด) ต่อนั้นไปเขตรแดนเนื่องไป
 ตามแนวยอดภูเขาปันน้ำในระหว่างดินแดนน้ำตกน้ำแสนแลดินแดนน้ำตก
 แม่น้ำโขงฝ่ายหนึ่ง กับดินแดนน้ำตกน้ำมูนอีกฝ่ายหนึ่ง จนบรรจบถึงภูเขา
 ผาด่าง แล้วต่อเนื่องไปข้างทิศตะวันออกตามแนวยอดภูเขาจับบรรจบถึง
 แม่โขง ตั้งแต่ที่บรรจบนี้ขึ้นไปแม่โขงเปนเขตรแดนของกรุงสยาม ตามความ
 ข้อ 1 ในหนังสือสัญญาใหญ่ ณ วันที่ 3 ตุลาคม รัตนโกสินทรศก 112

ข้อ 2

ฝ่ายเขตรแดนในระหว่างเมืองหลวงพระบางข้างฝั่งขวาแม่น้ำโขงแล
 เมืองพิไชยกับเมืองน่านนั้น เขตรแดนตั้งตั้งแต่ปากน้ำเชียงที่แยกจากแม่น้ำ
 โขงเนื่องไปตามกลางลำน้ำแม่เชียง จนถึงที่แยกปากน้ำตางเลยขึ้นไปตามลำน้ำ
 ตางจนบรรจบถึงยอดภูเขาปันน้ำ ในระหว่างดินแดนน้ำตกแม่โขง แลดินแดน
 น้ำตกแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงที่แห่งหนึ่งที่ภูเขาแดนดิน ตั้งแต่นั้นเขตรแดนต่อ
 เนื่องขึ้นไปทางทิศเหนือตามแนวยอดเขาปันน้ำในระหว่างดินแดนน้ำตกแม่โขง
 แลดินแดนน้ำตกแม่น้ำเจ้าพระยา จนบรรจบถึงปลายน้ำควบแล้วเขตรต่อแดน
 เนื่องไปตามลำน้ำควบจนบรรจบกันแม่น้ำโขง

ข้อ 3

จะได้กำหนดเขตรแดนในระหว่างกรุงสยาม กับดินแดนที่เป็นแผ่นดิน
 อินโดจีนฝรั่งเศส รัฐบาลทั้งสองฝ่ายที่ได้ทำสัญญากันนี้ ต่างจะตั้งข้าหลวงผสม

กันไปทำการกำหนดเขตแดนนี้ การกำหนดเขตแดนนี้ จะทำตามเขตแดนที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 1 และ ข้อ 2 ทั้งจะกำหนดลงในดินแดนที่อยู่ในระหว่างทะเลสาบกับทะเล

เพื่อจะกระทำให้การของข้าหลวงผสมสดวกขึ้น และเพื่อหลีกเลี่ยงเสียจากความยากทุกสิ่งทุกอย่างที่อาจเกิดขึ้นได้ในการกำหนดเขตแดนในดินแดนซึ่งอยู่ในทะเลสาบแลทแลนั้น เมื่อก่อนที่จะตั้งข้าหลวงผสม รัฐบาลทั้งสองฝ่ายจะตกลงกันเสียก่อนว่า จะกำหนดที่สำคัญแห่งใดเป็นที่หมายกำหนดเขตแดนในดินแดนนี้ แห่งใดในเขตแดนที่จะจดทะเลเป็นต้น

จะได้ตั้งข้าหลวงผสม แลข้าหลวงที่จะตั้งต้นทำการใน 4 เดือน ภายหลังจากวันรับอนุญาตใช้หนังสือสัญญาฉบับนี้

ข้อ 4

รัฐบาลสยามยอมเสียสละอำนาจ ซึ่งเป็นเจ้าของแผ่นดินเมืองหลวงพระบางที่อยู่ข้างฝั่งแม่น้ำโขง

เรือค้าขายแลแพไม้ ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของคนไทยมีอำนาจที่จะขึ้นล่องได้โดยสะดวกปราศจากการขัดขวาง ในตอนแม่น้ำโขงซึ่งไหลตลอดที่ดินแดนของเมืองหลวงพระบาง

ข้อ 5

เมื่อได้ตกลงกันตามข้อความซึ่งได้กล่าวไว้ในข้อ 3 ตอนที่ 2 ว่าด้วยเรื่องการกำหนดเขตแดนในระหว่างทะเลสาบแลทแลแล้ว แลเมื่อรัฐบาลสยามได้แจ้งความให้เจ้าพนักงานฝรั่งเศสทราบโดยทางราชการว่าที่ดินแดนซึ่งเป็นผลแห่งการที่จะได้ตกลงกัน กับที่ดินแดนซึ่งอยู่ข้างทิศตะวันออกของเขตแดนตามที่ได้กำหนดลงในข้อ 1 ข้อ 2 ในหนังสือสัญญาฉบับนี้ว่า เจ้าพนักงาน

ฝรั่งเศสจะรับเอาได้เมื่อใดแล้ว กองทหารฝรั่งเศสซึ่งได้เข้าตั้งอยู่ในเมืองจันทบุรีชั่วคราวหนึ่งคราวหนึ่ง ตามหนังสือสัญญาวันที่ 2 ตุลาคม รัตนโกสินทรศก 112 จะออกจากเมืองจันทบุรีในทันใด

ข้อ 6

ข้อสัญญา ข้อ 4 ในหนังสือสัญญาใหญ่วันที่ 3 ตุลาคม รัตนโกสินทรศก 112 นั้น เป็นอันยกเลิก เปลี่ยนเป็นข้อสัญญาตามความต่อไปนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามทรงรับสัญญาว่า พลทหารซึ่งจะได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ส่งไป หรือจะให้ตั้งประจำอยู่ในเขตรั้วแก้วน้ำตกแม่โขง ข้างฝ่ายกรุงสยามนั้นจะเป็นพลทหารชาติไทยอยู่ในได้บังคับนายทหารชาติไทยเสมอ มีความยกเว้นอย่างเดียวจากสัญญาข้อนี้ให้เป็นประโยชน์แก่ตำรวจภูธรไทย ซึ่งนายทหารชาติเดนมาร์กบังคับอยู่ในขณะนี้ ถ้ารัฐบาลสยามปรารถนาจะเปลี่ยนนายทหารเหล่านี้ให้เป็นนายทหารของชาติอื่น รัฐบาลสยามจะพยายามให้ตกลงกันกับรัฐบาลฝรั่งเศสก่อน

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยแขวงเมืองพระตะบอง เมืองเสียมราฐ เมืองศรีโสภณนั้น รัฐบาลสยามสัญญาจะให้มีแต่กองพลตระเวร ซึ่งเป็นที่ต้องการสำหรับรักษาความสงบเรียบร้อย คนที่จะให้เป็นพลกองตระเวรนี้จะเกณฑ์เอาแต่ล้วนที่เป็นชาวเมือง ณ ที่นั้น

ข้อ 7

ถ้าในกาลภายหน้า รัฐบาลสยามปรารถนาจะทำท่าเรือ คลอง ทางรถไฟ ที่ในดินแดนลุ่มน้ำตกแม่โขงข้างฝ่ายของกรุงสยาม (มีทางรถไฟที่จะให้เป็นทางติดต่อจากกรุงเทพฯ ไปถึงที่แห่งใดในแคว้นลุ่มน้ำนี้โดยจะเกาะ) แม้ว่าจะทำการเหล่านี้ไปมิได้แต่โดยลำพังเจ้าพนักงานไทยโดยทุนของไทย รัฐบาล

สยามจะปดุกษาให้ตกลงกันกับรัฐบาลฝรั่งเศส ส่วนการที่จะทำสำหรับให้การต่าง ๆ ที่กล่าวนี้เป็นผลประโยชน์ขึ้นก็เหมือนกัน

ในการที่จะใช้ท่าเรือ คลอง ทางรถไฟ ในแวนแคว้นน้ำตกแม่โขงข้างฝ่ายของกรุงสยามก็ดี ทั้งภายในพระราชอาณาเขตต์นอกไปจากแวนแคว้นนี้ก็ดี เป็นความเข้าใจกันว่าจะไม่ตั้งพิศดเก็บเงินให้ต่างกันให้เป็นการผิดไปจากหลักถานซึ่งจะต้องทำให้เสมอกันในการค้าขาย ดังได้สัญญาไว้ในหนังสือสัญญาทั้งหลายที่กรุงสยามได้ลงชื่อ

ข้อ 8

ในที่จะทำการให้สำเร็จไปตามความข้อ 6 ของหนังสือสัญญาใหญ่ วันที่ 3 ตุลาคม รัตนโกสินทรศก 112 นั้น รัฐบาลสยามจะอนุญาตที่ดินเป็นขนาดกว้างยาว ตามซึ่งจะได้กำหนดให้แก่รัฐบาลบริบปติก ณ ที่ต่าง ๆ ข้างฝั่งขวาของแม่น้ำโขง คือ

ที่ เชียงคาน หนองคาย เมืองสนับบุรี ที่ ๆ ปากน้ำคาน (ฝั่งขวาหรือฝั่งซ้าย) บ้านมุกดาหาร เมืองเขมราฐ กับที่ปากน้ำมุน (ฝั่งขวาหรือฝั่งซ้าย)

รัฐบาลทั้งสองได้ตกลงกันจัดแจงเอาออกเสียซึ่งสิ่งทีก็คักกันไม่ให้เรือเดินได้สะดวกในลำน้ำมุน ตอนที่อยู่ในระหว่างพิมูลกับแม่น้ำโขง ถ้าเห็นว่าการนั้นจะทำให้สำเร็จไปไม่ได้หรือว่าจะเปลืองเงินเกินไป รัฐบาลทั้งสองจะช่วยกันจัดแจงทำทางบกให้ไปมาถึงกันได้ไประหว่างเมืองพิมูลแลแม่น้ำโขง

รัฐบาลทั้งสองจะตกลงกันด้วยว่า ในระหว่างเมืองจำปาศักดิ์กับเขตร์แดนเมืองหลวงพระบาง ดังทีได้กำหนดลงไว้ในข้อ 2 ของหนังสือสัญญาฉบับนี้ จะให้มีทางรถไฟขึ้นใช้แทนการเดินเรือทีไม่สะดวกในแม่น้ำโขง ถ้ายอมรับกันว่าเป็นทีต้องการ

ข้อ 9

ตั้งแต่เดี๋ยวนี้ไป เป็นการตกลงกันแล้วว่า รัฐบาลทั้งสองจะช่วยให้มีทางรถไฟตั้งแต่เมืองพนมเปญไปถึงเมืองพระตะบองขึ้นให้ได้โดยสะดวก การก่อสร้างแลการที่จะกระทำให้มีผลประโยชน์ขึ้นนั้นรัฐบาลทั้งสองจะทำเอง โดยลำพัง ส่วนการในที่ดินแดนของรัฐบาลใดรัฐบาลนั้นรับทำ หรือรัฐบาลทั้งสองจะยินยอมพร้อมกันให้บริษัทไทยปนกันฝรั่งเศสบริษัทใดทำก็ได้

รัฐบาลทั้งสองได้เห็นด้วยกันแล้วว่า เป็นการจำเป็นที่จะทำการเพื่อจะให้ทางน้ำในคลองเมืองพระตะบอง ในระหว่างทะเลสาบกับเมืองนั้นดียิ่งขึ้น เพื่อฉนี้รัฐบาลฝรั่งเศสพร้อมตัวที่จะให้เอเยนต์ที่เป็นช่างซึ่งรัฐบาลสยามอาจจะต้องการใช้ทั้งสำหรับที่จะทำการและรักษาการที่กล่าวนี้ด้วย

ข้อ 10

รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยอมรับรายชื่อของคนในบังคับฝรั่งเศส เช่นกับที่มีอยู่แล้วเดี๋ยวนี้ ยกเว้นเสียแต่คนจำพวกที่จะได้ยอมรับกันทั้งสองฝ่ายได้เข้าจดทะเบียนอยู่ในรายชื่อนั้นโดยเหตุอันมิชอบธรรม เจ้าพนักงานฝรั่งเศสจะได้ส่งสำเนารายชื่อเหล่านี้ให้แก่เจ้าพนักงานไทย

บุตรหลานของคนอยู่ในบังคับ ซึ่งเข้าอยู่ในได้อำนาจศาลฝรั่งเศสเช่นนี้ จะไม่มีอำนาจที่จะอ้างเข้าอยู่ในทะเบียนได้ ถ้าหากว่าคนเหล่านี้ไม่ได้ตกเป็นคนอยู่ในจำพวกซึ่งได้กำหนดไว้ในข้อสัญญาต่อความข้อนี้ไปในหนังสือสัญญาน้อยฉบับนี้

ข้อ 11

คนกำเนิดในประเทศเอเชีย เกิดในดินแดนซึ่งอยู่ในได้อำนาจปกครองโดยตรงของกรุงฝรั่งเศส หรือในดินแดนที่อยู่ในความป้องกันของกรุงฝรั่งเศส

นั้น จะมีอำนาจที่จะรับประกันของฝรั่งเศสได้ ยกเว้นเสียแต่ผู้ซึ่งได้เข้ามาตั้งอยู่ในกรุงสยามเมื่อก่อนเวลาที่ดินแดนที่กำเนิดของคนเหล่านั้นได้เข้าอยู่ในอำนาจปกครองหรือการรับประกันของฝรั่งเศส

การรับประกันฝรั่งเศสจะมีไปถึงเพียงบุตรของคนเหล่านั้น แต่จะไม่มีเพื่อแผ่ต่อไปถึงหลานของคนเหล่านั้น

ข้อ 12

ในการเกี่ยวข้องกับอำนาจศาล ซึ่งตั้งแต่บัดนี้ต่อไปคนฝรั่งเศสแลคนในบังคับฝรั่งเศสในกรุงสยาม จะต้องเข้าอยู่ในใต้อำนาจโดยไม่มีที่ยกเว้นเลยนั้น รัฐบาลทั้งสองได้ตกลงกันทำข้อสัญญาซึ่งจะกล่าวต่อไปนี้ ขึ้นใช้แทนข้อสัญญาที่มีอยู่แต่ก่อน

1. ในความอาญา คนฝรั่งเศสหรือคนในบังคับฝรั่งเศสจะอยู่ในใต้อำนาจศาลฝรั่งเศสเท่านั้น

2. ในความแพ่ง คดีทั้งปวงซึ่งคนไทยเป็นโจทก์ฟ้องคนฝรั่งเศสหรือคนในบังคับฝรั่งเศส จะต้องฟ้องต่อศาลกงสุลฝรั่งเศส

คดีทั้งปวงซึ่งคนไทยเป็นจำเลย ศาลไทยสำหรับพิจารณาคดีความต่างประเทศซึ่งได้ตั้งไว้ ณ กรุงเพทฯ จะพิจารณาคัดสิน

ยกเว้นเสียแต่ที่ในมณฑลเมืองนครเชียงใหม่ นครลำปาง นครลำพูน นครน่าน ความอาญาและความแพ่งทั้งปวง ซึ่งคนในบังคับฝรั่งเศสมีคดี ศาลต่างประเทศไทยจะพิจารณาคัดสิน แต่เป็นความเข้าใจกันว่าในคดีความทั้งปวงนี้ กงสุลฝรั่งเศสมีอำนาจที่จะไปอยู่ในศาลเมื่อเวลาชำระได้ หรือจะไปให้มีผู้แทนผู้หนึ่งซึ่งได้รับอำนาจตามสมควรแล้วไปอยู่ที่ศาลในเวลาชำระก็ได้ แลเมื่อเห็นว่าเป็นการสมควรแก่ผลประโยชน์ของความยุติธรรมจะทำความแนะนำทุกท้วงชี้ให้ได้ทุกอย่าง

ในคดีความซึ่งคนฝรั่งเศสหรือคนในบังคับฝรั่งเศสเป็นจำเลยนั้น ถ้าในระหว่างความพิจารณา กงสุลฝรั่งเศสเห็นเป็นเวลาสมควรที่จะขอถอนคดีความนั้นออกเสีย โดยทางที่จะทำหนังสือขอไปเมื่อใดก็ได้

คดีความนี้ก็ต้องส่งไปยังศาลกงสุลฝรั่งเศส ซึ่งตั้งแต่เวลานั้นไปจะพิจารณาคดีนั้นได้ตามคำฟัง แลเจ้าพนักงานไทยจะส่งเคราะห์ช่วยธุระแก่ศาลนั้นด้วย

การฟ้องอุทธรณ์ต่อคำตัดสินทั้งปวงของศาลสำหรับพิจารณาคดีความต่างประเทศก็ดีของศาลต่างประเทศสำหรับมณฑลที่ 4 ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นก็จะต้องไปฟ้องอุทธรณ์ที่ศาลอุทธรณ์ ณ กรุงเทพฯ

ข้อ 13

ในกาลภายนำ เรื่องการที่ชาวประเทศเอเชียซึ่งมิได้เกิดในดินแดนที่ตรงอยู่ในอำนาจหรือในดินแดนที่อยู่ในความป้องกันของกรุงฝรั่งเศส หรือผู้ซึ่งมิได้เปลี่ยนชาติโดยถูกต้องตามกฎหมาย จะเข้าเป็นคนอยู่ในความป้องกันของฝรั่งเศสได้นั้น รัฐบาลบริบัตติกจะได้รับอำนาจเท่ากันกับอำนาจซึ่งกรุงสยามจะยอมให้แก่ประเทศหนึ่งประเทศใดในกาลภายนำ

ข้อ 14

ข้อความทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในหนังสือสัญญาใหญ่สัญญาน้อยแลสัญญาทั้งปวงแต่ก่อนมาในระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศสที่หนังสือสัญญาน้อยฉบับนี้มิได้เปลี่ยนแปลงเสียนั้น ยังคงใช้ได้อยู่โดยเต็ม

ข้อ 15

ถ้าเกิดความขัดข้องไม่เห็นต้องกันในความหมายของหนังสือสัญญาซึ่ง

ได้เขียนขึ้นในภาษาฝรั่งเศส แลภาษาไทยนี้ ภาษาฝรั่งเศสจะเป็นหลักข้างเดียว

ข้อ 16

หนังสือสัญญาฉบับนี้ ต้องมีอนุภาคในกำหนด 4 เดือนตั้งแต่วันที่ได้ลงชื่อหรือให้เร็วกว่านั้น ถ้าจะกระทำได้

ในการที่ให้จะเป็นพะยานสำคัญนั้น ผู้มีอำนาจเต็มทั้งสองฝ่ายได้ลงชื่อไว้ในหนังสือสัญญา และได้ประทับตราลงไว้ด้วยกัน

ได้ทำที่กรุงปารีส (เป็นสองฉบับเหมือนกัน)

ณ วันที่ 11 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก 122

(ประทับตราแลเซ็น) พระยาสุรिया

(ประทับตราแลเซ็น) เดลคาสเซ

ผนวก 3

หนังสือสัญญา

ระหว่าง

สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับเปรสิเดนต์แห่งรีพับลิกฝรั่งเศส
(ค.ศ.1907)

อาไซรยเหตุการณ์อันมีขึ้นเมื่อทำการปักปันเขตแดนเพื่อจะให้สำเร็จตามความในหนังสือสัญญาลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก 122 คฤสศต ศักราช 1904 นั้น มีความประสงค์ที่จะแบ่งปันเขตแดนสยามซึ่งติดต่อกับเขตแดนฝรั่งเศสให้แล้วเสร็จเป็นครั้งสุดท้าย โดยทางต่างฝ่ายต่างผ่อนผันแลกเปลี่ยนเขตแดนต่อกันประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งมีความประสงค์ที่จะให้การที่เกี่ยวข้องกันในระหว่างสองประเทศนี้สะดวกยิ่งขึ้น โดยแก้ไขจัดใช้วิธีอำนาจศาลแบบเดียว แลให้คนในป้องกันฝรั่งเศสซึ่งอยู่ในกรุงสยามมีกรรมสิทธิ์มากขึ้นอีกด้วย จึงได้ตกลงกันทำหนังสือสัญญาใหม่ฉบับหนึ่งแล้วได้แต่งตั้งผู้มีอำนาจเต็มสำหรับการทำสัญญานี้ทั้งสองฝ่ายคือ

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการภราดรมหาจักรีบรมราชวงษ์ แลตราครองออฟฟิศเซี่ยลียงดอเนอ ฯลฯ เสนาบดีว่าการต่างประเทศฝ่ายหนึ่ง

ฝ่ายเปรสิเดนต์แห่งรีพับลิกฝรั่งเศสนั้น มองซิเออร์วิกเตอร์ เอมีลมารี โยเซฟ คอลแลง (เดอปลังซี) อรรคราชทูตพิเศษ แลผู้มีอำนาจเต็มของรีพับลิกฝรั่งเศสตราออฟฟิศเซี่ยลียง ดอเนอกับลงสตรุกของปัปลิกอีกฝ่ายหนึ่ง

ต่างได้รับหนังสือมอบอำนาจด้วยกันทั้ง 2 ฝ่ายที่ได้สอบสวนกันเห็นถูกต้องตามแบบอย่างแล้ว จึงได้พร้อมกันตกลงทำสัญญา มีข้อความดังจะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ 1

รัฐบาลสยามยอมยกดินแดนเมืองพระตะบอง เมืองเสียมราฐกับเมืองศรีโสภณให้แก่กรุงฝรั่งเศสตามกำหนดเขตแดนดังว่าไว้ในข้อ 1 ของสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนซึ่งติดท้ายสัญญานี้

ข้อ 2

รัฐบาลฝรั่งเศสยอมยกดินแดนเมืองด่านซ้ายแลเมืองตราขกับทั้งเกาะทั้งหลายซึ่งอยู่ภายใต้แหลมสิงลงไปจนถึงเกาะกูดนั้นให้แก่กรุงสยามตามกำหนดเขตแดนดังว่าไว้ในข้อ 2 ของสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนดังกล่าวมาแล้ว

ข้อ 3

การที่จะส่งมอบดินแดนเหล่านี้ซึ่งกันแลกันนั้นจะได้จัดให้สำเร็จภายในยี่สิบวันตั้งแต่ วันที่ได้แลกเปลี่ยนรติไฟสัญญานี้แล้ว

ข้อ 4

กรรมการรวมกันกองหนึ่ง มีนายทหารแลพนักงานฝ่ายไทยแลฝรั่งเศสซึ่งสองประเทศ ที่ทำสัญญานี้จะได้เลือกตั้งขึ้นภายในสี่เดือนตั้งแต่วันที่ได้แลกเปลี่ยนรติไฟสัญญานี้แล้วแลให้ไปปักเขตแดนทั้งปวงที่ตกลงกันใหม่นี้ กรรมการนี้จะได้ลงมือปักปันในฤดูที่จะทำการได้ทันที แลให้ทำการตามความที่

กำหนดที่กล่าวไว้ในสัญญาว่าด้วยปักปันแดนที่ติดท้ายหนังสือสัญญานี้

ข้อ 5

บรรดาคนชาวทวีปเอเชียซึ่งอยู่ในบังคับภายในป้องกันของฝรั่งเศส ผู้ซึ่งจะได้จดบาญชีตามความข้อ 11 ในหนังสือสัญญาวันที่ 13 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร ศก 122 คฤสศักราช 1904 นั้น ถ้าเป็นคนที่ยังจดบาญชีในที่ว่า การกงสุลฝรั่งเศสในกรุงสยามภายหลังวันที่ลงชื่อหนังสือสัญญาฉบับนี้แล้วจะต้องอยู่ในอำนาจศาลฝ่ายสยามตามธรรมเนียมของบ้านเมือง

อำนาจศาลคดีต่างประเทศฝ่ายสยามซึ่งได้ว่าไว้ในข้อ 12 ของหนังสือสัญญาลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร ศก 122 คฤสศักราช 1904 นั้น จะต้องผ่อนใช้ตามสัญญาว่าด้วยอำนาจศาลที่ติดท้ายหนังสือสัญญานี้ให้ขยายใช้ทั่วไปทั้งกรุงสยามสำหรับคนชาวเอเชีย ซึ่งอยู่ในบังคับภายในป้องกันของฝรั่งเศสที่ว่าไว้ในข้อ 10 และข้อ 11 ของหนังสือสัญญาเก่าที่กล่าวมาแล้ว แลเป็นคนที่ได้จดบาญชีอยู่ในที่ว่า การกงสุลฝรั่งเศสในปัจจุบันนี้

วิธีอำนาจศาลอย่างนี้จะเลิกไม่ใช้ต่อไป คือจะเปลี่ยนอำนาจศาลคดีต่างประเทศไปเป็นอำนาจศาลฝ่ายสยามตามธรรมเนียมของบ้านเมือง เมื่อได้ประกาศใช้กฎหมายรวมลักษณะต่าง ๆ คือกฎหมายลักษณะอาญาฤาโทษ กฎหมายลักษณะแพ่ง แลการค้าขายกฎหมาย ลักษณะวิธีพิจารณาคดี แลกฎหมายลักษณะจัดตั้งศาล

ข้อ 6

คนชาวเอเชียซึ่งอยู่ในบังคับแลป้องกันของฝรั่งเศสจะได้มีกรรมสิทธิ์เหมือนคนในพื้นที่เมืองตลอดทั่วกรุงสยาม คือกรรมสิทธิ์ในการถือที่ดิน กรรมสิทธิ์ในการที่จะอยู่ฤาจะเที่ยวไปแห่งใด ๆ ได้ไม่มีข้อกำหนดห้ามด้วย

คนเหล่านี้จะต้องเสียภาษีอากรแลช่วยฤการเกณฑ์ใช้ราชการตาม
ธรรมเนียม

แต่จะได้ยกเว้นจากการเกณฑ์เพนทหารแลจะไม่ต้องเสียภาษีฤค่าแรง
แทนเกณฑ์ เพนการพิเศษขึ้นอีก

ข้อ 7

ข้อความทั้งปวงในหนังสือสัญญาใหญ่น้อยทั้งปวงที่มีอยู่แต่ก่อนใน
ระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ซึ่งไม่ได้แก้ไขไว้ในหนังสือนี้ต้องคงอยู่เต็ม
ตามเดิม

ข้อ 8

ถ้ามีข้อเถียงกันขึ้นในการแปลความหมายของหนังสือสัญญาที่ได้ทำ
ไว้ทั้งภาษาไทยแลภาษาฝรั่งเศสนั้นจะต้องใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นหลัก

ข้อ 9

หนังสือสัญญานี้จะต้องรติไฟภายในกำหนดสี่เดือนนับตั้งแต่วันที่ได้ลง
ชื่อฤาก่อนกำหนดนั้น ถ้าจะทำได้หนังสือสัญญานี้ผู้มีอำนาจเต็มทั้ง 2 ฝ่ายได้
ลงชื่อแลประทับตราไว้เป็นสำคัญกระทำอย่างละสองฉบับ ณ กรุงเพมมหานคร
วันที่ 23 มีนาคม รัตนโกสินทร ศก 125 คฤศตศักราช 1907

(ประทับตราแลเซน) เทเววงษวโรประการ

(ประทับตราแลเซน) วี คอลแลง (เดอปัสซี่)

ที่มา หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา เล่ม 2 พ.ศ.2413-2462 กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย
กระทรวงการต่างประเทศ, 2512, หน้า 165-167.

สัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือ
 สัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม รัตนโกสินทรศก 125

เพื่อเป็นประโยชน์ที่จะให้กรรมการซึ่งกล่าวไว้ในข้อ 4 ของหนังสือ
 สัญญาลงวันที่จัดการปักปันเขตแดนให้สะดวกดีแลเพื่อที่จะไม่ให้เกิดมีข้อ
 ขัดข้องขึ้นได้ ในการปักปันเขตแดนนั้นรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
 สยามกับรัฐบาลของริบบลิกฝรั่งเศส จึงได้ยินยอมตกลงกันตามความที่กล่าว
 ต่อไปนี้

ข้อ 1

เขตแดนในระหว่างกรุงสยามกับอินโดจีนของฝรั่งเศสนั้น ตั้งแต่ชาย
 ทล่ที่ตรงข้ามจากยอดเขาสูงที่สุดของเกาะกูตเปนหลักแล้ว ตั้งแต่นั้นต่อไปทาง
 ตะวันออกเฉียงเหนือถึงสันเขาพนมกระวานแลเป็นที่เข้าใจกันชัดเจนด้วยว่า
 แม้จะมีเหตุการณ์อย่างใด ๆ ก็ดี ฟากไหนเขาเหล่านี้ข้างทิศตะวันออกรวมทั้งที่
 ลุ่มน้ำคลองเกาะปอดด้วยนั้นต้องคงเป็นดินแดนฝ่ายอินโดจีนของฝรั่งเศสแล้ว
 เขตแดนต่อไปตามสันเขาพนมกระวานทางทิศเหนือจนถึงเขาพนมทมซึ่งเป็น
 เขาใหญ่บนน้ำทั้งหลายระหว่างลำน้ำที่ไหลตกอ่าวสยามฝ่ายหนึ่ง กับลำน้ำที่
 ไหลตกทะเลสาบอีกฝ่ายหนึ่ง ตั้งแต่เขาพนมทมนี้ เขตแดนไปตามทิศพายัพ
 ก่อนแล้วจึงไปตามทิศเหนือตามเขตแดนซึ่งเป็น อยู่ในปัจจุบันนี้ระหว่าง
 เมืองพระตะบองฝ่ายหนึ่ง กับเมืองจันทบุรีแลเมืองตราขอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วต่อ
 ไปจนถึงที่เขตแดนนี้ข้ามลำน้ำไสตั้งแต่นั้นต่อไปตามลำน้ำนั้นจนถึงปากที่ต่อกับ
 ลำน้ำศรีโสภณแลตามลำน้ำศรีโสภณต่อไปจนถึงที่แห่งหนึ่งในลำน้ำนี้ประมาณ
 สิบกิโลเมตรฤๅสองร้อยห้าสิบล้านได้เมืองอารัญ ตั้งแต่นั้นที่เส้นตรงไปจนถึง

เขาแดงแรกตรงระหว่างกลางทางช่องเขาทั้ง 2 ที่เรียกว่าช่องตะโกกับช่องสมเด็จได้เป็นที่เข้าใจกันว่าเส้นเขตรแดนที่กล่าวมาที่สุดนี้จะต้องปักปันกันให้มีทางเดินตรงในระหว่างเมืองอารัญกับช่องตะโกคงไว้ในเขตรกรุงสยามตั้งแต่ที่เขาแดงแรกที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เขตรแดนต่อไปตามเขาน้ำที่ตกทเลสาบแลแม่น้ำโขงฝ่ายหนึ่ง กับที่ตกน้ำมูนอีกฝ่ายหนึ่งแล้วต่อไปจนตกลำแม่น้ำโขงได้ปากมูนตรงปากห้วยดอนตามเส้นเขตรแดนที่กรรมการปักปันแดนครั้งก่อนนี้ได้ตกลงกันแล้ว เมื่อวันที่ 18 มกราคม รัตนโกสินทรศก 125 คฤสศักราช 1907

ได้เขียนเส้นพรมแดนประเินไว้อย่างหนึ่งในแผนที่ตามความที่กล่าวในข้อนี้ติดเนื่องไว้ในสัญญาด้วย

ข้อ 2

เขตรแดนเมืองหลวงพระบางนั้นตั้งแต่ทิศใต้ในแม่น้ำโขงที่ปากน้ำเหืองแล้วต่อไปตามกลางลำน้ำเหืองนั้นจนถึงที่แรกเกิดน้ำนี้ที่เรียกชื่อว่า ภูเขาเมียง ต่อนี้เขตรแดนไปตามเขาน้ำตกแม่น้ำโขงฝ่ายหนึ่ง กับตกแม่น้ำเจ้าพระยาอีกฝ่ายหนึ่ง จนถึงที่ในลำแม่น้ำโขงที่เรียกว่าแก่งผาไปตามเส้นพรมแดนที่กรรมการปักปันเขตรแดนได้ตกลงกันไว้ตั้งแต่วันที่ 16 มกราคม รัตนโกสินทรศก 124 คฤสศักราช 1906

ข้อ 3

กรรมการปักปันเขตรแดนที่กล่าวไว้ในข้อ 4 ของหนังสือสัญญาหลวงวันนี้จะต้องทำ การปักปันหมายเขตรลงไว้ในพื้นที่ตามเขตรแดนที่ไว้ในข้อ 1 นี้ ถ้าในเวลาที่กำลังไปทำการปักปันเขตรแดนกันอยู่นั้น รัฐบาลฝรั่งเศสจะมีประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงเส้นพรมแดนใหม่ เพื่อให้เป็นไปตามลักษณะภูมิประเทศแทนเส้นพรมแดนที่ได้ตกลงยินยอมกันไว้แล้ว การที่จะแก้ไข

เปลี่ยนแปลงกันนั้นถึงโดยว่าจะเกิดเหตุการณ์อย่างไร ๆ ก็ดี จะต้องทำไม่ให้เป็นที่ล่วงล้ำเสียประโยชน์ของรัฐบาลสยามด้วย

สัญญานี้มีอำนาจเต็มทั้ง 2 ฝ่ายได้ลงชื่อแลประทับตราไว้เป็นสำคัญ
อย่างละสองฉบับ ณ กรุงเทพมหานคร วันที่ 23 มีนาคม รัตนโกสินทรศก 125
คฤสศักราช 1907

(ประทับตราแลเซ็น) เทวะวงษ์วโรประการ

(ประทับตราแลเซ็น) วี คอลแลง (เดอปั้งซี)

ที่มา หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา เล่ม 2 พ.ศ.2413-2462 กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย
กระทรวงการต่างประเทศ, 2512, หน้า 169-170.

ผนวก 4

อนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส (ค.ศ.1941)

สมเด็จพระราชาธิบดี พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทยและประมุขแห่งรัฐฝรั่งเศส

โดยที่ได้สนองรับให้รัฐบาลญี่ปุ่นใกล้เคียง เพื่อยังการป้องกันด้วยอาวุธซึ่งได้มีขึ้น ณเขตต์แดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสให้ระงับถึงที่สุด

ยอมรับนับถือว่า จำเป็นดำเนินการปรับปรุงเขตต์แดนปัจจุบันระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส เพื่อป้องกันมิให้มีการขัดกันเกิดขึ้นอีก ณเขตต์แดนนั้น และจำเป็นทำความตกลงกันในวิธีการรักษาความสงบในเขตต์ชายแดน

มีความปรารถนาที่จะกลับสถาปนาสัมพันธไมตรีซึ่งมีสืบเนื่องมาระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสโดยบริบูรณ์

จึงได้ตกลงทำอนุสัญญาเพื่อการนี้ และได้แต่งตั้งผู้มีอำนาจเต็มแต่ละฝ่าย คือ

ฝ่ายสมเด็จพระราชาธิบดี พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี และกระทรวงการต่างประเทศ

พระยาศรีเสนา อัครราชทูตของสมเด็จพระราชาธิบดีพระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย ประจำประเทศญี่ปุ่น

นายนาวาอากาศเอก พระศิลปศาสตร์าคม เสนาธิการทหารแห่ง

ประเทศไทย

นายวนิช ปานะนนท์ อธิบดีกรมพาณิชย์

และ ฝ่ายประมุขแห่งรัฐฝรั่งเศส

ม. ชาร์ลส์ อาร์แซน-ฮังรี เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศ
ญี่ปุ่น

ม. เรอเน โรแบง ผู้สำเร็จราชการอาณานิคมกิตติมศักดิ์

ผู้ซึ่ง เมื่อได้ส่งหนังสือมอบอำนาจเต็มให้แก่กันและกันและตรวจเห็นว่า
ว่าเป็นไปตามแบบที่ตีและถูกต้องแล้ว ได้ทำความตกลงกันเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1.

สัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสเป็นอันกลับสถาปนาตาม
มูลฐานสำคัญแห่งสนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือ ฉบับ
วันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1937

ฉะนั้น จะได้มีการเจรจากันทางทูตโดยตรง ณ กรุงเพทฯ โดยเร็วที่สุด
เพื่อระงับข้อพิพาทที่ค้างอยู่เนื่องจากการขัดกันนั้นให้เสร็จสิ้นไป

ข้อ 2.

เขตต์แดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส จะได้ปรับปรุงดัง
ต่อไปนี้

จากเหนือลงมาเขตต์แดนจะได้เป็นไปตามแม่น้ำโขงตั้งแต่จุดที่รวมแห่ง
เขตต์แดนประเทศไทย อินโดจีนฝรั่งเศสและพม่า จนถึงจุดที่แม่น้ำโขงตัด
เส้นขนานขีดที่สิบห้า (แผนที่ทบวงการภูมิศาสตร์แห่งอินโดจีน มาตราส่วน
1:500,000)

ในตอนนี้อยู่ตลอด เขตต์แดนได้แก่เส้นกลางร่องน้ำเดินเรือที่สำคัญยิ่ง แต่ทว่าเป็นที่ตกลงกันชัดแจ้งว่า เกาะโขงยังคงเป็นอาณาเขตต์อินโดจีนฝรั่งเศส ส่วนเกาะโขงตกเป็นของประเทศไทย

ต่อจากนั้นไปทางตะวันตกเขตต์แดนจะได้เป็นไปตามเส้นขนานขีดที่สิบห้า แล้วต่อไปทางใต้จะได้เป็นไปตามเส้นเที่ยงซึ่งผ่านจุดที่พรมแดนปัจจุบัน ระหว่างจังหวัดเสียมราฐกับจังหวัดพระตะบองจตุระเลสาป (ปากน้ำสตึงกมบด)

ในตอนนี้อยู่ตลอด หากว่ามีกรณี คณะกรรมการปักปันที่บัญญัติไว้ใน ข้อ 4 จะได้พยายามประสานเขตต์แดนเข้ากับเส้นธรรมชาติหรือพรมแดน ปกครองที่ใกล้เคียงกับเส้นเขตต์แดนตามที่นิยามไว้ข้างบนนี้ เพื่อหลีกเลี่ยง ความยากลำบากในทางปฏิบัติต่อไปเท่าที่จะทำได้

ในทะเลสาป เขตต์แดนได้แก่เส้นโค้ง วงกลมรัศมียี่สิบกิโลเมตร จาก จุดที่พรมแดน ปัจจุบันระหว่างจังหวัดเสียมราฐกับจังหวัดพระตะบองจตุระเลสาป (ปากน้ำสตึงกมบด) ไปบรรจบจุดที่พรมแดนปัจจุบันระหว่างจังหวัด พระตะบองกับจังหวัดโพธิสัตว์จตุระเลสาป (ปากน้ำสตึงคนตรี)

ตลอดทั่วทะเลสาป การเดินเรือและการจับสัตว์น้ำเป็นอันเสรีสำหรับ คนชาติแห่ง อัครภาคีสัญญาทั้งสองฝ่าย แต่ให้คุ้มเกรงเครื่องจับสัตว์น้ำ คงที่ตั้งอยู่ตามชายฝั่ง เป็นที่เข้าใจกันว่าตามเจตนารมณ์นี้ อัครภาคีสัญญา จะได้จัดทำข้อบังคับร่วมกันว่าด้วยการสำรวจการเดินเรือ และการจับ สัตว์น้ำในน่านน้ำทะเลสาปโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้

ต่อจากปากน้ำสตึงคนตรีไปทางตะวันตกเฉียงใต้ เขตต์แดนใหม่จะได้ เป็นไปตามพรมแดนปัจจุบันระหว่างจังหวัดพระตะบองกับจังหวัดโพธิสัตว์ จนถึงจุดที่พรมแดนนี้ประสพกับเขตต์แดนปัจจุบันระหว่างประเทศไทยกับ อินโดจีนฝรั่งเศส (เขากูป) แล้วให้เป็นไปตามเขตต์แดนปัจจุบันนี้โดยไม่มี การเปลี่ยนแปลงจนถึงทะเล

ข้อ 3

อาณาเขตต์ที่รวมอยู่ระหว่างเขตต์แดนปัจจุบันแห่งประเทศไทยและอินโดจีนฝรั่งเศสกับเส้นเขตต์แดนใหม่ตามที่นิยามไว้ในข้อ 2 จะได้มีการถอนตัวออกไปและโอนกันตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในพิธีสารภาคผนวกแห่งอนุสัญญานี้ (ภาคผนวก 1)

ข้อ 4

การงานปักปันเขตต์แดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสตามที่นิยามไว้ในข้อ 2 นั้น ให้คณะกรรมการปักปันซึ่งจะได้จัดตั้งขึ้นภายในสัปดาห์หลังจากการใช้อุสัญญานี้เป็นผู้กระทำ ทั้งในส่วนทางบกและส่วนทางน้ำแห่งเขตต์แดนตั้งกล่าวแล้วและให้ดำเนินการงานให้เสร็จภายในระยะเวลาหนึ่งปี การจัดตั้งและการดำเนินงานแห่งคณะกรรมการตั้งกล่าวแล้ว มีบัญญัติไว้ในพิธีสารภาคผนวกแห่งอนุสัญญานี้ (ภาคผนวก 2)

ข้อ 5

บันดาอาณาเขตต์ที่โอนให้ จะได้รวมเข้าเป็นส่วนแห่งประเทศไทยตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. ให้ปลอดการทหารโดยตลอด เว้นอาณาเขตต์ชายแดนแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นส่วนแห่งแคว้นลาวของฝรั่งเศสอยู่แต่ก่อน
2. ในส่วนที่เกี่ยวกับการเข้ามา การตั้งถิ่นฐาน และบังตาทาระฐุระคนชาติฝรั่งเศส (พลเมือง คนในบังคับ และคนในอารักขาฝรั่งเศส) จะได้รับผลประโยชน์ดี ตลอดทั่วอาณาเขตต์ตั้งกล่าวแล้ว และใบอนุญาตซึ่งมีอยู่ ณ วันที่ 11 มีนาคม ค.ศ.1941 จะได้รับความคุ้มครองตลอดทั่วอาณาเขตต์ที่โอนให้
3. รัฐบาลไทยจะอำนวยความสะดวกเต็มที่ให้แก่บันดาที่บรรจ

ราชอัญชิษฐ์ซึ่งมีอยู่ ณ ะ ผังขวาแม่น้ำโขงตรงข้ามหลวงพระบาง และจะให้ความสะดวกทุกประการแก่ราชวงศ์หลวงพระบางและพนักงานราชสำนักในอันจะรักษาและเชื่อมเยื่อที่บรรจ้อัญชิษฐ์ดังกล่าวแล้ว

ข้อ 6

ภายในเงื่อนใจที่บัญญัติไว้ในพิธีสารภาคผนวกแห่งอนุสัญญา (ภาคผนวก 3) ให้ใช้หลักต่อไปนี้บังคับแก่เขตต์ปลอดการทหารที่ตั้งขึ้นตามความในอนุ 1 แห่งข้อก่อน คือ

1. ในเขตต์ปลอดการทหาร ประเทศไทยจะบำรุงกำลังพลถืออาวุธได้ก็แต่กำลังตำรวจที่จำเป็นสำหรับความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของประชาชน

แต่ทว่า ประเทศไทยสงวนสิทธิที่จะเพิ่มกำลังตำรวจขึ้นได้ชั่วคราวเท่าที่จักจำเป็นสำหรับดำเนินการตำรวจพิเศษและทั้งสงวนอำนาจที่จะกระทำการขนส่งกองทหารและเครื่องสัมภาระในอาณาเขตต์ของตน ข้ามเขตต์ปลอดการทหารตามที่ต้องการสำหรับดำเนินการตำรวจในเขตต์แขวงใกล้เคียงหรือดำเนินการทหารต่อประเทศภายนอกอนุสัญญานี้

ในที่สุด ในเขตต์ปลอดการทหาร ประเทศไทยจะได้รับอำนาจให้พักอากาศยานทหารที่ไม่มีเครื่องอาวุธได้ทุกเมื่อ

2. ในเขตต์ปลอดการทหาร ห้ามมิให้มีค่ายมั่น หรือสถานการทหาร หรือสนามบินสำหรับใช้เฉพาะประโยชน์กองทัพ หรือมีคลังเก็บอาวุธ หรือกระสุนปืน หรือยุทธภัณฑ์เว้นแต่คลังเก็บเครื่องสัมภาระที่ใช้อยู่เสมอกับเชื้อเพลิงอันจำเป็นสำหรับอากาศยานทหารที่ไม่มีอาวุธจึงจะมีได้

บันดาสถานที่พักอาศัยของกำลังตำรวจจะมีองค์การป้องกันซึ่งโดยปกติจำเป็นสำหรับความมั่นคงแห่งสถานทีนั้น ๆ ก็ได้

ข้อ 7

อัครราชทูตผู้ทำสัญญาตกลงกันยกเลิกเขตต์ปลอดการทหารซึ่งมีอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงในตอนลำแม่น้ำนี้เป้นเขตต์แดนระหว่างประเทศไทยกับแคว้นลาวของฝรั่งเศส

ข้อ 8

ในขณะที่การโอนอธิปไตยเหนืออาณาเขตต์ซึ่งโอนให้แก่ประเทศไทยสำเร็จเด็ดขาดลง คนชาติฝรั่งเศสซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาเขตต์นั้น ๆ จะได้สัญชาติไทยทีเดียว

แต่ทว่าภายในเวลาหนึ่งปีหลังจากการโอนอธิปไตยที่สำเร็จเด็ดขาดลงนั้น คนชาติฝรั่งเศสอาจเลือกเอาสัญชาติฝรั่งเศสได้

การเลือกเช่นว่านี้ ให้กระทำโดยวิธีต่อไปนี้

1. ส่วนพลเมืองฝรั่งเศส ให้ทำคำแถลงต่อเจ้าหน้าที่ปกครองผู้มีอำนาจ
2. ส่วนคนในบังคับและคนในอารักขาฝรั่งเศส ให้โอนภูมิลำเนาไปอยู่ในอาณาเขตต์ฝรั่งเศส

ประเทศไทยจะไม่ทำการขัดขวางด้วยประการใด ๆ โดยมีเหตุผลประการใดก็ตามต่อคนที่คนในบังคับและในอารักขาฝรั่งเศสดังกล่าวแล้วจะถอนตัวออกไป หรือจะกลับเข้ามาหากว่ามีกรณี โดยจะเพาะอย่างยิ่งก่อนที่จะออกไปนั้นจะจำหน่ายสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ได้โดยเสรีและจะขนสังหาริมทรัพย์ทุกชนิด วัสดุสัตว์ ผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม เงินตรา หรือ ธนาคารบัตรของตนไปกับตัว หรือให้ขนส่งไปก็ได้ โดยไม่ต้องเสียศุลกากร ถึงอย่างไรก็ดีจะรักษากรรมสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ของตนในอาณาเขตต์ที่รวมเข้ากับประเทศไทยไว้ก็ได้

ข้อ 9.

ประเทศไทยและฝรั่งเศสตกลงกันสละเด็ชขาดการเรียกร้อยใด ๆ ในเรื่องการเงินระหว่างรัฐต่อรัฐ เนื่องจากการโอนอาณาเขตที่ตั้งที่บัญญัติไว้ในข้อ 2 ทั้งนี้ โดยประเทศไทยใช้เงินให้แก่ฝรั่งเศสเป็นจำนวนหกล้านเปียสตรอินโดจีน การใช้เงินจำนวนนี้ ให้แบ่งใช้เป็นส่วนเท่า ๆ กัน มีกำหนดเพนหกปี นับแต่วันใช้อนุสัญญา

เพื่อให้การเป็นไปตามความในวรรคก่อน และเพื่อตกลงบันดาปัญหาเรื่องเงินและเรื่องการโอนมูลค่าต่าง ๆ ซึ่งอาจมีขึ้นเนื่องจากการโอนอาณาเขตตามที่มิบัญญัติไว้ในอนุสัญญานี้ ทบวงการที่มีอำนาจฝ่ายไทยและฝ่ายอินโดจีนฝรั่งเศสจะได้เริ่มเจรจากันโดยเร็วที่สุด

ข้อ 10

การขัดกันใด ๆ ซึ่งหากจะเกิดขึ้นระหว่างอัครภาคีผู้ทำสัญญาทั้งสองฝ่ายในเรื่องการตีความหรือการใช้บทบัญญัติแห่งอนุสัญญานี้ จะได้ทำความตกลงกันด้วยดีโดยทางทูต ถ้าการขัดกันนั้นทำความตกลงกันเช่นนี้ไม่ได้ ก็จะได้เสนอให้รัฐบาลผู้ปุ่นไกล่เกลี่ย

ข้อ 11

บันดาบทบัญญัติแห่งสนธิสัญญา อนุสัญญา และความตกลงที่มีอยู่ระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส ซึ่งไม่ขัดแย้งกับบทบัญญัติแห่งอนุสัญญานี้ เป็นอันยังคงใช้อยู่ต่อไป

ข้อ 12

อนุสัญญานี้ จะได้รับสัตยาบัน และจะได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันกัน ณ โดκιโอภายในสองเดือนหลังจากวันลงนาม หากว่ามีกรณี รัฐบาลฝรั่งเศสจะใช้หนังสือแจ้งการสัตยาบันแทนสัตยาบันสารก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ รัฐบาลฝรั่งเศสจะได้ส่งสัตยาบันสารไปยังรัฐบาลไทยโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้

อนุสัญญานี้ จะได้เริ่มใช้ตั้งแต่วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันเป็นต้นไป

เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้มีอำนาจเต็มแต่ละฝ่ายได้ลงนามและประทับตราไว้เป็นสำคัญ

ทำควบกันเป็นสามฉบับ เป็นภาษาไทย ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ณ โดκιโอ เมื่อวันที่เก้า เดือนที่ห้า พุทธศักราชสองพันสี่ร้อยแปดสิบสี่ ตรงกับวันที่เก้า พฤษภาคม คริสตศักราชพันเก้าร้อยสี่สิบเอ็ด และวันที่เก้า เดือนที่ห้า ปีสโยวา ที่สิบหก

(ประทับตรา) วรรณไวทยากร

(ประทับตรา) ศรีเสนา

(ประทับตรา) น.อ. ศิลปคีรีสงคราม

(ประทับตรา) วณิช ปานะนนท์

(ประทับตรา) ชาร์ลส์ อาร์แซน-ฮังรี

(ประทับตรา) เรอเนโรแบง

ภาคผนวก 1

พิธีสารว่าด้วยวิธีการถอนตัวออกไป และการโอนอาณาเขตต์

รัฐบาลไทยและรัฐบาลฝรั่งเศสตกลงกันดังต่อไปนี้

1. การโอนอสังหาริมทรัพย์สาธารณะ

ภายในยี่สิบวันหลังจากการแลกเปลี่ยนสัตยาบัน รัฐบาลฝรั่งเศสจะได้มอบบัญชีให้แก่รัฐบาลไทย คือ บัญชีรายการอสังหาริมทรัพย์สาธารณะซึ่งมีอยู่ในอาณาเขตต์ที่โอนให้ กับทั้งบัญชีรายชื่อผู้แทนฝ่ายฝรั่งเศสซึ่งได้รับมอบให้ดำเนินการโอน

รัฐบาลไทยจะได้มอบบัญชีให้แก่รัฐบาลฝรั่งเศสภายในระยะเวลาเดียวกัน คือ บัญชีรายชื่อบุคคลซึ่งได้รับมอบให้เข้าครอบครองอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวแล้ว ผู้แทนรัฐบาลทั้งสองจะได้แบ่งออกเป็นห้าหมู่ ตรงกับภูมิภาคปากลาย จำปาศักดิ์ กมปงธม เสียมราฐ และพระตะบอง

ผู้แทนฝ่ายไทยจะได้ไป ตามกำหนดวันที่จะได้ตกลงกัน ยังปากลาย จำปาศักดิ์ เขียมกสันสำโรง และปอยเป็ดและผู้แทนฝรั่งเศสจะได้ต้อนรับอยู่ ณ ที่นั้น ๆ

2. การโอนหนังสือราชการ

หนังสือราชการแห่งตำบลและจังหวัด หนังสือราชการของศาลและองค์การอื่น ๆ แห่งรัฐกับทั้งผังรังวัดซึ่งเก็บไว้ในอาณาเขตต์ที่โอนให้ นั้น จะได้โอนให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย ส่วนผังทะเบียน และเอกสารรังวัดอื่น ๆ ซึ่งเก็บ

ในวันออกอาณาเขตที่ตั้งกล่าวแล้ว ก็จะมีมอบสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องให้แก่รัฐบาลไทย

การโอนนี้ให้กระทำเสร็จภายในสองเดือนหลังจากการเปลี่ยนสัตยาบัน

3. การถอนตัวออกไปจากอาณาเขต

อาณาเขตที่มีบัญญัติไว้ในพิธีสารนี้ หน่วยทหารฝรั่งเศสจะได้ถอนตัวออกไป และกองตำรวจหรือหน่วยทหารไทยจะได้เข้ายึดตามหลักต่อไปนี้

ก) หน่วยทหารฝรั่งเศสซึ่งประจำอยู่ระหว่างเขตแดนปัจจุบันกับเส้นเขตแดนใหม่จะได้ออกเดินทางในวันที่ยี่สิบหลังจากการแลกเปลี่ยนสัตยาบัน และจะต้องพ้นเส้นเขตแดนใหม่ไปภายในเจ็ดวันเป็นอย่างช้า ส่วนตำรวจภูธร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ปกครองฝ่ายฝรั่งเศส (เว้นแต่เจ้าหน้าที่ซึ่งจะร่วมงานในการโอนตั้งบัญญัติไว้ในส่วนที่ 1 และที่ 2 ข้างบนนี้) ซึ่งอยู่ในอาณาเขตที่ตั้งกล่าวแล้วนั้นให้ล่องหน้าไปก่อน

ข) กองตำรวจหรือหน่วยทหาร ที่รัฐบาลไทยมีเจตนาจะส่งไปในอาณาเขตที่ตั้งกล่าวแล้วจะได้ออกเดินทางในวันรุ่งขึ้นจากวันที่หน่วยทหารฝรั่งเศสจะได้เริ่มถอนตัวออกไปและจะถึงเส้นเขตแดนใหม่ได้ก็เจ็ดวันหลังจากนั้นเป็นอย่างเร็ว จะให้เจ้าหน้าที่ปกครองฝ่ายไทยซึ่งได้รับคำสั่งให้ไปประจำอยู่ในอาณาเขตที่ตั้งกล่าวแล้วตามไปก็ได้

ค) กองตำรวจหรือหน่วยทหารฝ่ายไทยจะได้กระทำการเดินทางในที่มีระยะห่างเป็นนิจ จากหน่วยทหารฝรั่งเศส

ง) หน่วยทหารฝ่ายไทย ซึ่งอยู่ในเขตปลอดการทหารดังกล่าวไว้ในข้อ 5 แห่งอนุสัญญา จะได้ถอนตัวออกไปภายในระยะเวลาหนึ่งเดือนจากการโอนดินแดน

4. วิธีการปฏิบัติ

รัฐบาลทั้งสองฝ่ายจะได้จัดการทุกอย่างในทางปฏิบัติที่จำเป็น เพื่อให้

การถอนตัวออกไปและการโอนดั่งที่บัญญัติไว้ในพิธีสารนี้ไปโดยเรียบร้อย และมีให้มีเหตุเกิดขึ้น

ก) หน่วยทหารที่ถอนตัวออกไปแล้ว จะทิ้งกองทหารนอกระเบียบหรือบุคคลมีอาวุธปืนไว้ข้างหลังไม่ได้ โดยนัยเดียวกัน กองตำรวจหรือหน่วยทหารที่เข้ายึดจะให้มีกองทหารนอกระเบียบหรือบุคคลมีอาวุธปืนล่วงหน้าไปก่อนไม่ได้

ข) รัฐบาลทั้งสองแต่ละฝ่าย จะได้ออกคำสั่งเป็นกิจจลัษณะให้หน่วยทหารและตำรวจของตนเว้นจากการปล้นทุกประการ

พิธีสารนี้ประเทศไทยและฝรั่งเศสจะได้ให้สัตยาบันพร้อมกับอนุสัญญา
พิธีสารนี้จะได้เริ่มใช้พร้อมกับอนุสัญญา

เพื่อเป็นพะยานแก่การนี้ ผู้ลงนามข้างท้ายนี้ ซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยถูกต้องจากรัฐบาลแต่ละฝ่าย ได้ลงนามและประทับตราพิธีสารนี้ไว้เป็นสำคัญ

ทำควบกันเป็นสามฉบับ เป็นภาษาไทย ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ณ โดกิโอะ เมื่อวันที่เก้า เดือนที่ห้า พุทธศักราชสองพันสี่ร้อยแปดสิบสี่ ตรงกับวันที่เก้า พฤษภาคม คริสตศักราชพันเก้าร้อยยี่สิบเอ็ด และวันที่เก้า เดือนที่ห้า ปีสโยวา ที่สิบหก

(ประทับตรา) วรรณไวทยากร

(ประทับตรา) ศรีเสนา

(ประทับตรา) น.อ. ศิลปศาสตราคม

(ประทับตรา) วณิช ปานะนนท์

(ประทับตรา) ชาร์ลส์ อาร์แซน-ฮังรี

(ประทับตรา) เรอเน โรแบง

ภาคผนวก 2

พิธีสารว่าด้วยการจัดตั้งและการดำเนินงาน แห่งคณะกรรมการปักปัน

รัฐบาลไทย ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ตกลงกันในเรื่องคณะกรรมการปักปัน
ตั้งบัญญัติไว้ในข้อ 4 แห่งอนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส
ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบ

รัฐบาลทั้งสามฝ่ายจะได้แต่งตั้งผู้แทนฝ่ายละห้า นาย และผู้ช่วยผู้แทน
ฝ่ายละห้า นาย ผู้แทนแต่ละฝ่ายจะมีผู้เชี่ยวชาญและเลขานุการที่เห็นว่าจำเป็น
ตามไปด้วยก็ได้ ในกรณีที่ติดขัด ผู้ช่วยผู้แทนจะทำการแทนผู้แทนในหน้าที่
การงานก็ได้ หน้าที่การงานแห่งประธานคณะกรรมการนั้น จะได้มอบให้แก่
ผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่นคนใดคนหนึ่ง

2. อำนาจหน้าที่

คณะกรรมการจะได้ดำเนินการในท้องที่เพื่อปักปันเขตต์แดนทางบก
และทางแม่น้ำตามที่บัญญัติไว้ในข้อ 4 แห่งอนุสัญญา

คณะกรรมการจะได้จัดทำแผนที่เขตต์แดนดังกล่าวแล้วและจะได้
ดำเนินการปักหลักปักปันตามจุดที่เห็นว่าจำเป็น

3. การดำเนินงาน

รัฐบาลไทยและรัฐบาลฝรั่งเศสจะได้อำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก
แห่งคณะกรรมการทุกประการที่จำเป็นแก่การปฏิบัติตามภารกิจของตน

เบี้ยเลี้ยงและค่าเดินทางสำหรับสมาชิกแห่งคณะกรรมการนั้นให้ตกเป็นภาระแก่รัฐบาลแต่ละฝ่าย

ค่าใช้จ่ายในการทำงานของคณะกรรมการ ให้รัฐบาลไทยและรัฐบาลฝรั่งเศสแบ่งกันคนละครึ่ง

เป็นที่บัญญัติไว้ว่า คณะกรรมการจะตั้งห้องบังคับภายในเกี่ยวกับการดำเนินงานของตนขึ้นก็ได้

พิธีสารนี้ ประเทศไทยและฝรั่งเศสจะได้อาศัยด้วยกับอนุสัญญาในส่วนญี่ปุ่นรัฐบาลแห่งประเทศนั้นจะได้อาศัยให้ความเห็นชอบ

พิธีสารนี้จะได้เริ่มใช้พร้อมกันกับอนุสัญญา

เพื่อเป็นพะยานแก่การนี้ ผู้ลงนามข้างท้ายนี้ ซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยถูกต้องจากรัฐบาลแต่ละฝ่าย ได้ลงนามและประทับตราพิธีสารนี้ไว้เป็นสำคัญ

ทำควบกันเป็นสามฉบับ เป็นภาษาไทย ฝรั่งเศส ละญี่ปุ่น ณ โดกิโอะ เมื่อวันที่เก้าเดือนที่ห้า พุทธศักราชสองพันสี่ร้อยแปดสิบสี่ ตรงกับวันที่เก้า พฤษภาคม คริสตศักราชพันเก้าร้อยสี่สิบเอ็ด และวันที่เก้า เดือนที่ห้า ปีสโยวา ที่สิบหก

(ประทับตรา) วรรณไวทยาการ

(ประทับตรา) ศรีเสนา

(ประทับตรา) น.อ. ศิลปัตตราคม

(ประทับตรา) วณิช ปานะนนท์

(ประทับตรา) ชาร์ลส์ อาร์แซน- ฮังการี

(ประทับตรา) เรอเน โรแบง

(ประทับตรา) มัตสุโอกะ โยสุเกะ

(ประทับตรา) มัตสุมิยะ ฮาจิเมะ

(จากพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ถึง นายชาร์ลส์ อาร์แซน-ฮังรี)

สถานทูตไทย

กรุงโตเกียว

9 พฤษภาคม 2484 (ค.ศ.1941)

ท่านเอกอัครราชทูต

ข้าพเจ้าขอยืนยันความตกลงด้วยวาจาซึ่งเราได้กระทำกันไว้ ความว่าจะได้แนะนำคณะกรรมการปักปันเขตต์แดนใหม่ให้ค้ำนึ่งตามแนวความในข้อ 2 วรรค 5 แห่งอนุสัญญาสันติภาพถึงความประสงค์ของรัฐบาลฝรั่งเศสที่จะได้วัดบันทายศรีไว้เป็นส่วนหนึ่งแห่งหมู่นครวัด

เป็นที่เข้าใจว่า ในกรณีที่เป็นไปตามนั้น คณะกรรมการปักปันจะต้องจัดการในการกำหนดเส้นเขตต์แดนใหม่ ให้ประเทศไทยได้รับอาณาเขตต์ทดแทนเป็นพื้นที่เท่ากัน

ข้าพเจ้าขอแสดงความนับถืออย่างยิ่งมายังท่านเอกอัครราชทูต

(ลงพระนาม) วรรณไวทยากร

(จากนายชาร์ลส์ อาร์แซน-ฮังรี ถึงพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร)

คำแปล

สถานเอกอัครราชทูต

แห่ง

สาธารณรัฐฝรั่งเศส

กรุงโตเกียว, วันที่ 9 พฤษภาคม 2484

ณ

(ค.ศ. 1941)

ประเทศญี่ปุ่น

ฝ่าพระบาท

ข้าพเจ้าขอยืนยันความตกลงด้วยวาจาซึ่งเราได้กระทำกันไว้ ความว่า จะได้นำ คณะกรรมการปักปันเขตต์แดนใหม่ให้ค้ำนึ่งตามแนวความในข้อ 2 วรรค 5 แห่งอนุสัญญาสันติภาพถึงความประสงค์ของรัฐบาลฝรั่งเศสที่จะได้วัด บันทายศรีไว้เป็นส่วนหนึ่งแห่งหมู่นครวัด

เป็นที่เข้าใจกันว่า ในกรณีที่นำไปตามนั้น คณะกรรมการปักปันจะต้องจัดการ ในการกำหนดเส้นเขตต์แดนใหม่ ให้ประเทศไทยได้รับอาณาเขตต์ ทดแทนเป็นพื้นที่เท่ากัน

ข้าพเจ้าขอแสดงความนับถืออย่างยิ่งมายังฝ่าพระบาท

(ลงนาม) ชาร์ลส์ อาร์แซน-ฮังรี

ที่มา หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา เล่ม 5 พ.ศ.2480-2484 กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ, 2518, หน้า 223-237.

ผนวก 5

ความตกลงระงับกรณี ระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส

รัฐบาลแห่งประเทศไทยและรัฐบาลชั่วคราวแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส
ปฏิบัติตามอุดมคติแห่งสหประชาชาติและเพื่อประโยชน์แห่งสันติภาพ
ของโลก

คำนึงถึงจุดความเห็นซึ่งรัฐบาลอเมริกันและอังกฤษได้แสดงไว้
มีความปรารถนาที่จะกลับสถาปนาความสัมพันธ์ทางสันติ และมิตรภาพ
ตามประเพณีนิยมระหว่างประเทศทั้งสองของตน

จึงได้แต่งตั้งผู้มีอำนาจเต็มของตนเพื่อการนี้ คือ

ฝ่ายสมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร สมาชิกวุฒิสภา
เครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรีบรมราชวงศ์ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก

พล นายควง อภัยวงศ์ สมาชิกสภาผู้แทน มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
ฝ่ายประธานาธิบดีรัฐบาลชั่วคราวแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส

พล นายฮังรี บอนเน็ต เอกอัครราชทูตวิสามัญและผู้มีอำนาจเต็ม
ของประเทศฝรั่งเศสประจำสหรัฐอเมริกา จัตุรดาภรณ์เครื่องอิสริยาภรณ์
ประจำชาติแห่งเลจ็องดอนเนอร์

พล นายกิโยม จอร์จส์ ปีโคต์ เอกอัครราชทูตวิสามัญและผู้มี
อำนาจเต็มของประเทศฝรั่งเศสประจำสหรัฐอเมริกา เบ็ญจมาภรณ์เครื่อง

อิสตริยากรรมประจำชาติแห่งเลจ็องดอนเนอร์

ผู้ซึ่ง เมื่อได้ส่งหนังสือมอบอำนาจเต็มของแต่ละฝ่ายให้แก่กันและกัน และได้ตรวจเห็นว่า เป็นไปตามแบบที่ตีและถูกต้องแล้ว ได้ทำความตกลงกันในบทบัญญัติดังต่อไปนี้

ข้อ 1. อนุสัญญากรุงโตเกียว ฉบับวันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ.1941 ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสบอกปฏิเสธมาก่อนนั้นเป็นอันยกเลิก และสถานภาพก่อนอนุสัญญานั้นเป็นอันกลับสถาปนาขึ้น

ฉะนั้นอาณาเขตต์ดินแดนที่มีบัญญัติไว้ในอนุสัญญาดังกล่าว จึงจะได้โอนให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายฝรั่งเศสตามเงื่อนไขที่แจ้งอยู่ในพิธีสารซึ่งกระทำไว้เพื่อการนั้น

ข้อ 2. ในทันทีภายหลังการลงนามความตกลงฉบับนี้ ความสัมพันธ์ทางทูตจะได้กลับสถาปนาขึ้น และความเกี่ยวพันระหว่างประเทศทั้งสองจะได้อยู่ในบังคับแห่งสนธิสัญญาฉบับวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1937 และข้อตกลงทางการพาณิชย์และศุลกากรฉบับวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1937 นั้นใหม่ภาคีผู้ทำสัญญานี้จะได้แจ้งความตกลงนี้ไปยังคณะมนตรีความมั่นคง และประเทศไทยจะได้ถอนคำร้องที่ได้ยื่นไว้ต่อคณะมนตรีนั้น ประเทศฝรั่งเศสจะไม่คัดค้านอีกต่อไปในการที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นสมาชิกแห่งสหประชาชาติ

ข้อ 3. ในทันทีภายหลังการลงนามความตกลงฉบับนี้ประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศส โดยใช้ข้อ 21 แห่งสนธิสัญญาระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับประเทศไทยฉบับวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1937 จะได้จัดตั้งคณะกรรมการประนอมขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้แทนของภาคีสองคน และผู้เป็นกลางสามคน ตามความในกรรมสารทั่วไปแห่งเจนีวา ฉบับวันที่ 26 กันยายน ค.ศ.1928 สำหรับการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี ซึ่งวางระเบียบการจัดตั้งและการดำเนินงานของคณะกรรมการนี้ คณะกรรมการนี้จะได้เริ่มงานโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ภายหลังที่ได้ดำเนินการโอนอาณาเขตต์ซึ่ง

กล่าวไว้ในข้อ 1 วรรค 2 เสร็จแล้ว คณะกรรมการนี้จะได้รับมอบหมายให้พิจารณาการทางเชื้อชาติ ภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจของภาคี ในการสนับสนุนการแก้ไขหรือยืนยันข้อความแห่งสนธิสัญญาฉบับวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ.1893 สนธิสัญญาฉบับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1904 และสนธิสัญญาฉบับวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 ซึ่งข้อ 22 แห่งสนธิสัญญาฉบับวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1937 ยังให้คงใช้อยู่

ข้อ 4. ในทันทีที่กลับสถาปนาความสัมพันธ์ทางทูตก็จะได้เปิดการเจรจาเพื่อระงับปัญหาที่ค้างอยู่ระหว่างประเทศทั้งสอง

ปัญหาการเงินอันเกี่ยวพันกับความตกลงระงับกรณีฉบับนี้ รวมทั้งจำนวนเงินที่จ่ายเป็นค่าทดแทนความเสียหายที่ได้รับนั้น ให้นำเสนอคณะกรรมการการประนอมในกรณีที่ภาคีทั้งสองฝ่ายมิได้ทำความตกลงกันโดยตรงภายในกำหนดเวลาสามเดือน

ข้อ 5. ความตกลงฉบับนี้ จะได้เริ่มใช้ตั้งแต่วันลงนามเป็นต้นไป เพื่อเป็นพะยานแก่การนี้ ผู้มีอำนาจเต็มได้ลงนามและประทับตราความตกลงฉบับนี้ไว้เป็นสำคัญ

ทำคู่กันเป็นสองฉบับ เป็นภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส ณ กรุงวอชิงตัน เมื่อวันที่สิบเจ็ด พฤศจิกายน พันเก้าร้อยสี่สิบหก ตรงกับวันที่สิบเจ็ด เดือนที่สิบเอ็ด พฤศจิกายน สองพันสี่ร้อยแปดสิบเก้า.

ฝ่ายราชอาณาจักรไทย

ฝ่ายสาธารณรัฐฝรั่งเศส

(ประทับตรา) วรรณไวทยากร

(ประทับตรา) อังรี บอนเนต์

(ประทับตรา) ควง อภัยวงศ์

(ประทับตรา) จอร์จส์ ปีโคต์

ที่มา หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา เล่ม 6 พ.ศ.2485-2500 กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ, หน้า 76-78.

โครงการหนังสือ

ชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

Publication Series : “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

1.	พิชณ Pisanu	สุวรรณชะฎ Suvanajata	สามทศวรรษอาเซียน <i>ASEAN in Three Decades</i>
2.	เวณิกา Venika	บุญมาคลี่ Boonma-kee	พม่า : นโยบายต่างประเทศไทยสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ <i>Burma : Thai Foreign Policy under the Chatichai Choonhavan’s Government</i>
3.	สมโชค Somchoke	สวัสดิ์กริชย์ Sawasdiruk	ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่า-กะเหรี่ยง <i>Thai-Burmese-Karen Relations</i>
4.	นคร Nakorn	พันธุ์ณรงค์ Punnarong	ปัญหาชายแดนไทย-พม่า <i>Problems on Thai-Burmese Border</i>
5.	เชิดเกียรติ Cherdkiat	อัถถากร Atthakor	ขบวนการคอมมิวนิสต์เวียดนาม <i>Communist Movement in Vietnam</i>
6.	นภดล Nophadol	ชาติประเสริฐ Chartprasert	เจ้านโรดม สีหนุกับนโยบายความเป็นกลาง ของกัมพูชา <i>Norodom Sihanouk and Cambodian Non-alignment Policy</i>
7.	ทวีเกียรติ Twekiat	เจนประจักษ์ Janprajak	ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว <i>Thai-Lao Boundary Disputes</i>
8.	กรรณิการ์ Kannikar	จุฑามาศ สุมาลี Chuthamas Sumali	ยะวา-ชาวในบางกอก <i>The Javanese in Bangkok</i>
9.	ผุสดี Pussadee	จันทวิมล Chandavimol	เวียดนามในเมืองไทย <i>The Vietnamese in Thailand</i>

10.	สุภรณ์
Suporn	โอเจริญ
Ocharoen	มอญในเมืองไทย
<i>The Mons in Thailand</i>
11.	ชนิดา
Chanida	ตั้งถาวรสิริกุล
Tangtavonsirikun	ลือสัญลักษณ์ผ้าลาวเวียงจันทน์
<i>Symbolism of Lao Textiles</i>
12.	ณชชา
Nat-cha	เลาหสิรินาด
Laohasirinadh	สิบสองพันนา : รัฐจารีต
<i>Sipsongpanna : The Traditional State</i>
13.	ชวลีย์
Chawalee	ณ ถलग
Na Thalang	ประเทศราชของสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
<i>Siamese Vassal States under King Rama V</i>
14.	บงอร
Bung-on	ปิยะพันธ์
Piyabhan	ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์
<i>The Lao in Early Bangkok</i>
15.	กิตติมา
Kittima	จันทร์ตรี
Chantri	ช่องแคบมะละกา-มาเลเซีย-อินโดนีเซีย
<i>The Malacca Straits-Malaysia-Indonesia</i>
16.	พัชรินทร์
Patcharin	สวนจิตะปัญญา
Suantidapanya	มาเลเซีย : เอกภาพกับการศึกษา
<i>Malaysia : Unity and Education</i>
17.	ศิริพร
Siriporn	สมัครสโมสร
Smaksmosorn	บรูไน : อาณานิคมของอังกฤษ
<i>Brunei : The British Colonization</i>
18.	กัญญรัตน์
Kanyarat	เวชศาสตร์
Vechasat	ศรีรัตนชัยในอุษาคเนย์
<i>Srithanonchai in Southeast Asia</i>
19.	อรอนงค์
Ornanong	น้อยวงศ์
Noiwong	กัมพูชา : นโยบายต่างประเทศไทยสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
<i>Cambodia : Thai Foreign Policy under the Prem Tinsulanond's Government</i>
20.	กรรณิการ์
Kannikar	สาตรปรุง
Sartraproong	ราชาธิราช สามก๊ก และไซอัน : โลกทัศน์ชนชั้นนำไทย
<i>Rajadhiraja Samkok and Saihan : World Views of the Thai Elites</i>

เจ้านโรดม สีหนุ

กับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา

Norodom Sihanouk and Cambodian Non-alignment Policy

นภดลชาติประเสริฐ
Nophadol Chartprasert

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”
Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

ความสัมพันธ์ระหว่าง

ไทย-พม่า-กะเหรี่ยง

Thai-Burmese-Karen Relations

สมโชค สวัสดิรักษ์
Somchoke Sawasdiruk

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

พม่า

นโยบายต่างประเทศไทยสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

Burma : Thai Foreign Policy under the Chatchai Choonhavan’s Government

เวณิกา บุญมาคลี
Venika Boonma-klee

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจนี ละอองศรี
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

โครงการหนังสือชุด "ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้"
Publication Series "Thailand's Neighbors in Southeast Asia"

สามทศวรรษอาเซียน

ASEAN in Three Decades

พิชญ์ สุวรรณะชฎ
Pisanu Suvanajata

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

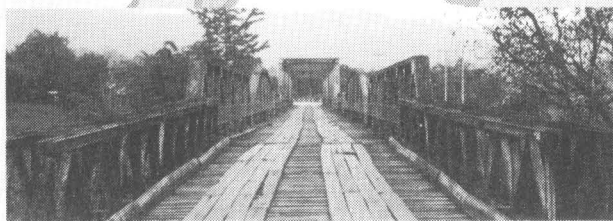

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

การสำรวจแนวพรมแดน ไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว

สำหรับหนังสือเรื่อง *ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว* ของ *ทวีเกียรติ เจนประจักษ์* เป็นการศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของการกำหนดเขตแดนระหว่างไทย-ลาว ในแง่มุมทางกฎหมาย และชี้ให้เห็นถึงประเด็นข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายของกรณีพิพาททางเขตแดน ในปัญหากรณีสามหมู่บ้าน กรณีบ้านร่มเกล้า ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์ว่า ปัญหากรณีดังกล่าวมาจากข้อจำกัดของสนธิสัญญาการกำหนดเขตแดน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ความคลุมเครือ ความไม่แน่ชัด ตลอดจนปัญหาในการตีความ ทำให้ต้องอาศัยหลักฐานอื่น ๆ มาประกอบในการชี้แนวเขตแดนที่ถูกต้อง นับได้ว่าเป็นหนังสือที่น่าสนใจมากเรื่องหนึ่งในแง่การให้ข้อมูลและประเด็นในการศึกษา

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

กาญจณี ละอองศรี

บรรณาธิการโครงการหนังสือชุด

“ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

SOUTHEAST ASIA

อุษาคเนย์

ISBN 974-89555-0-8

สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาประเทศ